

**KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Celaleddin ŞENER

122278

**1921-1922 YILLARINDA YAYINLANAN YENİ YOZGAT
GAZETESİNE GÖRE YOZGAT VE ÇEVRESİNİN
İDARİ-SOSYAL-İKTİSADİ VE ADLİ YAPISI**

122218

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. İsmail ÖZÇELİK**

KIRIKKALE – 2002

ÖZET

Bu çalışmamızın sonunda dikkate değer bir takım neticeler elde ettik. Bunları şöylece özetleyebiliriz; Yozgat halkı Milli Mücadele'ye bilfiil katılmış ve bu konu ile ilgili bütün gelişmeleri büyük bir hassasiyetle yakından takip etmiştir. Türk ordusunun kazandığı zaferler sonrası kutlama mitingleri, İtilaf Devletlerinin yaptıkları işgal ve zulümlerden dolayı da protesto ve tel'in mitingleri düzenlemişlerdir. Bu mitingler sonrasında Yozgat halkının aldığı kararları, miting heyetleri telgrafla T.B.M.M'ne bildirmişlerdir.

Yine Yozgatlı hanımlar kendi aralarında örgütlenmiş ve Milli Mücadeleyi desteklemek amacıyla " Yaralılara Yardım Hanımlar Cemiyeti " adı altında bir dernek kurmuşlardır. Bu dernek kanalıyla topladıkları yardımları Milli Harekete aktarmışlardır.

Gazete, Yozgat ve yöresinde yaşayan Türk Ortodoksları'ndan bahsetmektedir. Bu unsur, kendilerinin aslen Türk olduklarını, Yunanlılarla hiçbir bağlarının olmadığını iddia etmektedirler. Bu konu ile ilgili kendi ifadelerini ve belgelerini ortaya koyduk. Hiçbir Avrupa devletinin veya Yunanistan'ın, azınlık hakları adı altında kendileri adına söz söylemeye hakları olmadığını bu belgelerde açıkça ifade eden Türk Ortodoksları, bütün samimiyetleri ve imkanlarıyla T.B.M.M'nin yanında yer almışlar ve Milli Mücadeleyi desteklemişlerdir.

Ayrıca yörenin 1921-22 yılları arasındaki idarî – sosyal - İktisadî ve adlî yapısı ile ilgili olaylar incelenerek değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

As a result of our study we obtained some remarkable outcomes. These can be summarized as: The citizens of Yozgat actually participated in National Independence War and observed all developments very sensitively and closely. They held celebration meetings after the victories of Turkish Army. On the contrary, they held protest meeting against the occupation of Entente Powers and tyronny cruelty that they committed after these meetings, the meeting committees informed the Turkish National Organisation Assembly about the decisions that the citizens of Yozgat made by telegram.

Morover, women from Yozgat were organized to support National Independence War named “ Women Society to Help Wounded People ”. by means of this society. They transfered all contributions that they collected to National Movement. In newspapers, Turkish Orthodoxes who live in Yozgat district were mentioned. In these documents they emphasized that neither European countries nor Greece could talk on behalf of them under cover of minority rights. They were in favar of the Turkish National Assembly and supported National Independence war cordially by using all their facilities. We presented Turkish Orthodoxes’ own expressinos and documents about this subject.

In this study, we also examined and obtained information about the social, economic, judical and administrative structure of the region in 1921-1922.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖNSÖZ.....	VIII
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

I- YENİ YOZGAT GAZETESİNİN ÇIKIŞI.....	5
A- Gazetenin Çıktığı Ortam Ve Gazeteyi Çıkaranlar.....	5
B- Gazetenin Çıkış Amacı.....	6
II- GAZETENİN HABER KAYNAKLARI.....	8
A- Kendi Kaynakları.....	8
B- Anadolu Ajansı.....	9
C- Diğer Kaynaklar.....	10
1- İstanbul Gazeteleri.....	10
2- Anadolu Gazeteleri.....	12
3- Yabancı Ajanslar Ve Gazeteler.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

I- MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA YOZGAT VE ÇEVRESİNDE İDARİ YAPI İLE İLGİLİ HABERLER.....	15
A- Vekaletlerle İlgili Haberler.....	16
B- Mutasarrıflıkla İlgili Haberler.....	27
C- Mahalli İdare İle İlgili Haberler.....	29
D- Askeri İdare İle İlgili Haberler.....	31
II- YOZGAT'A UĞRAYAN TÜRK VE YABANCI ELÇİ VE HEYETLER.....	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I- MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA YOZGAT VE ÇEVRESİNDE	
SOSYAL YAPI İLE İLGİLİ HABERLER.....	35
A- YOZGAT'TA EĞİTİM – ÖĞRETİM.....	35
1. Yozgat Öğretmen Okulunun Açılışı.....	38
2. Yozgat'ta Öğretmen Ve Öğretmen Yardımcısı Alımı İçin Yapılacak İmtihanlar	41
3. Yozgat'ımızda İrfan Hayatı (Netayicü'l- İmtihaniyeye Göre).....	43
4. Muhterem Bir Muallimimizin Kıymetli Bir Eseri.....	45
5. Yozgat Ziraat Okulu.....	47
B- MİLLİ MÜCADELENİN YOZGAT'TAKİ YANSIMALARI... ..	48
1. Yozgat Halkının Cepheye Ayni Ve Nakdi Katkıları.....	48
2. Yozgat'ta Düzenlenen Mitingler.....	51
2.a. Yozgat Halkının Meclis Başkanlığı ve Dahiliye Vekaletine Çektikleri Telgraf.....	52
2.b. Edirne'nin Tahassürü.....	55
2.c. 25 Temmuz 1338 Tarihinde Düzenlenen Miting Sonrası Yozgat Halkının Aldığı Karar.....	59
2.d. Yozgat'da Mudanya Mukavelenamesi Münasebetiyle Tezahürat.....	59
II- MİLLİ MÜCADELE İLE İLGİLİ YENİ YOZGAT'TA ÇIKAN	
MAKALELER.....	64
A- Vicdan Borcu	65
B- Hep Senin	66
C- Felaket Nihayete Semerat-ı Azm ü Sebat Kemale Geldi.....	68
D- Dün – Bugün.....	69
E- İslam'da Askerlik.....	70
III- SAĞLIK HİZMETLERİ.....	71
A- Salgın ve Diğer Hastalıklarla Mücadele.....	71

B- Sağlık Alanında Yapılan Yatırımlar.....	75
IV- BAYINDIRLIK İŞLERİ.....	76
A- Karayolu Yapım – Onarım Çalışmaları.....	76
B- Demiryolu Onarım Çalışmaları.....	78
C- Belediyenin Bayındırlık Faaliyetleri.....	78
V- SOSYAL YAPIDA GÖRÜLEN PROBLEMLER.....	79
A- Necat İstiyor İsek.....	80
B- İslam'a Azv Olunan Hurafat.....	82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I- HIRİSTİYAN UNSURLAR VE TÜRK ORTODOKSLARI.....	92
A- Yozgat Türk Ortodoks Cemiyetinin Dahiliye Vekaletine Çektiği Telgraf.....	94
B- Keskin Metropolit Vekili Papa Eftim Efendi'nin Anadolu Türk Ortodoks Kiliselerine Gönderdiği Tamim.....	95
C- Yozgat Türk Ortodoks Cemiyeti Reis-i Ruhani Papa İliya'nın Keskin Metropolit Vekili Papa Eftim Efendi'ye Gönderdiği Bir Mektup.....	98
II- ANADOLU'DA EŞİTLİK VE ADALET.....	99

BEŞİNCİ BÖLÜM

I- YOZGAT VE ÇEVRESİNDE TARIM.....	101
A- Yozgat Mükellefiyet-i Ziraiye Komisyonu Teşkili.....	102
B- Yozgat'ın Ziraî Durumu Hakkında Rapor.....	104
II- YOZGAT VE ÇEVRESİNDE HAYVANCILIK.....	106
A- Yozgat'ta Hayvancılığı İyileştirme Çalışmaları.....	107
B- Livamız Hayvancılığının Islahına Doğru Atılmış İkinci Adım.....	107
C- Canlı Hayvan İhracının Yasaklanması.....	108

III- YOZGAT VE ÇEVRESİNDE TİCARET	108
A- Tüketim Vergileri.....	110
B- Aşar Vergisi.....	112
C- Ticaret Panayırlarına Gönderilecek Mallardan Vergi Alınmaması.....	112
D- Yozgat'taki Askeri Birliklerin İhtiyacı İçin Gıda Alım İhalesi.....	113
E- Çorum Menzil Teşkilatının Arpa İhtiyacı.....	114

ALTINCI BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA YOZGAT VE ÇEVRESİNDEKİ ADLI YAPI İLE İLGİLİ HABERLER

I- ADLI İDARE İLE İLGİLİ HABERLER.....	115
A. Adliye ve Emniyet Teşkilatındaki Görevliler.....	115
B. Yozgat Ve Çevresinde Bulunan Mahkemeler.....	117
C. Adliye Teşkilatına Memur Alımları.....	118
D. Yozgat Mahkemelerinde Faaliyet.....	118
E. Adliye Encümeni Mazbata Sureti.....	120
F. Görevlerini Suistimal Edenler Hakkında Açılan Davalar.....	122
II- BÖLGEDEKİ İSYANLAR İLE BAĞLANTILI OLAYLAR.....	123
III- EŞKİYALIK ADAM ÖLDÜRME VE YARALAMA OLAYLARI.....	124
IV- İSTİKLAL MAHKEMELERİNDE GÖRÜLEN DAVALAR.....	129
V- AHLAK ZABITASI İLE İLGİLİ OLAYLAR.....	132
VI- İHRSİZLİK VE GASP OLAYLARI.....	133
VII- BORÇ VE ALACAK DAVALARI.....	138
VIII- AZINLIKLARLA İLGİLİ AÇILAN DAVALAR.....	140
SONUÇ.....	148
BİBLİYOGRAFYA.....	154
EKLER.....	155
Ek 1. Yeni Yozgat Gazetesinin İlk Sayfası.....	156

Ek 2. II Inönü Zaferi Yıldönümü Münasebetiyle Düzenlenen Miting Sonrası 30 Mart 1338 Tarihinde Yozgat Halkının Meclise Çektikleri Telgraf.....	157
Ek 3. Edirne'nin Düşman Eline Geçişinin Üçüncü Yıldönümü Münasebetiyle 25 Temmuz 1338 Tarihinde Yozgat'ta Düzenlenen Miting Esnasında Yozgat Halkının Aldığı Kararlar.....	158
Ek 4. Yozgat Türk Ortodoks Cemiyetinin Dahiliye Vekaletine Çektığı Telgraf.....	159
Ek 5. Yozgat Türk Ortodokslarının Keskin Metropolit Vekili Papa Eftim Efendiye Gönderdikleri Bir Mektup.....	160
Ek 6. Keskin Metropolit Vekili Papa Eftim Efendi'nin Anadolu Türk Ortodoks Kiliselerine Gönderdiği Bir Tamim.....	161
Özgeçmiş.....	162

ÖNSÖZ

Şehir tarihçiliği, ülke tarihinin aydınlatılması açısından önemli bir yere sahiptir. Yozgat bu açıdan bazı şehirlere göre malesef oldukça geri kalmıştır. Yozgat Tarihinin Milli Mücadele dönemi ile ilgili olarak fazla bir araştırma yapılmadığı da mevcut yayınlardan anlaşılmaktadır.

Milli Mücadele yıllarında cephe gerisini ve Anadolu vilayetlerindeki milli faaliyetleri genel anlamda en güzel yansıtan kaynaklardan biri hiç şüphesiz mahalli gazetelerdir. Aynı zamanda şehir tarihçiliği açısından da önemli bir yer tutmaktadırlar. Biz de bu gerçeklerden yola çıkarak araştırma konusu olarak, İstiklal Savaşı yıllarında Yozgat'ta yayınlanmış ve daha önce üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan Yeni Yozgat gazetesini incelemeyi uygun bulduk.

Böylece hem Yozgat ve çevresinin yakın tarihine ışık tutulacak, hem de Milli Mücadele döneminde bölgenin idari, sosyal, İktisadi ve adli yapısı ile ilgili olaylar ortaya konarak Yozgatlıların Milli Mücadeleye katkılarını tesbit etmek mümkün olacaktır. Bu amaçla yaptığımız çalışma giriş ve altı bölümden oluşmaktadır:

I. Bölümde gazetenin çıktığı ortam, gazeteyi çıkaranlar ve gazetenin çıkış gayesi hakkında bilgi verilerek gazetenin haber kaynakları ele alınmıştır.

II. Bölüm Milli Mücadele yıllarında Yozgat ve çevresindeki Mülki ve mahalli idari yapının incelenmesine ve bölgeye tayin edilen idarecilerle ilgili haberlere ayrılmıştır.

III. Bölümde Yozgat ve çevresindeki sosyal yapı üzerinde durulmuş, bölgenin eğitim-öğretim durumundan bahsedilmiş, Yozgat halkının cepheye ayni ve nakdi yardımları ile Yozgat'ta düzenlenen mitinglerden bahsedilmiştir. Ayrıca sağlık ve bayındırlık hizmetlerinden bahsedilerek sosyal yapıda görülen problemlere de yer verilmiştir.

IV. Bölümde Yozgat ve yöresindeki Hıristiyan unsurlardan ve Türk Ortodokslarından bahsedilerek bu mezhep mensuplarının Milli Mücadeledeki durumlarına ve faaliyetlerine yer verilmiştir.

V. Bölümde Milli Mücadele yıllarında Yozgat ve çevresinin İktisadi ve ticari hayatı incelenmiştir.

VI. Bölümde ise adli yapı incelenerek Yozgat ve çevresindeki mahkemeler ele alınmış ve bölgede işlenen suçlarla görülen davalardan bahsedilmiştir.

Milli Kütüphane'den temin ettiğimiz Yeni Yozgat'ın Milli Mücadele döneminde çıkan nüshalarından 3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14, 23,24, 25,26, 27,44 ve 57. nüshaları eksiktir. Yozgat Müzesi ve Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve T.B.M.M. arşivinde yaptığımız araştırmalara rağmen yukarıdaki eksik nüshaları bulamadık.

Gazete nüshalarının numaralandırılması sırasında bir tertip hatası olmuş, 15. sayıdan sonra 16. sayıya geçilmesi icab ederken, sehven 15. sayı tekrar yazılmıştır. Bu hata 28. sayıya kadar devam etmiştir. Aynı hata 30. sayıya da tekrarlanarak 30. sayı da iki kere yazılmış ve bu hata da 39. sayıya kadar devam etmiştir. Biz çalışmamızda bu hataları düzelterek olması gereken sayı numaralarını kullandık.

Yaptığım bu çalışma ile yakın tarihimize ve özellikle de Yozgat tarihine bir nebze de olsa ışık tutabilmişsem kendimi bahtiyar addedeceğim.

Yüksek Lisans eğitimimiz süresince sıcak ilgi ve alakalarını her zaman gördüğüm, araştırmamızın yürütülmesinde ve yönlendirilmesinde bilgi ve mesaisini esirgmeden bize yardımcı olan, başta saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof.Dr.İsmail ÖZÇELİK olmak üzere bütün hocalarıma, teşekkürü bir vazife addediyorum.

Celaleddin ŞENER
KIRIKKALE-2002

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
Bas.	Basımevi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
ev.	Çeviren
Haz.	Hazırlayan
Mat.	Matbaası
S.	Sayı
s.	Sayfa
Yay.	Yayınları, Yayınevi

GİRİŞ

Milli Mücadele, işgal güçleri yanında, bu mücadeleye karşı koyan iç mihraklara karşı da kazanılmış çok yönlü bir savaştır. İşgal kuvvetleri cepheden saldırırken dahili mihraklar ve kandırılmış bazı kimseler de içerden onlara yardımcı oluyorlardı. Bu durumda Milli Mücadele lehine iyi bir kamuoyu oluşturmak gerekli idi. Halbuki o yıllarda halkın haber alma kaynakları oldukça sınırlıydı. El ilanları dağıtmak, mitingler düzenlemek, vaazlar yapmak ve gazete çıkarmak kamuoyu oluşturmanın en etkin yollarından idi.¹ Milli Mücadele yıllarında bu derece önemli yer tutan Anadolu basını Milli Mücadeleyi destekleyen basın ve Milli Mücadele karşısındaki basın şeklinde iki katagoride incelemek yerinde olacaktır.

Milli Mücadeleyi destekleyen basını da kendi içinde Anadolu ve İstanbul basını olarak ikiye ayırmak mümkündür. İstanbul basınında Milli Mücadeleden yana olan gazetelerin başlıcaları İstiklal, Vakit, Zaman, Tercüman, İkdâm, Akşam, Tasvir-i Efkar, Yenigün ve İleri'dir. Milli Mücadeleyi destekleyen Anadolu basınına önemli gazeteleri ise Açıksöz, Yeni Adana, Albayrak, Dertli, Anadolu, Babalık, Öğüt, Işık, Arkadaş, İzmir'e Doğru, İstikbal, İrade-i Milliye ve Hakimiyyet-i Milliye gazeteleridir.

Şurası muhakkaktır ki Milli Mücadelenin özellikle ilk yıllarında Anadolu harekâtını destekleyen İstanbul basını itilaf kuvvetlerinin baskıları sebebiyle çok zor şartlar altında hizmet vermeye çalışmıştır. İtilaf devletlerinin baskısı sebebiyle İstanbul Hükümetinin basına uyguladığı sansür gazetelerin elini kolunu bağlamıştır. Tabiidir ki bu şartlar altında Milli Mücadeleden ve Mustafa Kemal'den söz etmek çoğu zaman mümkün olamamıştır. Örneğin Mustafa Kemal'in resminin gazetelerde yayınlanması, adının yanına "Paşa" ünvanının yazılması İstanbul hükümetince yasaklanmıştı. Bu yasağa uymayarak Mustafa Kemal'in resmini basan 4 Temmuz 1920 tarihli Vakit gazetesi ile onun adının yanında "Paşa" ünvanına yer veren 3-4 Temmuz 1920 tarihli İkdâm gazetesi onar gün kapatılmış, sorumluları tutuklanmıştı.

I. ve II. İnönü zaferlerinin kazanılması ve hadiselerin Milli Harekât lehine gelişmesi sonucu İstanbul basını üzerindeki sansür biraz olsun hafiflemiştir. Bundan sonra İstanbul basınında Milli Mücadele'den çoğu kez sansürsüz olarak

¹ ÖZÇELİK, İsmail; Milli Mücadele'de Anadolu Basını ve Antep. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 75. Yıl Özel Sayısı, s. 86.

bahsedildiğini görüyoruz. Örneğin Vakit gazetesi, II. İnönü zaferini şu başlıkla duyurmuştu: “Türk Silahları Bu Defa da Pek Şanlı Bir Muzafferiyet Elde Etmıştır.”²

Akşam gazetesinde de Temmuz 1921’de Falih Rıfkı Atay, çoğu bölümleri sansüre tabi tutulmasına rağmen şöyle yazıyordu: “Anadolu harbi, hürriyet ihtilali olduğu için dünyanın en yüksek ideallerinden biri olduğu kadar, nefs-i müdafaa dediğimiz en ilkel en basit ihtiyaçtan doğduğu için de akli her türlü tartışmalardan alıkoyan bir zorunluluktur. Çünkü sade düşmana karşı vatan değil, katile karşı canımızı koruyoruz”³

Görüldüğü gibi İstanbul basınının bir kısmı bütün baskı ve sansürlere rağmen Milli Mücadele yanında yayın yapmaya çalışmıştır.

Mütareke İstanbul’unda görev yapan İstanbul basınının Milli Mücadeleyi destekleyen kanadı sansür ve baskılara maruz kaldığı için, bu sırada görev, Anadolu’da çok kısıtlı imkanlarla yayın yapan ve ancak haftada bir veya iki sayı çıkabilen gazetelere yani Anadolu Basınına düşüyordu.⁴

Milli Mücadeleyi destekleyen Anadolu basınına gelince: İstiklal Harbinin o karanlık ve zor günlerinden sıyrılarak başarıya ulaşmasında en büyük katkılardan biri hiç şüphesiz ki Anadolu gazetelerine aittir. Bu gazetelerin işgal kuvvetlerinin baskı ve sansüründen uzak oluşu bağımsız hareket etmelerini kolaylaştırmış ve Milli Mücadeleyi açıktan desteklemelerini sağlamıştır. Her ne kadar işgal subaylarının kontrolünde olan bazı şehirlerde birtakım sıkıntılar yaşanmışsa da Kuva-yı Milliye ruhu bu engelleri de aşmasını bilmiştir.

1919 yılının Mayıs ayında İzmir’in Yunan kuvvetlerince işgalinden sonra İzmir’de yayınlanan Anadolu gazetesi matbaası Yunanlılar tarafından basılmıştı. İzmir’in işgale uğraması bütün yurdu üzüntüye gark etmiş bu sebeple Anadolu’da çıkan gazeteler seslerini daha fazla ve ateşli yazılarla duyurmaya başlamışlardı. Nitekim işgalden bir hafta sonra Balıkesir’de yayınlanan Doğruyol gazetesi başyazısında “Türkler namusuyla yaşamayı bildikleri gibi, şerefleriyle de ölmeyi bilirler!”⁵ diyordu.

² BAYKAL, Hülya ; Milli Mücadele’de Basın, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.IV, Mart 1988, Sayı II’den Ayırbasım, s. 475.

³ ATAY, Falih Rıfkı; Eski Saat, Akşam Mat., İst. 1933, s. 91-101

⁴ ÖZCELİK, İsmail; a.g.m., s. 86-87.

⁵ COŞAR . Ömer Sami; Milli Mücadele Basını, Gazeteciler Cemiyeti Yay., s. 15

Yine Milli Mücadeleci gazetelerden biri olan ve Konya'da yayınlanan Ögüt gazetesi İtalyan işgal kuvvetleri komutanı General Milne tarafından 26 Ocak 1920 tarihinde kapatılmıştı. Ancak iki gün sonra Konyalılar bir protesto mitingi düzenlemiş ve aynı gün "Ögüt"ün yerine "Nasihat" adlı gazeteyi çıkarmışlardı.⁶

Milli Mücadeleyi destekleyen bir diğer Anadolu gazetesi olan Yeni Adana 11 Ocak 1921'de I. İnönü savaşının zaferle sonuçlandığını ve Yunanlıların geri çekildiğini müjdeliyordu. 13 Eylül 1921'de ise Sakarya zaferinin kazanıldığını büyük heyecan ve müjdelilerle yayınlıyordu.⁷

Milli Mücadele'nin bir diğer destekçi gazetesi de Kastamonu'da çıkan Açıksöz gazetesi idi. Açıksöz 15 Temmuz 1919 tarihli sayısında, "Uyan ey Anadolu ahalisi uyan! Uyku devresi çokta geçmiştir!" şeklindeki yazısıyla Anadolu halkını mücadeleye davet ediyordu. Açıksöz, 19 Mart 1920 tarihli sayısında ise işgali protesto eden telgrafları birinci sayfadan yayınlamıştı. Bu telgraflardan birinde "Bu toprağın üstünde zilletle yaşamaktansa, aynı toprağın altına şerefle girmekten çekinmeyeceğimizi uygarlık alemine ve yüksek milletimize bir defa daha bildiririz!"⁸ diyordu.

Mustafa Kemal Paşa, 27 Kasım 1919'da Erzurum Heyet-i Merkeziyesine yolladığı yazıda, vakit geçirilmeksizin halkın Milli Mücadeleden haberdar edilebilmesi için, bu bölgelerde acilen gazetelerin çıkarılması gerektiğini vurguluyordu. Bu doğrultuda Mustafa Kemal'in çabalarıyla 14 Eylül 1919 günü Sivas'ta İrade-i Milliye, 10 Ocak 1920'de ise Ankara'da Hakimiyet-i Milliye gazeteleri çıkarılmıştır. Bu gazetenin ilk sayısında Mustafa Kemal gazete hakkında şunları söylüyordu: "Gazetemizin ismi takip edeceği mücadelenin de nevidir. Şu halde diyebiliriz ki, Hakimiyet-i Milliye'nin mesleği, milletin müdafaa-i hakimiyeti olacaktır."⁹

Milli Mücadele yıllarında Anadolu'da yayınlanmış gazetelerin sayısı tam olarak bilinmemekle beraber yüze yakındır. İstiklal harbi yıllarında milli basın, sağladığı destekle Milli Mücadelenin kazanılmasında en büyük unsurlardan birini oluşturmuştur. Maddi ve manevi zorluklar, kağıt temininde karşılaşılan sıkıntılar, ulaşım ve dağıtımdaki düzensizliklere rağmen sesini işittirmekten bir an olsun geri durmamıştır.

⁶ ÖNDER, Mehmet; Milli Mücadelenin Yanında ve Safında Ögüt Gazetesi, Ank.,1986. s. 8-13

⁷ COŞAR, Ömer Sami; a.g.e., s., 82

⁸ COŞAR, Ömer Sami; a.g.e., s. 90-101

⁹ BAYKAL, Hülya ; a.g.e., s., 477

Bu faaliyetlerin yanında 6 Nisan 1920'de Ankara'da Anadolu Ajansının kurulmasıyla da haber alma konusunda çok önemli bir adım atılmış oldu. Böylelikle haberlerin ilk elden sağlanması Anadolu basını kadar İstanbul basını için de büyük kazanç olmuştur. Ajans haberleri devamlı surette Mustafa Kemal Paşa tarafından denetlenmiş, zamanında yerlerine ulaştırılması da istihbarat subayları tarafından sağlanmıştır. Bu hususta son derece titiz davranılmış, ajans haberlerinin ilgili merkezlere günü gününe ulaştırılmasında ihmalkarlık gösteren posta ve telgraf müdürlüklerinin dikkati çekilerek bu yolda ihmalkarlık gösteren memurların vatana ihanet suçundan yargılanacağı bildirilmiştir.¹⁰ Ayrıca Anadolu Ajansı günlük haberlerinin İstanbul'a da düzenli bir şekilde ulaştırılması için Bursa'daki 14. Kolordu komutan vekiline, Mudanya Kaymakamlığına ve Balıkesir'deki 61. Tümen komutanlığına gerekli emirler verilmiştir.¹¹ Böylece Milli Mücadele boyunca Türk kamuoyu uyanık tutularak olaylardan anında haberdar edilmiştir.

İstiklal Savaşı yıllarında Anadolu'da basın alanında böyle güzel gelişmeler yaşanırken bazı İstanbul ve Anadolu basını da Milli Mücadele aleyhinde yazılar yazmaktan geri durmamışlardır. Aleyhte yayın yapan İstanbul gazetelerinin başlıcaları Alemdar, İstanbul ve Peyam-ı Sabah'tır. Anadolu gazetelerinden dikkati çekenler ise Ferda, İrşat ve Zafer isimlerini taşımakta idiler. Bunlar Kuva-yı Milliye ve Anadolu hareketine veryansın ederek Türk Milletinin moralini çökertmeye ve Anadolu Harekatını köreltmeye yönelik yayınlar yapmışlardır. Bu sebeptendir ki bağımsızlık savaşı boyunca Milli Mücadeleyi baltalamak isteyen bir kısım İstanbul basını Anadolu'ya sokulmamıştır. Mustafa Kemal bu konuda büyük duyarlılık göstermiş, İstanbul basınına ait yayınların sıkı bir kontrole tabi tutulması, zararlı olan yayınların Anadolu'ya sokulmaması için ilgili mercilere kesin direktifler vermiştir.¹²

¹⁰ ÖZKAYA, Yücel; Milli Mücadelede Anadolu Ajansının Kuruluşu ve Faaliyetine Ait Bazı Belgeler, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 1985, S. II, s.,599-596

¹¹ ÖZKAYA, Yücel; a.g.e., s.,597-598

¹² BAYKAL, Hülya ; a.g.e., s., 472

BİRİNCİ BÖLÜM

I.YENİ YOZGAT GAZETESİNİN ÇIKIŞI

A. Gazetenin Çıktığı Ortam Ve Gazeteyi Çıkaranlar

Daha önceleri “Yozgat Gazetesi” adıyla Yozgat matbaası tarafından neşredilen gazete, Milli Mücadele yıllarında Yozgat mutasarrıfı İbrahim Beyin özel ilgi ve gayreti sonucu mutasarrıflık tarafından satın alınarak ismi “Yeni Yozgat” olarak değiştirilmiştir. Gazetenin valilikçe satın alınmasından sonra çıkan ilk nüshasındaki “İzah-ı Meslek” başlığı altındaki yazıda, yukarıdaki hususlar şu şekilde açıklanmaktadır: “Yozgat matbaası, Yozgat gazetesi işbu emel ile yokluklar içinde şimdiye kadar çalışmış, efkar-ı ammeyi tenvire sa’y etmiştir ve bu kerre muhterem mutasarrıfımız tarafından muhasebe-i hususiye namına satın alınmıştır.

Yeni Yozgat namıyla şimdilik haftada bir neşri takarrür eden gazetemizin telkin-i hakaik ve tenvir-i efkar hususundaki vazifesini gayesinin kudsiyetiyle mütenasip bir surette ifaya muvaffak olabilmek için bir hal-i tekemmüle ifrağı ve bir tarz-ı nevin, bir uslub-ı sade ile neşri esbabına tevessül buyurulmuştur. Gazetemiz badema daha ciddi ve daha ilmi bir meslek takip edecek ve millete, dine, ilme hizmet etmeğe çalışacaktır.”¹³

7 Temmuz 1337 tarihinden itibaren resmi liva gazetesi olarak yayın hayatına devam eden gazete her hafta Perşembe günleri neşredilmiş ve nüshası 100 paraya satılmıştır. Altı aylık abonesi 110 kuruş, yıllık abonesi ise 200 kuruş olarak tesbit edilmiş ve Milli Mücadele yıllarında fiyatında değişiklik yapılmamıştır. Gazetenin ebatları 28x40 cm’dir.

Başyazarı Divanlızade Ahmed Hamdi olup 43. Sayıya kadar bu görevini yürütmüştür. 43. sayıdan 60. sayıya kadar Nakibzade Fazlı gazetenin başyazarlığını üstlenmiş, 60. sayıdan itibaren başyazarlığı tekrar Divanlızade Ahmed Hamdi devralmıştır. Divanlızade, aynı zamanda Yozgat Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti üyeliği görevini de yürütmüştür. Gazete genellikle iki sayfa olarak çıkarılmış zaman zaman ihtiyaçlar ve imkanlar nisbetinde sayfa sayısının dörde çıkarıldığı da olmuştur. 60. sayıdan itibaren düzenli bir şekilde dört sayfa olarak neşredilmiştir.

¹³ Yeni Yozgat, Sayı 1, 7 Temmuz 1337

B. Gazetenin Çıkış Amacı

Gazete istiklal harbinin o buhranlı ve tehlikeli zamanlarında halkta fikren ve kalben milli birlik-beraberlik ve işbirliğini teşvik ederek bu buhran ve tehlikeleri daha kolay atlatabilmeyi gaye edinmiştir.

Bununla birlikte millete doğru haber ulaştırarak milletimizde doğruyu araştırmak, bulmak ve anlamak meyl ve arzusunu takviye ve temin edebilmek için halkın bütün tabakalarına tesir edebilme özelliğinden istifade etmek maksadıyla böyle bir gazetenin çıkarılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Yeni Yozgat'ın birinci nüshasında "İzah-ı Meslek" adı altında gazetenin çıkış amacı şu şekilde belirtilmiştir "Cenab-ı Hakka hamd ü senalar olsun ki ihdasımızın pek yüce ve mukaddes bir bargarı olan şu mübarek vatanımızın parçalanmasını ve elimizde kalan parçasında da biz Türklerin Avrupalıların esaret ve hizmetine geçmesini ve binnihaye bizlerin, İslamlığın mahvını hedef tutan (Sevr) muahede-i menhusesi milletin azmiyle yırtıldığı ve büyük millet meclisi hükümeti teşkil ederek Misak-ı Milliye ihya ettirdiğı günden itibaren mevcudiyet ve kuvvetini bir daha tanıttırmak fırsatını elde eden millette efkarın tevhid ve tekamülü hissedilmiş. Vatanı kurtarmak mevcudiyetimizi korumak için Türklere has olan her türlü fedakarlıklarla çarpışmak ve çalışmak ve ilerlemek ihtiyacı tezahür etmiştir. Tarih-i beşer tedkik olunursa görülür ki milletlerin buhranlı zamanlarını edvar-ı sükun, zulüm ve vahşet zamanlarını a'sar-ı adalet, cehalet zamanlarını edvar-ı ilm ü irfan vahdet ve fedakarlık günlerini reha ve selamet takib etmiştir. Kanun-ı fitratın şu tahavvülatından istidlal ile ve inayet-i hak ile selamet ve sükun anlarına tekarrüb etmekte olduğumuza kani olabiliriz.

Lakin o mesut günlerin hululüne kadar daha bir çok buhranlı ve tehlikeli zamanlarla karşılaşabiliriz. Onun için fikren , kalben , emelen birbirimize ne kadar fazla yaklaşmış ve kuvvetle birleşmiş bulunursak bu buhranları ve tehlikeleri o nisbette sürat ve suhuletle atlatmağa muvaffak oluruz..

Amal-ü hayatımızı efkar-ı irademizi yaklaşdırmak için de milletimizden her şeyde doğruyu araştırmak, bulmak ve anlamak meyl ve incizabını takviye ve temin etmek lazımdır.

Bu lüzum ve vücubun ifasını temin edecek olan vasıtalar ise maarif kadar her sınıf halka karşı icra-yı tesir edebilecek kuvveti haiz olmasıyla matbuattır.

Yozgat matbaası, Yozgat gazetesi işbu emel ile bu halklar içinde şimdiye kadar çalışmış efkar-ı ammeyi tenvire sa'y etmiştir ve bu kerre muhterem mutasarrıfımız tarafından muhasebe-i hususiye namına satın almıştır.

Yeni Yozgat namıyla şimdilik haftada bir neşri takarrür eden gazetemizin telkin-i hakaik ve tenvir-i efkar hususundaki vazifesini gayesinin kudsiyetiyle mütenasip bir surette ifaya muvaffak olabilmek için bir hal-i tekemmüle ifrağı ve bir tarz-ı nevin bir uslub-ı sade ile neşri esbabına tevessül buyurulmuştur. Gazetemiz badema daha ciddi ve daha ilmi bir meslek takip edecek ve millete, dine, ilme hizmet etmeğe çalışacaktır.

Hassaten mümkün olduğu kadar ahalinin bahusus köylünün hukukunu muhafazaya itinakar olacak ve bu çığırda yazılacak olan erbab-ı kaleme gazetemiz daima sahifelerini açık bulunduracaktır. Mutasarrıfımız Beyefendi hazretlerine şu himmet-i vatanperveranesinden dolayı teşekkür ve Cenab-ı Hak'tan tevfik temenni ederiz."¹⁴

Yine aynı sayıda Yozgat Sultani Mektebi'nin Tarih ve Coğrafya öğretmeni Faik Doğan'ın "Türk yine o muzaffer Türk'tür" başlığı ile yayınlanan yazısı gazetenin çıkış amacını şöylece pekiştirmektedir:

"Ey milletim sen yalnız Asya'nın değil, eski dünyanın ulu bir kavmisin.

Her millet efradı arasında kahramanlar yetiştirilir. Fakat sen milletlerin kahramanınsın. Senin tarihin şerefler şanlarla doludur. Başka milletler fezaili senden öğrenmişlerdir. Bu itibarla sen efazıl imamınsın.

Her devirde müstakil yaşamış hakim olmuşsun. Zalimlerin başını ezen mazlumların belini doğrultan sensin.

Daima Hakk'a tapmış her zaman Hakk'ın kurbanı olmuşsun. Seni cihan tanıyor fakat sen kendini bilmiyorsun. Atillalarınla, Cengizlerinle, Timurularınla, Yavuzlarınla cihangir yaşamışsın, medeniyeti beşiğinden çıkarıp üç kıtaya serpmiş zayıf milletlerin kanına kuvvet vermişsin.

Sehpa-yı hakimiyet ve adaletini Asya, Afrika, Avrupa'ya istinat ettirerek İstanbul'da temerküz ettirmişsin. Akdeniz havzanı Hindu Umman denizleri

¹⁴ Yeni Yozgat, Sayı 1, 7 Temmuz 1337

cevangâhın olmuşdu. O zaman milletler aleminin güneşi idin. İslamiyetin yüzü seninle gülerdi. Tunalar, Balkanlar, Mısırlar, Fas'lar şimdi geliştii.

Ah, ey milletim! Sen ne idin ne oldun?

Vakta ki siyasi ve içtimai mikroplar, Altaylar'dan getirdiğin altın tahtını kemirince, bina-yı saltanatına yabancı eller uzanmaya başladı nifaklar fesatlar arslan vücudunu hırpaladı.

Son üç asırda hiçbir milletin düçar olmadığı felaketlerin fecaetlerin kurbanı oldun. Düşmanların her savlette vücudundan büyük bir parça kopardılar. Milyonlarca evladını kestiler saha-i hakimiyetin daraldıkça daraldı. Vilayetlerinde imparatorluklar sancaklarında, krallıklar prenslikler teşekkül etti.

Fakat dün senin , varlığının düşmanı olan Avrupa senden kopardığı parçalarla doymadı, kanmadı ve hala da aç midelerini doldurmak için saldırıyor. Lakin yenecek yedirecek bir yerin kaldı mı?

Üzerinde yaşadığın yer son parçandır. Bunu iyi bil ve düşün bugün sana saldıran canavarlar evvelce hadlerini bildirdiğin o eski ehl-i saliptir. Yalnız şekli başka. Vaktiyle emrin kumandan altında dini, milli hürriyetle mes'ud yaşattığın kölen Yunan onların başındadır. Evet eski uşağın sana şimdi Efendilik etmek istiyor. Buna katlanmak şanına yakışır mı? Kim ne derse desin asla aldanma.

Kalk! Sema-yı kalbindeki intikam güneşini parlat. Türk olduğunu göster, ve kanının umulmadık zamanda nasıl cevherleri yarattığını salıp dünyasına bir kere daha isbat et. Ecdadının sana tevdi ettiği dört bin senelik muzaffer tarihini kaydırma çamurlara düşürme.

Ya müstakil yaşa, yahut sath-ı arzı kanlarınla boya.

Ve bütün cihan idrak etsin ki Türk yine o muzaffer Türk'tür."¹⁵

II. GAZETENİN HABER KAYNAKLARI

A. Kendi Kaynakları

Gazete yayınladığı bir takım haberleri kendi kaynaklarına dayanarak vermekte ve bu haberlerin sonuna "müstahberdir" ibaresini koymaktadır. Özellikle Yozgat ve çevresiyle ilgili ve tayin ve nakillerle ilgili olan haberler bu guruba girmekte olup bu şekildeki haberlerin bazıları şöyledir:

¹⁵ Yeni Yozgat, Sayı 1, 7 Temmuz 1337

“Yozgat istinaf müdde-i umumisi İbrahim Edhem Beyin Konya İstinaf müdde-i umumiliğine nakl buyrulduğu istihbar olundu. Mumaileyh kasabamızda kavanin-i adliyenin tamam-ı tatbikını adaletin hüsn-i tevziini temin etmek suretiyle hoşnudiye-i umumiyeyi kazanmıştı. Kadirşinas olan Yozgatlılar mumaileyhi kaybettiğinden dolayı müteessirdir. Memuriyet-i cedidesinde dahi muvaffakiyetini Cenab-ı Hak'tan temenni eyleriz.”¹⁶

“Yozgat Maarif müdürü Avni Bey Maarif Vekaletinden telakki ettiği emir üzerine merkeze merbut Kara mekatib-i ibtidaiyesine bera-yı teftiş hareket etmiştir. Yozgat livasında mevcut mekatibin teftişinden sonra aynı vazife ile Çorum livasına azimet edeceği müstahberdir.”¹⁷

“Deveci Dağ kazasında şimdiye kadar tütün idare-i inhisariyesine ait teşkilat yapılmamış kaza-i mezkur ziraat mahalli olmasına rağmen boş bırakılmıştır. Bu kere mezkur kazada teşkilat icra olunarak idare-i inhisariye memurluğuna mecdiye memuru Şükrü Efendi tayin edilmiş olduğu istihbar olunmuştur.”¹⁸

“Mekteb-i Sultani binasının ikmal-i nevakısı için evvelce tanzim kılınan keşif name mucibince üçbinsekizyüz liralık havale vürud etmişti.

Nevakısın emaneten ikmal ve inşası hazinenin daha ziyade nakdi temin edeceği anlaşıldığından bir komisyon marifetiyle yakında inşaata başlanılacağı müstahberdir.”¹⁹

“Mezunen Akdağmadeni’nde bulunan Yozgat mebusu Rıza Beyle kezalik mezunen Yozgat’ta bulunan mebus Süleyman Beyin Ankara’ya müteheyye-i hareket oldukları istihbar edilmiştir.”²⁰

“Yozgat İstinaf Mahkemesi Riyasetinde bulunan Hüseyin Avni Beyin Eskişehir İstinaf Riyasetine nakli-i memuriyet ettiği müstahberdir.”²¹

B. Anadolu Ajansı

6 Nisan 1920’de Ankara’da Anadolu Ajansının kurulmasıyla haber alma konusunda çok önemli bir adım atılmıştır. Böylelikle haberlerin ilk elden sağlanması

¹⁶ Yeni Yozgat, Sayı 35, 20 Nisan 1338

¹⁷ Yeni Yozgat, Sayı 35, 20 Nisan 1338

¹⁸ Yeni Yozgat, Sayı 37, 4 Mayıs 1338

¹⁹ Yeni Yozgat, Sayı 2, 14 Temmuz 1337

²⁰ Yeni Yozgat, Sayı 60, 19 Teşrin-i Evvel 1338

²¹ Yeni Yozgat, Sayı 60, 19 Teşrin-i Evvel 1338

Anadolu basını için büyük bir kazanç olmuştur. Bu durumdan Yeni Yozgat da istifade etmiş ve birtakım haberleri Ajanstan almak suretiyle yayınlamıştır.

“Anadolu ajansı: İki seneden beri tahripkar bir sürü halinde mübarek topraklarımızda icra-yı şenaat ve melanet eden tufeyli düşmanı ata yurdumuzun her tarafından def ve tard edecek olan kahraman asker ve kumandanlarımızı istihlal ettikleri bu mühim muzafferiyetten dolayı kemal-i şükranla tebrik eyleriz.”²²

“Yunanlıların harp cephesindeki bu şakları ve eksilmiş mühimmat ve techizatı ikmal etmek maksadıyla ibraz-ı faaliyet etmekte oldukları bununla beraber Tekfur Dağında bir takım mahalde müdafaa tertibi ihzarına çalıştıkları anlaşılıyor. Bir taraftan Atina'da ihtilaller mücedded devam ediyor. Avrupa'da ise sulh müzakeresi hazırlıkları görülmektedir. Avrupa metabiinden Anadolu Ajansı ve ceraidinin aldıkları malumata nazaran dünkü gün sulh konferansı in'ikad edecekti.

Harbiye heyetimizin Paris'te hüsn-ü kabul gördüğü ve Fransa başvekili ile mülakat ettikten sonra Londra'ya hareket ettiği anlaşılmıştır.

Fransa mehafil-i siyasiyesinin ve matbuatının Misak-ı Milli'mizin mazhar-ı kabul olacağını ve İzmir ile işgal altında bulunan diğer mahallerin tahliye edileceği kanaatinde buldukları matbuatın cümle-i müstahberatındandır.”²³

C. Diğer Kaynaklar

1. İstanbul Gazeteleri

Yeni Yozgat'ın haber kaynaklarından biri de İstanbul'da yayınlanmakla beraber Milli Mücadele lehine tavır sergileyen, bütün baskı ve sıkıntılara rağmen Anadolu hareketini destekleyici yazılar neşreden İstanbul basınıdır. Yeni Yozgat, Milli Mücadeleyle olumlu katkıları olacak haberleri İstanbul basınından iktibas etmek suretiyle sütunlarına taşıyarak Yozgatlıları bilgilendirmeye çalışmıştır. Örneğin Anadolu'da idari teşkilatlanma ile ilgili olarak “Anadolu'da Müfettiş-i Umumilik Teşkilatı & Valilerin Asayiş Hususunda Müfettişliğe Merbutu” başlıklı şu haberi İkdam gazetesinden iktibas etmiştir.:

Hey'et-i vekile tarafından Meclise tevdi' edilen, Hey'et-i umumiyesi hakkında müzakerat cereyan etmekte bulunan Layiha-i Kanuniye.

²² Yeni Yozgat, Sayı 1, 7 Temmuz 1337

²³ Yeni Yozgat, Sayı 31, 23 Mart 1338

İkdam Refikımızdan

“Teklif-i kanun

1 - Bilahir müfettiş-i umumiler maiyetinde istihdam olunmak üzere Dahiliye Vekaletinde sunuf-ı muhtelifeden şimdilik oniki kişilik bir heyet-i teftişiyeye teşkil olunmuştur.

2 - Müfettişler reis-i idarede laakal on sene hizmetleri sebk etmiş ehliyet ve malumat-ı hukukiyeleri mücerreb memurin-i Dahiliye meyanından Vekaletçe tayin olunur.

3 - Müfettişler bilumum memurin-i mülkiyenin ahval-i muamelat ve hesabatını teftiş ve murakabeye selahiyettardırlar.

4 - Müfettişler esna-yı teftişte su'-i istimale muttali' oldukları halde usul-ı muhakemeye tevfikân tahkikata ibtidarla tanzim eyleyecekleri evrak-ı tahkikiyeyi doğrudan doğruya encümen-i aidine ve fezleke suretini bera-yı malumat Dahiliye Vekaletine tevdi ederler.

5 - Esna-yı tahkikta tezahür ve tahakkuk eden cürm üzerine küfettişler memur-ı mes'ulü her kim olursa olsun işden el çektirebilecekleri gibi rüesa-yı memurinin tasdikına muhtaç olmaksızın tevkif dahi ederler...²⁴

Türk yetimlerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere Azerbaycan tarafından Türkiye'ye yapılan aynı yardımla ilgili haberi ise “Kardeş Azerbaycan'ın Yetimlerimize Hedaya-yı Mütemediyesi” başlığı ile **Yeni Gün** gazetesinden iktibas etmiştir:

“Kardeş Azerbaycan milletinin Türk yetimlerinin ihtiyacatına sarf edilmek üzere her sene 36 vagon petrol hediye edeceği ve bu seneki hediye yani 36 vagon petrolün teknelere vaz' ve sevkedilmekte idüğü Batum'a gelerek burada satılacağı ve bunun varidatıyla himaye-i etfal cemiyetinin yakında darü'l-eytamlar tesis eyleceği **Yeni Gün** refikımızda kemal-i şükranla görülmüştür.²⁵

Yunan donanmasının Samsun'u taciz ve bombardıman etmesini yine **Yeni Gün** gazetesinden gazetesinden almak suretiyle Yozgat halkına duyurmuştur:

Yeni Gün Refikımızdan

“Bu sabahki telgrafıma lahiktir: Amerika torpidosu kumandanı vasıtasıyla Yunan donanması kumandanı ber vech-i ati tebliğlerde bulunmuştur. Kumandanla bilmüzakere cevab-ı red verilecektir. Şehirde bilmeceburiye muvakkaten idare-i örfiye ilan edildi.

²⁴ Yeni Yozgat, Sayı 17, 22 Teşrin-i Sani 1337

²⁵ Yeni Yozgat, Sayı 31, 23 Mart 1338

Yunan kumandanının ulti­matomu:

Yunan donanması baş kumandanı amiralinin emriyle Yunan zabitanından mürekkep bir komisyon muvacehesinde bizim tarafımızdan gösterileceği vechile bütün topların techizatın torpillerin şehrinizde mevcut bilumum levazimat-ı harbiyenin tahribini saat 12:15'den itibaren bir saat müddet zarfında 13:15'ten evvel İstanbul saatiyle bu günden itibaren bu icraatın it­mamı için elzem hususatı itti­haz ediniz. Aksi takdirde tayin edilen müddetin hitamından itibaren Lahey ikinci konferansının onuncu maddesi mucibince bir sureti mevkuftur hukuk-ı maddeyi tatbik edeceğiz. Bu tahriratın ve muhteviyatının konsoloslar ve bi-taraf hükümet mümessillerine şüphelerinin uzaklaştırılması için mühletin hitamından evvel tebliğ ediniz aynı muharip şehir sekenesi dahi uzaklaştırılmalıdır Tarafınızda şehir dahilinde ve civarında bir mukavemet ihdasına ma'tuf her türlü hareket ve tanzimat biz riayete mecbur olduğumuz mühletin iktizasına bais olacaktır. Binaenaleyh bu memnuiyette tahkimat-ı askeriye ve müessesat-ı askeriye ve bahriye silah depoları malzeme-i harbiye fabrikaları icabında limanda bulunan ordu veyahud donanmanın istifadesine yarayan tezgahlar dahil değildir. Eğer müddet-i mühliyesi zarfında memur-ini tahririye başlamazlarsa ve başka vesait gayr-i mümkün ise bir kuvve-i berriye kumandanı makul bir mühlet vererek tebliğden sonra bunları topla tahrip edebilir. Binaenaleyh bombardımanın sebep olacağı zayıttan dolayı hiçbir mesuliyete maruz değildir....”²⁶

2. Anadolu Gazeteleri

Yeni Yozgat'ın haber kaynaklarından bir diğeri de işgal kuvvetlerinin baskılarından fazlaca etkilenmeyen ve sansürsüz olarak yayın yapabilen Anadolu basınıdır. Bu gazeteler açıkça Milli Mücadele lehine tavır sergileyerek Türk insanını Milli Mücadele'ye davet ve teşvik ediyorlardı. Aynı zamanda yaptıkları yayınlarla İstanbul hükümetinin ve işgal güçlerinin olumsuz propagandasını kırıyorlardı. Yeni Yozgat, bir takım haberlerini de bu gazetelerden almak suretiyle yayınlamıştır. Örneğin Samsun'da yayınlanmakta olan Hayat gazetesinden aldığı bir haber şöyledir:

“İstanbul'da Ali Kemal'in katledilmiş olduğu haberi iki günden beri musır­ran devran etmekte olduğu gibi Samsun'un Hayat'ında da okunmuştur. Vaki ise hainler cezasını bulur demektir. Fakat milleti mer­kumun böylelikle terk-i hayat etmesini arzu etmezdi. Çünkü millet onun cezasını vatanına milletine hıyanet edenlere bütün dünyada ibret olacak derecede zamanında tayin edecekti.”²⁷

²⁶ Yeni Yozgat, Sayı 43, 15 Haziran 1338

²⁷ Yeni Yozgat, Sayı 41, 1 Haziran 1338

1338'in Mayıs'ında düşen bir göktaşı ile ilgili haberi "Semadan Taş Düşmüş" başlığı ile Hakimiyet-i Milliye'den şöyle iktibas etmiştir:

"Mayıs'ın 14. gecesi bir hadise-i semaviye halkı müthiş bir korkuya salmıştır. Gece yarısından evvel semadan pek büyük bir taş gözleri kamaştıran bir ziya ile düşmüştür. Düşen taş 21 ton yani yirmibirbin kilodur. Birçok alimler tetkikatta bulunmak üzere mahall-i vakiaya koşmaktadırlar."²⁸

Yine Hakimiyet-i Milliye'den istifade ederek yayınlanan bir haberde Musul ve havalisinin İngilizlere satıldığından bahsedilmektedir:

"Musul havalisinde dünyanın en büyük ve zengin gaz menbaini hünkar kendisine ait olduğundan veyahut Abdulhamit merhumun mirası bulunduğundan bahisle İngilizlere satmış ve hissesine bir milyon İngiliz lirası almıştır. Bu havadisi bir mevsuk menbaa istinaden neşr eden Hakimiyet-i Milliye refikimizde görünce hiç müteessir olmayarak zaten millet (İstanbul'un) kendisini tasavvurda sattığını biliyordu. Fakat hep bu satışları millet kaniyla iptal etti. Bir gün gelecek elbette her hakkını istirdad edecektir. O gün yaklaştı."²⁹

3. Yabancı Ajanslar Ve Gazeteler

Yeni Yozgat'ın istifade ettiği haber kaynaklarından sonuncusu ise yabancı ajanslar ve gazetelerdir. Avrupa kamuoyunda Milli Mücadele ile ilgili fikirleri ve gelişmeleri yine kendi gazetelerinden ve ajanslarından alarak Yozgat kamuoyunu aydınlatmaya çalışmıştır. Yeni Yozgat'ta bu tarzda çıkan haberlere ve kaynaklarına örnek olarak "Vaziyet-i Siyasiye Hülasesi" başlığı ile Tayms gazetesinden alınan bir haberi aşağıya aktarıyorum:

"İngiliz siyasetinin son günlerde iflas ettiği bütün vuzuhiyle teayyün etmektedir. Mısır'da İngilizlerin siyaseti akamete neticelenmiş, nihayet Mısır istiklaline nail olmuştur. Cibr ve tazyik ve zulüm siyasetinin Mısır'da mahkum olduğu akıbet Hindistan'da da geleceğini göstermektedir. Tayms gazetesinde Hindistan ahvalinden bahsolunurken deniliyor ki: "Bütün İslam memleketleriyle muhaberatta bulunan Hind Müslümanları Türkiye'ye karşı takib ettiğimiz siyasetten fevkalade müteessir bulunmakta ve makam-ı Hilafete karşı reva görülen riayetsizliği pek derinden hissetmektedirler. Burada Müslümanların vaziyeti İngiltere matbuatının haber verdiğiinden daha fenadır."

Bu İngiliz gazetesi İngiliz'in şarktaki siyaseti hakkında diyor ki " Şark-ı karib ahvali itilaf hükümetlerinin saha-i siyasetinden çıkmıştır. Ve Sevr Muahedesinin kıymeti de

²⁸ Yeni Yozgat, Sayı 41, 1 Haziran 1338

²⁹ Yeni Yozgat, Sayı 41, 1 Haziran 1338

hükümden sakıt olan Kaynarca Muahedesine benzemiştir. Binaenaleyh hakaik bu kadar elim bir surette bahsettikten sonra artık bu muahede üzerine bina edilen hayalat ile oyalanmamalıdır. Biz Yunanlıları ne derecede teşci edersek edelim onların Anadolu'da kalmalarına rıza göstermek ne bizim kudretimiz dahilindedir ne de onlar böyle bir vaziyete tahammül edebilir."

Avrupa gazetelerinde dahi "Mösyö Gotaris'in Londra'da Pariste'ki mesaisi nihayetü'l-emr Yunanlıların Asya-yı Suğra'yı bila kayd ü şart tahliyesi başka bir netice vermedi. Şüphe yoktur ki artık Yunan hayalatı yıkılmış ve Asya Devlet-i Yunaniyesi ünvanı ortadan kalkmıştır. Mösyö Gotaris'in Türkiye'yi muhafaza hususundaki temenniyatı Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edilmedikçe emr-i vaki halini alamaz. İşte meselenin müşkil noktası burasıdır..."³⁰

³⁰ Yeni Yozgat, Sayı 30, 16 Mart 1338

İKİNCİ BÖLÜM

I- MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA YOZGAT VE ÇEVRESİNDE İDARİ YAPI İLE İLGİLİ HABERLER

Yozgat'ın Milli Mücadele yıllarındaki idari yapısı 1913'te uygulamaya konulan " İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu " na göre belirlenmiştir. Buna göre Yozgat Ankara'ya bağlı bir liva konumundadır. Boğazlıyan ve Akdağmadeni kazaları ise Yozgat'a bağlı idi.

Yöre halkı ve yöneticileri genel anlamda Milli Mücadele lehinde tavır koymuşlardır. İrade-i Milliye'nin 28 Eylül 1335 tarihli nüshasında çıkan bir haberde Yozgat Mutasarrıfı Necip, Jandarma Bölük Komutanı Adil ve Kadı Remzi Efendiyle birlikte üst düzey görevli yirmi bir kişinin imzasıyla gönderilen bir telgraftan bahsedilmektedir. Telgraf, Milli Mücadeleye bağlılığı bildirmektedir.

Yozgat'ta Sivas Kongresinden sonra " Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti " kurulmuştur. Böylece bölgede, Milli Mücadeleyi planlı bir şekilde yürütme, halkı teşkilatlandırma çalışmalarını bizzat yürütecek bir idare heyeti de oluşturulmuştu. Cemiyet başkanlığına Müftü Mehmet Hulusi getirilmiş, üyeliklerine ise Belediye Reisi Başçavuşzade Ahmet, Şer'i Mahkeme Başkatibi İhsan, ulemadan Hafız Şahap, Kâzımzade Şükrü, Darende Kaymakam-ı Sabıkı Süleyman Sırrı ve Divanlizade Ahmet seçilmişlerdir.¹

Yozgat merkezinde olduğu gibi, kazalarda da milli faaliyetler ve teşkilatlanmaların yapıldığı belgelerden anlaşılmaktadır. 13-7-36 tarihinde Boğazlıyan kaymakamı Bekir Sami Beyin imzasıyla Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gönderilen yazıda Milli Mücadeleye destek olmak maksadıyla bir süvari bölüğü ve bir de piyade taburu oluşturulduğundan bahsedilmektedir. "Ancak başka bir belgede " Yavuz " adı verilen tabur ile " Nilüfer " isimli süvari bölüğünün Boğazlıyan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından teşkil edildiği vurgulanmaktadır. Bu kuvvetlerden, bölgedeki karışıklıkların önlenmesinde yararlanılmış, ayrıca düşmanla savaşmak için bizzat cepheye de gönderilmiştir."²

¹ SAKALLI, Bayram; Ankara ve Çevresinde Milli Faaliyetler ve Teşkilatlanma, Ankara, 1998, s.35

² SAKALLI, Bayram; a.g.e., s, 38

Yozgat'ın diğer kazası Akdağmadeni'nde de, aynı şekilde milli kuvvetler teşkil edilmiştir. Yozgat mebusu Bahri ile Bolu mebusu Cevad, 12 Ağustos 1336 tarihinde Akdağmadeni'nden “ Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti Celilesine ” bir telgraf çekmişlerdir. Bu telgrafta özetle; Maden kazası namına mukaddes vatanımızı cephelerden bir kısmında müdafaa etmek azmiyle at, silah ve cephaneleri kendilerine ait olmak üzere üç bölüğü ve yüzyirmibeş mevcutlu hafif bir süvari alayı teşkili için bir haftadan beri Maden halkıyla beraber yaptığımız çalışmalar başarıyla sonuçlanmak üzeredir. Bugün mevcudumuz ikiyüzelliye ulaşmış ve ikiyüz kadar düşünülen kadromuzun tamamlanacağını ümit ettiğimizi iftiharla arz ederim efendim demektedirler. Büyük Millet Meclisi Reisi olarak Mustafa Kemal Paşa'nın adı geçen mebuslara 20-8-1336 tarihinde gönderdiği cevabî yazıda “ Oluşturduğunuz kuvvetle hemen Ankara'ya hareket olunması ve vaktinizin bildirilmesini rica ederim ” diyerek hemen hareketlerini istemişti. Sonunda da, Bahri ve Cevad beylerin nezaretinde, üçyüzelli mevcutlu Maden Süvari Gönüllü Alayı'nın 1 Eylül 1336 günü Yozgat'a ve oradan diğer mahallere hareket edileceği bildirilmişti.³

Yozgat yöresindeki idarî yapı ile ilgili olarak gazetede çıkan yazıları tasnif ederek aşağıya aktardık.

A- Vekaletlerle İlgili Haberler

Yeni Yozgat'ta çıkan haberlerin bir kısmı idari yapının işleyişi ile ilgilidir. Bu bölümde Heyet-i Vekile tarafından Yozgat mutasarrıflığına gönderilen emir, kanun ve kararnameler ele alınmıştır. Bu emir ve kararnamelerde tayin veya azledilen Yozgat mutasarrıfları, Milli Mücadele için toplanan yardımların hangi usul ve esaslar dahilinde yapılacağı ve usulsüz yardım toplayanlar hakkında cezai müeyyide uygulanacağı, mücadeleye iştirak etmiş şahısların kendilerine ait binek hayvanlarının işlerinin hangi şartlar altında devlet tarafından karşılanacağı veya kendilerine ait olacağı, çeşitli rütbe ve makamları işgal eden devlet görevlilerinin ifa ettikleri görevleri mukabilinde hangi maaş ve ücretleri alacakları, tabii afet, savaş ve isyan gibi hallerden dolayı yakılmış veya tahrip olmuş binaların tamiri için gerekli olan kerestelerin devlet ormanlarından ücretsiz olarak temin edileceği, Türkiye genelinde açılmış olan Ziraat mekteplerinin idarelerinin ne suretle yapılacağı ve bu okulların

³ SAKALLI, Bayram; a.g.e., s. 39

finansmanının nasıl sağlanacağı v.b. hususlar belirtilmiştir. Örneğin “Cem’i İanat Nizamnamesi” başlıklı şu haberde yardım toplanması ile ilgili bazı hususlara açıklık getirilmiştir:

Cem’i ianat nizamnamesi ve fi 11 Teşrin-i Sani 337 tarihli telgrafname ile mübelliğ-i heyet-i vekile karnamesi mucibince iane cem’i bazı kavaide ve mezuniyet istihsaline tabi iken bazı mahallerde memurin-i idare tarafından iane toplanmakta olduğundan şikayet olunur. Evvelce tebliğ eylediğim vecihle Vekalet, memlekette hakimiyet-i kanunun tecelli ettirilmesi azm-ı kavisinde ve kavanin ve nizam-ı mer’iyyesine muhalif harekatta bulunanlar hakkında bila tereddüt ahkam-ı mevcude-i cezaiyenin tatbiki mecburiyetindedir. Cem’i ianat nizamnamesi hilafında hareket, nizamnamenin yirmidokuzuncu maddesi mucibince azli müstelzim olmağla muhalif-i memnuyet iane cem’ edenler hakkında bu cezanın tatbik edileceği muhakkak bilinerek ona göre hareket edilmesi ilan olunur.⁴

Gazetede, şahsi hayvanlarıyla birlikte Milli Mücadeleye katılan kişilerin hayvanlarının beslenmelerinin hangi şartlar altında devlet tarafından karşılanacağını belirten bir kanun yayınlanmış ve kanunun uygulanmasının Müdafaa-i Milliye Vekaletine bırakıldığından bahsedilmiştir:

“Seferberlikte Mal-i Zati Binek Hayvanatının İaşelerine Dair Kanun Sureti

Madde 1- Hakk-ı rekuba malik ve bi’l-fiil kıtaatta bulunan erkan, ümera ve zabitan ve memurin-i askeriyenin nizamnamesini tevfikân bulundurdukları mal-i zati hayvanat taraf-ı hükümetten iâşe olunur.

Madde 2- Kıta hidematına elverişli olup ta devair-i müessesat ve geri hidematta müstahdem veya azami iki aydan fazla açıkta bırakılmayıp kıta vazifesine davet ve sevk edilebilecek olan erkan, ümera ve zabitan ve memurin-i askeriyenin mal-i zati olarak bulundurdukları hayvanattan yalnız biri taraf-ı hükümetten iâşe olunur.

Madde 3- Kıta hidematına elverişli olmadığından geri hidematına devair ve müessesata nakl ve tayin edilen veyahut hidemat-ı askeriye harici vezâifde müstahdem bulunan veyahut bilumum ahz-ı askerlerde depo ve anbar ve imalathaneler ve iskeleler, limanlar, hastahaneler ve laboratuvarlar gibi müessesat-ı

⁴ Yeni Yozgat, Sayı 21, 22 Kanun-ı Evvel 1337

sabitede müstahdem olan erkan, ümera ve zabitan ve memurin ve askeriyenin mal-i zati hayvanatı taraf-ı devletten iaşe edilmez.

Madde 4- Cephede yaralanarak veya hastalanarak bera-yı tedavi kitasından ayrılan ümera ve zabitanla ve memurin-i askeriyenin yine cephede bir kıtaya tayin edilinceye kadar tedavi edildikleri ve açıkta kaldıkları müddette dahi mal-i zati dahi taraf-ı devletten iaşe olunur.

Madde 5- İş bu kanun tarih-i neşrinden itibaren mer'iyü'l-icradır.

Madde 6- İşbu kanunun icrasına müdafaa-i milliye vekili memurdur.⁵

Makam ücretleriyle ilgili olarak yapılan yasal düzenlemeler "Makam-ı Maaş Ve Müteferrikası Hakkında Kanun" başlığı altında neşredilmiştir:

"1 - Berri ve bahri ve havai erkan ,ümera ve zabitan ve mensubin-i askeriyeden rütbesi fevkindeki makamat-ı 'anni'l-usul liyakatle gerek asaleten ve gerek Vekaleten işgal edenlere fiilen vazife ifa ettikleri müddetçe kendi rütbesine mahsus maa tahsisat fevkalade maaş usulü ile bir derece ma- fevk rütbesinin maa tahsisat-ı fevkalade maaş-ı aslisi üzerindeki farkın mısfi rütbeleri tahsisatına zamnen makam maaşı olarak ita kılınır.

2- Rütbesi fevkindeki bir makam işgal eden zatın bir aydan fazla bir müddet için o makamdan muvakkaten iftikaki halinde makam maaşı kendisine değil vekiline ita olunur.

3-Fevk-i makam işgali ahval-i fevkaladenin icab ettirdiği zaruret-i ihtiyaca binaen bir zatın birkaç rütbe fark makam işgal etmesine zaruret-i kat'iyye hasıl olabilir. Ancak bu gibiler makam derecesi ne olursa olsun birinci maddedeki farktan fazlası ita olunmaz.

4-Makama ve binaen aleyh fiilen kumanda eden zata ait olmak ve muadillerine şamil olmamak üzere ordu kumandanlarına maktuan şehri 3.000 ve müdafaa-i milliye Vekaleti müsteşarıyla kolordu kumandanlarına 2.000 cephe ve ordu Erkan-ı harbiye reislerine ve fırka kumandanlarına 1.000 kuruş makam-ı müteferrikası ayrıca ita kılınır.

⁵ Yeni Yozgat, Sayı 32, 30 Mart 1338

27 Nisan 37 tarihli ordu maaşatıyla cephe zamlarının suret-i tesviyesini mübeyyin kanun ahkamı mülğadır.

İşbu kanun 1 Mart 38 tarihinden itibaren meriyyül icradır. İşbu kanunun icrasına Nafia-i milliye ve Maliye vekilleri memurdur 11 Mart 38”⁶

Yürütme yetkisi Dahiliye, Maliye ve İktisat vekillerine bırakılan ve ücretsiz kereste kesimi ile ilgili kanunu Yeni Yozgat, halka şöyle duyurmuştur:

“Meccanen Kereste Kat’ına Müsaade İ’tasına Dair Kanun

Madde 1- Harik-ı seylab, hareket-i arz ve ahval-i harbiye, isyan ve muntika-i harb ittihazı hasebiyle vuku bulan tahribat ve istiladan mütevellid afat neticesinde tamir ve inşasına lüzum görülen ve müstemilatı ve mekatib ve medarisi ve meabıd ve yeniden yapılacak tamir ve tevsi’ edilecek darü’l-eytamlar için mahalli meclis veya nevahi heyet-i idareleri tarafından tanzim edilecek mazbataları üzerine İktisat Vekaletince tayin olunan müddet zarfında muktazi kerestelerin miri ormanlarından sigortalı olanlar müstesna olmak üzere meccanen kat’ına müsaade olunur.

Madde 2- Kat’iyyata memur olanlarla meccanen kereste ahzına müstehak olanlar kat’ edilen kerestelerden az veya çok miktarını her ne suretle olur ise olsun muhtes lehinden gayri bir mahal veya şahsa ita eder ve alakadar memurinden bu hale sebebiyet verenler olursa o miktarın resmi iki kat olarak kendilerinden ahz olunur. Ve bu kabil memurin kanun-ı cezanın 102. Maddesinin ilavesine tevfikan tecziye olunur.

Madde 3- Bu suretle verilecek kerestelerin nev’ ve miktarına ve tarifesine göre bil hesap tebeyyün edecek resm-i mirisi muvazene-i umumiyede (Miri ormanları hasılatı) faslına irad ve Maliye bütçesinin istilazedelere miri ormanlarından meccanen verilecek kereste bedeli namıyla açılan (B 99) faslının ikinci maddesine masraf kayd olunacaktır.

Madde 4- İşbu kanun ahkâmının suret-i tatbikası talimatname ile tesbit edilecektir.

Madde 5- İşbu kanun icra-yı ahkamına Dahiliye ve Maliye ve İktisat Vekilleri memurdur.”⁷

⁶ Yeni Yozgat, Sayı 34, 13 Nisan 1338

⁷ Yeni Yozgat, Sayı 46, 13 Temmuz 1338

Gazetede çıkan bir haberden, İktisat Vekaletince Türkiye genelinde Mıntıka Ziraat Mekteplerinin açıldığı anlaşılmaktadır. Haberde bu okulların her türlü maddi ihtiyacının Ziraat Bankası tarafından karşılanacağı belirtilerek okulun ne şekilde işletileceği ile ilgili temel hükümlere yer verilmektedir:

“Türkiye Dahilinde Açılmış Ve Açılacak Olan Mıntıka Ziraat Mektepleri Hakkında

Madde-1 –Türkiye dahilinde İktisat Vekaletince elyevm açılmış ve bundan böyle açılacak mıntıka ziraat mekteplerinin muamelat-ı hesabiye ve idariyesi Ziraat Bankası tarafından tedvir olunur.

2-Ziraat Bankası iş bu mekteplerin işlemesine lazım olan sermayeyi vaz’ ve muhtaç oldukları alat ü edevat ve levazım-ı ziraiye ile hayvanat-ı muhtelifeyi tedarik eder.

3-Her mektebin varidat-ı umumiyesinden bilumum işletme mesarifi ile bankanın vaz’ ettiği sermayenin ve arazi bedelinin % 8 faizi ve sermaye-i nakdiye ile makine ve hayvanatının % 30 itfa bedeli ve umur-ı hesabiye tedvir eden memurun maaş ve masrafı tenzil edildikten sonra kalacak varidat-i safiyenin yüzde otuzbeşi mektebin tevsi’ ve tekemmülatına ve onbeşi ihtiyat sermayesine yüzde otuzbeşi mektepten çıkacak talebenin şahsi neşiat-ı ziraiyesini teshil için muhtaç olduğu sermayeyi şerait-i mahsusa ve hafife ile tedarik edebilecekleri bir teavün sandığı sermayesinin teşkiline tahsisi ve yüzde onbeşi mektep mualliminine ikramiye olarak tevzi’ olunur.

4-Üçüncü maddede zikr edilen talebe sandığının suret-i teşkil ve idaresi İktisat Vekaletince tanzim olunacak bir talimatname ile tesbit olunur.

5-Mıntıka mekteplerinin tedrisatını tanzim ve teftiş ve çiftliğin idaresinin muamelat-ı menfiyesini murakabe hususatı İktisat Vekaletine ait olup muallimin maaşatıyla talebenin mesarifi Vekalet-i mezkure bütçesine vaz’ edilerek Ziraat bankasına tediye ve oradan tesviye edilir.

6-Mıntıka ziraat mekteplerinin hal-i hazırdaki tedrisat ve programları İktisat Vekaletince her mıntıkanın ihtiyacına göre ıslahen ve tevsian tanzim ve bilhassa talebenin ameli bir surette yetişmesi esbabı temin olunur.

7-Ziraat Bankasının iş bu kanunla kendisine devr olunan mektepleri ne suretle idare edeceği İktisat Vekaletince ayrıca yapılacak bir talimatname ile tesbit olunur.

8-İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren meriyyü’l-icradır.

9-İşbu kanunun icra-yı ahkamına İktisat ve Maliye vekilleri memurdur.

Madde-i Muvakkate- İşbu kanun ahkamı elyevm Ankara Ziraat Mektebi namıyla Ankara'da mevcut mektebin mıntıka mektebi add ve itibar olunarak tecrübeten tatbik ve hasıl olacak netayice göre bundan böyle açılacak mıntıka mekteplerine aynen teşmil olunur. Ankara mıntıka ziraat mektebinin mevcut mebanı ve arazisi ve demirbaş eşya ve alat ü edevat ve makine ve hayvanatına mütehasıs bir komisyon marifetiyle kıymet takdir edilerek eşya ve emval-i mezkure ziraat bankasına devr ve kıymet-i maktüre bankanın hazine-i Maliyedeki matlubuna mahsub olunur.⁸

Yeni Yozgat, Dahiliye Vekaletinden gönderilen emir ve kanunlara da yer vermiştir. Ayrıca halkı Milli Mücadeleye teşvik etmek maksadıyla bu yolda yapılan himmet ve gayretleri övgüyle nakletmiştir:

“Dahiliye Vekalet-i Celilesinden

Tayyare mübayaa edilmek üzere Eskişehir Sivrihisar Niğde ahali tarafından ayrı ayrı para cem' edilerek müdafaa-i Milliyeye teslim ve mübayaa edilecek tayyarelerin mezkur mahallerin ismiyle tevsimi arzu edilmesiyle ahiren mübayaa edilen tayyarelerden birinin Eskişehir diğeri Sivrihisar üçüncüsü Niğde olarak tevsim edildiği müdafaa-i milliye Vekaletinden bildirilmiş hamiyet-mendan ahalinin şu suretle ibraz eyledikleri ma eser-i hamiyet ve fedakari şayan-ı memnuniyet görülerek kendilerine beyan-ı takdirat olunmuştur.⁹

Yine Dahiliye Vekaleti çıkışlı bir haberde askerlikleri tecil edilen kimselerin tecilleri müddetince şahsi kefalet ve nakdi teminatla yurtdışına gidip gelmelerinde bir mahzur olmadığına açıklık getirilmektedir:

“Askerlikten Müeccel Olanlara Dair

Müecceliyet-i askeriye kanununda zikr ve tadad olunan müeccel efradın esbab-ı müecceliyeti idame olundukça ve mücahede-i milliyenin istilzam edildiği umumi seferberliğin nihayetine kadar her sene kanun-ı mezkurun teklif eylediği vergiyi verdikçe tam bir serbestiye nail olacakları gibi muayyen müddet ile kefalet-i

⁸ Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

⁹ Yeni Yozgat, Sayı 34, 13 Nisan 1338

şahsiye veya nakdiye teminatıyla mezunen harice gidip gelmeleri hiçbir mahzuru müeddi olamayacağına dair verilen takrir üzerine kefalet meselesi Dahiliye Vekaletince takip edilmek üzere Büyük Millet Meclisince tasvip edilmiş olup müecceliyet-i askeriye vergisiyle mükellef olanların kefalet-i şahsiye ve nakdiye teminatıyla seyr ü seyahatlarına müsaade edilmesi Dahiliye Vekalet-i celilesinden iş'ar buyurulmuştur.”¹⁰

Gazetenin 14 Eylül 1338 tarihli nüshasında yayınlanan Başkomutanlık emrinde İstiklal harbinin olağanüstü şartları sebebiyle yabancılara karşı kapatılan sınırların 4.9.1338 tarihinde açılacağı, ulaşım, haberleşme ve yazışmaların daha önce olduğu gibi devam edeceği bildirilmektedir. Ancak yabancı haberleşme vasıtalarının devre dışı bırakılacağından yabancılara ve elçilerin Türkiye telli ve telsiz hatlarıyla haberleşme yapabilecekleri ve basın yayın organlarının resmi tebliğlerden başka askeri haber yayınlamalarının yasak olduğu belirtilmektedir:

“Dahiliye Vekaletinden

1-Tedabir-i fevkalade-i harbiyeden olarak harice karşı seddolunan Büyük Millet Meclisi Hükümeti hudutları 4-9-38 sabahından itibaren kema fi's-sabık küşad olunacaktır. Seyr-ü sefer münakalat-ı bahriye ve muhaberat-ı telgrafiye ve tahririye ber mütad kavanin-i hükümet dairesinde cereyan edecektir.

2-Ecnebi telli veya telsizinin faaliyetlerinin tatili icab etmekte olduğundan süfera vü ecanib Türkiye telli ve telsiz hututiyle muhabere edecektir.

3-Ajanslarda ve matbuatta tebliğ-i resmîyelerinden maada hiçbir askeri haber neşr olunmayacaktır.

4-Başkumandanlığın bu emrine harfiyyen riayet olunması ta'mîmen tebliğ olunur.”¹¹

Dahiliye Vekaletinden Yozgat Mutasarrıflığına gönderilen bir telgrafta işgal ordularının çekilmek zorunda kaldığı yerlerde kasaba ve köylerin büyük bir kısmını yaktığı, böyle yerlerdeki halkın büyük bir sefalet ve sıkıntı içinde olmaları sebebiyle acilen yardım toplanması gerektiği bildirilmektedir. Bu yardımların toplanması için

¹⁰ Yeni Yozgat, Sayı 50, 10 Ağustos 1338

¹¹ Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

öncelikle hemen hemen her tarafta teşkilatı bulunan Hilal-i Ahmer cemiyetinden istifade edilmesi gerektiği, cemiyetin bulunmadığı yerlerde belediye ve Ticaret odalarının devreye sokulması gerektiği emredilmektedir:

“Dahiliye Vekaletinin 10 Eylül 38 Tarih Ve 976 Numaralı Telgrafnamesidir

Düşmanın terk ve tahliye eylediği kasaba ve köylerde ika ettiği fecayi' her türlü tasavvurun fevkinde ve köylerin kısm-ı azamı tamamıyla ihrak olunmaktadır. Düşmanın tarik-i ric'ati üzerinde kalan zavallı köylülerimiz meskenlerinin harabeleri üzerinde sefalet ve zaruret içinde inlemektedirler. Bu babda hükümetin, halkımızın derhal lazıme-i şefkat ve muavenetini azami derecede ifa etmesi bir zaruret-i kat'iyye halini almıştır.

Hükümetce icab eden muavenet icrasına tevessül edildi. Halkımız tarafından gerek nakden ve gerek giyaben yapılacak teberruat için her tarafta teşkilatı mevcut Hilal-i Ahmer'in ve memurin-i idarenin teşvikat ve tergiyat-ı mütemadiyesi altında tavassutu ve Hilal-i Ahmer teşkilatı olmayan yerlerde belediye veya ticaret odalarının iştirak ettirilmesi muvafık görülmüştür. Yapılan mezalim halkımıza suret-i münasebe ve seriada anlatılarak celb ve cem'-i ianeye son derecede gayret olunarak peyderpey malumat itası ve derc edilecek nakd ve eşyanın doğruca Ankara'da Hilal-i Ahmer merkezine gönderilmesini heyet-i vekilece tensib edildiği Riyaset-i Celileden iş'ar buyurulmağla mucibince iktizasına müsaraat ve himmet olunması.”¹²

Yeni Yozgat gazetesinde çıkan bir habere göre Yozgat'ta bir Menzil Müfettişliği oluşturulduğu ve bu müfettişliğin cephe gerisi lojistik destek hizmetlerini organize ettiği anlaşılmaktadır:

“Yozgat Menzil Müfettişliğinden

Beş re's deve veyahut çift hayvanlı iki adet arabasıyla müteahhit kollarında bilfiil çalışacak müzaheret efradının da tecilden istifade ederek mezkur kollarda istihdam olunabileceği müdafaa-i milliye Vekaletinden iş'ar olunduğu ilan olunur.”¹³

Yine gazetede çıkan bir haberden T.B.M.M. Hükümetinin Milli Mücadele yıllarında ülke genelinde kontrol ve düzeni sağlamak için genel bir müfettişlik kurumu oluşturmaya gayret ettiği ve valileri de asayiş hususunda bu müfettişliğe

¹² Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

¹³ Yeni Yozgat, Sayı 21, 22 Kanun-ı Evvel 1337

bağlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Yeni Yozgat bu haberi İkdam Gazetesinden nakletmektedir:

“Müfettiş-i Umumilik İhdası

Anadolu'da Müfettiş-i Umumilik Teşkilatı, Valilerin Asayiş Hususunda Müfettişliğe Merbutu

Hey'et-i vekile tarafından Meclise tevdi' edilen, Hey'et-i umumiyesi hakkında müzakerat cereyan etmekte bulunan Layiha-i Kanuniye.

İkdam Refikımızdan

Teklif-i kanun

1 - Bilahir müfettiş-i umumiler maiyetinde istihdam olunmak üzere Dahiliye Vekaletinde sunuf-ı muhtelifeden şimdilik on iki kişilik bir heyet-i teftişye teşkil olunmuştur.

2 - Müfettişler reis-i idarede laakal on sene hizmetleri sebk etmiş ehliyet ve malumat-ı hukukiyeleri mücerreb memurin-i Dahiliye meyanından Vekaletçe tayin olunur.

3 - Müfettişler bilumum memurin-i mülkiyenin ahval-i muamelat ve hesabatını teftiş ve murakabeye selahiyettardırlar.

4 - Müfettişler esna-yı teftişte su'-i istimale muttali' oldukları halde usul-i muhakemeye tevfikân tahkikata ibtidarla tanzim eyleyecekleri evrak-ı tahkikiyeyi doğrudan doğruya encümen-i aidine ve fezleke suretini bera-yı malumat Dahiliye Vekaletine tevdi ederler.

5 - Esna-yı tahkikte tezahür ve tahakkuk eden cürüm üzerine müfettişler memur-ı mes'ulü her kim olursa olsun işten el çektirebilecekleri gibi rüesa-yı memurinin tasdikına muhtaç olmaksızın tevkif dahi ederler.¹⁴

Müfettiş-i Umumilik Kanunu

Madde 1 - Müfettiş-i umumilik mıntıkları ber vech-i atidir.

Birinci Mıntıka: İstanbul, Çatalca, Edirne (Kırk kilise, Gelibolu, Tekfur dağı dahil) Kal'a-i Sultaniye, Karesi, Hüdavendigâr, Eskişehir, Ertuğrul, İzmit, Bolu, Zonguldak, Ankara, Kengürü, Kastamonu vilayetleri.

İkinci Mıntıka : İzmir, Manisa, Aydın, Denizli, Mentеше, Kütahya, Karahisar-ı sahip, İsparta, Burdur, Teke vilayetleri.

¹⁴ Yeni Yozgat, Sayı 17, 22 Teşrin-i Sani 1337

Üçüncü Mıntıka : Sivas, Tokat, Amasya, Canik, Ordu, Sinop, Çorum, Yozgat, Kırşehir vilayetleri.

Dördüncü Mıntıka : Adana, Kozan, Cebel-i Bereket, İçel, Konya, Aksaray, Niğde, Kayseri, Maraş, Antep vilayetleri.

Beşinci Mıntıka : Trabzon, Erzurum, Kars, Ardahan, Artvin, Bayezid, Erzincan, Lazistan, Giresun, Karahisar-ı Şarki, Gümüşhane vilayetleri.

Altıncı Mıntıka : Diyarbakir (Siverek, Ergani dahil), Van (Hakkari dahil), Musul (Süleymaniye, Kerkük dahil), Bitlis, Mamuratü'l-aziz (Dersim dahil), Muş, Genç, Siird, Mardin, Malatya, Urfa vilayetleri.

Madde 2 - Müfettiş-i umumiler umur-ı devlette mesbukı'l-hademe rüyet ve ehliyeti mücerreb zevat meyanından Dahiliye Vekaletinin inhası üzerine heyet-i vekilece tayin, Büyük Millet Meclisince tasdik olunur. Müfettiş-i umumiliğe merbut hey'et-i teftişe devair kadrosu merbuttur.

Madde 3 - Müfettiş-i umumiler mıntıkası dahilinde bütün Vekaletler namına murakıb-ı teftiş salahiyyetini haiz ve kuvve-i icraiyenin en büyük memurlandırlar. Bu itibarla mıntıkaları dahilinde :

- 1 - Asayiş ve emniyet-i umumiyeyi temin
- 2- Kavanin-i nizam-ı mevcudenin hüsn-i tatbikını müstemirren takip.
- 3- İdare-i umumiyeye mensup bilumum devairi suret-i daimede teftiş.
- 4- Alel umum şuralarla bunlara merbut şubat ve devairin kanunen haiz oldukları selahiyyete hanel gelmemek şartıyla murakabe hususatıyla mükellef ve bunları hın-i tatbik ve icrasından dolayı hükümet-i merkeziyeye karşı mesuldürler. Müfettiş-i umumiler üç ayda bir mıntıkalarının ahval-i umumiyesine ve yaptıkları işlere müteallik rapor tanzim Vekaletlere takdim ederler.

Madde 4- Müfettiş-i umumiler mıntıkaları dahilinde emn-ü asayişin muhafazası için bilcümle tedabiri ittihaz mıntıkaları dahilinde bulunan bilcümle jandarma kuvvetlerini jandarma vezaif-i umumiyesini nazar-ı dikkate almak suretiyle tevzi' ve tesbite selahiyyetdardırlar. Müfettiş-i umumilik mıntıkası jandarma kumandanı doğrudan doğruya müfettiş-i umumiyeligin taht-ı emrindedir.

Madde 5 - Müfettiş-i umumiler emrinde ayrıca top ve makinalı tüfenk ile mücehhez beheri yüzer mevcutlu beş bölükten mürekkebatlı bir jandarma alayı bulunur. İşbu alayın efradı hizmet-i askeriyyeye dahil ve mükellefin meyanından intihab ve tefrik olunur.

Madde 6 - Bir yerde ihtilal zuhur ettiği ve müfettiş-i umumi emrinde bulunan kuvvetler ihtilali bastırmaya kifayet etmediği ve hükümet-i merkeziye ile bilmuhabere mezuniyet istihsaline zaman ve mekan müsait olmadığı takdirde ilk vasıta ile dahileye malumat verilmek şartıyla müfettiş-i umumi idare-i örfiye ilanına mezundur.

Madde 7 - Valiler inzibat ve asayiş hususlarında doğrudan doğruya mıntıkasında buldukları müfettiş-i umumilere merbuttur. Umur-ı sairede hükümet-i merkeziyeye tabi olur. Müfettiş-i umumilerin bu babda hakk-ı teftiş ve murakabeleri vardır.

Madde 8 - Müfettiş-i umumilerin gerek bizzat ve gerek maiyetlerindeki müfettişler vasıtasıyla merkeze ve mahalli idarelere mensup devairin teftiş münasebetiyle veyahut suret-i saire ile muttali' oldukları suistimalatı tahkik ve faileri hakkında ahkam-ı kanuniyeyi tatbik ettirmeye memurdurlar. Suistimalatı tebeyyün eden memurları ledel huce işden el çektirmeye ve bunlardan devam-ı memuriyeti gayr-i caiz görülenler ile vazifelerini ifaya ehliyetsizlikleri maddeten tahakkuk edenlerden hakk-ı tebeisi Vekaletlere aid olanları mensup oldukları Vekaletler vasıtasıyla ve diğerlerini doğrudan doğruya azl etmeğe salahiyyettedirler. Hakk-ı azli Vekaletlere ait olan memurin hakkında müfettiş-i umumi tarafından vuku bulacak iş'ârâta Vekaletler onbeş gün zarfında verecekleri kararı bildirmeğe mecburdurlar. Bu müddet zarfında Vekaletler kararlarını tebliğ etmedikleri takdirde müfettiş-i umumi mesuliyeti deruhte ederek memurları doğrudan doğruya azl eder.

Madde 9 - Müfettiş-i umumilerce memurin-i Maliyenin azline dair vukubulacak tebliğatı valiler ve vilayet ve nevahi-i heyet idareleri ve diğer Vekaletlere mensup rüesa-yı memurin bila te'hir infaza mecburdurlar.

Madde 10 - Müfettiş-i umumiler her sene vilayet şuralarınca bütçe müzakeresinden üç ay evvel heyet idarelerce intihab olunacak ikişer zatı tensib eden mahalde toplayarak müfettiş-i umumilik mıntikasının müşterek işlerini tanzim için ittihaz olunacak mukarrerat-ı düveliyenin esasatını tesbit ve ihzar ederler.

Madde 11 - Vilayat ve nevahi şuraları müzakerat ve mukarrerat suretlerini valiler vasıtasıyla müfettiş-i umumilere gönderirler.¹⁵

¹⁵ Yeni Yozgat, Sayı 17, 22 Teşrin-i Sani 1337

B- Mutasarrıflıkla İlgili Haberler

Gazete, Yozgat Mutasarrıflığına tayin edilen mutasarrıflar ile Yozgat Mutasarrıfı iken başka livalara tayin edilen valilerle ilgili olarak düzenli bir şekilde haber yaparak halkı bilgilendirmiştir:

“Yozgat mebus-ı muhteremi Feyyaz Bey iki gün evvel Ankara'dan şehrimizi teşrif etmişlerdir.”¹⁶

“Bir müddettir teşrifine intizar ettiğimiz mutasarrıfımız Hilmi Beyefendi mebusumuz Ahmed Efendi ile geçen Perşembe günü Yozgat'a muvasalat buyurmuşlardır. Bütün memurin ve eşraf-ı memleket kasabaya bir saat mesafede bulunan Battal çiftliğinde bütün mekatib-i ibtidaiye ve sultani talebeleri dahi kasaba kenarında istikbal merasimi ifa eylemişlerdir. Müşarü'n-ileyh memuriyet-i cedidelerini tebrik ve hüsn-i muvaffakiyetlerini temenni eyleriz.”¹⁷

“Mutasarrıf-ı liva Hilmi Beyefendi bera-yı tahkikat bugün Akdağ Madenine müteveccihen hareket etmiştir. Maliye muhasebecisi Sadık Bey avdetine kadar Vekalet edecektir.”¹⁸

“Livamız mutasarrıfı Hilmi Beyefendi hazretleri düşmandan istirdad olunan Kütahya mutasarrıflığını deruhte etmek üzere Dahiliye Vekaletinden davet edilmiş olduğundan muhasebeci Sadık Beyi bi't-tevkiil geçen gün Ankara'ya müteveccihen hareket etmişlerdir. Muma ileyh bir Türk mutasarrıfında bulunması lazımgelen mezayayı tamamen haiz, vatanına aşık, memleketin refah ve saadetine sâî mücessem fazilet bir zat olduğunu Yozgat'ta on ay devam eden memuriyetindeki muamelatıyla fiilen isbat etmiştir. Yozgat'dan infikakinden dolayı kadirşinâsân müteessirdir. Memuriyet-i cedidesinde dahi muvaffakiyetini temenni eyleriz.”¹⁹

¹⁶ Yeni Yozgat, Sayı 2, 14 Temmuz 1337

¹⁷ Yeni Yozgat, Sayı 15, 3 Teşrin-i Sani 1337

¹⁸ Yeni Yozgat, Sayı 42, 8 Haziran 1338

¹⁹ Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

“Yozgat mutasarrıfına tayin edilen Eşref Beyin icra vekilleri heyetinin 12 Eylül 1338 ictimaında azli karargir olduğu mevsukan müstahberdir.”²⁰

“Yeni tayin edilen livamız mutasarrıfı İsmail Hakkı Beyefendi şehr-i halin üçüncü Salı günü teşrif etmiş ve vazifeye ibtidar eylemiştir. Cenab-ı Hak muvaffak buyursun.”²¹

Ayrıca Mutasarrıflık tarafından yapılan uygulamalardan da bahsetmiştir:

“İrşad Ve Tenvir

Mütefekkir ve faal mutasarrıfımız İbrahim Beyin himmetiyle köy imamlarının irşadı için Mekteb-i Sultanî binasında açılan dershanede bu kerre imamların ikinci kfilesinin de tenvir ve irşadına devam edilmekte olduğu haber alınmıştır.”²²

Yozgat Liva Umumi Meclisinin faaliyetleri, toplantıları ve üyelerinden ve üyelerin durumu ile ilgili değişikliklerden okuyucularını haberdar etmiştir. Bu hususla ilgili olarak gazetenin 43. Nüshasında “Livamızın ümran ve saadetiyle alakadar olan meclis-i umuminin her ictimaında cereyan eden müzakerattan kari'lerimizi günü gününe haberdar etmeyi vezaifden addeyleriz.”²³ demektedir:

“Meclis-i umumiyenin Kanun-ı Evvel on beşinde küşad edileceği makam-ı mutasarrıfiden kazalara tebligat yapılmıştır.”²⁴

“Evvelki nüshada küşad edileceğini haber verdiğimiz meclis-i umumi-i liva mutasarrıfımız Hilmi Beyefendi hazretlerinin riyasetinde küşad ve akd-i ictima etmiştir. Meclis, ber vech-i ati zevattan mürekkep idi. Sadık Bey (Yozgat), Ali Efendi (Yozgat), Asım Efendi (Yozgat), Tevfik, Adil Efendiler (Akdağmadeni), Ahmet Hamdi, Seyyid Efendiler (Deveci Dağı).

²⁰ Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

²¹ Yeni Yozgat, Sayı 58, 5 Teşrin-i Evvel 1338

²² Yeni Yozgat, Sayı 2, 14 Temmuz 1337

²³ Yeni Yozgat, Sayı 22, 29 Kanun-ı Evvel 1337

²⁴ Yeni Yozgat, Sayı 18, 1 Kanun-ı Evvel 1337

Reis Beyefendi hazretleri tarafından müfid ve muhtasar bir nutuk iradiyle meclis küşad edildikten sonra geçen sene bütçesinin suret-i tatbikini ve encümen-i daimiyenin derece-i mesaisini havi izahname ve mütalaaname henüz yetiştirilememiş olduğundan yalnız meclise intihab edilmiş olan azaların mezabıtını tetkik için Ali Efendi ve Sadık Bey ve Asım Efendilerden mürekkep bir encümen-i tetkik intihab edilmiş ve reis-i sanilik için rey-i hafî ile icra olunan intihabda azadan Ahmet Hamdi Efendi ihraz-ı ekseriyet eylemiş ve bundan sonra maarif, nafia ve Dahiliye ve bütçe encümenlerinin intihabı dahi icra ve ikmal olunarak eyyam-ı sairede encümenlerde çalışmak üzere haftada iki gün umumi ictima' kabul olunmuş ve Perşembe günü ictima olunmak üzere meclise nihayet verilmiştir.

Livamızın ümran ve saadetiyle alakadar olan meclis-i umuminin her ictimasında cereyan eden müzakerattan kari'lerimizi günü gününe haberdar etmeyi vezaifden addeyleriz.²⁵

1921-22 yıllarında Yozgat'ta mutasarrıflık yapanlar sırasıyla İbrahim Bey, Hilmi Bey ve İsmail Hakkı Bey'dir. Her ne kadar Hilmi Bey'den sonra Eşref Bey adında biri Yozgat valiliğine tayin edilmişse de, görevine başlamadan İcra vekilleri heyetinin 12 Eylül 1338 tarihli toplantısında azledilmiştir.²⁶

C- Mahalli İdare İle İlgili Haberler

Yeni Yozgat, Belediye Meclisi Üyelikleri için seçimler yapıldığını belirterek, kimlerin ne kadar oy alarak Meclis azalığına geldiğinden bahsetmektedir:

“Yeniden icra kılınan intihab neticesinde zevat-ı atıye ekseriyetle belediye azalığına intihab edilmişlerdir. Heyet-i mezkure başına çok rey kazanan Salim Efendi zade Akif Efendi tayin edilmiştir. Yeni Yozgat bu yeni heyeti tebrik etmekle beraber çarşı muamelatının daha mükemmel bir hale konulmasını bilhassa rica eyler. Allah muvaffak buyursun.

²⁵ Yeni Yozgat, Sayı 22, 29 Kanun-ı Evvel 1337

²⁶ Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

Kazandıkları reyler miktarı : Azanın esamisi :

Adet

777	Salim Efendi zade Akif Efendi (Reis)
626	Hacı Hüseyin zade Bekir Efendi
599	Mirahorzade Celal Efendi
598	Divanlı zade Hamdi Efendi
523	Arap zade Abdullah Efendi
494	Hacı Abidin zade Tevfik Efendi
457	Ahvin zade Bahri Efendi
445	İsmail Ağa zade Ali Efendi
421	Kayyim zade Şükrü Efendi
364	Sabit Bey” ²⁷

Gazete, Belediye Meclis Üyeliklerindeki değişiklikleri, kimlerin hangi görevlere tayin edildikleri ve yerlerine kimlerin alındığı konusunda da Yozgatlıları bilgilendirmiştir:

“Meclis-i İdare Ve Belediye Azalıkları

Yeniden icra edilen intihabda Yozgat Meclis-i İdare azalıklarına Hacı Arif Efendi ibka-i belediye azalarından Arapzade Abdurrahman ve Hacı Hüseyinzade Bekir Efendiler mücedden ihraz-ı ekseriyet eyledikleri cihetle tayin edilmişlerdir.

Abdurrahman ve Bekir Efendilerden imhal eden belediye azalıklarına dahi madunlarında bulunan Boztepelizade Mehmed ve Nizamzade Ali Efendiler usulen davet olunmuşlardır. Her iki heyete memleketin imar ve terakkisi hususunda muvaffakiyetler temenni eyleriz.²⁸

²⁷ Yeni Yozgat, Sayı 2, 14 Temmuz 1337

²⁸ Yeni Yozgat, Sayı 35, 20 Nisan 1338

“Belediyede Tebeddülât

Belediye müfettişi ile kolcularının umumu azledilerek yeniden bi'l-ımtihan ehil müfettiş ve kolcu tayin edilmiştir. Yeni müstahdeminden hüsn-i hizmet ve faaliyet intizar olunur.”²⁹

“Havadis-i Dahiliye

Belediye azasından Kafazade Faik Efendinin icra memurluğuna tayini dolayısıyla madununda bulunan Tevfikzade Abdullah Şevki Efendi belediye azalığına tayin edilmiştir.”³⁰

D- Askeri İdare İle İlgili Haberler

Yeni Yozgat gazetesi, muvasalat, azimet gibi başlıklarla Yozgat'ta bulunan askeri birliklere tayin edilen komutanlarla Yozgat'tan başka yerlere nakledilen subaylar hakkında bilgiler vermektedir:

“Muvasalat

Yozgat Depo Alay Kumandan-ı Cedidi Kaimmakam Tahsin, Daru'l-muallimin müdürü Mahmud Beyler şehrimize muvasalatla vazifelerine mübaşeret buyurmuşlardır. Memuriyet-i cedidelerinde muvaffakiyet temenni ederiz.”³¹

“Azimet

Yozgat Mürettep Süvari Jandarma Alay Kumandanlığından Ordu Jandarma Kumandanlığına tahvil ettirilen Kaimmakam Halid Bey mahall-i memuriyetine müteveccihen azimet buyurmuşlardır.”³²

“Keza

Yozgat Depo Alay Kumandanı olup Aksaray Depo Alay Kumandanlığına tayin buyurulan Saim, takip müfreze yüzbaşlarından olup Kuşadası Jandarma

²⁹ Yeni Yozgat, Sayı 37, 4 Mayıs 1338

³⁰ Yeni Yozgat, Sayı 58, 5 Teşrin-i Evvel 1338

³¹ Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

³² Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

Kumandanlığına tayin buyurulan Emin, Kırkağaca tahvil buyurulan mülazım-ı evvel Sadık Beylerin memuriyet-i cedidelerine amade-i hareket oldukları müstahberdir.”³³

“Müretteb jandarma alay kumandanı Halid Beyefendi bera-yı tahkikat Çorum'a azimet etmişlerdir.”³⁴

Yozgat Asker Alma Dairesi tarafından yapılan bir duyuruda 1317 doğumluların askere alma işlemleri yapılacağından 1338 senesi Mart ayında Yozgat yöresindeki yerli ve yabancı asker adaylarının belediye dairesinde oluşturulan askere alma meclisine müracaat ederek muayenelerini yaptırmaları istenmiştir:

“Yozgat Ahz-ı Askerliğinden

Üç yüz on yedi tevellütlüleri muayene intihabiyelerine mübaşeret edilerek her gün sabah saat yedi buçukta belediye dairesinde müteşekkil ahz-ı asker meclisinde muayene-i tabibiye ve lazımleri icra edilmekte olduğundan gerek yerli ve gerek yabancı bilumum üç yüz on yedi tevellütlüleri vakt-ı mezkurde ahz-ı asker meclisine müracaat ederek muayene-i tabibiye ve sairelerini icra ettirmeleri ilan olunur.”³⁵

“Yozgat Ahz-ı Asker Kalemi Riyasetinden

Yozgat'a mezunen, tebdil-i heva veya suret-i saire ile vürud eden bilcümle ümera, zabitan mensubin-i askeriye ve efradın şubeye behemehal müracaatları lazımdır. Aksi takdirde divan-ı harbe sevk edilecekleri ilan olunur.”³⁶

II- YOZGAT'A UĞRAYAN TÜRK VE YABANCI ELÇİ VE HEYETLER

Milli Mücadele yıllarında T.B.M.M. ile görüşmeler yapmak üzere Ankara'ya gelen yabancı elçi ve diplomatların bir kısmı, Ankara'ya gelirken veya dönerlerken Yozgat'a uğramışlar ve birtakım görüşmelerde bulunmuşlardır. Ayrıca T.B.M.M. tarafından yabancı ülkelere veya ülke içinde çeşitli yerlere gönderilen görevlilerin bir kısmı da görev mahallerine giderlerken Yozgat'a uğramışlardır. Bu heyetlerle ilgili Ahmet Hamdi imzasıyla çıkan bir haber şöyledir:

³³ Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

³⁴ Yeni Yozgat, Sayı 2, 14 Temmuz 1337

³⁵ Yeni Yozgat, Sayı 28, 2 Mart 1338

³⁶ Yeni Yozgat, Sayı 52, 24 Ağustos 1338

“Ukrayna Ve Kırım Hey'et-i Sefareti

Hükümet-i meşruamızın merkezi olan Ankara'ya dostluk ve münasebet tesis ettiğimiz müteaddit hükümandan birer sefaret heyeti gelmiş ve gelmekte bulunmuştur.

Hükümet-i milliyemiz hiçbir milletin hukukuna tecavüz his ve hırsından münza, bilakis misak-ı milli dahilindeki hududumuzu muhafaza ve istiklal-i tammımızı müdafaya âzim bulunduğu için şu hukuk-ı meşruamızı tanıyan herhangi devlet ve milletle daima dost halinde bulunmayı, münasebat-ı hüsna tesis etmeyi vezaif-i medeniyeden addeyleriz. Biz Türkler ebna-yı cismimize hürmetkar, mümteziç, hukuk-ı gayre riayetkar, fakat hukuk-ı meşruamızı müdafaa ve muhafazada ebedlere kadar azimkarız.

İlk evvel hukuk-ı meşruamızı teslim etmiş olan Rusya Sovyet Hükümetleriyle akd ettiğimiz itilaf ve münasebat-ı siyasiye üzerine hükümat-ı mezkureden birer heyet-i sefaretin geleceği tabii idi. Bunlardan bazıları merkez hükümete gelmişti. Kanun-ı Evvelin yedinci çarşamba günü Ukrayna hükümeti sefareti Ankara'ya müteveccihen şehrimize gelmiş ve tehiyye edilen dairede belediye tarafından misafir edilmiştir. Müşarü'n-ileyhim Perşembe günü şehrimizde misafir kalarak Cuma günü Ankara'ya müteveccihen hareket ettiler.

Gerek memurin ve gerek ahalinin müşarü'n-ileyhime karşı gösterdikleri hüsn-i kabul ve hürmet ve samimiyet memnuniyetlerini mucib olmuş ve heyetin riyasetinde bulunan Ukrayna ve Kırım Harbiye Nazırı ve ordular Başkumandanı General Mihail Fronze Cenabları (Rus Sovyet Hükümetlerinin Türk hükümetiyle samimi ve layetezelzel bir dost olduklarını ve imkanın müsait olduğu derecede her suretle muavenete amade bulduklarını ve Anadolu ahalisinin kendilerine karşı izhar ettikleri hürmetle Türklerin aynı hisle mütehassis olduğunun anlaşılmiş idüğünü ve şu hakikatı memleketlerine bildireceklerini) bir lisan-ı belagat ve samimiyetle anlatmışlardır.

General Mihail Fronze Cenabları mekatib-i sultaniye ve ibtidaiye talebesinin tezahürat-ı samimiyesine dahi teşekkürlerle beraber (Ecnebi memleketlerinde Türklerin ulum ve maarifden bi-haber olduğu hakkındaki zehabın pek yanlış bir anlayış olduğunu mekatiple talebede meşhud olan şu intizamın Türklerde maarife edilen hürmet ve muhabbetin son derecede bulunduğunu isbata kafi idüğünü) bir lisan-ı takdir ve sitayişkarane ile beyan ederek talebeye memleketindeki mekatip

talebesinin selamını tebliğ etmiş ve bilmukabele buradan memleketine Türk talebesinin selamını isal eyleyeceğini de ilave eylemiştir.

Ümit ederiz ki bütün şark ve garp hükümetleri yakın zamanda bu suretle misak-ı milliye tanırsın ve hudud-ı milli ve hukuk-ı istiklalimizin gayr-i kabil-i tecavüz efkar olduğunu teslim eder de her tarafla münasebat-ı siyasiye teessüs ederek sulh ve salah temin edilmiş olur.

Ahmet Hamdi”³⁷

Yine gazete, Yozgat’a uğrayan önemli şahsiyetlerle ilgili olarak “Gelenler, Gidenler” başlığı altında şu bilgileri vermektedir:

“İstiklal Mahkemesi Heyet-i muhteremesi üç gün önce Yozgat’ı teşrif etmişlerdir.”³⁸

“Afganistan sefaretine tayin buyurulan Medine muhafız-ı sabıkı Fahri ve merkez kolordu kumandanı Nureddin Paşa hazeratı kasabamızda bir gece müsaferetten sonra Ankara’ya müteveccihen hareket buyurmuşlardır.”³⁹

³⁷ Yeni Yozgat, Sayı 20, 15 Kanun-ı Evvel 1337

³⁸ Yeni Yozgat, Sayı 37, 4 Mayıs 1338

³⁹ Yeni Yozgat, Sayı 18, 1 Kanun-ı Evvel 1337

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I. MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA YOZGAT VE ÇEVRESİNDE SOSYAL YAPI İLE İLGİLİ HABERLER A.YOZGAT'TA EĞİTİM – ÖĞRETİM

Türk Milleti, Vatanın istiladan kurtarılması için bir taraftan işgal kuvvetleriyle çarpışırken diğer taraftan memleket evladının da eğitimini ihmal etmemiştir. Bu zor şartlar altında eğitim hizmetleri için ödenekler ayrılarak yatırımlar yapılmıştır:

“Mekteb-i Sultanî binasının ikmal-i nevakısı için evvelce tanzim kılınan keşif name mucibince üçbinsekizyüz liralık havale vürud etmişti.

Nevakısın emaneten ikmal ve inşası hazinenin daha ziyade nakdi temin edeceği anlaşıldığından bir komisyon marifetiyle yakında inşaata başlanılacağı müstahberdir.”¹

Yozgat halkı da, eğitim faaliyetlerine can u gönülden katılmış, yer yer okullarını kendileri inşa etmek, aynı veya nakdi yardım yapmak suretiyle çocuklarının eğitimini desteklemişlerdir. Şu haber bunun güzel bir göstergesidir:

“Maarife Muhabbet Ve Hürmet

Yozgat'ta maarife olan meyil ve rağbet günden güne mütezayiden tezahür etmektedir. Musa Beyli karyesinden kırk dönüm arazi ve Salmanlı'nın Terzili karyesinden kezalik kırk dönüm, Bağçecik karyesinden seksendört dönüm arazi maarife terk ve teberru edilmiştir.

Mezkur arazi muamele-i kuyudiyesinin idare-i hususiye namına tesviyesi hususunun bir an evvel istikmali için alakadaranın nazar-ı dikkatini celble beraber ibtidai müfettişinin izhar ettiği faaliyet ve ifa-yı vazife hususunda gösterdiği muvaffakiyetten dolayı mumailiyhi takdir ve tebrik eyleriz.”²

Yozgat'ta eğitim – öğretim alanında ciddi çalışmalar yapılmış ve önemli adımlar atılmıştır. Liseler, kız ve erkek ilk ve ortaokulları ile çocuk yuvaları açılmıştır. Bu konu ile ilgili haberler aşağıdadır:

¹ Yeni Yozgat, Sayı 2, 14 Temmuz 1337

² Yeni Yozgat, Sayı 60, 19 Teşrin-i Evvel 1338

“Yozgat’ta maarifin terakkisi yolunda bu sene mühim hatveler atılmıştır. Merkez livada mücedden çocuk yuvaları açılmış, leylî Darü’l-Muallimin küşad edilmiş nümune mektepleri bir hall-i tekemmül ve intizama ifrağ olunmuştur. Kurada dahi mücedden mektepler açılmış bütün liva ahalisinde maarife karşı hiss olunacak derecede fevkalade bir muhabbet ve heves uyanmıştır. Mekatibe duhul eden talebe adedi her senenin bir mislinden ziyade tekessür eylemiştir. Bunlardan başka Yozgat’ta bir de Darü’l-Hilafe medresesi küşad olunarak tedrisata ibtidar edilmiştir. Diyebiliriz ki; Yozgat adeta bir Darü’l-Maarif haline gelmiştir. Deveci Dağı kasabasında dahi bu sene müteaddit mektepler açıldığı gibi merkez kazada mücedden bir zükur ve unas mektepleri küşad olunmuştur. Kaymakam-ı kazanın teşvik ve himmetiyle merkez kazada kırkar talebe istiab edecek derecede vasi iki dersane bir muallim odası ve bir sofayı havi ahali tarafından mükemmel bir mektep binası inşa olunmuştur.”

“Sene-i haliyeye mahsus idare-i hususiye bütçesi müressa’-ı alisinden tasdik olunmuştur. Bütçenin mühim kısmı maarife aittir. Bu sene Yozgat’ta bir darü’l-muallimin iki ana mektebi ve bir zükur bir de inas mekatibi küşad olunacaktır. Şu halde idare-i hususiye evvelce mevcut mekatiple beraber kasabada beş zükur iki inas ibtidaisi yeni ana mektebi bir de darü’l-muallimin idare edecektir.

Merkez livaya tabi nevahide 30 adet, muhallakatta 42 adet küşad olunmuş bulunacak kezalik idare-i mahsusiyeye ait mekatip mevcuttur.

Bu suretle ibraz-ı faaliyet ve ikmal-i vazife eden meclis-i umumi-i livanın mesaisi şayan-ı takdirdir. Başta maarifi, milletin vatanın ruhu bilen ve bütün düşüncesini vatanın selameti ve saadetine hasreyleyen mutasarrıfımız Hilmi Beyefendi hazretleriyle gayyur ve muktedir maarif müdürümüz buldukça livamızda maarifin terakki ve taammümüne şüphemiz yoktur.

İdare-i hususiye bütçesinin hüsn-i tatbikinde iktidarı müsellemler olan encümen-i livaya muvaffakiyetler temenni ederiz.”³

Şer’iye Vekaleti tarafından Yozgat’ta bir Darü’l-Hilafe medresesi açılmasına karar verildiği ve bu iş için gerekli kadro ve havalenin de Yozgat’a gönderildiği gazetenin 5 Teşrin-i Evvel 1338 tarihli haberinden anlaşılmaktadır. Haberde

³ Yeni Yozgat, Sayı 31, 23 Mart 1338

medresenin eğitim süresi, hangi sınıflarda hangi derslerin okutulacağı gibi konularda detaylı bilgiler verilmektedir:

“Darü’l- Hilafe

Devletin milletin terakkisi İslamiyetin tealisiyle mümkün olacağını evvelden bera-yı müdrik olan Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Şer’iyye Vekili Yozgat’ta bir (Darü’l-Hilafe) medresesi küşadına karar vermiş kadro ve havalesinin derdest-i irsal bulunduğunu resmen tebliğ buyurmuştur.

Zaten İslamiyet şevket-i evveliyesine irca’ edilmedikçe istikbal-i ümmetin ma’ruz-ı muhatara ve mehalik olmadığına inanmak akl-ı selim indinde gayr-i mümkün idi. Büyük Millet Meclisi Hükümetinin meslek ve himmeti artık kalıp ümmeti mutmain edecek mahiyet ve derecede tecelli etmekte olmasına nazaran ati-i İslamın emin olduğuna şübhe edilemez. Bir takım kasır-ı nazaranın frenkperestliğine rağmen hükümet-i meşruamız dinin terakkisi için her gün yeni bir eser izhar etmektedir. Gazetemizin şu tebşiratı Yozgat için büyük bir nimet ve saadettir. Darü’l-hilafe medresesinin muaddel değil ise evvelki nizamnamesine nazaran medrese tali kısım-ı evvel, tali kısım-ı sani ve âli olmak üzere üç kısım ve her kısmın müddet-i tahsiliyesi dört senedir. Aksam-ı taliyede tecvid tatbikatı ve bazı suverin hıfzıyla beraber Kur’an-ı Kerim, Tefsir-i Şerif, Hadis, İlm-i Fıkıh, Usul-i Fıkıh, İlm-i Kelam, Sarf ve Lügat, Nahiv, Mantık, Belagat-ı Arabiye, Vaz’, Âdâb, Mükaleme ve Tatbikat ve kitabet-i Arabiye, Siyer-i Nebi, Tarih-i Enbiya ve Hulefa, Tarih-i İslam ve Edyan, Tarih-i Umumi ve Osmanî, Felsefe, Türkçe, Kıraat, İmla, Kavaid-i kitabet, Edebiyat, Farisi, Umumi ve Osmanî coğrafya, Riyaziyat, Hesab-ı Amelî ve nazari, Hendese, Cebir, Müsellesat, Heyet-i Usul-i Defteri, Tabiiyyat, Mevalid-i Salise, Malumat-ı ziraiye, Hikmet, Kimya, Malumat-ı fenniye ve Ahlakiyye ve İçtimaiyye ve Kanuniye, Hıfz-ı nüsha, İlm-i İçtima ve Terbiye, İlm-i İktisat ve Malî, Hitabet ve Mev’iza, Hutut, El sine, Terbiye-i Bedeniye okunacaktır.

Kısım-ı aliyyede Tefsir-i Şerif, Usul-i Hadis ile beraber Hadis-i Şerif, Tarih-i ilm-i Fıkıh ile beraber İlm-i Fıkıh Usul-i Fıkıh, Hilafiyat, Tarih-i İlm-i Kelam ile beraber İlm-i Kelam, Felsefe, Ruh-ı Ahlak, Maba’d-ı Tabiiyye, Tarih-i Felsefe, Felsefe-i İslamiye, Edebiyat-ı Arabiye, Hukuk ve Kavanin okunacaktır. Bu medreseye duhul şerefini idrak edenler ne bahtiyardır.”⁴

⁴ Yeni Yozgat, Sayı 58, 5 Teşrin-i Evvel 1338

1- Yozgat Öğretmen Okulunun Açılışı

Gazetenin 9 Teşrin-i Sani 1338 tarihli haberinde, Yozgat Livası Meclis-i Umumiyesince bir öğretmen okulu açılmasına karar verildiği ve livâ encümeninin yoğun gayret ve çabaları sonucunda 3 Teşrin-i Sani 1338 Cuma günü okulun açıldığı belirtilmektedir:

“Darü’l-Mualliminin Resm-i Küşadı

Muhitimizin en mübrem ihtiyaçlarından biri olan Darü’l-mualliminin bu sene Yozgat’ta küşadına Meclis-i Umumiyece karar verilmiş olduğu evvelce yazılmıştı. Dar-ı mezkur Encümen-i Livanın ehemmiyetle küşad ve nevakısı tamamen ikmal edilmiş üdüğünden 3 Teşrin-i Sani 38 Cuma günü ezani saat sekiz buçukta resm-i küşadı icra olunmuştur. Mektebin dış kapısı yeşil renklerle şanlı bayraklarımızla tezyin edilmiş ve iç tarafları da halı ve bayraklarla donanmıştı. Ulema, eşraf, memurin-i mülkiye ve askeriye, mensubin-i maarif ve talebe velileri, idare-i hususiyeye ait dar-ı mezkur binasının salon ve odalarında ahz-ı mevki etmişlerdi. Salonun bir köşesinde bir masa üzerine yerleştirilmiş büyük kıtada saç üzerine yağlı boya ile gayet sanatkarane yapılmış tül ve kurdelelerle setr edilmiş olan mektebin kapı levhası Mutasarrıf Beyefendi tarafından açılırken hazırun kamilen ayakta ve talebeler de levhanın yanı başında olduğu halde umum talebe tarafından –Azim, Ümit marşı terennüme başlandı. Bunu müteakip kıpkırmızı atlas üzerine beyaz yağlı boya ile Darü’l-muallimin marşının

“Cehlin gecenin hadimiyiz, hadim-i alimiz,

Fikir ordusu feyz ordusu, nur ordusuyuz biz”

Beyti gayet mahirane bir surette yazılmış olan mektebin iki direkli sancağı çıkarılarak umum talebe aynı marşı teganniye başladılar. Ba’dehu Mutasarrıf Beyefendi söz alarak talebelere hitaben gayet belîğ ve kıymetdar bazı nesayihde bulunmakla memleketimizin halası bu gibi müesseselerle mümkün olacağını da ilave buyurarak sözlerine nihayet vermesi üzerine kürsiyy-i hitabete Darü’l-muallimin müdürü Mahmut Sebüktekin Bey geçerek Darü’l-mualliminlerin ehemmiyet ve mevzuunu etrafiyla izah ettikten sonra talebelerden 7 numaralı Osman Efendi İstiklal Manzumesini ateşin bir lisanla okumuş umum talebe efendiler bu manzumenin nihayetinde hep bir ağızdan (Gafil ve Issız Gece) marşlarını kemal-i hararetle terennüme başlamışlardır. Bunu müteakip 5 numaralı Celal Efendi vazifelerinin kudsiyetinden âmâl-i milliyenin şan ve şereflerini hamil olarak ilk müesseselerinin

mübeccel ve kudsi kapılarını açtıklarından pek mesud olduklarını ve hamil buldukları vazifeyi kemal-i azm ve metanetle ifa edeceklerine dair arkadaşlarıyla beraber azm etmiş olduklarını belîğ bir surette ifa etmiştir. Bundan sonra müessir bir suretle Hafız Süleyman Efendi tarafından mevlüd-i Nebevi ve siyer-i Hazret-i Risalet-penahî kıraat olunmuş ve akabinde 10 numaralı Bahaaddin Efendi tarafından bir aşr-ı şerif dahi okunarak ervah-ı şühedaya ithaf edilmiş ve ulum-ı diniye muallimi Hafız Nuri Efendi tarafından dahi Türkçe bir dua okunup şerbetler tevzi olunduktan sonra merasime nihayet verilmiştir.⁵

Yozgat Öğretmen Okulundan yapılan bir ilanda okula kabul edilecek öğrencilerin hangi şartları taşımaları gerektiği halka duyurulurken aynı haberdan okulun akşam okulu olduğu ve ücretsiz eğitim verdiği anlaşılmaktadır. Daha sonra verilen bir haberde ise kayıt olan öğrenci mevcudunun otuza ulaştığı görülmektedir :

“Yozgat Darü'l-Muallimini Müdür Vekaletinden

Yozgat Mekteb-i Sultani binası dahilinde küşad edilen leyli ve meccani darü'l-muallimin için talebe kayd ve kabulüne başlanmıştır.

Madde 1-Darü'l-muallimine kabul olunacak talebenin sinleri ondörtten dun ve onsekizden efzun olmayacaktır.

2-Mekatib-i ibtidaiyeden mezun olanlarla sultani altıncı sınıfa terfi edenler bi'l-ımtihan yahud bu derece haiz-i malumat olduklarını bi'l-ımtihan isbat edenler birinci sınıfa kabul olunacaklardır.

3-Talipler nüfus tezkeresi, aşı şehadetnamesi ve sair evrak-ı müsbetesiyle mektep idaresine müracaat edeceklerdir.

4-İşbu şeraiti haiz olan talebe usulü dairesinde maarif idaresine bir taahhüdname verecektir.”⁶

“İdare-i hususiyenin bu sene leyli olarak küşad ettiği Darü'l-muallimine şimdiye kadar duhul eden talebe beşi Yozgat kurasından birisi Boğazlıyan'dan birisi Sungurlu'dan, birisi Mecidiye'den, beşi Akdağmadeni'nden onyedisi merkez kasabadan olmak üzere otuza balığ olmuştur.”⁷

⁵ Yeni Yozgat, Sayı 63, 9 Teşrin-i Sani 1338

⁶ Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

⁷ Yeni Yozgat, Sayı 60, 19 Teşrin-i Evvel 1338

Yozgat'ta eğitimle ilgili komisyonlar kurulmuş olup bu komisyonlar vasıtasıyla eğitim hizmetleri yürütülmekte ve denetlenmekteydi. Eğitimde kaliteyi düşüren veya öğrencilere usulsüz ceza tatbik eden öğretmenler işden el çektirilmişlerdir. Mesela "Yozgat'ta vaki Ravza-i Nisvan Mekteb-i İdadisi müdiresi hanımın tahakkuk eden su-i idaresine binaen azline ve talibandan bazılarına bir gûna esbab-ı mucibeye müstenid olmaksızın icra edilmesine karar verdiği cezaların ref'ine tedrisat-ı ibtidaiye komisyonunca karar verilmiştir."⁸

Şer'îye Vekalet'in'den Büyük Millet Meclisine gönderilen Köy İmamları Kanunu gereğince köy imamlarının eğitim ve ıslahı maksadıyla Yozgat'ta bir de İmamlar Şubesi (Eimme Şubesi) açılmıştır:

"İstihbaratımıza nazaran fi 1 Kanun-ı Evvel 337 Cuma günü Cuma namazını müteakip heyet-i talimiye Müftü Mehmet Hulusi Efendinin riyasetinde ictima aktiyle bu ana kadar tedris edilen derslerin usul-ı tedrisinde muallimin-i muhteremeden ne gibi usul ve şekilde ve nasıl tarz talim ve istifadede icra-yı tedrisleri ve ne gibi mebahis okuttukları ve talebe hakkında bittecrübe ve bilmüşahede hasıl olan menafi istifsar ve istizah edilmiş ve her müderris usul-i tedrisde ihtiyar ettiği mesleğini beyan ile netice-i müzakerede matluba muvafık talebe yetiştirilmesi gaye ve esas olduğuna nazaran müderrisin-i kiramin ekseriyeti köylülerden mevcut talebenin açıkça anlayabilecekleri bir tarz ifade ve pratik bir usul dairesinde tedrisat edilmesi tasvib edilerek bu babda pek mühim ve değerli mukarrerat ittihaz edilmesi ve Şer'îye Vekalet-i Celilesinden Büyük Millet Meclisine tevdi' edilen köy İmamları Kanununa tevfikan ve pek acınacak bir surette bulunan köy imamlarımızın ıslahı lüzumuna binaen şimdiden bir de (Eimme Şubesi) küşadına karar verilmiştir.

Memleketimizdeki buhran-ı ilm ve fikdan-ı ulemayı görmekle müteessir bulunan ahali-i muhteremenin yeni küşad edilen ıslah-ı medarise karşı ne derecede rağbet ve muhabbet izhar eyledikleri varest-i arz-ı izahdır. Evet vaktiyle bir aşına-i ilm ve irfan olup da bir müddetten beri harabeye yüz tutan o kadim ve an'anevi müessesat-ı diniye ve ilmiyyemizin yine taze hayat bularak nesl-i atiyeyi bişva ve onlara nur-ı iman telkin ve rehnüma olacak ulema yetiştireceklerini heyet-i talimiye

⁸ Yeni Yozgat, Sayı 40, 25 Mayıs 1338

ve bilhassa memleketin ilm ve irfanı yükseltmeğe cidden aşık bulunan Müftü Efendinin himmet ve gayretlerinden bekler ve muvaffakiyetlerini temenni eyleriz.”⁹

2- Yozgat'ta Öğretmen ve Öğretmen Yardımcısı Alımı İçin Yapılacak İmtihanlar

Gazetede çıkan bir ilanda 20 Haziran 1338'de İlkokullarda çalıştırılmak üzere öğretmen ve öğretmen yardımcıları alınacağı bildirilmiştir. Bu ilanda, adaylarda aranacak ahlaki ve cismani özellikler belirtilerek sağlık raporu ve iyi hal kağıdı istenmiştir. Yazılı imtihan yapılacak derslerin tamamından ayrıca sözlü imtihan yapılacağı ifade edilmiştir. Bu imtihanların şartları “İlkokul Öğretmenliği ve Öğretmen Yardımcılığı ile Tatil Günlerinde Açılacak Derslere Dair Talimatname”den alınmıştır:

“20 Haziran 38 de Küşat Edilecek Muallim ve Muavinliği ve Mualleme ve Muaveneliği Ehliyetname İmtihanlar Şeraiti

Mekatib-i ibtidaiye muallimlik ve muallim muavinliği ve imtihanlarına ve eyyam-ı tatiliyede küşat edilecek derslere dair talimatnameden :

Madde -31- İşbu imtihana dahil olabilmek için tabiiyet-i Osmaniyede bulunmak zükur için sinni 19'dan dun ve 35'ten efzun, unas için 17'den küçük ve 35 yaştan büyük olmamak ve bir cinayet ve ahlaka mugayir bir cürüm ile mahkum ve silk-i talime mani olacak avarız-ı cismaniye ile malul bulunmamak şarttır.

Madde 32- İmtihana talip olanlar hatt-ı destleriyle tahrir istidaname ile makam-ı mutasarrıfiye müracaat ederler. Bu istidanameye atideki vesaik merbut olunur. Evvelen nüfus tezkere-i Osmaniyesi saniyen muallimliği ifaya mani-i sahihası olmadığına dair maruf bir tabib tarafından mümzi sıhhat şehadetnamesi salisen aşî ilmuhaberi rabian; hüsn-i hal ve siret ashabından olduklarına dair meclis-i idare mazbatası ve mahalle yahut medrese ilmuhaberleri veya mektep tasdiknamesi hamisen; bir hizmet-i hususiye veya resmiyede bulunmuş ise bir ilişiği olmadığına dair vesika

Madde 34- İmtihanlar tahriri ve şifahi olmak üzere iki kısımdır. Tahriri imtihanlarda muvaffak olanlar şifahi imtihanlara kabul olunur.

⁹ Yeni Yozgat, Sayı 20, 15 Kanun-ı Evvel 1337

Madde 35- Tahriri imtihanlara tabi olan dersler şunlardır: Tahrir-i imla, Hesap, Coğrafya, Tarih

Madde 36- Tahriri imtihanlarda olan dersler tekrar şifahi imtihana da tabidir.

Madde 37- Tahriri imtihanlarda irat olunacak sualler meclis tarafından yevm-i imtihanda teayyün ve müteakiben taliplere tebliğ olunur. Umum derslerin tahriri imtihanı nihayet üç saat mühlet verilir.

Madde 39- Merkez vilayet veya gayri mülhak livaya mesafesi bir günden fazla bulunan yerlerdeki muallim muavinlerinden imtihana talip olanlar bu babtaki azr-ı hal ve vesai ki kaimmakamlığa vererek oradan makam-ı livaya irsal ettirilen ibtidaiye meclisine havale edilir. Meclis işbu taliplerin 35. maddeye tevfikan tahriri imtihanları için lazımgelen sualleri tertip ile mahtum zarflara vaz' ederek tayin olunan yevm-i imtihandan laakal 20 gün evvel mensup bulunan kaza merkezine gönderilir

Madde 40- Tahriride muvaffak olanların şifahi imtihanları atideki derslerden icra edilir: Kur'an-ı Kerim, Malumat-ı Diniyye, Musahebat-ı Ahlakiye, (İdare-i Beytiye, Tabahat), Ziraat , Resim , Terbiye-i Medeniye , Tedrisat-ı İbtidaiye Kanununda mekatib-i ibtidaiye muallimlerine taalluk eden ahkam ile Mekatib-i İbtidaiye -i Umumiye Talimatnamesi münderecatı işbu dersler için irad olunacak suallere altı deshaneli mekteplere mahsus mukarreratlı ders cedvelinde muharrer mevadda göre intihab edilecektir.

Madde 42- İmtihanlara heyet-i imtihanıyeyi teşkil eden zevattan maada hariçten hiç kimse kabul edilmez.

Madde 43- Merkez livaya uzakta bulunan talipler için 39. maddeye tevfikan tertip olunan imtihan suallerini havi zarf. kaza maarifinde imtihan olunacak dahi hazır olduğu halde küşad olunur. Bunların imtihanı şifahi imtihan için ilan olunan günden laakal 10 gün evvelce huzur-ı encümeninde ve üç saat zarfında icra olunur.

Madde 44- Encümen-i maarif imtihan varakalarını ayrı ayrı zarflara vaz' ve üzerlerini tahtim ederek tedrisat-ı ibtidaiye meclis riyasetine irsal eyler.

Madde 45- Tedrisat-ı ibtidaiye meclisince bu imtihan varakaları tetkik ve numaraları takdir olunur. Muvafık olanların şifahi imtihanda hazır olmaları için talibine bildirilmek üzere vakit ve zamanıyla encümenlere cevaben tebliğ olunur.

Madde 46- Tam numara 10'dur. Tahriri imtihanlarda her dersten laakal 5 numara almak şarttır. Bir dersten 5'ten dün numara alan talip şifahi imtihana kabul

edilemez. Ehliyetname ahzı için şifahi imtihanda hiçbir dersten d n numara almamak ve numaralar yekununun s l s n  kazanmak lazımdır. Bu gibiler sene-i atide yeniden imtihana girebilir.

Madde 49- İmtihanlarda muvaffak olanlara numunesi vechile livaca bir muvakkat ehliyetname ita olunur.

Madde 50- Ehliyetname imtihanına dahil olan mualleme ve muaveneliklerine talip olanlar hakkında da tamamen caridir.¹⁰

3- Yozgatımızda İrfan Hayatı (Netayicü'l- İmtihaniyeye Göre)

Yeni Yozgat'ın kısa bir süre başyazarlığını yapmış olan Nakipzade Fazlı "Yozgatımızda İrfan Hayatı" başlığı ile Yozgat'ın genel olarak eğitim -  ğretim durumu hakkında genel bir değerlendirme yapmıştır. Bu değerlendirmeyi aşağıya aktarıyorum:

"Daha mektep sıralarında iken İstanbul nezareti tarafından tertip edilen Türkiye'nin nüfus mevcudesinin % 5'i esasına göre okuryazarını gösterir haritada Yozgat ve havalisinin nisbeten pek koyu gölgelerle işaretlendiğini ve bunun da garip memleketim için iyiye alamet olmadığını anlamış ve yüreğimden ağlamıştım. Fil hakika hadisat da ispat etti ki harita-i irfanımızdaki o şetameli karartılar bilahere bize pek pahalı akıbetler doğurdu. Esasen atalar dememişmiydi ki (Akılsız baştan sefil taban ne  eker) felek bir adamı düşürecek mi? Evvela aklını almış sonra belayı verirmiş)

İşte onun içindir ki bizim ağzımız sütten yanmıştır, suyu üfleyip içeceğiz. Hiçbir hatır ve gönüle bakmayarak ve hiçbir kuvvet ve hisse bağlanmayarak memleketimizin bugünkü hayat-ı irfanını tahlil edeceğiz.  unk  asrımız fikriyat asrıdır. Cehlin öldüğü,  r d ğ , mağlup olduğu zamandır. şimdi yumruk değil fikir çarpışıyor. şimdi şarlatanlık değil dimağ-ı iktidari galebe  alıyor. şimdi yalan yaşamıyor hakikat aranıyor, cehil değil inkılap kazanıyor. Yaşamak ve  lmemek isteyen milletler hakka koşuyor. O gibi milletler kainatı gözleriyle değil fikirleriyle görüyorlar.

Binaenaleyh bizim gençliğimizin ve gençlerimizin hukuk-ı fikriyelerini aramak, onların kabiliyat-ı fikriyelerini yaratan destgahlara arz-ı takdirat veyahut

¹⁰ Yeni Yozgat, Sayı 34, 13 Nisan 1338

isale-i sitem etmek elbette vazifemizdir. Çünkü şunu tesbit ettik ki mütefekkirlerini korumayan cemiyetlerin çobanını kaybetmiş yutulmaya mahkum sürülerden hiç farkı yoktur. Ve yine anladık ki öyle her yel önüne, sel önüne gençlerimizi atıp eritecek sağdan soldan devşirme usulü ile memleket idare etmek zararlı imiş. Artık biz defter-i hayatın kıymetli bir sahifesini de gençlerimizin himaye ve hayatına ait olarak ayırdık. Badema onlar için de bir zarar ve ziyan sütunu açtık. Ne ki su-i niyetlerle hareket edenlerin hesabını hakkıyla sorabilelim

Binaenaleyh musib hükümlerle hareket edebilmek için evvel emirde ve mümkün mertebe takribi rakamlara müracaat ile merkez maarifin tetkikini münasib gördük.

Elyevm nefis-i Yozgat'ta dokuz senelik bir Mekteb-i Sultanî ile köyler de dahil olduğu halde yirmiiki mekteb-i ibtidai mevcuttur.

Sultanî ; yüzyirmi kadar ibtidai ve altmış kadar da tali olmak üzere yüzseksen mevcutlu ve 1 müdür, 15 muallim ve 1 katip, 4 hademe ile idare edilen ve mesarif-i sairesi hariç olarak ayda 650 lira maaş alan bir müessesedir.

Diğer yirmiiki mekteb-i ibtidaiyenin birisi 6 mualleme 1 hademe ile idare edilen 90-100 mevcutlu ve ayda 150 lira maaş alan unas ibtidaiyesiyle yine o kadar mevcutlu ve o kadar bir heyetle idare edilen ve o kadar maaş alan bir nümune mektepten ve mütebaki yirmisi de birer muallim ve vasati 50'şer mevcutlu ve ayda 300 liraya karib maaş alan ibtidailerden ibarettir. Şu halde Yozgat ve kurası cem'an senede 1300 talebe için 2.500.000 kuruşla 52 muallim besliyor demektir.

Demek ki her talebe için senevî takriben 2000 kuruş sarfediliyor. Şu yuvarlak hesaptan çıkan müdhiş yekün huzurunda hiç şüphesizdir ki değeri kadar da istifade-i fikriyemiz olması lazım gelmez mi?

Bakalım elimizde ne var ne kazandık? Kârlı mıyız ziyanlı mı? Şu şüpheli suali hemen iskat edivermek için yalnız fazıl ve mütefekkir mutasarrıfımız ve azimkar genç ve cevval maarif müdürümüzle irfanperver meclis-i umumiyemizin maarif-i memleket hakkında hürmetler ve takdirlere şayan himmetlerini gösterivermek kâfi idiye de anlamak isteriz ki acaba manzume-i irfanımızın çarklarını teşkil eden muallimîn-i mevcudemizde bu muhterem erkan-ı fikriyeye muvafık olarak muvaffakiyetler gösterebilmişler midir? Fil hakika bu günkü netice-i imtihaniyeye bakılırsa mârû'l-arz himmetler beyhude gitmemiştir.

Vaktiyle ismi cismi yok hava ile poyrazdan ibaret bir varlık olan mekatib-i ibtidaiyemiz müteşebbis ve faal maarif müdürü Avni Beyin tesbit ettiği esasat dairesinde bir sene zarfında öyle feyizdar bir inkişaf kazanmıştır ki elhak sezavar-ı tebcildir. Merkezde üç köylerde oniki kadar mektep tekrar cana getirilerek genç bir heyet-i talimiyenin destgah-ı terbiyelerine tevdi edilmiştir. Memleketimizde ilk defa olarak çocuk yuvası temin edilmiştir. Vakti vaktine kitaplar yetiştirilmiş arzu-yı milliyemizin beklediği gayreti gösteremeyenler bila rahm tecziye ve faaliyet-i meşkureleri görülenler de muhakkak bir şefkatle taltif edilmişlerdir. Hele temelli kudretli bir teşkilatla tersin edilen nümune mektebi imtihanlarına giren bütün erkan-ı memleketi meserret ve memnuniyetlere gark etmiştir.

Herbir köy hepsi kapkara cahil olarak alınan çocuklardan vasati onbeşer okur-yazar kazanmıştır. Nüfus-ı mevcudesi 150-200'ü aşamayan bir cemiyet-i cahile içinde bir sene zarfında onbeş okur yazarın ne derece şayan-ı şükran bir kazanç olduğunu her akl-ı selim teslim eder. Hülasa olarak diyebilirim ki bu sene Yozgat mekatib-i ibtidaiyesi ahenktar bir manzume halinde semeredar hareketler göstermiş ve her halde civar livalara nazaran birinci mevkiye kalmıştır. Ümid ederiz ki bu mesai-i meşkure temadi etsin bu kıymetli emekler sönük bir nefesle körlenmiş bulunmasın.

Mekteb-i Sultanîmiz de, alnının akıyla çıkan mekatib-i ibtidaiyemiz gibi şayan-ı tebrik muvaffakiyetler göstermiştir...¹¹

Fazlı

4- Muhterem Bir Muallimimizin Kıymetli Bir Eseri

Yozgatlı aydınların yetişmesine büyük katkıları olan, bütün Yozgatlıların tanıdığı ve meslekdaşları arasında Şeyhül'-muallimin olarak tanınan muallim Ömer Lütfi Bey epeyce zamandır Yozgat yöresinde konuşulan dil üzerinde uzun bir zamandan beri incelemelerde bulunmuş yazılı ve sözlü pek çok kaynağı taramıştır. Nihayet bu çalışmalarının sonunda Yozgat Dili namıyla kıymetli bir eser vücuda getirmiştir. "Eser bütün manasıyla kıymettar, bütün hüviyetiyle Türk, bütün benliği ile Yozgatlıdır." Diyen gazete, eserin yüzelli sayfa olduğundan, elliye yakın resim

¹¹ Yeni Yozgat, Sayı 43, 15 Haziran 1338

bulduğundan bahsetmekte ve içeriği hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu eserle ilgili haber şöyledir:

“Yirmibeş seneden beri müsmir bir azm-i ilmi, muvaffakiyetli ve pak bir sa'y-i fikri, samimi ve gayr-i mürai bir feyz-i ahlaki ile küçük büyük hemen bütün Yozgat mütefekkirinine ders-i hakikat vermiş, ruh ve vicdan-ı ahlaki nefh etmiş olan muallim Ömer Lütfi Beyi tanımayan bir hemşerimiz olmasa gerek. Meslekdaşları arasında (Şeyhü'l-muallimin) olarak tanınan bu emektar ve muhterem üstadın epeyce zamandır Yozgatımızın lisaniyatı üzerinde tetkiklerde bulunduğu ve bir çok Yozgatlıların eski mecmua ve destanlarına müracaat ettiği ve halkın ve şuaranın toplandığı meclislerde, mahfillerde sık sık dolaştığı görülüyordu. Nihayet büyük üstad geçen gün meydan-ı fikir ve kaleme attığı (Yozgat Dili) namındaki eseriyle bu uğraşma ve didişmelerinin sebebini izah etti. Eser bütün manasıyla kıymettar, bütün hüviyetiyle Türk, bütün benliği ile Yozgat'lıdır.

Münderecatı ber vech-i ati tertib edilmiştir.

1-Yalnız Yozgat ve köylerinde kullanılan saf ve süzölmüş Türkçe kelimeler

2-Yalnız Yozgat ve köylerinde vacibü'l-enba' düstur-ı hareket ittihaz edilen atasözleri(oranlamalar)

3-Şimdiye kadar Yozgatlı olup da yaşayan ve sağ olan ümmi, alim şuaranın söyledikleri ve yazdıkları eserlerden müntehab parçalarla mumaileyhimin munhasıran teracim ve ahvali

4-Yozgatlıların etraf memleketlere nazaran konuşurken süzdürdükleri şive farkları ve misalleri...

Yüzelli sahifelik bir hacmi haiz olan (Yozgat Dili) Lütfi Beyin zaten müsellemler bulunan ressam fırçasıyla tersim edilmiş elliye yakın bazı eşya ve edevat resimleriyle de ayrıca bir güzellik ve kıymet kazanmıştır. İstihbaratımıza göre Lütfi Beyin geçenlerde Maarif Vekaletine takdim ettiği bu kıymettar hediyesi Vekaletçe de ziyade mazhar-ı takdir olmuş ve mükafat-ı maddiye olmak üzere de maaşına ikiyüz kuruş zam edilmek suretiyle taltif ve teşvik görmüştür.

Yeni Yozgat, mumaileyh Lütfi Beyin bu kıymettar mesailerini şayan-ı şükran bulur. Ve Maarif-i Milliyemizi de ayrıca tebrik eyler.¹²

¹² Yeni Yozgat, Sayı 51, 17 Ağustos 1338

5- Yozgat Ziraat Okulu

1338-1339 Eğitim-Öğretim yılında faaliyete başlayan Ziraat Uygulama okulu için öğrenci alınacağı duyurulmuştur. Aşağıdaki haberde bu okula giriş ve kayıt - kabul şartları belirtilmiştir:

“Yozgat Ziraat Müdüriyetinden

338-339 senesi için ziraat ameliyat mektebine 31- 8- 38 tarihine müsadif Perşembe günü imtihanı icra edilecektir. Mektebe duhul ve kayıt kabul şeraiti ber vech-i atidir:

1-Mektebin müddet-i tahsiliyesi üç sene ve alınacak talebe leylî meccani, leylî ücretli, neharî meccani olmak üzere üç kısımdır. Talebe tahsil müddetince te'cile tabidir.

2-Mektebe kabul olunacak talebenin sinni 14 ten dun 19 dan efzun olmayacaktır ve hükümet tabibi tarafından ba'de'l-muayene illet ve marazdan salim olduğu sabit olunduktan sonra alınacaktır.

3-Makine işletme ve tamiri ameli bir surette talim etmek üzere bu sene ayrıca bir makinist sınıfı küşad edilmiştir.

4-Talebe sabahtan öğleye kadar mesleğe ait ders-i ziraiye-i mütenevvia ile ve öğleden sonra sebze, meyve, ziraat-ı umumiye ve ziraat makinelerine ait ameliyat-ı ziraiye ve ispiroculuk, sebzeçilik, arıcılık, tavukçuluk, sütçülük, konserveçilik, değirmencilik, itriyatçılık, sirkeçilik, nişastacılık gibi sanayi-i ziraiye ile akşama kadar bilfiil çalıştırılarak ihtisas peyda ettirilecektir. Talip olanların yevm-i imtihana kadar nüfus tezkerelerini aşî şehadetnamelerini mezun oldukları veyahut tahsilde buldukları mektebin şehadetname veya tasdiknamesini ve hüsn-i hal erbabından olduklarına dair polis dairesinden musaddak mahallesi heyet-i ihtiyariyesinden bir hüsn-i hal mazbatasını hamil oldukları halde liva ziraat müdüriyetine müracaat etmeleri lüzumu ilan olunur.¹³

Sonuç olarak Milli Mücadele yıllarında Yozgat'ta eğitim öğretim hiç de fena değildir. Faal durumda olan okullara bakacak olursak; Yozgat'ta beş erkek, iki kız iptidaisi ve iki ana okulu vardır. Merkez livaya tabi nahiyelerde 30 adet,

¹³ Yeni Yozgat, Sayı 52, 24 Ağustos 1338

muhallakatta 42 adet okul açılacaktır. Ayrıca özel idareye ait mektepler de mevcuttur.¹⁴

Bunlardan başka Yozgat'ta bir Sultanî mektebi, bir Akşam Darü'l-muallimini, bir Ziraat Mektebi ve bir de Darü'l-Hilafe medresesi açılmıştır.

Bu dönemde Yozgat'ta Ahmet Ferit Bey ve Avni Bey Milli Eğitim Müdürü olarak görev yapmışlardır.

Kısa bir süre Yeni Yozgat'ın başyazarlığını yapmış olan Nakipzade Fazlı'nın bir makalesinden anlaşıldığına göre ; Yozgat ve köylerindeki okullarda toplam 1300 civarında öğrenci okumakta, 52 tane de öğretmen bulunmaktaydı.¹⁵

B. MİLLİ MÜCADELENİN YOZGAT'TAKİ YANSIMALARI

1. Yozgat Halkının Cepheye Ayni Ve Nakdi Katkıları

Yeni Yozgat gazetesi bu olağanüstü günlerde Milli Mücadele için halkı yardım ve gayrete davet etmekteydi. Aşağıdaki haber bunun örneklerindedir:

"Mel'un düşmanın tahribkar ellerinden kurtularak sefalet içinde inlemekte olan dindaşlarımızın en mühim ihtiyaçlarının teminine medar olmak üzere muhterem Yozgatlıları ibraz-ı hamiyete daveti vazife telakki eyler ve bu babda iane ita buyuracak zevatın isimlerinin dercine gazetemiz sütunlarının amade olduğunu arz eyleriz."¹⁶

Yozgat köylerinden Kızılay Cemiyeti aracılığı ile Milli Mücadele'ye destek olarak ayni yardımlar geldiği 19 Teşrin-i Evvel 1338 tarihli şu haberden anlaşılmaktadır: "Hilal-i Ahmer namına köylerden bir hayli zahire geldiğini istihbar ettik. Hamiyetli köylülerimizi takdir etmek üzere hangi köylerden ne kadar zahire geldiği ve şimdiye kadar gelenin ne miktara baliğ olduğu hakkında tahkikat icra ettik...Cemiyetin derece-i faaliyetinden ve ashab-ı cemiyetin ianatından her hafta gazetemizin haberdar edilmesi temenni olunur."¹⁷

¹⁴ Yeni Yozgat, Sayı 31, 23 Mart 1338

¹⁵ Yeni Yozgat, Sayı 43, 15 Haziran 1338

¹⁶ Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

¹⁷ Yeni Yozgat, Sayı 60, 19 Teşrin-i Evvel 1338

Yozgatlı hanımlar da bu arada boş durmamışlardır. “Yaralılara Yardım Hanımlar Cemiyeti” adı altında bir teşkilat kurmuşlar ve bu teşkilat aracılığı ile topladıkları yardımları ilgili yerlere ulaştırmışlardır. Yeni Yozgat, bütün bu konularla ilgili haberleri sütunlarına taşıyarak Yozgatlılara duyurmuştur. Gazete, bağışta bulunanlarla bağış miktarlarını liste halinde yayınlamıştır. Bu listeler incelendiğinde Yozgat ahalisinin köylüsüyle kentlisiyle, esnafıyla tüccarıyla, ümera ve zabitanıyla yek vücut olup Milli Mücadelenin başarıya ulaşması için çırpındıkları görülmektedir. Bu konularla ilgili haberleri ve belgeleri aşağıya çıkarttık:

“Yaralılara Yardım Hanımlar Cemiyeti Tarafından Şüheda Ervahına Camide Okutturulan Mevlid-i Şerifi Müteakip Hanımlarımızın Teberruat-ı Nakdiyesi

KURUŞ

500	Hazine-i	zade Ali Efendinin haremî hanım
500	Derviş Beyin hemşiresi hanım	
100	Miralay Abbas Beyin kerimesi hanım	
300	Jandarma taburu kumandanının haremî hanım	
100	Abbas Efendinin haremî hanım	
100	Boz Ali zade Hacı Efendinin haremî hanım	
100	İcra memuru Nail	" " "
100	Hoca Hafız Edhem	" " "
200	Muhasebeci Beyin haremî hanım	
100	Merkez memuru refikası hanım	
100	Nüfus müdürü	" "
100	Hacı Ahmet Efendinin refikası hanım	
300	Levazım reisi Nazmi Beyin	" "
200	Binbaşı Ömer Lütfi Beyin	" "
50	Hacı Efendi kerimesi hanım	
50	Muallime Mediha hanım	
50zade Münire hanım	

Ma ba'di var.¹⁸

Geçen nüshamızdan maba'd

Yaralılara yardım hanımlar cemiyeti tarafından şüheda ervahına camide okutturulan mevlid-i şerifi müteakip hanımlarımızın teberruat-ı nakdiyesi

¹⁸ Yeni Yozgat, Sayı 17, 22 Teşrin-i Sani 1337

KURUS

500	Sabit Beyin haremî hanım		
200	Divan-ı umumiye müdürünün haremî hanım		
100	Hafız Süleyman Efendi		
50	Erzurumlu zade Hafız Efendi		
50	Komiser Ahmet Efendi		
50	Şeyh Baki Efendi		
20	Nalbant Yusuf usta		
50	Hacı Arif ağanın haremî hanım		
50	Hacı Tahir Efendi zade Ali Efendi haremî hanım		
25	Tahsildar Şükrü Efendi haremî hanım		
40	Muhasebeden Kazım Beyin "	"	
25	Muhasebeden Hasan Efendinin "	"	
100	Sulh mahkemesi kâtibi Hacı Ali Efendinin haremî hanım		
40	İzzet ağa zade Tefvik Efendinin "	"	
50	Yüzbaşı Hüseyin Efendinin "	"	
100	Evkaf müdürünün "	"	
50	Tahsildar Hüseyin Efendi "	"	
40	Tahsildar Halim		
40	Tahsildar Nuri Efendi haremî hanım		
55	Orman memuru Hasan Efendinin "	"	
25	İsmet Efendinin validesi hanım		
20	Osman Efendi haremî Hafize hanım		
40	Tahsildar Ömer Efendinin haremî hanım		
200	Tahsildar İsmail Efendinin "	"	

Ma-ba'di var¹⁹

¹⁹ Yeni Yozgat, Sayı 18, 1 Kanun-ı Evvel 1337

2. Yozgat'ta Düzenlenen Mitingler

Milli Mücadele yıllarında Yozgat halkı Türk milletinin istiklali uğruna yaptığı o muhteşem mücadeleye bilfiil katılmış ve bu konu ile ilgili bütün gelişmeleri büyük bir hassasiyetle yakından takip etmiştir. Türk ordusunun kazandığı zaferlerle neşelenirken itilaf kuvvetlerinin yaptıkları işgal, zulüm ve baskıları da protesto mitingleri düzenleyerek hiddet ve şiddetle tel'in etmiştir. Bu tarzdaki hareketler elbetteki Yozgatlıların mücadele azim ve heyecanını fazlasıyla kamçulamıştır. Böyle bir miting haberinden alınan şu bölümler bu meseleyi izaha kafidir: "Bundan sonra Bursa'lı bir muhacir çocuğu vatanının istilasından güzel annesinin yad eller, düşmanlar elinde kaldığından bâhis pek acıklı tezallümatta bulunduktan sonra da Mülazım Hasan Efendi tarafından belîğ bir manzume kıraatla müessir bir dua edildi. Bütün halk ağlıyordu, ciğerler yanıyordu..."²⁰

Bu mitingler sonrasında Yozgat halkının aldığı ortak kararları miting heyetleri telgrafla T.B.M.M'ne bildirmişlerdir. Yozgat halkının vatan ve milletin istiklali uğruna hiçbir fedakarlıktan kaçınmayacağını ve sonuna kadar T.B.M.M'nin yanında yer alacaklarını ve destek olacaklarını belirtmektedirler. Yozgat ahali elde edilen zaferler sonrasında düzenledikleri mitinglere büyük bir coşku ve kalabalıkla iştirak etmekteydiler. II.İnönü zaferinin yıldönümü münasebetiyle düzenlenen miting ile ilgili haber şöyledir:

"Kanımızla Şerefliendirdiğimiz Tarihi Büyük Günler

Bu gün Anadoluluların masum ve temiz kanlarıyla şerefliendirdiği tarihi büyük bir gündür.

Bugün Hakk'ın düşmanı ve masumların celladı zalim hunhar bir milletin, Hakk'ın ordusu, masumların süngüsü önünde makhur ve münhezim âmâl-i istilanın ebeden mahrum olduğu bir gündür.

Bu gün İkinci İnönü Muzafferiyetinin yıldönümüdür.

İşte bugün yokluklar içinde varlıklar gösteren ecdadından mevrus şehametler kahramanlıklarla şunat-ı dehr yeni bir tarih devri küşadından arslan Türk ordusunun üç beş misli ziyade fakat zulümden, vahşetten mürekkep düşmanı yerlere serdiği, kuvvetin hak değil, hakkın kuvvet olduğunu aleme ilan ve ilam ettiği bir gündür.

²⁰ Yeni Yozgat, Sayı 48, 27 Temmuz 1338

Bu gün bütün Anadolu bugünü tes'id için hertarafı albayraklarla tezyin ederek tarihine kaniyla yazdığı kahramanlıklarını evlat ve ahfadiyla okumuştur.

Bu her tarafta olduğu gibi Yozgat'ta da tulu'la beraber herkes hükümet pişgâhına koşmuş kıyamete kadar muhafazasına yemin ettiği al bayrağı, yeşil sancağı altında ictima etmiş bu günü tes'id ediyordu.

Hükümet civarında saat yediye doğru bir insan deryası mevcelemeye başladı. Şimdiye kadar Yozgat'ta emsali görülmemiş pek büyük bir miting bir ictima akd edilmişti. Masum ibtidai talebesinden başlayarak her sınıf hakkın mümessili birer birer mevki-i hitabete çıktı. Bütün huteba bu günü tesidden sonra Avrupanın teklif ettiği ve hüsn-i niyetten pek uzak olan mütareke teklifinin gayr-i kabil-i kabul olduğunu milletin bu teklifi katiyyen kabul etmeyeceğini bu milletin hukuk-ı meşruasını kaniyla istirdada muktedir olduğunu, Avrupanın maksadı Hakkı muhafaza ise evveleminde Anadolu'yu tahliye ettirmesi lazımgeldiği halde alçak vahşi bir milleti bir taraftan masumları boğazlamaya teşvik ederken diğer taraftan mütareke teklifi üzerimize taslit ettiği celladın vahşet ve zulmü teshil için el ve ayaklarımızı bağlamaktan başka bir şey olmadığını bütün delailiyle, bütün emaratıyla, bütün vuzuhuyla tavzih ederek teklif-i muahedenin adem-i kabulünü Büyük Millet Meclisi Hükümetinden Yozgat'ın üçyüzbin nüfusu namına talep etmeye haklı ve mezun buldukları hususunda kemal-i heyecan ve hararetle irad-ı nutuk etmiş ve bilumum müctemiin zırde sureti münderic telgrafnamenin keşidesine karar vererek dağılmıştır.

„Onbinlerce halk fevc fevc dağılırken hep bir ağızdan " Kanını Misak-ı Milli uğrunda fedaya hazır olmayan Türk ve Müslüman değildir " nidalarıyla memlekete dehşetler ilka ediyordu.²¹

2.a. Yozgat Halkının Meclis Başkanlığı ve Dahiliye Vekaletine Çektikleri Telgraf

Yozgat ahalisi miting sonrasında Meclis Başkanlığı ve Hükümete aşağıdaki telgrafi çekmişlerdir. Telgraftaki ifadeler Yozgatlıların Milli Mücadele'deki inanç ve kararlılığını güzel bir şekilde ortaya koymaktadır:

Verilen Karar Üzerine Miting Heyetinin Keşide Ettiği Telgrafname

²¹ Yeni Yozgat, Sayı 32, 30 Mart 1338

Büyük Millet Meclisi Reisi ve Başkumandanı Gazi Mustafa Kemal Paşa
Hazretlerine

Sureti Dahiliye Vekaletine

Matbuat müdüriyet-i Umumiyesine

İkinci İnönü muzafferiyetinin sene-i devriyesini tes'iden ictima eden umum
Yozgatlılar miting neticesinde ta'riz ettikleri ber vech-i ati mevaddı hükümet-i
milliyemize arz ile âmâl-i milliyenin istihsalini talep ederler.

1-Hukuk-ı düvelin tefrikat-ı umumiyesi dairesinde müstakil bir devlet halinde
yaşamak hakkını gâsıplarından kurtarmak ve tasdik ettirmek için şimdiye kadar
emsali na-mesbuk fedakarlıklar ihtiyar eden ve gayenin husulüne kadar da etmekten
çekinmemeye ahd ü peyman eden üçyüzbin nüfuslu Yozgat livası ahalisi
düşmanların bu mütareke namı altında tasavvur ettikleri sui kasdı nefretle
reddederler ve hükümetten teyakkuz ve basiret talep ederler.

2- Bir taraftan mütareke teklif eden ve diğer taraftan ordularının kanı
pahasına istila ettikleri yerleri yine kanlarıyla muhafaza edeceklerini Yunan
başkumandanlığına ilan eden düşmanların maksatları artık tamamen anlaşılmıştır.

Yozgatlılar bilhassa bu son defâki mütareke teklifindeki şeraiti Mondros
Mütarekesi, Sevr Muahedesi, düşman himayesi altında Damat Ferit mel'unun kuva-yı
inzibatiye gibi makasid-ı malume ile aynı mahiyette görülüyor. Ve bunun
reddedilmesini isterler.

3-Yozgatlılar umum milletçe istihsaline yemin edilen " Misak-ı Milli" den
başka mütareke ve musalaha namı altında tertipleri kabul etmeyeceklerdir.
Düşmanların şimdiye kadar yurtlarımızda ika ettikleri mezalim ve fecayi'den ve
hariçte tertip edilen ifsadattan azim ve kini bir kat daha galeyen eden Yozgat ahalisi
zaferin ancak bu azm ü iman icabatıyla istihsal edilebileceğini hükümete bu vesile ile
de derhatır ettirirler.

Bekir

Sıtkı

Abdurrahman

Ahmed Hamdi

Sabit

Sadık

Tevfik

Faik

Osman Fevzi

Miting Heyeti Namına

Belediye Reisi Akif²²

²² Yeni Yozgat, Sayı 32, 30 Mart 1338

Yozgat'lı öğrenciler de büyükleriyle beraber Milli Mücadele ile ilgilenmişler ve bu konu ile ilgili düzenlenen programlara katılmışlardır. "Sultani Mektebinde Bir Merasim-i Ruhaniye" başlıklı haber bunun bir örneğidir:

"Mah-ı halin yirmi sekizinci günü Yozgat sultanisinde ervah-ı şühedaya ithaf olunmak üzere menkıbe-i çelebi-i Hazret-i Risalet-i Nebi kıraat edildi. Sultani muallimi Hafız Efendi hoş eda ve sadasıyla samiin üzerinde büyük bir his te'sir hasıl ettiği gibi talebeden otuz kadar efendinin masumane ilahi ve neşideleri daha ziyade huzzarın dikkatini celb etmişlerdir. Kıraatin hitamında Hafız Nuri Efendi zemin ve zamana muvafık müessir münacatta bulunmuş ve Türkiyenin istiklalini iade sebebi yegâne olan Büyük Millet Meclisinin saadet ve ordumuzun temadi-i muzafferiyet ve muvaffakiyetlerine dair dualar etmişlerdir. Bu meclis-i ruhaniyette mülki, askeri, bilcümle ümera ile eşraf-ı mahalliyeye hazır bulunmuşlardır.

Mevlud-i şerifin hitamını müteakip mektep talebesi toplu olarak vatani, milli neşideler teganni ederken müd'avvin-i kiram mektebin müze salonlarını ziyaret etmişlerdir. Gerek mektepte ve gerek müze salonlarında görülen asar-ı mükemmeliyet ve intizamdan dolayı Mutasarrıf Beyle sair zevat izhar-ı memnuniyet etmişlerdir.

Mektep heyetinin göstermiş olduğu gayrete memleketimiz namına beyan-ı şükran ederiz.²³

Yozgat halkı Türk ordusunun kazandığı zaferlerin yıldönümlerini milli bayram olarak algılamış ve bu günleri şenlikler düzenleyerek kutlamışlardır:

"İd-i Milli Tezahüratı

Geçen Temmuz-ı efrencinin 23. Pazar günü İd-i millîye müsadif olunmasına binaen memleketin eşraf, tüccar ve esnafıyla bilumum memurin makam-ı mutasarrıfiye ve daire-i belediyyeye giderek yevm-i mezkuru tebrik ve tes'îd etmiş ve bu vesile ile de günden güne tezayüd ve tezauf eden azm-i millînin muvaffakiyetine dualar edilmiştir. Bugün sabahleyin daire-i resmîye ve emakin-i hususîye bayraklarla tezyin edilmiş ve şehirde akşama kadar tezahürat-ı İdiyye devam etmiştir."²⁴

²³ Yeni Yozgat, Sayı 18, 1 Kanun-ı Evvel 1337

²⁴ Yeni Yozgat, Sayı 48, 27 Temmuz 1338

“Ordumuzun muazzam zaferiyle günlerce pek büyük tezahürat icra eyleyen Yozgat ahalisi meyanında şahsi ve istisnai meserretler irae ve kurbanlar zebh olunmuş ve hatta Hancı Muhsin ağa bu şerefli günleri idrak ettiği için üç koç kurban etmiştir.”²⁵

2.b. Edirne'nin Tahassürü

Edirne'nin düşman eline geçişinin üçüncü yıldönümü münasebetiyle 25 Temmuz 1338'de Yozgat halkı matemlerini vurgulamak ve mücadele azimlerini yenilemek maksadıyla bir miting düzenlemişlerdir. Bu miting ile ilgili haber Yeni Yozgat'ın sütunlarına şöyle yansımıştır:

“Temmuzun 25. geçen Salı günü Anadolu'nun büyük matem günlerinden biriydi. Bugün bütün Müslümanlarca mübarek tanınan Edirne'nin alçak Yunanlılar tarafından işgal edildiğinin üçüncü sene-i devriyesi idi. Yozgatlılar bu matemli günü daima gönüllerinde yaşattıkları cihetle sabahleyin güneş bile Yozgat'ta donuk tulu' etmiş memleketin üzeri sislenmiş bütün kalpler gibi Yozgat'ın dağı ve taşı da matemlerini izhara başlamışdı.

Saat beşte binlerce halk hükümet pişgahına toplanmış dükkanlar, mağazalar seddedilmiş, bütün Yozgat ahalisi ilan-ı matem ve tecdid-i azm maksadıyla içtima itmişdi. Hükümetin o vasi' meydanında insan değil tecessüm etmiş bir matem temevvüc etmeye başladı. Ve tam bu sırada Sultanî muallimlerinden Faik Bey tarafından atideki nutuk irad edildi:

Muhterem ve muazzez kardaşlar!

Buradaki toplanmayı işitince büyük bir merakla koştunuz geldiniz. Gelirken kendinize ve etrafınıza acaba ne var diye heyecanla sormak istediniz ve sordunuz. İnşaallah sevinçli bir haber işitiriz diye de ümitlendiniz. Evet aziz kardaşlar ; Hepimizin susuzlukla beklediği o şanlı ve meserretli günler çok uzak değildir. Allah, yakında bütün milleti sevindirecek, güldürecektir. Yapılan fedakarlıklar, katlanılan mahrumiyetler semeresiz mi kalacak? Başkalarını değil kendinizi etrafınızı yoklayınız!

²⁵ Yeni Yozgat, Sayı 56, 21 Eylül 1338

Nerede evlatlarınız, hani kardaşlarınız, ne oldu ağabeyleriniz, amcalarınız, dayılarınız, sevdikleriniz, komşularınız Hak uğruna, din yoluna ya şehid, ya gazi veyahud bu ikiden birine namzettir değil mi?

Bunların emelleri sönecek, kanları kuruyacak, yaraları sızlayacak, sa'yleri, gayretleri boşa çıkacak öyle mi?

Askerlere erzak taşıyan kağnılarının boyunduruğunu siyah saçlarıyla bağlayan, öküzünün biri öldüğü için yerine kendisini koşan, demir yerine tırnaklarıyla toprağı kazan, zahiresini eken köylerdeki bacılarımızın, analarımızın Allah için, din için, millet için sarfettikleri emekler hiç olacak öyle mi? Hayır, Hayır.

Saçı bitmedik yetimlerin feryadı, nazlı Türk gelinlerinin karanlık gecelerde Arş'u-İlah'a yükselen münacaatı, yüzbinlerce şühedamızın Allah'ına kavuşan pâk ruhları, ak sakallı bağı yanık babaların duaları şüphe yokdur ki dergâh-ı İlahîde hüsn-i kabule mazhar olacak ve millet gülecektir inşaallah.

Kardaşlar!

Bizler buraya elemelerimizi duymak, kederlerimizi tazelemek, sızlayan yüreğimizi kanatmak için mi toplandık? Şüphesiz kara günlerini unutan, acılarını uyutan milletler, tatlı günler göremezler.

Onun için bizler de İstanbul'un Avrupa'ya kapısı olan terakkiyatın Edirne'nin Yunan eline düştüğünün yevm-i matemini ağlamak için toplandık. Şehzade Süleymanların, şehid Hüdavendigârların, Lala Şahinlerin, Hacı İlbeylerin, o namdar millî kahramanların at oynattığı olan o yerlerin kıymetli hatıralarını canlandırmak için toplandık.

O kahramanlar bundan altıyüz küsür sene evvel o yerleri fethetmişler, derelerinde abdest almışlar, dallarına kılıç asmışlar, ovalarında saf saf olmuşlar namaz kılmışlar, ordu kurmuşlar, sırtlarında cenge durmuşlar, avazlı Türk diyarlarını biz ahfada armağan etmişlerdi.

O mübarek yerleri Muradlar Uzun köprüleriyle, Selimler camileriyle süslemişlerdi. O mukaddes yerlerin seması mütarekeye gelinceye kadar hep mümin sadası dinler, dağları, ormanları, ovaları, bayırları hep tekbir ve tehlil ile inler, sokakları, bahçeleri, meydanları Türk yavrularının cıvıltıları ile dolardı.

Hülasa Horasan'da doğan buralarda büyüyen garb Türklüğü oradan yükselirdi. Ah şimdi evet bugüne gelinceye kadar üç senedir o yerlerde:

"Altın ovalarda gümüş dağlarda
Gezen sürülerden nişan kalmamış
Zümrüt mahsullü şirin bağlarda
Öten bülbüllerde figan kalmamış

Kalmamış köylerde hayattan eser
Gelin odaları hep viran olmuş
O harap ellerde akan dereler
Mazlum Türklerin kanıyla dolmuş

Sırma saçlı kızlar masum yavrular
Hain çizmelerle ezilmiş bitmiş
Yuvası dağılmış garip kumrular
Kartal pençesinde mahvolup gitmiş

Çalınmış taşlara namuslu başlar
Gene kadınların karnı deşilmiş
Yakılmış mescidler kırılmış taşlar
Ölülerin bile kabri eşilmiş

Minbere mihraba haçlar takılmış
Atılmış yerlere Hakk'ın kelamı
Ezan yerlerine çanlar asılmış
Yunan askerleri ezmiş İslamı"

&&&

"Ey Türk, ey pâk nesil
Boynun bükülmesin
Gözünden yaşı sil
Unutma erkeksin

Evet bahtın kara
Evet derdin derin

Bir kanlı yara
Edirne'n, İzmir'in

Kana boyanmış vatan
O mukaddes anne
Orakta yas tutan
İzmir'le Edirne

Bursada ağlıyor
Osman'ın mezarı
Ateşler dağlıyor
Hüdavendigarı

Titresin sesin
Yüksek tut başını
Sil kimse görmesin
Gözünün yaşını

Düşman senden ürksün
Hainler korkaktır
Unutma sen Türksün
İntikam da mukadder

Cennettekileri
Azminle sevindir
Sen atıl ileri
İstikbal senindir."

Bundan sonra Bursa'lı bir muhacir çocuğu vatanının istilasından güzel annesinin yad eller, düşmanlar elinde kaldığından bâhis pek acıklı tezallümatta bulunduktan sonra da Mülazım Hasan Efendi tarafından belîğ bir manzume kıraatla müessir bir dua edildi. Bütün halk ağlıyordu, ciğerler yanıyordu. Müftü Efendi içtima

heyeti tarafından ittihaz edilen zirdeki kararı kıraat ve müctemi'nin bütün mevcudiyetleri ile tasdik etmiş ve ictima'a nihayet verilmiştir.²⁶

2.c. 25 Temmuz 1338 Tarihinde Yapılan Miting Sonrası Yozgat Halkının Aldığı Karar

1- Ezeli Türk diyarı olan Edirne'nin Yunanlılar tarafından işgalinin üçüncü sene-i devriyesine müsadif bu feci günü yevm-i matem addeyleriz.

2- Türk diyarı olan ve her zerre-i hâki Türk kanıyla yoğrulmuş olan güzel Edirne'yi daima benliğimizde yaşatmaktayız.

3- Misak-ı Milliye emel tanıyan Yozgat halkı tahammül ettiği bütün fedakârlıkların mükafatı olmak üzere İzmir'le beraber Edirne'nin de istihlasını daima başta görmek ister.

4- Yozgatlılar hükümetimizin bu hususta yapacağı her fedakarlığa amade olduğunu ayrıca ilave eyler.²⁷

2.d. Yozgat'da Mudanya Mukavelenamesi Münasebetiyle Tezahürat

Şarkî Trakya ve Edirne'nin Büyük Millet Meclisi Hükümetine teslim edileceğini havi olan Mudanya Mukavelename-i Askeriyesini Teşrin-i Evvelin on ikinci günü ale's-sabah başkumandan-ı ekremimiz Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından tebşir edilmişti. Bu haber-i beşaret bir berk-ı hatif gibi kasabanın her tarafına derhal sirayet etmiş ve memleket her taraf al bayraklarla donatılmış ve meserretlere gark olmuş idi. Ezanî saat beşte Yozgat halkı fevc fevc hükümet pişgahına toplanıyor herkesin vechinde fevkalade bir meserret rü-nüma oluyordu.

Saat altıya kadar binlerce halk içtima etmiş sultanî ve ibtidai mektepleriyle Darü'l-muallimin talebeleri de sancak ve bayraklarıyla içtimagaha gelmiş, mutasarrıf-ı liva ve kalem reisi beyefendilerle erkan-ı saire ve bilumum memurin dahi hazır bulunmuştu. Bu sırada Sultanî müdürü Nihad Bey tarafından tebşiri havi telgrafname âli yaşasın kumandanımız nidaları ve şiddetli alkışlar arasında kıraat olunduktan sonra unas ibtidaisi talebatından Müzehher hanım kürsüye çıkarak

²⁶ Yeni Yozgat, Sayı 48, 27 Temmuz 1338

²⁷ Yeni Yozgat, Sayı 48, 27 Temmuz 1338

müessir bir eda ile zîrdeki İstiklal Marşını okumuş ve her mısraı Yaşasın Hilal, Yaşasın İstiklal nidalarıyla karşılanmıştır.

İstiklal Marşı

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak
O benim milletimin yıldızıdır parlayacak
O benimdir o benim milletimindir ancak...

Çatma kurban olayım çehreni ey nazlı hilal
Kahraman ırkıma bir gül ne bu şiddet bu celal
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal
Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklal

Benr ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım
Kükremiş sel gibiyim bendimi çiğner aşarım
Yırtarım dağları enginlere sığmam taşarım

Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var
Ulusun korkma nasıl böyle bir imanı boğar
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar

Arkadaş yurduma alçakları uğratma sakın
Siper et gövdeni dursun bu hayasızca akın
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın
Kimbilir belki yarın belki yarından da yakın

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme tanı
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatani
Sen şehid oğlusun incitme yazıktır atanı
Verme dünyaları alsan da bu cennet vatanı

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda
Canı cananı bütün varımı alsın da Hüda
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda

Ruhumun senden İlahî şudur ancak emeli
Değmesin mabedimin göğsüne na-mahrem eli

Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli
O zaman vecd ile bin secde eder varsa taşım
Her cerihamdan İlahî boşanıp kanlı yaşım
Fıskırır ruh-ı mücerret gibi yerden naşım
O zaman yükselerek arşa değer belki başım
Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal
Ebediyyen sana yok ırkıma yok izmihlal
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet
Hakkıdır Hakka tapan milletimin istiklal.

Bunu müteakip Sultanî Mektebi dördüncü sınıf talebesinden Alaaddin Efendi kürsüye çıkarak zirdeki manzumeyi okumuş ve pek şiddetle alkışlanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa

Kalbinde İzmir hicranı kaynar
Bir kahramansın Gazi Kumandan
Ruhunda Faruk imanı kaynar
Bir Müslümansın Gazi Kumandan
Sanmıştı dünya bir hasta insan
Ölmüştü devlet mirasa her an
Konmak dilerken bir kahbe Yunan
Verdin ne heybet Gazi Kumandan
Kurtuldu iman kurtuldu Osman
Kurtuldu Fatih Yavuz Süleyman
Dersek sezadır İslama Hakk'tan
Bir armağansın Gazi Kumandan
Bir şanlı tarih görmüş geçirmiş
Mağluba rahmet kevser içirmiş
Şefkat yüzünden her hale girmiş
Millet bu millet Gazi Kumandan

Koş durma İzmir bekler hürriyet
Layık değildir artık inayet
Fırsat bu fırsat yeter bu hasret
Yeter bu hicran Gazi Kumandan

Bunu müteakip kürsüyü işgal eden güzellik sultanı dördüncü sınıf talebesinden Kemal Efendi dahi zîrdeki Türk Askeri manzumesini teganni etmiş, Yaşasın arslan ordumuz avazeleri arasında kürsüden inmiştir.

Türk Askeri

Yürü! Yürü! gökten bir ses
Ey Türk sana bağırır: “Yürü!
Kasırga ol dağlarda es
Yıldırım ol saldır; yürü!”
Kaçıyor düşman geri
Yürü! yürü! Türk askeri
Süngün senden baskın umar
Atın kişner ister akın
Kaçışıyor düşman Yunan
Saldır! Saldır! durma sakın
Tuttu garbı öç korkusu
Yürü! yürü! Türk ordusu

Yine girdik Rumeliye
Selam verdi bize dağlar
İzmir’e girdik diye
Şimdi hain düşman ağlar
Kaçıyor düşman geri
Yürü! yürü! Türk askeri
Yol ver bize Çanakkale
Edirne’ye varacağız
Al kanları henüz akan
Yaraları saracağız
Tuttu garbı öç korkusu
Yürü! yürü! Türk ordusu

Türk sancağı çekilecek
Biz varmadan Edirne'ye
Düşman Yunan eğilecek
Secde için yeni aya
Kaçışıyor Yunan geri
Yürü! yürü! Türk askeri
İzmir şehri donanıyor
Türk ordusu şerefine
Düşman Yunan kıvranıyor
Nihayet yok esefine
Tuttu garbı oç korkusu
Yürü! yürü! Türk ordusu
Alçak Yunan bu beladan
Sen nereye kaçacaksın
Bir ikinci Atilla'dan
Çok gözyaşı saçacaksın
Kaçışıyor Yunan geri
Yürü! yürü! Türk askeri.

Bundan sonra Müftü Efendi kürsüye çıkarak millete bu günleri idrak ettiren Cenab-ı Hakk'a hamd ü senadan sonra belîğ bir dua okumuş kalplerden samimiyetle çıkan amin sadaları semalara kadar yükselmiş ve içtimaa nihayet verilmiştir.²⁸

Mudanya Ateşkes Antlaşması sonrasında İstanbul'un yönetiminin Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetine devredilmesi münasebetiyle Yozgat halkının çok büyük şenlikler düzenleyerek tezahüratlarda buldukları gazetede çıkan şu haberden anlaşılmaktadır:

“Tezahürat

Büyük Millet Meclisinin ittihaz eylediği mukarrerat-ı mukaddese üzerine milletin mülk-i meşru'u olan İstanbul şehrinin bir emr-i vaki olarak Büyük Millet Meclisi idare-i fiiliyesine avdet ettiği haberi Yozgat'ta pek büyük meserretlerle

²⁸ Yeni Yozgat, Sayı 60, 19 Teşrin-i Evvel 1338

karşılanmış ve her taraf bayraklarla donatılarak o günün gecesi gündüzü fevkalade bir galgale-i îdiyye şeklinde mürur etmiştir.

Bu haber-i meserret-âverin Yozgat'ta intişar ettiği mah-ı halin altıncı Pazartesi günü tulu'la beraber memlekette bir velvele-i meserret başladı. Bütün ahali yekdiğerini tebrik ediyor ve hükümet pişgâhına içtima eyliyordu. Bütün mektep talebe ve talebatı bayraklarla vatan şarkılarıyla içtimagâha gelmiş (Yaşasın Büyük Millet Meclisi, Yaşasın milletin müncisi Gazi Paşa) nidaları semavata kadar yükselmekte bulunmuştu. Mekatip talebesi tarafından nutuklar söylenmiş ve Sultanî müdürü Nihad Bey dahi bu babtaki telgrafnameyi alkışlar içinde kıraat etmiş ve yaşasın nidalarıyla bütün ahali hükümeti ve belediyeyi tebrik eylemiştir. Gece sabahlara kadar fener alaylarıyla sokaklarda tezahürat devam etmiş şehrin her tarafı gündüz gibi tenvir olunmuş minareler de kandilleriyle bu îd-i milliye iştirak eylemiştir. Ahalide bu meserretin asarı hala nümeyandır. Millete bu günleri idrak ettiren ve şu maksatlara maruz bulunan hayat-ı milliyeyi bir mevt-i muhakkaktan kurtaran vatanın her tarafını levves-pay-ı a'dadan tathir eyleyen Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve bu hükümeti yoktan teşkil ve tesis eyleyen, millete bir ruh-ı necat nefh eden büyük reha-kârımız Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bu vesile ile de bütün liva ahalisi tarafından takdis olunmuştur.²⁹

II- MİLLİ MÜCADELE İLE İLGİLİ YENİ YOZGAT'TA ÇIKAN MAKALELER

Yeni Yozgat'ın başyazarlığını yapan Divanlızade Ahmed Hamdi, aynı zamanda Yozgat Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti üyeliğini yürütmüştür. Türk Milletini ve Türk Vatanını yakından ilgilendiren konuları dikkat ve hassasiyetle takip ettiği neşredilen başyazılarından anlaşılmaktadır. Ayrıca Yozgat Sultanîsinde öğretmenlik yapan "Faik Toğan" ve "Bir Müslüman" imzalarıyla da güzel makaleler yayınlanmıştır. Biz bu makaleler ile Ahmet Hamdi'nin yazdığı makalelerin Milli Mücadele ile ilgili olanlarından bazılarını örnek olarak aşağıya aynen aktardık.

²⁹ Yeni Yozgat, Sayı 63, 9 Teşrin-i Sani 1338

A- Vicdan Borcu

Ey Türk, ey dindaş, ey vatandaş !... Evladın kardeşin, bu gün yıpranmış eskimiş zalim cihanın istihza ve hakaretini kazanmış tarihini ihya etti . velba'sü ba'de'l-mevt sırrına mazhar oldu . Türkler mezarlarından silah atıyor diyenlere... En muazzam kudret-i askeriye sahibi iken en aziz vatanlarını bile müdafaa edemeyen cihangirlere bugünkü beşeriyetin Fir'avn-ı Siyasisi bulunan Loyd Corclara parmaklarını kanatacak bir zafer, yüksek ve ali bir mevcudiyet irae etti. Emin ol bu cihanşumul zafer senin vicdanından yaralı sinenden muhalled efkar ve amalinden doğmuştur. Ve bil ki bu ordu infilak eden hak ve istiklal... İstilacı hükümetlerin harim-i hayatını müzehhib saraylarını mel'un ve müessif emellerini söndürmüş ve hurdaşa edecek bir mahiyet iktisab etmiştir. İftihar et ey millet! Fakat bu iftihar gibi yalnız sözde ve tefahürde değil fiiliyatınla da isbat et...ver!

Türk'ün savletiyle bir köpek sürüsü gibi kaçan alçak Yunan'ın yakdığı yıkdığı harab ettiği yerlerdeki mecruh ve alil inleyen dindaşların için vicdan borcunu eda et!

Mehmetçiğin yarasını saracak bir arşın bez parçasının ruhunu okşayacak bir vatan hediyesinin nasıl bir memnuniyet ve heyecan husule getireceğini düşün ver ey aziz dindaş!

(Açıkta hep sefil üryan yetim bir yığın mazlum
Yıkık evler duvarlar geriye verir sahne-i mebhut
Sefaletlerle meşhun bir acıklı levha-i mağmum
Yığılmış öyle üst üste durur bir mahşer tabut

Ver ! biz evlerimizde çoluk çocuğumuzun yanında ferah ve rahat yaşarken vatanın saadet ve bahtiyariyesini istirdad için ithaf-ı hayat eden yaralı kardeşlerimiz yoksul yetimlerimizin ihya-yı aşıyan ve âmâli için ver. Bu senin vazifen vicdan borcun tarihi ve itiraz kabul etmez bir vazifendir.

Arslan mehmetçik senin hediyesi, boynu bükük muhacir senin lütfunu bekliyor. Vazifesini bilmeyen milletlerin takdire takdise değil tel'in ve takbihe layık olduklarını hiç unutma.

Verelim efendiler, keyfimizden zevkimizden gayr-i tabii ihtiyaçlarımızdan feragat ve tasarruf ederek verelim. Memleketin harim-i namus ve ismetini çiğneyerek yakarak taş taş üstüne bırakarak çekilen tarac ve tarümar eden Yunan ordusunun

kimsesiz aç perişan bıraktığı dindaşlarımız yaralı ve ma'lûl askerlerimiz için Hilal-i Ahmer'e iane verelim...

Geridekilerin milletin bugünkü vazifesi budur ve bu olmalıdır... Memleketimiz her vakit olduğu gibi bu gün de istiklalin hadimi kahramanlıkların perestîşkârı ve kitle-i milletin en zî hamîyyet bir cüz'ü olduğunu isbat etmelidir. Verelim efendiler, evlatlarımızın alınları teriyle, süngülerinin la'l-gûn uçlarıyla kazanılan bu muzafferiyeti ziynetlendirmek için verelim. Bu hareketinize memleket ve şahsiyetler değil Allah ve tarih de şahid olsun:

Koşun imdada bak kalmış açıktaki bir yığın insan
Ne ev kalmış ne bir şey hepsi hepsi garka-i âlâm
Sefil aç hâsırane ağlaşır bir türe-i üryan
Yetiş feryad-ı matemdarına sen ey büyük vicdan)

A.H³⁰

B- Hep Senin

Aziz Köylüye

İtiraf ederim herkes tasdik ve herkes teslim ederki bütün bu zaferler haşmet ve azametler, mutena ve nadide tecelliyat hep senin ve yalnız senin eserindir. Zaten seni ben bugün değil dizdize oturarak ruhunun yaralı ızdırablı mevcudiyetinin hiçgırtlı matemlerini dinleye dinleye serapa elem kesilmiş olduğum günden beri tanırım.

İlk nur intibahı senin kimsesiz dimağından yıkık aşyanından sönmüş ocaklarının vaz'-ı sabır ve tevekkülünden aldım. Ben bunları unutmuyum. Tarihimin en yüksek serdarlarını sultanlarını ulema ve fudalasını yetiştiren senin meşime-i saf ve aslımı ta'zîz ve tevkirden geri dururmuyum.

Asla ! bilmez miyim ki senin asırlarca ışık ve refah görmemiş olan kulübelerinde birer meçhul muzafferin beşiği mevcuttur. Ve takdir etmez miyim ki... senin lisan ve hüviyetin o beşiği sallarken "paşa olacak yavrum yerine Plevnelerde Kırımlarda Sengotarlarda çiçeksiz mezardan başka bir şey bırakmamış olan babalarının dedelerinin en yüksek intikam niyetlerinin gazilik ve şehitlik şereflerini

³⁰ Yeni Yozgat, Sayı 58, 5 Teşrin-i Evvel 1338

fıslıdamıştır.” Senin şimdi nasırlı elini sıkmak ve öpmek için yaralı mevcudiyetim eğilirken emin ol ki sefaletten hicran ve ızdırabından bir kadid tarihi haline gelmiş olan mevcudiyetini yırtık donun, çariksız ayağın, mağrur ve açık göğsünle bir timsal-i fedakârî irae eden şahsiyet-i asliyeni takdis ediyorum. İyi bil ki her şey senden ey aziz köylü. İnkılabın niyyad-ı hakikisini temiz ve lekesiz elleriyle kuran bir tek çiftini biricik evladını, tarlasındaki yiyeceğini, mesaib-i hayattan ihtilas edebildiği bir tek dakikasını bile saadet-i inkılaba hasr ve ihda eden yine senden yine senin yaralı kalbinden fişkırان seyyale-i hamiyetindir.

Siyasetimiz ilan-ı iflas edince, hazinemiz boşalınca, vatanımız düçar-ı istila olunca her şeyden ümit kesilince yegâne merciimiz la-yefna fedakarımız ancak sen bulunuyorsun!

Senin viran kuluben bir hazine-i fedakârî, yüksek alnın bir cephe-i himayetkârî, evlatların da birer kurban malıdır. Sana ve sana istinad suretiyle dünyanın milletlerini kaçırarak büyük zaferler yaratan bu hükümetin en yüksek ricaline derin bir hiss-i minnetdârî ilka eden ancak senin şehamet ve himayetidir. Bilmem duydun mu? Epey oluyor ki en son hutbe-i takdisin Gazi Paşa Hazretleri tarafından irad edilmek ve “Milletin Efendisi köylülerdir” denilmek suretiyle mevcudiyetin takdis edildi.

Ey aziz köylü! sen bizim en hakiki Efendimizsin... sana hor ve hakir bakanlar seni sefil ve pejmürde görmek suretiyle derdini dinlemeyenler emin ol ki senden değildir.

Hakimiyet senin asil ve ismetkar mevcudiyetinden tebellür ve teşahhus etmiştir. Bunu bil...ve fakat ne kadar yazık ki... seni unutuyoruz. Senin biricik ve kıymetli mevcudiyetini ihmal ediyoruz. Fakat bunu yapan buna cüret eden biz değiliz ne olduğunu iz'an etmeyen vazifesini ifadan aciz bulunan bir takım vatansızlardır. Yoksa sen mütecellid ve rasin varlığıyla memleketin en metin bir menba-yı haşmet ve azameti teşkil etmekle mübahi ve müflehirsin!..

Seni unutanlar...senin ruhundan sinenden yetişmeyen bir takım malumlardır.

Bütün cihanın tam on senedir gözlerini fal taşı gibi açtıran, hayretten hayrete, düşünceden düşünceye, sukuttan girdaba ilka eden hep senin varlığın, metin, asabiyetin, bu azamet ve mesainin neticesidir. Bunu hiç kimse inkar edemez. Hakikatın bütün üryan-ı belağatı karşısında bütün natıka-i husumet bile sükût eder. Yokluk içinde bütün salip hükümetlerinin teçhiz ve en kıymetli vesaitle tezyin ettiği

batılın ordusunu tarihi girdaplarına tevdi eden asıl senin evladın torunun ve taallukatındır. Binaenaleyh hakk-ı şan ve iftihar kâmilen sana aittir.

Mehmedciğin kıymetimiz süngüsü zaten senin sinenden, şu'le-i intikamından fırlayan bir hançer-i intikamdı. Bu gün o hançer inan tam yerini bulmağla vazifesini ifa etti. Artık şehname-i takdisi tertib selahiyetdar ellere aiddir.

A.H³¹

C- Felaket Nihayete Semerat-ı Azm ü Sebat Kemale Geldi

Cenab-ı Fatır-ı Kâinatın bize bahş ettiği bütün hukuku iptal ve mevcudiyetimizi tamamen imha için Anadolu'da kan deryasından ateş tufanından inkırazlar izmihlaller icad etmeğe çalışan a'da-yı din ve vatan azm-i millinin bidayet-i tecellisinde mahkum-ı ye's ve münhezim oldu.

Namus-ı milleti, milletin hûn-ı hamasetiyle yazan Büyük Millet Meclisi Hükümeti gaddar ellerin bizi indirmek istediği derekeleri hûn-ı hamiyetle imla ettiği (El-hakku ya'lu ve la yu'la aleyh) hitab-ı dehasıyla lerze bahş kılıb a'da öldü.

Ölmüş azm ü imanı sönmüş zannettikleri millet, ebedlere kadar la yezal olan azm ü imanını , hissiyat-ı ulviyesini dem-i fedakarisinde asarıyla isbat ve düşmanlarını beht ü hayret ve havf-ı dehşete ilka etti. Millet kalbinden pası kopardı attı. İstiklal mefkuresinin nüfuzundan azm-ü imanının tecellisinden zaferler mübeşşir muazzam bir ordu vücuda getirdi. Bu ordu muhafaza-i hukuk ve namus emeliyle milletin imanından azm u sebatından doğduğu için inayet-i Hak ile namaglubdur. Dünyanın bu kütle-i muazzamaya karşı vuku bulan savletleri muhacamat-ı mezbuhaneden başka bir şey mi?

İşte aylardan beri kemal-i metanet ve itminanıyla intizar edilen sefil düşmanın son hücumu da başladı.

Manevi bir müjde-i zaferden mülhem olarak bütün kulub-ı beşer düşmanın mahkum-ı inhizam olduğuna kanaat etmektedir.

Hakkının muhafazası için azm ü imanla mücehhez olan ordumuzun ulviyet-i hamaseti karşısında İnayet-i Hak'la düşman şübhesiz münhezim olacaktır. Sefil düşmanın ümitsizliği saikasıyla ehl-i imana icra ettiği ve her türlü sabr ü tahammülün fevkine çıkan ve zulüm ve vahşetleri son günlerini ikmal ve artık düşmanın eyyam-ı

³¹ Yeni Yozgat, Sayı 64, 16 Teşrin-i Sani 1338

felaketi bizim an-ı halas ve saadetimiz an be an tekarrüp ediyor. Alçak düşman maneviyatı namusu gibi kırık, emeli gibi sefil askerlerini cebr ve ikrah ile son defa olarak topladı ikbal ve istikbaline hatime çekecek olan son savleti de icraya başladı. Fakat ordumuzun sarsılmak şanından olmayan azm ü sebatı karşısında bu son savletinde mahv olup emelleriyle beraber düşmanlar da kahroldular. İnayet-i Hak'tan ümit ederiz ki birkaç gün sonra yine bu sütunları zafer müjdeleriyle tezyin ve tenvir edeceğiz. Artık emin olalım İnayet-i Hak ile felaket nihayete, semerat-ı azm ve sebat kemale geldi.³²

D- Dün, Bugün

Dört senelik Cihan Harbine Mondros Mütarekesini imza ederek nihayet vermişdik. Artık milli şerefimizle münasebettar bir sulh bekliyorduk. Lakin beklediğimiz gibi çıkmadı ve onun istinadgâhı olan kuvvet düşmanlarla el verdi. Zulümkar bulutlar şeklinde afak-ı vatani kaplamağa başladı. Artık ne bir ziya katresi ne bir hayat şulesi göründü.

Her şey evet her şey, dört bin senelik milli varlığımız kahr ve izmihlalin müdhiş pençesi altında, sefil bir siyah levha içinde bir sükut ve bir zillet sönmüş gitmiş addolunuyordu.

İngilizlerin, Fransızların, İtalyanların, Yunanlıların hulasa garb cihanının zulmü üzerimize bir kâbus gibi çöktü.

İşte o zaman idi milletperverler zindanlara sürülüyor, manzara-i milliyemiz perişan bir hale getiriliyor, hakkımız hürriyetimiz en elim, en feci feryatlarla inliyor, zulümden en ateşin cehennemler fişkırıyordu : Edirne ağlıyor, İstanbul inliyor, İzmir çırpınıyor, Aydın yanıyor, Adana, Maraş, Ayıntabın feryadı göklere yükseliyordu.

Ah, Yarabbi bu inleyen feryatları susturmak, bu fişkırان cehennemleri söndürmek , Adana, Maraş, Ayıntab'a imdad, Aydın'a ses, İzmir'e kanat, İstanbul'a kan, Edirne'ye teselli vermek, felce uğradığı zan olunan kuva ve kabiliyat-ı milliyeyi bir nokta-i hayat, bir nokta-i istiklal etrafına toplamak milleti asr-ı dide hakimiyetinin nazirsiz müdebbir-i ef'ali kılmak icab ediyordu.

³² Yeni Yozgat, Sayı 2, 14 Temmuz 1337

Bunu yapmak , bu büyük işi deruhde etmek o, zulmetler esaretler felaketler yağdıran bulutları parçalamak için asırların bütün fazilet ve kahramanlıklarıyla mücehhez ve mücessem ve müdhiş ve nevvar bir kuvvet-i reha-kâr lazımdı.

Çok geçmedi o mehdi zuhur etti. O kuvvet Erzurum'dan bir kıvılcım suretinde uçdu Sivas'a kondu. Orada kânun-ı milliyi tutuşturdu. Mahmur gözler o sayede harekete geldi, ocağa dikildi ve etrafında toplandı. Milli misakı Fatih'in armağanı olan beldede İstanbul'da kaniyla imzaladı aleme ilan etti. Sonra milli intibahımıza makarr olan Ankara'da bütün şiddetiyle alevlendi. Merkezden muhite doğru ilerledi. İşgal altında inleyen aksam-ı vatani kurtarmağa Alem-i İslam'da merkûz olan din ve istiklal duygusunu ayaklandırmaya haifâne titreyen düşman biladına da tahripkar yıldırımlar yağdırmaya başladı. Ne necip kuvvet, ne büyük hareket, ne harika semahiyat bu gün artık vatan nur-ı istiklal ile münevver. Düşmanlar da bu nurun şedit şulesinden yarasalar gibi mükedder. Bugün artık kemend-i esareti necib bir pençe-i fazilet ve hamaset altında parçalayan mesut bir varlık içinde idi. Bir hayat-ı istiklal, bir vakar ve haşmet ve la yezel bir saltanat-ı milliye.

Muallim

Faik Toğan³³

E- İslam'da Askerlik

Vezaif-i İslamiyenin birincisi ve en efdali askerliktir. Zira askerlik doğrudan Allah'a ve resulüne muavenettir. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: " Siz bana nusret ederseniz ben de size nusret ederim ". Yani siz benim dinime ibad-ı müslimine muhabbet ve nusret, küffarın İslam diyarlarını istila ile Nûr-ı İslamı söndürmeye kastedtiği zaman şan-ı İslamı muhafaza için düşmanlara müdafaa ve mukavemet ederseniz ben de sizin her umurunuz muavenet ve nusret ederim. Aksi halde size nusret ve yardım etmem."

Şu emr-i Celil-i İlahiye nazaran din-i İslamı, diyar-ı İslamı muhafazaya sa'y ü gayret ve bezl-i hayat ettiği için Allah'ın nusret ve muavenetine müstehaktır. Din-i İslamı muhafaza her Müslüman'a farzdır. Bu farzın ifası zamanı geldiği vakit hükümetin ittihaz ettiği usul ve kanun mucibince davet vukuunda vazifenin ifasına şitab etmek büyük bir şereftir. Bu vazifenin ifası için vukubulan bir vazife-i

³³ Yeni Yozgat, Sayı 2, 14 Temmuz 1337

askeriyeden kaçanlar hem hükümete ve hem de Allahına isyan etmiş demektir ki: Her türlü cezaya müstehaktır.

Bu gibilere muavenet edenler dahi bunlarla hem fiil demektir.

Bu husus düşmanın devletimizi anayurdu ve son sığındığı mahal olan Anadolu'yu dahi elimizden alarak Türklüğü, bu vesile ile de İslamiyeti dünyadan kaldırmak için hücum ettiği mahallerde Din kardeşlerimizi kesmekte ve İslam kadınlarının namus ve ırzına tecavüz etmekte devam eylediği şöyle bir zamanda askerlik vazifesini yapmayan, yapmaktan kaçan Müslüman değil demektir.

Biz Anadolu'da böyle eşhasın mevcudiyetine ihtimal veremiyoruz.

Şayet içimizde böyle denî eşhas var ise bunlar bizden değildir. Bunları bulalım ve ceza-yı sezasını verelim. Vatanın felaketli zamanında ona yardımdan imtina edenlerin onun üstünde ve emniyetli bir yurttan olmaya hakları yoktur.

Bir Müslüman"³⁴

III. SAĞLIK HİZMETLERİ

A. Salgın Ve Diğer Hastalıklarla Mücadele

Yozgat Sağlık Müdürlüğünün mahallelerin ihtiyar heyetlerine ve Müslüman ve Hıristiyan din adamlarına hitaben yaptığı duyuruda şüpheli hastalıkların önüne geçmek ve memleketi salgın hastalıkların istilasından korumak için şüpheli bir durum görüldüğünde mutlaka ilgili birimlere haber vermeleri istenmiş ve defin ruhsatı alınmadan ölümlerin gömülmemesi hususunda kesin talimatlar verilmiştir. Bu emirlere uymayanlar hakkında ise cezai müeyyide yoluna gidileceği bildirilmiştir. Ayrıca halk, hastalıklar ve korunma yolları hakkında bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Bu konu ile ilgili haber örnekleri aşağıya çıkarılmıştır:

“Sıhhiye Müdüriyetinden

Hanelerinde şüpheli hastalık zuhur eden aile reisleri ile mahalle heyet-i ihtiyariyesi, eimme ve ruhbanın nazar-ı dikkatine

Memleketi emraz-ı sariye istilasından kurtarmak hele çiçek hastalığı gibi aşı sayesinde hastalığa tutulmamak çaresinin kat'i olan emrazdan vikaye etmek için memurin-i sıhhiyenin mütemadi gayretlerine rağmen bu hususta alakadar olan heyet-i ihtiyariye, eimme ve ruhban mahallelerinde şüpheli görülen hastalar ve bilhassa herkesçe malum olan çiçek hastalığını sıhhiye dairesine ihbar etmemeleri emrazın

tevsi' ve sirayetine sebep oluyor. Bazı sari hastalıklardan vefat vukua geldiği memurin-i sihiyenin taharriyatı neticesi meydana çıkarılmakta ve alakadar olan heyet-i ihtiyariye emraz-ı sariye nizamnamesi mucibince pençe-i kanuna tevdi edilmektedir. Bunların ne kadar ağır ceza gördüğü esamisiyle ilan edilecektir.

Hülasa mahallesinde şüpheli hastalık zuhurunu haberdar etmeyen alakadaran ve defn-i emvat tezkeresi almadan mevtayı defn eden eimme ve ruhban hakkında emraz-ı sariye nizamnamesi tatbik edilerek tecziye edilecekleri ilan olunur.”³⁵

“İspanyol Nezlesinden Sakınmak Çareleri

Epey bir müddetten beri başlayarak son günlerde süratle intişar etmekte olan anglo anza, grip namları dahi verilen bu hastalık hakkında muhtasar bir malumat itasını faideden hali görmüyorum. Filhakika hastalık hali hazırda hafif ve salim geçmekte ise de yine birkaç vefeyatı mucip olmuştur.

Hudankerde kesb-i şiddet etmesi dahi muhtemel bulunduğu dikkatle mütalaayı tavsiye ederim. Bu hastalık son derece sari ve müstevli olup eskiden beri vakit vakit istilalar yapmış ve memleketimizde de Anka(?) namıyla tanınmıştır. Harb-i umuminin nihayetlerine doğru hemen dünyanın her tarafına savlet ederek pek büyük tahribat yapmış o vakitten beri her sene ilk ve sonbahar mevsimlerinde az çok bir şiddetle tekrar etmek üzere memleketimizde dahi yerleşmiştir. Anglo anzanın ne kadar haiz-i ehemmiyet olduğunu 334 senesi yaz ve sonbaharında Yozgat livası dahilindeki istilada verdiği vefeyat ile isbat etmiş olduğundan bu babda fazla izahatı zaid görürüm.

Esbab: Doktorlarca tanınmış olan hastalık mütehammilin (mikrop) burun ve boğazdan duhuldür. Mikrop girdiği halde vücudun mukavemeti sayesinde hastalanmayan kimselerde bozgunluk, soğuk almak, uzun zaman uykusuz kalmak gibi esbab hastalığın uyanmasını teshil eder.

Suret-i Sirayet Ve Hastalığın Seyri: Hastalık burun ve boğazdan duhul mikroplarla sirayet ederek aksırık ve öksürük ile kendini gösterir. Bu sırada hasta üşüme, baş, bel, bacak ve kollarında az veya çok şiddetli ağrılar ve dermansızlıktan şikayet eder. İştahsızlık başlar mevce-i hararet süratle (ateşi ziyadeleşir) yükselir. Dil paslanır hastaların bazısında inkıbaz veya mülayemet mevcuttur.

³⁴ Yeni Yozgat, Sayı 42, 8 Haziran 1338

³⁵ Yeni Yozgat, Sayı 30, 16 Mart 1338

Eğer ihtilatat(hastalık karışması)yapmazsa 2-6 gün zarfında geçer. Hastalığa yeni tutulanların veya hastalığı ayakta geçirecek kadar hafif olanların aksırık ve öksürük esnasında ağız ve boğazından sıçrayan tükürükler derununda mevcut olup her tarafa yayılan hastalık tohumları sirayet-i süratle intişara sebebiyet verdiğiinden aksırık ve öksürük esnasında mendil veya sair bir şeyle (Adab-ı İslamiyeye muvafık bir surette) ağızını kapamalı, yerlere tükürmemeli ve sümürmemeli ve bu surette başkalarına zarar vermemek vicdani bir borçdur. Yatağında yatmak daha muvafıktır.

Ihtilatat: Hastalık bazan akciğer boruları ve akciğer üzerindeki zarlara sirayet ederek zatü'l-kasabat, zatürre, zatülcenp gibi tehlikeli ihtilatata bazen akciğerde veremin başlamasına sebebiyet verir. Veya kulakların içerisi iltihaplanarak zarlar delinir müzmin akıntıları intac eder. Kalp, böbrekler, kemik zarları kemik ve sairede dahi mühim ihtilatat yapar.

İnzar Yani Hastalığın Akibeti- Ekser hastalık bir arıza bırakmaksızın geçer fakat uzun müddet öksürük ve dermansızlık devam eder. Husule gelen vefeyat ihtilatat sebebiyledir. Hastalık süt içen çocuklarda, ihtiyarlarda, veremlilerde müzmin zatü'l-kasabat olanlarda kalbi zayıf ve böbrekleri bozuk bulunanlarda daha mühimdir. Yozgat yüksek ve bu sebeble soğuk olması dolayısıyla en ziyade zatürre, zatü'l-kasabat ve'r-re'si akciğer ihtilatatıyla vefeyat verdiği 334 senesi istilasının tetkikatıyla anlaşılmıştır.

Hastalarda yapılacak tedabir ve hastanın muhafazası ve hastalığa tutulanlar gerek inkıbaz ve gerek mülayemet olsun derhal bir müşhil verilmeli sıcak havadar güneşe maruz ve rutubetsiz bir yerde yatağa yatırmalı şekerli veya şekersiz süt yoğurt ayran limonata ve yağsız et sulu çorbalar vermeli sabah akşam çay ve ihlamura devam etmeli hastanın ağız ve burnu sık sık temizlenmelidir. Hastanın haline göre ilaç itası tabibe aid olduğundan lüzum görüldüğünde bir tabibe müracaatta pek gecikmemelidir. Hastaya yalnız bir şahıs bakmalı ve her temas ettikçe ellerini sabunlamalıdır. Bu suretle hane derununda bulunanlara sirayet tehlikesi azaltılmış olur. Hasta odasında adeta meclisi kovarcasına ziyaretçilerin içtimaı hastayı üzer sigara dumanları odanın havasını ihlal eder. Bundan başka sirayeti davet etmekten başka hasta hakkında hiçbir fayda vermez. Binaenaleyh hastanın halini hariçten sual etmek maksad-ı ziyareti temin edebilir. Ateşi düştükten sonra tereyağ yumurta et ve patates mercimek gibi gıdalarla hastayı

kuvvetlendirmelidir. Yukarıda verilen izahattan hastalığa tutulmamak için mevadd-ı atiyeye riayet lüzumu tezahür eder.

1-Dişler misvak veya fırça ile diş tozları ile her sabah temizlenmeli ve bilahare hafif tuzlu su ile günde birkaç defa ağız ve burun deliklerini yıkıyarak temiz tutmalı.

2-Hastalarla temastan çekinmeli

3-Soğuk almak, yorgunluk ve fazla uykusuzluktan sakınmalı

4-Herhangi bir hizmet neticesi terlediğinde mümkün ise derhal muhafazalı bir yerde çamaşır değiştirmek, bu mümkün değil ise muhafazalı bir yerde teri kuruyuncaya kadar kalmalı

5-Kahvehane ve mahalle odaları gibi kalabalık ve havası bozuk yerlere devam etmemeli

Hükümet Tabibi İhsan³⁶

Gazetede çıkan bir ilanda Askeri Hastahane baştabibi Naci bey ile operatör Talat Bey'in Cuma ve Pazar günleri hariç haftanın her günü hastaları meccanen muayene edeceği duyurulmuştur. Müslüman ve Hıristiyanların kutsal günleri olan Cuma ve Pazar'ın hariç tutulması göz önüne alındığında bu hizmetten gayr-i Müslimlerin de yararlandığı anlaşılmaktadır:

“fi 5 Haziran 38 tarihinden itibaren Cuma ve Pazar günleri müstesna olmak üzere her gün askeriye hastanesi operatörü Talat Bey ile birlikte emraz-ı hariciye, dahiliye, akliye ve asabiye, firengi hastalarının meccanen muayene ve tedavileri icra edileceği ilan olunur.”

Mülkiye Hastanesi Ser Tabibi

Naci³⁷

Yeni Yozgat, sorumlu yayıncılık gereği salgın hastalıklarla mücadelede gördüğü eksiklik ve aksaklıkları gazete sütunlarına taşıyarak haber yapmış ve ilgililerin dikkatlerini çekmeye çalışmıştır. Bu konu ile ilgili bir haber “Kabristan” başlığı ile verilmiştir:

³⁶ Yeni Yozgat, Sayı 33, 6 Nisan 1338

³⁷ Yeni Yozgat, Sayı 42, 8 Haziran 1338

“Kabristan

Sultanî mektebinin şimalinde ve havlu duvarının hemen ittisalinde bulunan kabristan günden güne tevessü’ ediyor. Öyle bir tevessü’ ki sahipsiz cenazeler mecruhen, maktulen vefat edenler oraya bırakılıp üzerine cüz’i bir toprak atılıyor bu toprak vuhuş ve tuyur ve saire tarafından eşiliyor ve o civardan taaffünden geçilemiyor. Talebenin teneffüs zamanları istişmam ettikleri bu teaffün sıhhatlerini ihlal etmiyor mu bilmiyoruz. Evvelce mektep duvarıyla bu kabristan arasında oldukça geniş bir tarik vardı. Şimdi o tarik de kapanıyor, yeni kabirler duvarla ittisal etmek üzere bulunuyor. Böyle mahallere cenaze defni zaten memnudur. Zannederiz şu hal mektep müdüriyetinin nazar-ı dikkatini celb etmek lazım gelir evlad-ı vatanın sıhhatini muhafaza etmek, mektebi ölümler içinde kalmaktan kurtarmak için buraya cenaze defninin men’i esbabının istikmaline alakadaranın bilhassa sıhhiye müdüriyetinin nazar-ı dikkatini celb eyleriz.”³⁸

Bir diğer haber ise Sultanî Çeşmesi başlığını taşımaktadır:

“Sultanî Çeşmesi

Sultani mektebine cari bir çeşme var ki bütün talebe o çeşme ile idare ederler. Çeşmenin kabristana yakın bulunan yolu bozulmuş ve pührenkleri kırılmış ve üç beş arşın mahalli tamamen açılmış olduğundan toz ve toprak ve mevadd-ı saire ile ihtilat eden su bi’t-tabi muzırr-ı sıhhat bir hale gelir hele yağmurlu zamanlarda rengi, taamı tamamen tebdil ediyor.

Emraz-ı sariye ve mühlikenin vasıta-i sirayeti sular olduğunu iddia eden etibba bu suyun isti’malini tecviz etmezler zanneyleriz.

Şu muzır hal pek cüzi bir masrafla izale edileceğinden bu hususta da alakadaranın nazar-ı dikkati celp olunur.”³⁹

B. Sağlık Alanında Yapılan Yatırımlar

Valiliğin gayret ve çabaları ve halkın desteği ile Özel İdare tarafından yataklı hastahane inşasına başlanmış ve bir eczahane açılarak ilaçlar çok uygun fiyatlarla halkın hizmetine sunulmuştur. “Tedabir-i Sıhhiye” başlığı ile verilen haberde bu hizmetlerden bahsedilmektedir:

³⁸ Yeni Yozgat, Sayı 60, 19 Teşrin-i Evvel 1338

³⁹ Yeni Yozgat, Sayı 60, 19 Teşrin-i Evvel 1338

“Yozgat'ta şimdiye kadar mükemmel bir eczahane meydana getirilememiş ve idare-i hususiyenin kırk yataklı hastahanesi de gayri kafi bulunmuş idi. Zira hastahane ittihaz edilen ve belediyeye ait bulunan bina tevsie gayri müsaittir. Bunu nazar-ı itibara alan ve bütün düşüncesi memleketin imarına milletin muhafaza-i sıhhat ve terakkisine masruf bulunan mutasarrıf-ı liva Hilmi Beyefendinin himmetiyle kasaba haricinde bulunan ve merhum Yusuf İzzeddin Efendi hazretlerine ait olan bahçenin istimplakiyle mükemmel bir hastahane inşasının encümen-i daimide tekrâr ettiği ma'aş-şükran haber alınmıştır.”⁴⁰

“Eczahane

Encümen-i livanın bir de eczahane küşad etmekte olduğu ve buradan hem hastahaneye lazım olacak edviyeyi vermeğe hem de ehven fiyatla ve az ticaretle harice ilaç satarak kasabaya bu suretle de hizmet etmeğe karar verdiğini de istihbar ettik.

Cenab-ı Hak'tan muvaffakiyetler temenni ederiz.”⁴¹

Açılacağı bildirilen bu eczahanenin hizmete girdiği gazetenin 7 Eylül 1338 tarihli haberinden anlaşılmaktadır:

“İlan

Saathane karşısında muhasebe-i hususiye namına küşad edilen eczahaneye her nevi taze ecza ve edviye ve müstahzarat-ı tıbbiye memleketimiz ahalisinin istifadesi için celb edilerek gayet ehven fiyatla fûruht edilecektir. Edviyenin nefaset ve kuvvet ve tesirini tecrübe edenler son derecede memnun kalacaktır. İstifadenizi gözetmek hastalarınıza ilaç almak için reçeteniz ile doğruca muhasebe-i hususiye eczahanesine müracaat ediniz.”⁴²

IV. BAYINDIRLIK İŞLERİ

A. Karayolu Yapım - Onarım Çalışmaları

Bayındırlık alanında Yozgat yöresiyle ilgili olarak genellikle yol, kaldırım ve köprü inşaatları üzerinde duran gazete “Kengürü Mutasarrıflığından” başlıklı

⁴⁰ Yeni Yozgat, Sayı 35, 20 Nisan 1338

⁴¹ Yeni Yozgat, Sayı 35, 20 Nisan 1338

⁴² Yeni Yozgat, Sayı 54, 7 Eylül 1338

haberinde Çankırı-Kastamonu arasındaki yol ıslah çalışmasından bahsederek bunun ihalesinin yapılarak askıya asıldığını belirtmektedir:

“Kengürü - Kastamonu tarikının 2. kilometresindeki Kirazlıdere mevkiinde üç buçuk metre açıkta inşa edilecek kargir menhirle ıslah edilecek tarik aksamının bi'n-nakıse üçyüz yetmiş dokuz bin talibi uhdesinde tekarrür etmiş bu günden itibaren bir hafta müddetle askıya alındığı ilan olunur.”⁴³

Yine Yozgat-Kayseri yolunun Araplı köyü civarında iyice bozulduğu ve köprünün yıkıldığı, liva encümeninin gayretiyle tamirine başlandığından bahsedilmiştir:

“Yozgat-Kayseri tariki üzerinde Yozgat'a dört saat mesafede bulunan Araplı karyesi civarında şose üzerinde vaki olup tamamen harap olmuş bulunan köprünün mahallinde suyun teraküm etmesi hasebiyle bataklık hasil edip adeta bir girdap halini alarak büyük bir tehlike teşkil eylemiş ve birkaç hadise-i müessifeye sebebiyet vermişti. Mahall-i mezkurun ıslahıyla bir kârgir köprü inşasına encümen-i livaca karar verilmiş ve muamele-i lazimesi ikmal olduğundan nafiaca inşaata ibtidar olunmakta bulunulmuştur.”⁴⁴

Anadolu ulaşımında önemli bir güzergah olan Samsun – Yozgat yolunun bakım ve tamiratının yapılarak otomobillerin de işleyebileceği tarzda muntazam bir yol haline getirilebilmesi için 40.000 lira ödenek çıkarıldığı ve bu hususla ilgili olarak Yozgat-Çorum ve Samsun Nafia Memurluklarına gerekli tebligatın yapıldığı bildirilmiştir:

“Samsun-Yozgat arasında suret-i muntazamada otomobil işlemek üzere şose ve köprülerin tamiri için Yozgat, Çorum, Samsun nafia memurlarına tebligat icra olunduğu ve iki aya kadar tamiratın ikmali için haftada beşer bin liradan kırk bin liranın dahi sarfına mezuniyet verildiği müstahberdir.”⁴⁵

⁴³ Yeni Yozgat, Sayı 15, 3 Teşrin-i Sani 1337

⁴⁴ Yeni Yozgat, Sayı 40, 25 Mayıs 1338

⁴⁵ Yeni Yozgat, Sayı 40, 25 Mayıs 1338

B. Demiryolu Onarım Çalışmaları

Savaş durumundan dolayı kara ve demir yollarının zarar görmesi muhakkaktır. Bu çerçevede savaş alanında kalan bölgelerimizdeki demiryolu hatları zarar görmüş fakat düşmanın bu bölgelerden atılmasıyla birlikte derhal bu hatların bakım ve tamiratına başlanmıştır. Gazetenin haberine göre bu hatlardan biri de İstanbul-Ankara hattıdır. Gazete: "İstanbul-Ankara demiryolu tamiratın ikmalıyla trenlerin bir an evvel işlemesi için fevkalade mesai sarfedilmektedir. Fuad Ziya Bey hat tamirâtı münasebetiyle icab eden bütün tedabiri almıştır." Demek suretiyle T.B.M.M'nin ulaşım ile ilgili hassasiyetini ortaya koymuştur.⁴⁶ Bu hususla ilgili haber aşağıya çıkarılmıştır :

"İstanbul - Ankara Treni Birbuçuk Aya Varmadan İşleyecek Tamirat Devam Ediyor.

İstanbul-Ankara demiryolu tamiratın ikmalıyla trenlerin bir an evvel işlemesi için fevkalade mesai sarfedilmektedir. Aldığımız malumata nazaran Adapazarı demiryolları işletme müdürü Miralay Fuad Ziya'nın Adapazarından hareketle ve tren yolunu takiben evvelki gün Eskişehir'e vasil olmuş ve Adapazarından Eskişehire kadar olan demiryolunun vaziyetini uzun bir rapor halinde Nafia Vekaletine takdim etmek üzere bulunmuştur. Fuad Ziya Bey hat tamirâtı münasebetiyle icab eden bütün tedabiri almıştır. Eskişehir - Karaköy hattının Eylül nihayetine kadar tamir ve köprü tamiratının da yakında ikmal edileceği muhakkak addedilmektedir. Yakında İstanbul'dan Bilecik'e kadar tren başlayabilecektir. Bilecik-Karaköy arasındaki tamirat ile Sarıköy-Eskişehir arasındaki tamirat nihayet birbuçuk aya kadar ikmal olunacağı ve bu suretle İstanbul - Ankara treninin işlemeye başlayacağı temin olunmaktadır.⁴⁷

C. Belediyenin Bayındırlık Faaliyetleri

Yozgat Belediyesi'nin yaptığı bayındırlık faaliyetleri içinde, kaldırım inşaatları, sinema binası inşası, park düzenlemesi gibi hizmetler dikkati çekmektedir. Bu konularla ilgili haberler şöyledir:

⁴⁶ Yeni Yozgat, Sayı 56, 21 Eylül 1338

⁴⁷ Yeni Yozgat, Sayı 56, 21 Eylül 1338

“Harap bir halde bulunan şehrimiz kaldırımlarının imarı ameliyesi hitam bulmak üzeredir. Gelip geçenler sebep olanlara rahmet okumaktadır.”⁴⁸

“Belediyemizde geçen seneden beri kaldırım inşasıyla faaliyet bu sene ibtidasında hiss olunacak derecede tezayüd etmiştir. İlkbaharda belediye parkında muhtac-ı tamir olan havuz tamir ve gayr-i muntazam olan bahçe tesviye ve tanzim ettirilmiş ve şimdi bu parkın alt tarafına oldukça vasi' bir sinemahane inşasına ibtidar edilmiştir. Binanın kerestesi ve taşları tamamen tehiyye edilmiş ve temel duvarları hitama tekarrüb etmiştir. Artık binanın inşası hitam bulacağı tahakkuk ediyor fakat makine ve şeridin şimdiden sipariş edilip edilmediğini henüz haber alamadık.”⁴⁹

“Merkez livada belediye bahçesi derununda belediye tarafından pek mükemmel ve tamamen kârgîr olarak berisine mâ-hane inşasına başlanmış ve onbin lira kadar bir masrafla vücuda gelecek olan bu müzeyyen ve âlî binanın itmamı tekarrüb etmiştir.”⁵⁰

V. SOSYAL YAPIDA GÖRÜLEN PROBLEMLER

Yeni Yozgat'ın başyazarlığını yapan Divanlızade Ahmed Hamdi, Yozgat'ta gördüğü sosyal problemlere de zaman zaman dikkat çekmiş ve halkı uyarma görevini yerine getirmiştir. İçki ve fuhuş gibi toplum yapısını ve aile düzenini dinamitleyen hususlara karşı yetkililerin dikkatlerini çekmiş ve bunların engellenmesi yolunda atılan adımları tebrik ve teşvik etmiştir. O günün şartları içinde çoğu yerde olduğu gibi Yozgat'ta da halkın bir kısmının cehalet ve bilgisizliğin pençesine düştüğü, hurafelere ve birtakım batıl inançlara saplandığı makalelerin muhtevassından anlaşılmaktadır. Ahmet Hamdi'nin makalelerinin bir kısmı özellikle bu konulara ayrılmış ve tefrika halinde yayınlanmıştır. Bu makalelerden Divanlızade'nin iyi bir dini eğitim aldığı anlaşılmaktadır. Çünkü meseleleri Kur'an ve Hadisler ışığında ele alarak incelemiş ve hastalıkları tesbit ederek çözüm önerileri getirmiştir. Hatta bazen milleti batıl ve hurafe itikatlara sevk edenlere karşı oldukça sert eleştiriler yapmıştır: “Bizim bu yazılarımız ihtimal ki beyne'l-avam birçok dedikoduları mucib olacaktır. Çünkü dimağa yerleşen batıl itikad daima rü'yet-i hakikata manidir. Fakat bu batıl

⁴⁸ Yeni Yozgat, Sayı 2, 14 Temmuz 1337

⁴⁹ Yeni Yozgat, Sayı 48, 27 Temmuz 1338

⁵⁰ Yeni Yozgat, Sayı 64, 16 Teşrin-i Sani 1338

akidelere, bu dine muhalif hurafata tabi olanlara sorarım : din-i İslam saadet-i dareyni tekeffül ve temin etmişken din-i İslam müntesibinini hem dünyada ve hem de ahirette aziz, mesud, müreffeh ve İslam yurdunu mamur, müzeyyen, müşa'şa' edecek ahkam ve evamiri muhtevi iken şimdi Müslümanlar sefil, fakir, bedbaht İslam yurdu harab mülevves bir haldedir niçin?

Hazret-i Peygamber dünya için hiç ölmeyecekmiş gibi çalışın ahiret için de yarın ölecekmiş gibi sa'yedin diye buyurmuşken dünyaya ehemmiyet vermemek emri Peygamberiye muhalefet değil midir? Bu din-i ali, mensubinini yalnız ahiret için değil dünya için de aynı sa'ye sevk ve emrediyor. Dünya için ahiretini, ahiret için dünyasını terk edenlerin hem dünyada hem ahirette hüsranda bulunacaklarını kat'iyyetle tebliğ buyuruyor. Biz hele şimdi öyle bir zamandayız ki her zamandan ziyade bizim için servet, sanat, fen lazımdır. Zaten Hazret-i Peygamber onbuçuk asır evvel bu zamanı ve bu zaman için hazırlanmamızı bize ihtar ve emretmiş buyurmuş ki (Yakın vakitte ümmetim üzerine bir zaman gelecek ki her fert servete paraya muhtaç olacak dinini ve dünyasını para ile temin edecektir)

Şu emr-i Celileye karşı yine evvelki miskinlikle vakit geçirmek dine ihanet, Hazret-i Peygambere hıyanet değil midir?

Emin olmalı ki bu dini alet ederek bir takım hurafatla Müslümanları tesmim ve şu hal-i esef iştimale getirenler bu dalaleti tamime çalışanlar bu dinin düşmanı, Müslümanların sebab-i felaketidir.

İslamdan hurafatın menşeyini kökünden kat' etmedikçe, itikadat-ı batılayı ümmetin dimağından silmedikçe Müslümanlar dünyada da ahirette de hüsrandadır."⁵¹ demek suretiyle halkı uyarmaya çalışmıştır.

Divalızade Ahmed Hamdi'nin bu problemlerle ilgili makalelerini aynen aktarıyorum.

A. Necat İstiyor İsek

İnayet-i Hak ile teşekkül eden Büyük Millet Meclisi kanunlarımızı ahkam-ı münciye-i şeriiyeden istinbat ile tanzim ve ıslah edeceğini va'd etmiş ve bir hatve de atarak men'-i müskirat kanununu tanzim ve neşr eylemiştir.

⁵¹ Yeni Yozgat, Sayı 58, 5 Teşrin-i Evvel 1338

Bu kanun Avrupanın, Amerikanın bütün dünyanın takdiratına mazhar olmuş, hakiki Müslümanların dahi hüsn-i iftiharla göğüslerini kabartmıştır.

Evet şeriat-ı muzahheremiz, kanun-ı ilahimiz, kitab-ı mübinimiz müskiratı, zinayı suret-i kat'iyede men' ve tahrir etmiş ve faillerine pek şiddetli cezalar tayin eylemiştir. Menhiyat-ı sairenin kaffesi işte şu iki habaisten tevellüt etmektedir. Bu iki cinayet hiyanet-i sairenin ümmüdür. Bu iki cinayet, hiyanet-i gûna gûnu hamildir. Bu iki cinayet faillerinden her saat binlerce hiyanet tevellüd ediyor.

Müskirat, faili, insaniyetten behimiyete tahvil ederek ahlakı tamamen ifsad ettiği gibi sıhhati ihlal, hayatı ifsad ve nesli mahkum-ı izmihlal ediyor.

Zina, hayat-ı ailenin şiraze-i intizamını karıyor, alel ve emraz-ı muhrice icad ederek sıhhat-i umumiyeyi ta temelinden yıkıyor. Faillerini sefalete, nesilleri zevale, perde-i ârı, hicab-ı namus ve ırzı henk ederek ve saadet-i aileyi, saltanat-ı sıhhati ref' eyleyerek koca bir cemiyeti kemal-i rezaletle imha ve ifna ediyor.

Men'i müskirat kanununu tatbik ederek şu iki kâbus beladan birisini izale etmek alakadarana aittir deyip geçmek çare-i tatbikini tehiyye ve ihzara adem-i tatbiki esbabını izaleye çalışmamak caiz midir? Değil midir?

Bu sualin cevabını ulema-yı kiramdan bilhassa müfti Efendi hazretlerinden beklemek hakkımızdır. Zira emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i ani'l-münker için taraf-ı ilahiden onlar me'murlardır.

Gerçi Büyük Millet Meclisi hükümeti de fuşiyat kanununu neşr etmemiş ise de men'i fuşiyatın en müessir kanunu on üç buçuk asır evvel Hazret-i Fahr-i Kâinat taraf-ı İlahi'den mürsel olarak neşr eylemiştir. Bu kanun-ı İlahinin ahkamı umum Müslümanlarca muta'dır.

Hiçbir hükümet-i İslamiye bu kanun-ı azimüş-şanın hilafına neşr-i ahkam edemez. ba husus Büyük Millet Meclisi Hükümeti kanun-ı ilahi vechile icra-yı hükümete âzimidir. Binaenaleyh suret-i aleniyyede irtikab-ı zina eden namus-ı milleti henke cüret eyleyen nisvan-ı facirenin suret-i şedidede bila müsamaha men' ve zecri lazım iken bu şenaat ve rezilenin bir mahall-i mahsusa celb ve cem'iyle güya suret-i muntazamada icra-yı şenaat etmeleri muhafız-ı sıhhati kafil olacağına binaen ol vecihle umumhane küşadının hey'et-i sıhhiyece tekarrür ettiği söylenmektedir. Gerçi bu gibi müessese-i rezile bazı İslam memleketlerinde var ise de su-i misal hiçbir vakit mucib-i imtisal olamaz. İstanbuldaki bu rezaletane-i nisvanî gayr-i müslimeye

mahsus olduğu te'vil ve söz götürür ise de Anadolu'da böyle bir hareket hiçbir suretle tecviz ve te'vil olunamaz

Cenab-ı Hakk'ın suret-i katiyyede ve mutlakada men' ettiği zinaya hükümet-i İslamiye hiçbir bahane ile müsaade-i mahsusa bahş edemez.

Eğer biz saha-i necat ve felaha çıkmak arzu ediyor isek kavanin-i İslamiyeye mutabık hareketle Büyük Millet Meclisi hükümet-i meşruamıza zahir olalım ve onun kitab-ı mukaddesimizden istinbat-ı ahkam eylediği kanuna itaat ve kemaliyle tatbikına el birliğiyle muavenet edelim.

Şimdi mevki-i tatbikatta bulunan men'-i müskirat kanununun serbesti ceryanını teshil eylemek bir de men'-i fuhşiyat kanununa kemal-i iştiyakla intizar etmek her müslim aileye terettüp eder ve hayatın en mukaddesidir.

Divanlızade Ahmed Hamdi⁵²

B. İslama Azv Olunan Hurafat

İslamda hurafat yoktur. İslam tabii akli bir dindir. Din-i İslamın her hükmü, her emri, her nehyi, her kelimesi, her harfi her zaman - dünya yüzbin seneler daha devam etse ve fen her zaman her gün fersahlarca terakki eylese terakkiyat-ı fenniye ve medeniyenin her derecesine tabiata, akla katiyyen ve zerre miktarı tehalüf etmez bu hakikat hakikat-ı diniyeyi bilenler nazarında bir kaide-i riyaziyeden daha kat'i surette müberhen ve muhakkaktır.

İslamiyetin muamelata, ibadata, ukubata ait olan ahkam-ı münciyesini birer birer tafsil ve fenne, medeniyete, tabiata, akla tevfiik ve tatbik etmek cildler dolusu kitap teşkil eder ki böyle ufak bir gazeteye değil, yevmi ve büyük ceridelere dahi sığdırmak imkanın haricinde ve acizleri gibi birinin iktidarının fevkindedir. Böyle bir kitap telifi mücahedat-ı diniyenin cümlesinden akdes ve efdal olup fakat bir iki zatın yapabileceği bir iş olmadığı cihetle her taraf ulemasından birer aza intihabıyla teşkil edilecek bir encümen-i lümmeye bu emr-i hayri tevdi' etmek icab eder ki bu da Şer'iyye Vekaletine aid kalır. Bu dine hadim olmak emeliyle ve bu dine istinad ve bundan istifaza etmek suretiyle meşruen teşekkül eden hükümet-i hazıramızın da bu babda tahsisat ita ve muavenet ifa edeceğine şüphe olunamaz. Bizim burada

⁵² Yeni Yozgat, Sayı 15, 3 Teşrin-i Sani 1337

maksadımız İslama azv edilen hurafatın menşeyini beyandan ibarettir. Asr-ı Saadetten, Hulefa-i Raşidin devrinden sonra bir takım haris-i cah ve nasb ve menfaatperestan nail-i emel sevdasını temin için dini alet etmeği müessir bir çare addeylemiş ; bunlardan bir takımı tekkeler, hangâhlar icad ve küşadla kerametler izhar ve avam üzerinde nüfuz kazanmak suretiyle iştihar ederek nail-i maksad olmuş, bir kısmı da bir takım uydurma hadislerle asılsız hikaye ve rivayetlerle kitaplar telif ederek kütüb-i İslamiye meyanına yalancılar yaveler ilave ve cühelanın itikadını mecra-yı hakikisinin gayriye imale ettirmek küstahlığıyla kesb-i şöhret ve celb-i servete çalışmış ve bu suretle temin-i maişet etmiştir.

Gerçi velayet, keramet mütehakkık-ı bi'n-nas olduğu için kabil-i inkar olamaz ise de hablullahiye tamamen itisam ve ittika ederek min indillah derecesini teali ve makam-ı velayete irtifa ettirenlerin ictimai hayattan feragat ve dünyayı terk etmek suretiyle ruhbanlık etmesi şer'an suret-i katiyyede memnu', izhar-ı keramet eylemesi de gayr-i caiz ve memnu' idüğünden meşayihîn meyanında ahkam-ı İslamiyeye muhalif hareket edenlerin ekseriyeti teşkil etmesine bakılırsa maksadın gayr-i meşru olduğu istidlal edilebilir.

Zira velayet insanın Halık'ı indinde bir derece ve rütbe-i maneviye (buradaki kelimelerin üzerine mühür koyu bir şekilde basıldığından okunamadı) olup bunun dünyada nüfuza, mansıba, servete, maişete vesile ittihaz edilmesi tevcihat-ı Samedaniyeyi suiistimal olacağı cihetle tecviz edilir ahvalden olmadığı ve velayet-i hakikiyeye nail olanların muhalif-i şer' harekette bulunmayacakları da umur-ı tabiiyyeden bulunduğu nazar-ı itibara alındığı surette bu gibilerin ekserisinde alaka-i velayetin fıkdanına hükm edilmesi bir emr-i zaruri halini alır. Zaten tevsi-i nüfuz ettikten sonra bir takım siyasi hareketlerle gayr-i meşru ahval peşinde dolaşan ve hükümdarlık taslayan meşayih tarihde pek çok görülmektedir.

İşte bunların açtıkları tekkeler vaz' ettikleri tarikler İslama yanlış bir tevekkül hissi, tenperverlik illeti aşilayarak itikadat-ı diniyeanın elvan-ı asliyesini tebdil ve mamureleri tahrib etmiştir.

İkinci kısım ulema mesleğinde görülen zındıklar, münafıklar da uydurma hadislerden, asılsız hikayat ve rivayattan ibaret olan müellefatla birincilere yardım etmiş bu iki kısım alabildiklerine yek diğerine muavin olarak çalışmış Müslümanları o kisve-i asliyesinden kısmen tecrit eylemişlerdir.

Bunların ika ettiği tesiratla ekseriyeti teşkil eyleyen avam İslam tarik-i müstakiminden, şeh-rah-ı Hüdadan tamamen inhiraf ederek mü'minlerin dünya için çalışması haram olduğuna sa'yin sırf abdest namaz oruç gibi ibadeta münhasır olduğuna, esbab-ı maddiyeye teşebbüsün abes ettiğine, erzak-ı mukadderinin bila teşebbüs ü amel mukadder-i aleyhi bulacağına ilm-i tıb ve ulum ve fünun-ı saire frenklere mahsus olup Müslümanların bunlardan müstağni idüğüne, her derdin devası nüshalarla okumakla, havasla, tekke ve türbeleri ziyaretle hasil olacağına, her muradın husulü buna mütevakkıf idüğüne itikat etmiş ve şu itikad-ı batıl ile mamureler harab, servetler mahv ü serab olmuş, her yerde Müslümanlarımız hurafat ve fakr-u zaruret içinde kalmış, İslamın sıhhati bozulmuş, cüssesi tebeddül etmiş, İslam aleminin haricinde akaid-i İslamiyenin bu suretle butlan ve fesadına zehab hasil eylemiştir. İşte hurafatın menşei budur.

Halbuki hakikat-ı diniye böyle değildir. Hazret-i Kur'an böyle amir değildir, Hazret-i Peygamber böyle itikad tebliğ etmiş değildir. Hakikat-ı diniyeye vakıf olan ulema-yı İslam, müfessirin, muhaddisin, müctehidin ahkam ve itikadat-ı İslamiyeyi böyle anlamış ve böyle anlatmış değildir.

Halbuki din-i İslam sa'yetmeyenin insan olamayacağı kaide-i asliyesini vaz' ederek evkat-ı mahsusa-i salatın haricinde daima ticaret ve sanatla iştigali emretmiştir.

Efrad-ı ailesinin maişetini suret-i meşruada temin için çalışmayıp atıl ve batıl duranların günahkar olduklarını tasrihle ataleti menetmiştir. Hatta Müslümanların yevm-i id'i olan Cuma günleri bile bazılarının zehabı gibi çalışmak memnu' olmayıp namaz vakti terk-i iştigal ile eda-yı salattan sonra her Müslümanın ticaret ve sanatlar başına dağılmalarını Hazret-i Kur'an pek sarıh bir surette emr eylemiştir.

Cenab-ı Hak arzı ıslah edene vereceğini ferman buyurmuş idüğünden Müslüman memleketlerinin, Müslüman hanelerinin, muntazam, mamur ve müzeyyen olması lazıme-i diniyeden bulunmuştur. Her işde esbab-ı maddiyeye teşebbüs ve sa'y etmeksizin sırf maneviyata istinad edip terk-i amel etmek dinen gayr-i caiz olmasına binaen düşmanın kuvveti derecesinde o kuvvet-i aduvvunca ihzarata çalışmasını Cenab-ı Hak Müslümanlara emretmektedir ki bu kuvveti ihzar evvel emirde elsine-i ecnebiyeye vakıf olmak sonra ecnebi memleketlerini dolaşarak kuvvetlerinin derecesine vakıf olmak daha sonra bunun aynını ihzar eylemek ve şu suretle Allah'ın emrini yerine getirmek her Müslümana farzdır. Bu farzı ifa servete mütevakkıf

olduğu cihetle durmaksızın iddihar-ı servete çalışmak, tahsil-i fen ve sanata çalışmak, yolları, şimendiferleri, vapurları, tayyareleri, balonları, topları, tüfenkleri yapmak lazımdır. Bu vezaif-i diniyeyi terk ederek tekkelerde türbelerde atıl ve batıl yatarak şundan bundan ekmek dilenmek şan-ı İslamiyete şe'n ü desatir-i İslamiyetle tevfiik kabul etmeyecek ahval-i mezmumedendir.

Her insanın rızkı sa'y derecesinde ita olunacağı ve suret-i meşruada esbab-ı maddiyesine teşebbüs etmeyerek oturanların aç kalacakları hiç kimseye oturduğu yerde rızık vermek adet-i İlahiyyenin hiçbir zaman cari olmadığı hakikat-ı diniyeye vakıf olanlar nazarında ilme'l-yakin, ayne'l-yakin malum ve müdelleldir. İlm-i tıbb ve sair ulum ve funun frenklere değil Müslümanlara mahsus olup ilm-i abdalanı ilm-i edyan üzerine tekaddüm ettiren bu din-i alidir. Çünkü nimet-i sıhhatten mahrum olan insanın vezaif-i insaniye ve diniyesini hadd-i layıkında ifa edemeyeceği tafsil ve izahtan müstenfidir.

Hazret-i Peygamber huzur-ı risaletpenahilerine müracaat eden her hastaya ilaç ve tabib tavsiye etmiş hiç birisine nüsha, türbe, okumak, havas gibi şeyler emreylememiştir. Gerçi Hazret-i Kur'anla teşfi tecviz edilmiş ise de bu cevaz esbab-ı maddiyesine nisbetten sonra feyz-i Kur'an'dan bi'l-istifaza Cenab-ı Şafi-i Hakiki'den tesir ve şifa tazarruundan ibarettir. Çünkü her şeyde Müessir-i Hakiki Cenab-ı Hak'dır.

Mariz-i cûa deva, ekmek olduğu cihetle ekmek yemeksizin hiçbir aç doyamaz ve mariz-i cûadan kurtulamaz. Fakat ekmekte o tesiri halk eden yine Vacibü'l-Vücut'dur.

İşte bir hasta da tıbbı müracaat etmeksizin o hastalığa mahsus ilacı istimal eylemeksizin şifayab olamaz. Gerçi Cenab-ı Hak doğrudan şifa ihsana kâdir ise de Kanun-ı İlahisi esbaba teşebbüsü amirdir, Adetullah böyle caridir. Hilaf-ı kanun-ı İlahi hareket gayr-i caizdir.

Ma-ba'di Var

Ahmed Hamdi⁵³

⁵³ Yeni Yozgat, Sayı 56, 21 Eylül 1338

“İslama Azv Edilen Hurafat

Geçen nüshadan ma-ba'd

Halık-ı mükevvenat hayat ve saadet için çalışmak kanununu vazetmiş ve her şeye bir sebep halk eylemiş olduğundan çalışmayanlar sebebine teşebbüs etmeyenler hayatını saadetini temin etmeye muvaffak olamazlar. Bu kanun-ı hilkat tebeddül ve tahavvülden müdevven bulunduğu cihetle buna muhalif harekatta bulunanlar daima ve her zaman hüsrandır. Müslümanların her yerde fakr u zaruret içinde bulunması her Müslüman şehrinin her Müslüman köyünün harab, mail-i turab hale gelmesi hep sünnet hilafına muhalif bir takım itikad-ı batılın, dine muhalif olan itikatların, hurafatın ekseriyeti teşkil eden avam-ı İslam üzerinde hala hükümferma olmasından mütevellittir; hala derviş kılıklı, alim kıyafetli eşhasın hastalığa nüsha türbe tavsiye etmesi, Müslümanlara dünya haram olduğunun ve daha birçok hurafatın iftira olarak Hazret-i Peygamber lisanından tebliğ edilmesi gibi ahvalin devam etmekte olması felaketin temadisine badi olmaktadır. Hurafatın mucid ve menşei bu iki zümredir. Hala bunlar yekdiğerine muavin olarak çalışıyor, hala bunlar halkı idlalde serbestiyi muhafaza ediyor da men' olunmuyor.

Müslüman şehirlerini köylerini süprüntüler, müzahrefatlar içinde yıkılmış batmış gördükçe Müslümanları bu bataklıklar içinde sefil, cılız, renksiz, hastalıklı, boyunları nüshalı, kolları döküm döküm ipli bir sürü miskin halinde müşahede ettikçe bu hale sebep olanlara bu din-i alinin mensubiyetini ulviyetten süfliyete ilka edecek böyle bedbahtlığa giriftar eyleyecek akideleri neşr ve tamim eden o iki zümreye sinirlenmemek mümkün olmuyor.

Geçenlerde bir attar mağazasında miskin kılıklı derviş bıyıklı sivri külahlı birisinin bir takım kokular, günlükler, anberler, avudlar daha bilmem neler aldığını görerek nazar-ı dikkati celb ettiğinden irad edilen suallere karşı bu adam müthişane başını kaldırarak biz bunları havasda kullanırız saralılara, ruhani hastalıklara okur nüsha yazarız siz daha (tafsil-i) imanı bilmezsiniz. Anınçün bunlara inanmazsınız fakat ahirette (görürsünüz) cevaplarını pür hiddet nüfuh etmekten haya etmedi. Ahiren icra ettiğim tahkikata göre bu adam Yozgat'ta bütün avamı kandırılmış, pek çok kimselere nüsha vermiş(Okurmuş). Alimlerimizden bazısının da tevcihini kazanmıştır. İşte bu gibi hallere teessüf etmemek mümkün olmuyor. Bu gibileri ulemanın menetmesi, avama dinin hakikatını anlatarak bütün hareketini sünnet-i hilkata tevfiik ettirmeğe çalışması lazımgelirken bir kısmının bu hal karşısında sükut

etmesi bir kısmının da böyle miskinleri himaye eylemesi teessüfümüzü tezyif ediyor.

Bizim bu yazılarımız ihtimal ki beyne'l-avam birçok dedikoduları mucib olacaktır. Çünkü dimağa yerleşen batıl itikad daima rü'yet-i hakikata manidir. Fakat bu batıl akidelere, bu dine muhalif hurafata tabi olanlara sorarım : din-i İslam saadet-i dareyni tekeffül ve temin etmişken din-i İslam müntesibini hem dünyada ve hem de ahirette aziz, mesud, müreffeh ve İslam yurdunu mamur, müzeyyen, müşa'şa' edecek ahkam ve evamiri muhtevi iken şimdi Müslümanlar sefil, fakir, bedbaht İslam yurdu harab mülevves bir haldedir niçin?

İşte (Dünya Hıristiyanlarıdır, Müslümanlara zindandır. Ahiret de Müslümanlar içindir) itikad-ı batılı asırlardan beri yukarıda tarif ettiğimiz o iki zümre tarafından avamın dimağına işlendiğinden ve yine yukarıda tadad ettiğimiz hurafat dinin icabındandır diye diye iftiraen halka kabul ettirildiğinden dolayı Müslümanlar bu hale düşmüştür.

Halbuki Cenab-ı Hak buyuruyor ki (Kullarıma diye latif ve nimet hazinelerimden çıkardığım zeytini, tayyibat-ı rızkı size kim tahrim etti)

Hazret-i Kur'an'ın tebliğ ettiği şu emr-i celile muhalefetle dünyayı, dünyanın saadet ve servetini terk ederek ve sa'yi murdar addedip rida-yı ataletle bürünerek servetten sıhatten saadetten mahrumen harabeler pislikler içinde yaşamak muvafık-ı akl-ı selim midir? Bu hali Müslümanlara telkin etmeğe hala çalışanlar hakiki Müslüman mıdır?

Hazret-i Peygamber dünya için hiç ölmeyecekmiş gibi çalışın ahiret için de yarın ölecekmiş gibi sa'yedin diye buyurmuşken dünyaya ehemmiyet vermemek emr-i Peygamberîye muhalefet değil midir? Bu din-i ali, mensubinini yalnız ahiret için değil dünya için de aynı sa'ye sevk ve emrediyor. Dünya için ahiretini, ahiret için dünyasını terk edenlerin hem dünyada hem ahirette hüsranda bulunacaklarını kat'iyetle tebliğ buyuruyor. Biz hele şimdi öyle bir zamandayız ki her zamandan ziyade bizim için servet, sanat, fen lazımdır. Zaten Hazret-i Peygamber onbuçuk asır evvel bu zamanı ve bu zaman için hazırlanmamızı bize ihtar ve emretmiş buyurmuş ki (Yakın vakitte ümmetim üzerine bir zaman gelecek ki her fert servete paraya muhtaç olacak dinini ve dünyasını para ile temin edecektir)

Şu emr-i Celileye karşı yine evvelki miskinlikle vakit geçirmek dine ihanet, Hazret-i Peygambere hıyanet değil midir?

Ahiret için dünyasını terk edenler ümmetinin hayırlısı olmadığını tebliğ buyuran Risaletpenah Efendimiz o atıl tekye bekçilerine dünyanın Müslümanlara haram olduğunu telkine dimağ-ı ümmete dine münafi bir takım hurafat işleyerek sıhhat ve saadeti ihlal edenlere devlet acaba ne hüküm veriyor?

Emin olmalı ki bu dini alet ederek bir takım hurafatla Müslümanları tesmim ve şu hal-i esef iştimalle getirenler bu dalaleti tamime çalışanlar bu dinin düşmanı, Müslümanların sebeb-i felaketidir.

İslamdan hurafatın menşeyini kökünden kat' etmedikçe, itikadat-ı batılayı ümmetin dimağından silmedikçe Müslümanlar dünyada da ahirette de hüsrandır. İslamı bu hüsrandan kurtaracak ulema ise de onlar da ...

Maba'di var

Ahmed Hamdi⁵⁴

"İslama Azv Edilen Hurafat

Geçen nüshadan ma-ba'd

Ulemamızın bir kısmı kıyam-ı kıyametin mütekarrib-i hulul olduğuna zehabla ferda-yı mahşere intizar eylemekte, bir kısmı da ihtiraslar içinde hasis menfaatler peşinde didinmekte, bir kısmı da emraz-ı milliyenin kabil-i tedavi olmadığı itikad-ı batılıyla yatmaktadır.

Ulemamızdan bu itikad bu ihtiras zail olup da yerine vücut-ı hilkate muvafik mesai ikame edilmedikçe ümmeti mübtela olduğu emraz-ı maddiye ve maneviyeden kurtarmak mümkün olamaz.

Biz Anadolumuzu pek güzel tanırız. Anadolu'da baştan başa hakim olan fikir, fikir-i dindir. Ve bunu ulemadan, behemehal sarıklıdan alırlar; bir hocanın her sözünü dinin emri diye telakki ederler. Halkın ekseriyetini teşkil eden ve bir dahinin tabiri veçhile milletin memleketin Efendisi olan köylüler darül fünunlardan mezun müteaddid şهادetnameleri haiz bir gencin her sözünü batıl ve dine muhalif telakki ederler. Bunlar imamın hocanın söylediği sözleri tutar gösterdiği yoldan giderler. Şeyhlere dervişlere din yolcusu, Allah sevgilisi diye hürmet ederler.

İşte bu iki sınıf da köylüleri (Dünya mü'minlere haramdır) diye sa'yden, (Sarılılar, sıtmalılar ve sair hastalıklar nüsha yazdırılması ve türbeye nezr itası ile tedavi edilir) diye esbab-ı maddiye teşebbüsden men ederler. Zaten bu gibiler

⁵⁴ Yeni Yozgat, Sayı 58, 5 Teşrin-i Evvel 1338

dinimize azv edilen hurafatın mucididir. Milleti bu hal-i sefalete, memleketi bu şekil harabeye sevk eden bu kısım güruh-ı atıladır. Gerçi ulemamız meyanında hakikat-ı diniyeye vakıf şayan-ı hürmet zevat mevcut ise de bunların adedi hadd-i kifayede olmamakla beraber köylerin imamı vaizi olmaktan da müstağnidirler. Bu zevat-ı kiramın afvlarına sığınarak derdimizi pek açık söyleyeceğim. Bu zevat köylerimizi görmez köylülerimizle konuşmaz, avam-ı nasa telkin-i din cihat-ı emr-i muazzamına tenezzül etmezler. Bunlar büyük paralı işlere, şerefli memuriyetlere meclislere girmek isterler. Bunlar da bu suretle ortadan çekilmiş köyler ve köylerdeki kürsi-i va'z ve nasihat ulema kıyafetinde bir takım hurafe perdazlara kalmıştır. Biz eminiz ki milletin şu hurafecilere itimadı azalmadıkça efradı terakkiye sevk edilemez. Her köye mektep açmak ve o mekteplere genç mektepliler göndermek aksü'l-amelden başka bir faideyi müntic olamaz. Köylüler başı sarıklı imam ve muallim isterler. Çünkü köylülerin ruhunun fikrinin munis ve aşinası bunlardır. Diğerleri kendilerine pek yabancı görünür.

Köylülerimizi saptığı cehaletten şehrah-ı şeriat ve terakkiye çıkarmak, oralara hakikat-ı diniyeye vakıf hurafeden mücanib imam, muallim, vaiz göndermekle kabildir. Böyle imam, böyle muallim, böyle vaiz yetiştirmekte medreseleri ıslah etmek ve derecatını terakki ettirmekle mümkündür. Bununla beraber derviş kıyafetide dolanan, halka nüsha, tekye, türbe tavsiye eden kara cahilleri de ifa-yı nasihatte men' eylemek ve esbabına tevessül eylemek lazımdır. Büyük Millet Meclisi Hükümeti emraz-ı siyasiyedeki hidematıyla(?) beraber emraz-ı içtimaiyemizde dahi izhar-ı hidematla(?) medreselerin ıslahına, Anadolu'da terakkیات-ı asriye ile mütenasib medreseler küşadına başlamış ve Yozgat'da dahi bir (Daru'l-Hilafe) medresesi açmıştır. Bu medresede hakikat-ı diniyeye ahiret için dünyanın terki caiz olmadığı hakkındaki emr-i dine, esbab-ı maddiyeye teşebbüs etmemizin halk fi'linin mümteniü'l-müteallik olduğuna bihakkın vakıf iktisab-ı servet için durmaksızın çalışmak, oturup da Allah'tan rızık talep etmemek hususunda ahkam-ı münciye-i İslamiyeye bihakkın muttali', vücuda arız olan sıtma ve emraz-ı asabiye ve saire için üfürükçülere itimadın, türbe eşiklerine istinadın dinen memnuiyetini bihakkın müdrük müderrisler tarafından idare edileceği temin olunursa işte o vakit istikbal-i milletden ümitvar olabiliriz. Yoksa ... Maba'di var.

Ahmet Hamdi⁵⁵

⁵⁵ Yeni Yozgat, Sayı 59, 12 Teşrin-i Evvel 1338

"İslama Azv Edilen Hurafat

Elli dokuz numaralı nüshadan maba'd ve son

Mevcut medreseler tarz-ı tedris ve idaresi itibariyle hurafata menba' olur, teşebbüs ve sa'ye mukabil o zevatın telkinine hizmet eder, asrın icabat ve terakkiyatını dine telifen temin edecek hayat-ı içtimaiye düsturlarını neşr ve tamime çalışmaz, sanat, ticaret, ziraat fikirlerini dimağlardan izale ederek cercilikle temin-i maişete münhemin fakirler yetiştirmeğe, cihan-ı terakkiyatdan bi haber, ulum ve fûnun-ı cedideye bigane olacak dereceye kadar hayatı uyuşturmaya çalışır ise menfaat yerine mazarrat hasıl olacağına şimdiden hükmedebiliriz.

Fakat mevcudiyetimizi, dinimizi muhafaza için nelere muhtac olduğumuzu, terakkiyat-ı beşeriyenin cereyanına tabi olmadıkça idame-i hayatın mümkün olmadığını şu son senelerin felaketi bize fiilen anlatmış olduğu cihetle ittisal-i atiyenin talim ve terbiyesinde hakikat-ı diniye vechile terakkiyat-ı hazıraya mütenasip mmalumat ve hissiyat telkininin; asabı uyuşturacak, dinin ulviyetini tenkis eyleyecek hurafattan içtinab ve ihtirazın esas ve umde add ve i'tibarından imtina edecek müderris ve muallim yetiştirmek lazım olduğu kanaatindeyiz.

Çünkü İslamiyeti idame, mescidlerimizi muhafaza, bu din-i celili cihana iblağ etmek, namus-ı İslamı kurtarmak, milletin ulum ve fûnun-ı asriyye ile teşhizine, sanayi ve ticaretin milel-i saire derecesinde terakki ve tealisine, Anadolu'nun baştan başa bir Darü'l-maarif, bir Darü's-sanayi olmasına mütevakıf olduğu fiilen ve meşhuden tahakkuk etmiştir. Şu hakikat-ı bahireye karşı milleti evlad-ı milleti dervişlik, tenbellik, üfürükçülük gibi sahtekarlık ve hilekarlığa, cercilik ıskatçılık gibi miskinliğe sevk etmek bu millete bu devlete, Cenab-ı Hak'a, Hazret-i Peygambere düşmanlıktır.

Ulema-yı hazıra hakaiki bizden ziyade müdrük olacağı cihetle biz Anadolu'da medreseler küşad edildikçe doğrusu istikbal-i ümmetten emin olmağa başlıyoruz. Zira bu medreselerde hem evlad-ı vatan hakiki bir Müslüman olarak yetiştirilecek hem de terakkiyat ve içtimaiyat-ı asriyye ile techiz edilip cemiyete idhal edilecektir. İşte o vakit dimağ-ı ümmetten hurafat silinecek, uydurma sözlerle hurafeler ortadan kaldırılacak, ümmeti ölmezden evvel öldüren hurafecilerin dilleri kesilecek, hayatın bir cidalden ibaret olduğu ve bu cidalde galebenin durmaksızın sa'ye, sa'y ile sanat ve ticaretle iddihar-ı servete mütevakıf bulunduğu anlaşılacak, bu dinin gayesi olan subh-ı saadet tulû' edecektir. Ne saadet...

Gönül ister ki bu saadete bir an evvel yetişelim. Görelim ki mekteplerimiz ahkam-ı diniyeyi piş-i nazarda tutarak dinli talebe, medreselerimiz hurafatı bir tarafa atarak hakaiki müdrik, kanun-ı sa'ye muti' ulema yetiştirsin. Mektepler medreseler yekdiğerine muavin ve müzahir olarak bu yolda çalışsın. İşte o vakit dine azv olunan hurafat esasından yıkılır, felaketler uzaklaşır envar-ı saadet diyar-ı İslamda şa'şa'a-pezir olur. Ne saadet.

Ahmed Hamdi⁵⁶

⁵⁶ Yeni Yozgat, Sayı 61, 26 Teşrin-i Evvel 1338

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I. HİRİSTİYAN UNSURLAR VE TÜRK ORTODOKSLARI

Yozgat'ta yaşayan gayr-i müslimler, Hıristiyanlar ve Yahudiler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bu unsurlar ticaretle uğraşmaları sebebiyle oldukça iyi bir sosyo-ekonomik seviyeye sahiptiler. Eğitim ve dini ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla okullar ve kiliseler açmışlardır.

Yozgat'ın Eskipazar mahallesinde bir Ermeni Erkek Mektebi bulunmaktadır. Bu okulun kurucusu ve inşa tarihi belli değildir. Ancak 26 Aralık 1907 tarihinde Ermeni milletinden olup Yozgat'ın Tekye mahallesinde ikamet eden Atamyan Hacı Atam Ağa aşağıdaki gayr-i menkulleri bu okula vakfetmiştir.

1. Akdağmadeni kazasında bir değirmen
2. Akdağmadeni kazasında ahşap bir ev
3. Sorgun'un Mirahor köyünde iki çift taşı dönen bir değirmen
4. Yozgat Uzunçarşısı'nda bir mumcu dükkanı, bir saraç dükkanı, bir bakkal dükkanı ve iki ayrı dükkan

Vakfın mütevellisi tarafından, isteyene kiraya verilme yoluyla değerlendirilen bu gayr-i menkul gelirlerinden yılda 100 kuruş mektebin tamir ve bakımına meşruttu.¹

Yine Ermeni milletinden olup Yozgat Eskipazar mahallesinde ikamet eden İskenderyan Kirob Efendi Veled-i İskender tarafından Kayseri'de bulunan Meryem Ana kilisesine 3 Ağustos 1906 tarihinde 2500 Osmanlı lirası vakfedilmiştir.²

Bu örneklerden de anlaşıldığı üzere Yozgat'ta yaşayan gayr-i müslimler kendi inanç ve kültürlerini rahatça yaşamaktadırlar. Bunun devamını sağlamak için okullar ve kiliseler açmışlar ve bu yapıların ayakta kalması için de mallarını vakfetmişlerdir.

Gazetede ki haberlerden anlaşıldığına göre Yozgat ve yöresinde Hıristiyan unsurlar yaşamaktadırlar. Ancak bu Hıristiyanların ırki nesepleri konusunda oldukça dikkat çekici sonuçlar çıkmaktadır. Evet bu gayr-i müslimlerin bir kısmı ırken de Türk değillerdir, Ermeni ve Yahudi milletine mensupturlar. Fakat bu yörede Ermenilerin dışında, Ortodoks mezhebine mensup bir kısım Hıristiyanlar vardır ki;

¹ KELEŞ, Hamza; Vakfiyelerine Göre Yozgat Vakıfları(1400-1920), Doktora Tezi, Ankara 1996, s. 25

² KELEŞ, Hamza; a.g.e., s. 114

bunlar kendilerini öz be öz Türk kabul etmekte ve Yunanlılarla veya başka ırklarla hiçbir ilgilerinin bulunmadığını belirtmektedirler. İsmail CANSIZ, Şer'îye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Yozgat Sancağı adlı doktora tezinde Yozgat 'taki gayr-i müslimleri Ermeni, Rum ve Yahudi olarak tasnif etmiş ve bunların hayat tarzları hakkında şu ifadeleri kullanmıştır "gayr-i müslimlerin Yozgat'a Çapanoğulları tarafından getirilmelerinden sonra, Müslüman halkın hayat biçimine büyük ölçüde adapte oldukları belirlenmiştir. Bazı gayr-i müslimlerin, Müslüman-Türk adı taşımaları, yabancılara karşı haremlik-selamlık uygulamaları, Türk-İslam kültürüne uyumları hususunda örnekler teşkil etmektedir."³ demektedir. Bununla birlikte Yozgat Türk Ortodoks Cemiyeti Ruhani Reisi Papa İliya'nın dinen bağlı buldukları Keskin Metropolit Vekili Papa Eftim Efendi ile bu konuda yazışmaları sonucu Eftim Efendi şu ısrarlı ifadeleri ile kendilerinin Rum olmayıp esasen Türk olduklarını iddia etmektedir; *"Mesela ırken tabiaten Türk olduğumuzdan Patrikhanenin (Fener Patrikhanesi) bize Türk lisanımızı gaib ettirmek için yaptığı bunca tedbirler kar etti mi? Türk tabiatımızı değiştirmek için Hıristiyanlıkta na mahrem yok imiş gibi kiliselerde Avrupa usulü karıları erkeklerle beraber dua etmeye ve aile arasında teklifsiz görüşmeye alışdırmak için gönderdiği muallim ve muallimelerin tedbirleri zerre kadar yer tuttu mu?"*

*Bizim Türk lisanımızla Türk tabiatımız işte olduğu gibi bakidir. Yine Pavlos resulün emri mucibince kadınların başlarını kilisede ve haricte örterek ve erkeklerden ayrı mahalde görüyoruz. Ve başkası ile ihtilatlarını kiskanırız. Bu tabiat Türk ırkından başka bir ırkda yoktur. Ve ırkımızın halis evladı olduğumuzu bu ahvalimizden isbat ederiz."*⁴ Ancak Milli Mücadelenin kazanılmasından sonra Yunanistan ile yapılan halkların değişimi anlaşması çerçevesinde Yozgat ve yöresindeki Türk Ortodoksları Yunanistan'a gönderilmişlerdir.

³ CANSIZ, İsmail: Şer'îye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Yozgat Sancağı, Doktora Tezi, Ankara 1997, s. 180

⁴ Yeni Yozgat, Sayı 22, 29 Kanun-ı Evvel 1337

A. Yozgat Türk Ortodoks Cemiyeti'nin Dahiliye Vekaleti'ne Çektiği Telgraf

Yozgat Türk Ortodoks Cemiyeti Ruhani Reisi Papa İliya ve Yozgat Türk Ortodoks Cemiyeti Hey'et-i İhtiyariyesi'nin imzalarıyla Dahiliye Vekaletine gönderilen bir yazıda kendilerinin Türk olduğunu, Yunan emellerine hizmet eden Fener Patrikhanesiyle her türlü ilişkilerini kestiklerini belirtmektedirler. Hiçbir Avrupa devletinin veya Yunanistan'ın azınlık hakları adı altında kendileri adına söz söylemeye hakları olmadığını bu belgede açıkça ifade etmektedirler. Belgeyi aynen alıyorum:

“Dahiliye Vekalet-i Celilesine

İrken Türk Ortodoksları bulunduğumuzdan bahisle ve Yunan âmâline hizmet ve hükümet-i metbuamıza hıyanet eden Fener Patrikhanesiyle suret-i kat'iyede kat'ı alaka eylediğimizi evvelce makam-ı alilerine arz eylediğimiz gibi ekalliyetler hukukunu himaye vesilesiyle kendi menfaatlerini temine çalışan gerek Avrupa hükümetlerinin gerek hiçbir münasebet-i milliyemiz olmayan Yunan hükümetinin ve bunun alt icrası ve mefsetet ocağı bulunan Fener Patrikhanesinin hesabımıza yapacakları iddiaları katiyyen red eylemek ve Büyük Millet Meclisi Hükümetinin tebea-i asdakasından bulunduğumuzu ve ekalliyetler hukuku namıyla hiçbir iddiaya ihtiyacımız olmadığını bütün cihana ilan eylemek üzere Keskin Metropolit vekili Papa Eftim Efendiyi tevkil ettiğimizi arz ve bu vesile ile aziz memleketimizi Avrupa'nın hüküm-i a'dâsından kurtaran Büyük Millet Meclis-i muhterememize sadakat-ı hakikiye bir ubudiyet-i halisemizi takdime cesaret eyleriz.

Yozgat Türk Ortodoks Cemiyeti Reis-i Ruhani Papa İliya

Yozgat Türk Ortodoks Cemiyeti Hey'et-i İhtiyariyesi”⁵

Yine bu çerçevede Keskin Metropolit vekili Papa Eftim Efendi tarafından Anadolu'daki bütün Türk Ortodoks Kiliselerine gönderdiği bir tamimde Anadolu'daki Milli Mücadele hareketinin bizzat kendilerinin de sahip çıktığı kutsal bir dava olduğu, dolayısıyla malları ve canlarıyla itilaf devletlerinin işgal kuvvetlerine karşı mücadele edeceklerini ve T.B.M.M. Hükümetinin kendi meşru hükümetleri olduğunu ve Yunanistan'ın öteden beri kendilerini Yunanlılaştırmaya

⁵ Yeni Yozgat, Sayı 22, 29 Kanun-ı Evvel 1337

çalıştığını ancak bunu başaramayacağını açıkça ifade eden şu satırlar oldukça dikkat çekicidir: "İşitmek için kulağı olan işitsin, on asırdan beri Anadolu'da Türk hükümetimiz ne zaman kiliselerimize taarruz etti? Bu vakimdir : Haşa.

Şu halde biz ne Fener Patrikhanesine ne de Avrupa devletlerine Anadolu Türk Ortodoks Hıristiyanları için vekalet vermedik. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinden şikayet etmedik ve evvel ve ahir hiçbir şikayet etmeliğimize sebep ve mahal de yoktur. Biz Anadolu'da iki kardeş asırlardan beri yan yana yaşadık. Anadolu davasında biz Türk kardeşlerimizle alenen müşterekiz. İmdi gönül birliğiyle ve pek samimi olarak milli davamızı müdafaa ederken Büyük Millet Meclisi bizim meşru ve bi'n-nefs mahiyetimizden doğmuş hükümetimiz olduğunu bütün cihana ve yine pek samimi olarak anlatmak zamanı gelmiştir. Şu halde umum Anadolu Türk Ortodoks ruhbanları ve Hıristiyanlarını meşru davamızın müdafasına davet ediyorum. Din Allah'a ait ve vicdana merbuttur. Kiliseler siyaset ocağı değil Allah'ın evidir. Din şerre alet değil hayra delalettir. Fener Patrikhanesi ruhani vazifesini ihmal ederek şanlı Türk ırkının biz şanlı evladı olduğumuz halde bizi desise ile Yunanlı yapmağa kalkışması ve Avrupa'ya böyle göstermek istemesi Allah'ın emrine ve hakikate muhaliftir. Bunun için Anadolu'da Türk'ten başka bir ırk yoktur ki cemiyet-i akvam ve Avrupa devletleri burada bir ekalliyetler hukukundan bahsedebilsinler. Binaenaleyh hakikati bütün dünyaya ilan ile bu ekalliyetler hukuku meselesini reddedelim."

B. Keskin Metropolit Vekili Papa Eftim Efendi'nin Anadolu Türk Ortodoks Kiliselerine Gönderdiği Tamim

Türk Ortodoksları bütün samimiyetleri ve imkanlarıyla T.B.M.M'nin yanında yer almışlar ve Milli Mücadeleyi desteklemişlerdir. Keskin Metropolit vekili Eftim Efendi, bütün Türk Ortodoks Kiliselerine gönderdiği tamimde her halükarda Milli Mücadeleye destek olmak gerektiği ve dış mihrakların, özellikle Yunanistan'ın bölücü propagandalarına aldanmamak gerektiğini belirtmektedir. Tamimin tam metni şöyledir:

"Anadolu Türk Ortodoks Kiliselerine Bir Tamim

Allah'ın iradetiyle İse'l-Mesih'in hizmetkârı Keskin Türk Ortodoks reis-i ruhanisi Papa Eftim umum Anadolu'da bulunan ruhbanlara ve İse'l-Mesih'te bulunan

me'menlere pederimiz Allah ve Rabbü'l-Mesih tarafından inayet ve selamet olsun amin !..

İman, itikad ve hamiyetiniz nice? Malum olduğu cihetle evvel ve ahir vatanımız Anadolu'da hariçten gelme haksız taarruzlar neticesi olarak cereyan etmekte ve bizleri dahi müteessir eylemekte olan hadisat-ı harbiye ile onlara müteferri' meselelerde hakikatın bilhassa bizlere müteallik safhalarını bütün çıplaklığıyla meydana koymak azmiyle ve hak ve hakikatın müdafaası uğrunda kendi hal ve hareketimi Rab İse'l-Mesih'in misaline uydurarak ileri atılıyorum. Bu teşebbüsümün muvaffakiyeti ile Anadolu'yu yakıp kavuran felakete hitam verilmiş olacağı itikadındayım. Eğer nasihatım duyulursa şöyle ki : Avrupa müdahalesi ve bilhassa son zamanlardaki Yunan taarruzları neticesinde Anadolu'nun Müslümanları gibi Hıristiyanları da müteessir ve mutazarrır oluyorlar. Şuna hiç şüphem yokdur : Hiçbir Anadolu Hıristiyanı bulunamaz ki şu umumi felaketten kendilerine ait kısmının yegâne müsebbibi İstanbul patrikhanesi olduğuna kanaat getirmemiş olsun. Zira Rabbimiz İsa el-Mesih'in emri hilafına ruhbaniyeti ve mezhebimizi şerre alet ederek ırken Türk olduğumuz halde Elenlik propagandasıyla iğfal edilerek güya Anadolu'da bulunan Hıristiyanlar aslen Yunan imiş ve aslına rücu eyler imiş gibi ekalliyetler hukuku iddiasıyla mezhebi milliyete karışdırarak bir taraftan bizi Yunan âmaline alıştırmak desiselerini istimal ve diğer taraftan vekil-i umumimiz imişcesine hakkımızı istiyoruz gibi vaziyetler alarak Avrupaya karşı şikayetle bizi hükümetimizden müşteki sıfatıyla gösterdi. Bu hususta haklı mı haksız mı? Bu meselenin ruhani ve cismani olarak etraflıca halline girişelim. Ve evvela ruhani düşüncemizin hallinden bahs edelim. Incil-i Şerifte Rabbimiz İsa el-Mesih'in Allah'a ait olanı Allah'a , hükümdara ait olanı hükümdara veriniz diye buyurduğu muharrer olduğu gibi Rabbimiz İsa el-Mesih'in resulü polisin(?) Romalılara hitaben yazdığı mektubun on üçüncü babında aynen şöyle yazılıdır :

" Herkes emri altında bulunduğu hükümetlere itaat etsin. Zira Allah tarafından olmayan bir hükümet yokdur. Hükümet-i mevcude Allah tarafından tertib edilmiştir. Bunun için hükümete muhalefet eden Allah'ın tertibine mukavemet etmiş olur. Mukavemet edenler kendi aleyhlerine hüküm davet ederler. Zira hükümetler iyi ameller için değil ancak kötü ameller için korkuturlar. Hükümetten korkmamak ister misin? İtaat et ve iyi olanı işle ki onun tarafından medh olunacaksın. Çünkü senin iyiliğin için Allah tarafından memurdur. Lakin kötü olanı işlersen kork

çünkü o kılıcı beyhude taşıyor, zira Allah tarafından memur olup kötülük işleyen ve itaat etmeyen üzerine gazap icrası için intikam alıcıdır. Bu ecelden yalnız gazap sebebiyle değil ancak zamir sebebiyle (Yani bütün kalbinizle samimi olarak) dahi tabi olmak lazımdır. Bu sebepten vergi dahi verirsiniz zira hemen bu şeye mukayyed olarak Allah tarafından memurdurlar. İmdi cümleye haklarını yani vergi hakkı olana vergi, gümrük hakkı olana gümrük, korku hakkı olana korku, itaat ve hürmet hakkı olana itaat ve hürmet ifa eyleyiniz.

Meselenin ruhani kısmına bu misaller kafidir. Cismani düşüncemize geldikte bu yük açık ve basit olduğundan uzun izahata lüzum görmem. Herkesce müsellemler bir keyfiyettir. Mesela ırken tabiaten Türk olduğumuzdan Patrikhanenin bize Türk lisanımızı gaib ettirmek için yaptığı bunca tedbirler kar etti mi? Türk tabiatımızı değiştirmek için Hıristiyanlıkta na mahrem yok imiş gibi kiliselerde Avrupa usulü karıları erkeklerle beraber dua etmeye ve aile arasında teklifsiz görüşmeye alışdırmak için gönderdiği muallim ve muallimeleri tedbirleri zerre kadar yer tuttu mu?

Bizim Türk lisanımızla Türk tabiatımız işte olduğu gibi bakidir. Yine polis(?) resulün emri mucibince kadınların başlarını kilisede ve haricte örtterek ve erkeklerden ayrı mahalde görüyoruz. Ve başkası ile ihtilatlarını kışkamız. Bu tabiat Türk ırkından başka bir ırkda yoktur. Ve ırkımızın halis evladı olduğumuzu bu ahvalimizden isbat ederiz. İşte düşüncelerimizi bu suretle hülasa ve halletmiş oluyorum zannederim. İşitmek için kulağı olan işitsin on asırdan beri Anadolu'da Türk hükümetimiz ne zaman kiliselerimize taarruz etti? Bu vakimidir : Haşa.

Şu halde biz ne Fener Patrikhanesine ne de Avrupa devletlerine Anadolu Türk Ortodoks Hıristiyanları için vekalet vermedik. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinden şikayet etmedik ve evvel ve ahir hiçbir şikayet etmekliğimize sebep ve mahal de yoktur. Biz Anadolu'da iki kardeş asırlardan beri yan yana yaşadık. Anadolu davasında biz Türk kardeşlerimizle alenen müşterekiz. İmdi gönül birliğiyle ve pek samimi olarak milli davamızı müdafaa ederken Büyük Millet Meclisi bizim meşru ve bi'n-nefs mahiyetimizden doğmuş hükümetimiz olduğunu bütün cihana ve yine pek samimi olarak anlatmak zamanı gelmiştir. Şu halde umum Anadolu Türk Ortodoks ruhbanları ve Hıristiyanlarını meşru davamızın müdafaasına davet ediyorum. Din Allah'a ait ve vicdana merbuttur. Kiliseler siyaset ocağı değil Allah'ın evidir. Din şerre alet değil hayra delalettir. Fener Patrikhanesi ruhani vazifesini ihmal

ederek şanlı Türk ırkının biz şanlı evladı olduğumuz halde bizi desise ile Yunanlı yapmağa kalkışması ve Avrupa'ya böyle göstermek istemesi Allah'ın emrine ve hakikate muhaliftir. Bunun için Anadolu'da Türk'ten başka bir ırk yoktur ki cemiyet-i akvam ve Avrupa devletleri burada bir ekalliyetler hukukundan bahsedebilsinler. Binaenaleyh hakikati bütün dünyaya ilan ile bu ekalliyetler hukuku meselesini reddedelim. Reddedelim ki Anadolu'da yalnız Müslüman Türk ve Hıristiyan Türk vardır ve hükümetimiz bizim kurduğumuz hükümettir. Lütfen bir ailenin evladı arasına girmeyiniz. Yunan gayreti güdenlerin yalancı sözlerine kanmayınız işbu selamet milletin olacaktır. Mektubumun kilise reis ve ruhanisi tarafından umum millete kıraat ve ilanını istirham eder ve meşru davamızın iddiasına vekaletlerini telgraflan intizar, ve selametlerini Peder Allah'tan ve Rab İsa el-Mesih'den temenni ederek dualar eylerim.

Keskin Türk Ortodoks Reis-i Ruhani
Metropolit Vekili Eftim”⁶

C. Yozgat Türk Ortodoks Cemiyeti Reis-i Ruhani Papa İliya'nın Keskin Metropolit Vekili Papa Eftim Efendi'ye Gönderdiği Bir Mektup

Gazetede ki “Keskin Metropolit Vekili Faziletli Papa Eftim Efendi'ye” başlıklı haberden anlaşıldığına göre Kendilerini Türk, Anadolu'yu vatan, T.B.M.M Hükümetini meşru hükümetleri bilen Yozgat Türk Ortodoksları, bu konularla ilgili açıklamalar yapmak ve girişimlerde bulunmak üzere Metropolit vekili Papa Eftim Efendiyi vekil tayin etmişlerdir:

“Keskin Metropolit Vekili Faziletli Papa Eftim Efendi'ye

Mukaddes tamiminizi umum efrad-ı cemiyetimiz maa'l-iftihar okumuştur. Her bir kelimeniz beşyüz seneden beri sayesinde saadette yaşadığımız Türk hükümetimize karşı kalplerimizdeki hissiyat-ı meşkuremizi tasrih eylemektedir. Alenen ilan ve tasdik eyleriz ki müdahale-i ecnebiyi temin maksadıyla meydana sürülen ekalliyetler hukuku namına hiçbir iddia ve matlaba hatırımıza gelmediği gibi bu babdaki taşradan yapılacak her bir iddiayı yüksek sada ile ve icabında Avrupa hükümetlerine hitaben tahriratımızla red ve tekzibe ve Fener Patrikhanesiyle

⁶ Yeni Yozgat, Sayı 22, 29 Kanun-ı Evvel 1337

münasebatı kat' eylediğimizi ve bizim halis ve hilesiz Türk Ortodoksu bulunup Yunanistan ile bir gûna münasebet-i irkiyemizin olmadığına ve hükümetimiz indinde Türk kardeşlerimizden hiçbir farkımız bulunmadığını bütün cihana ilana zat-ı fazılanelerini tevkil eylediğimizi arz ve ellerinizden öperiz Efendim.

Yozgat Türk Ortodoks Cemiyeti Reis-i Ruhanişi Papa İliya
Yozgat Türk Ortodoks Cemiyeti Hey'et-i İhtiyariyesi”⁷

II. ANADOLU'DA EŞİTLİK VE ADALET

Gazetenin başyazarı Divanlizade Ahmet Hamdi'nin kaleme aldığı makalelerden biri de Türkiye'de yaşayan Hristiyan azınlıkların durumları ve Türk Devletinin bu azınlıklara yaklaşımı ile ilgilidir. “Anadolu'da Adalet Müsavat” başlıklı makale aynen aşağıya alınmıştır:

“Anadolu her vakit hamî-i beşerdir. Anadolu'nun hakiki sahibi olan Türkler bila tefrik-i cins ve mezhep Anadolu'ya sığınan her milleti şekliyle, diniyle, ananesiyle muhafaza ve himaye etmiş kendisinin nail olduğu bütün hukuktan her sınıfı istifade ettirmiştir.

Dünyada Anadolu'dan başka hiçbir kıta gösterilemez ki Anadolu gibi taht-ı hakimiyetinde bulunan ekalliyetlere emniyet ve hukuk bahşetmiş olsun.

İslamiyetin pişdarlık ve alemdarlığını deruhte etmiş olan Anadolu Türkleri hiçbir zaman kavi muhteşem bulunduğu tarihlerde zaif ve natuvan bulunduğu anlarda ekalliyet-i Hıristiyanîyenin hukuk-ı medeniye ve siyasiyesine hiçbir suretle tecavüz ve müdahale ve bunların hukukunu hukuk-ı İslamiyeden tefrik etmemiştir.

Anadolu'da ekalliyetler her vakit kendilerine mahsus teşkilata malik ve dinlerinde maariflerinde müstakil oldukları ve her gûna hukuk intihabı haiz buldukları gibi memleketin mukadderatıyla alakadar olan bilumum vezaif-i resmiyeye bile iştirak ettirilmiştir. Buna tarih bir şahid-i adildir. Yine tekrar ederiz. Anadolu gibi başka dinlere başka ayinlere adavet beslemeyen tecavüz etmeyen dünyada bir kıta bir memleket gösterilemez.

Anadolu'da bu vaziyet Müslümanlığın ebedi ve fitri olan düsturu muktezası olmağla beraber misak-ı millimiz bunu bir kez daha teyid ve tesbit etmiştir.

⁷ Yeni Yozgat, Sayı 22, 29 Kanun-ı Evvel 1337

Anadolu'nun saadetini istiklalini fiilen ihlale çalışmayan her millet Türkiye'nin haiz olduğu her türlü hukuk-ı siyasiye ve kanuniyeyi her vakit haiz olmuş ve bundan sonra da bu hakkın masunu'l-arz olduğu Türklerin ebedlere kadar sadık kalacağı Misak-ı Milli ile temin ve tekid edilmiştir.

Anadolu'da her Türk'ün fikri böyledir. Türkler Hıristiyan ekalliyetlerini daima himaye etmektedir. Sanatkarlara sermaye vermek, şirket-i ticariye aktederek onlarla her suretle teşrik-i mesai etmek gibi vatandaşlık hukukuna riayet etmeyi Türkler meziyet ve medeniyet-i beşeriyeden addederler.

Anadolu'da bu düstur icra-yı ahkam etmese idi, Anadolu'da hükümet-i saire gibi ekalliyeti temsil usulüne sa'y eden bir fikir bulunsaydı altı yedi asırdanberi bu topraklarda Türklere başka bir millet bir din gösterilemezdi.

Koca Endülüs Hükümet-i İslamiyesini istila eden hükümet icra-yı hüküm ettiği memlekette bir Müslüman gösteremez.

Anadolu'da ekalliyetleri teşkil eden millet-i saire bütün Hıristiyanlığıyla Anadolu'nun bütün nimet ve saadetinden hisse-yâb olarak terakki etmiş gözler önünde izhar ve ibraz-ı mevcudiyet edip duruyorken Türklere vahşet ve zulüm isnad etmek meşhudat ve mahsusanın hilafında bir iftira olduğunu müfteriler dahi tasdik ve itiraf etmeğe mecburdurlar.

Anadolu Türkleri din-i fitrisinin emrettiği adalet ve müsavata hiçbir vakit terk etmemiş ve terk etmek zulüm ve vahşet vadilerine düşmek zannından ilelebed münza bulunmuştur.

Anadolu adaletiyle bila tefrik-i cins ve mezhep bütün ekalliyetlere kaide-i müsavata tatbikle müfthirdir.

Bütün beşer bu fikirde bulunsaydı harb-i umumi beliyyesi cihanı kanlara ateşlere gark etmez, İngilizler hakk-ı meşruamıza taarruz eylemez, vahşi Yunanlıları silk-i meşruamıza saldırtmazdı

Anadolu bu adaletiyle ilelebed payidar olacağına kanidir. Zalimler mütecavizler elbette kahrolacaktır. Zira zalimler bir gün dedirir kudret-i Mevla "Tallahi lekad âtârekallahi aleyna "

Ahmed Hamdi⁸

⁸ Yeni Yozgat, Sayı 30, 16 Mart 1338

BESİNCİ BÖLÜM

I. YOZGAT VE ÇEVRESİNDE TARIM

Büyük Millet Meclisi Hükümeti işe başladığı zaman ziraat oldukça kötü bir durumda idi. Eskişehir ve Afyon gibi harbe sahne olan buğday üreticisi olan bölgeler harekattan büyük zarar görmüşlerdir. 1920 - 1921 ve 1922 yılları zirai üretimin en düşük seviyesini bulduğu yıllar olmuştur. Milli hükümet bu kritik duruma geçici de olsa bazı tedbirler almak zorundaydı. İlk akla gelen imparatorluktan tevarüs edilen Zirai Mükellefiyet Kanunu'nu ihya ederek yeniden tatbik sahasına koymak olmuştur. 9 Ekim 1921 tarihli "Zirai Mükellefiyetin Tatbik Suretine Dair Nizamname" ile ziraatte çalışmak üzere askerlikten tecil edileceklerin durumları ile üretimi artırmak için yapılması gerekli işler tespit edildi. Zirai mükellefiyete ait hususlarda birlik ve müşterek bir istikamet sağlamak ve hükümetin mesai ve icraatını ahenktar kılmak maksadıyla İktisat Vekili'nin reisliği altında milli müdafaa ve Dahiliye müsteşarları ile ziraat genel müdüründen ve dışardan alınacak bir ziraatçıdan oluşan bir heyet işleri düzenlemeye memur edildi.¹

Hükümet bu çerçevede köylüye zaman zaman karşılıksız tohum dağıtılması, tarımı kolaylaştırmak ve teknik tarımı teşvik etmek amacıyla Ziraat Bankası aracılığıyla tarım aletleri satılması, askerlik çağına gelmiş olanlardan belli bir dönümün üzerinde arazi işleyenlerin askerliklerinin tecili gibi kolaylıklar sağlamıştır. Bu konularla ilgili haberler şöyledir:

"İktisat Vekaletinden Makam-ı Mutasarrifiye Mürur Telgrafname Suretidir.

Vilayat-ı mustahlasa ahalisine verilen tohumluk ziraatı afvı hakkındaki 20 Nisan 337 ve 120 numaralı kanunun birinci maddesine zeyl olmak üzere Büyük Millet Meclisince kabul edilen 10 Teşrin-i sani 337 tarihli kanun sureti ber vech-i ati tebliğ olunur.

Düşman ayağı görmediği halde ateş mintikasına tesadüf ederek cephe ittihaz edilmiş mahaller ahalisine de mezkur birinci maddenin hükmü şamildir."²

"Yozgat Ziraat Müdüriyetinden

Ziraat bankasına tek tekerlekli Rodnak(?) pullukları vürud etmiştir. Bunlar gayet basit olmağla beraber mükemmelen hafriyat icrasına pek elverişlidirler. Herk

¹ ELİDEM, Vedat; Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi, Ank., 1994, Sh. 161-162

² Yeni Yozgat, Sayı 17, 22 Teşrin-i Sani 1337

zamanı hulül etmekte olduğundan alat-ı mezkureden birer tane edinmeleri muhterem çiftçilerimize tavsiye olunur.”³

“Zira'ın Tecilleri Hakkında

Peder ve validelerinden intikal eden araziyi öteden beri san'at-ı mutadeleri olduğu vechile zer'etmekle meşgul olanlar ve kanunun sarahatı miktarındaki kendi arazileri mevcut ve fakat bundan bir kısmının su altında kalmak dolayısıyla su altında kalan kısma mukabil veya daha ziyadesi bi'z-zarur isticar suretiyle ikmal-i ziraat edenlerin mükellefiyet-i ziraiye nizamnamesinden istifadeye hakları olduğu Müdafaa-i Milliye Vekalet-i Celilesinden iş'ar buyurulmuştur.”⁴

A. Yozgat Mükellefiyet-i Ziraiye Komisyonu Teşkili

Yozgat Mutasarrıflığı da Umur-ı İktisadiye Vekalet-i Celilesinden gönderilen meblağ-ı mükellefiyet nizamnamesi uyarınca merkez livada mutasarrıf Hilmi Beyefendinin başkanlığında askerlik şube başkanı miralay Abbas, Ziraat müdürü Fuat ve jandarma tabur komutanı binbaşı Rifat Beylerle tarımla uğraşanların ileri gelenlerinden Divanlızade Hamdi ve Hacı Abidinzade Tevfik Efendilerden oluşan mükellefiyet-i ziraiye komisyonunu kurarak çalışmalara başlamıştır. Bu komisyon birtakım kararlar almış ve bu kararları ilgili birimler aracılığı ile halka tebliğ etmiştir. Yozgat yöresinde tarımı kontrol altına almak amacıyla mahalle ve köy ihtiyar heyetleri ve muhtarlıklardan düzenli bir şekilde rapor istemişlerdir. Bu komisyonun oluşturulması ile ilgili haber “Komisyon Teşkili” başlığı ile verilmiştir:

“Ziraat işlerinin mahur-ı matlubede cereyanını temin ile atiyen vukuu melhuz mezabatanın izalesi esbabının istikmalî maksadıyla Umur-ı İktisadiye Vekalet-i Celilesinden meblağ-ı mükellefiyet-i nizamnamesine tevfikân merkez livada mutasarrıf Hilmi Beyefendinin taht-ı riyasetlerinde ahz-ı asker kalem reisi miralay Abbas, Ziraat müdürü Fuat ve jandarma tabur kumandanı binbaşı Rifat Beylerle muteberan-ı Zirâ'dan Divanlızade Hamdi ve Hacı Abidinzade Tevfik Efendilerden mürekkep olmak üzere teşekkül eden mükellefiyet-i ziraiye komisyonu şehr-i halin

³ Yeni Yozgat, Sayı 30, 16 Mart 1338

⁴ Yeni Yozgat, Sayı 50, 10 Ağustos 1338

on ikisinde birinci ictima'ı akd ederek mevadd-ı atiyenin jandarmaya, ser komiserliğe ve nevahiye tebliği kararlaştırılmıştır.

1 - Her mahalle ve karyenin bilcümle alat-ı ziraiye, tohum ve çift hayvanatının hane itibariyle kaydıyla zira' hey'ât-ı ihtiyariye tarafından musaddak birer kıta defterin bir hafta zarfında mükellefiyet-i ziraiye komisyonuna irsal eylemeleri.

2 - Her çift hayvan başına la-akal kırk dönüm zeriyyatta bulunması icab ettiğinden çift hayvanı sahiplerine bu mükellefiyetin lüzum-ı tebliği.

3 - Mahalle ve kura hey'et-i ihtiyariyesi her ay mahallat ve köylerinde kimler tarafından ne miktar ve ne cins ziraiyyat yapıldığını müş'ir ve musaddak bir defteri mükellefiyet-i ziraiye komisyonu riyasetine vermekle mükellef olduklarının hey'ât-ı ihtiyariyeye tefhimi.

4 - Mahallat zürainın ve köylünün tayin edeceği haftada bir gün münhasıran asker aileleriyle eytam ve eramil(?) tarlaları ziraiyat işleriyle iştigal-i mahalle ve karyeden herkesin mecbur olduğunun zürra'a lüzum-ı tebliği.

5 - İkiyüz dönüm ziraiyyatta bulunanların kendileriyle birlikte yanaşmasının ve daha fazla ziraiyyatta bulunanların da beher yüz dönüm için bir yanaşmasının daha gayr-i müsellağ olmak şartıyla askerlikten tecil kılınacağına zürra'a tefhim edilmesi

6 - İkiyüz koyun veya keçisi veyahud elli sığır veya hergelesi bulunanların kendisi ile birlikte birer çobanlarının gayr-i müsellağ olmak şartıyla askerlikten tecil olunacağına zürra'a tebliği.

7 - Beş yüz dönüm kışlık ve iki yüz dönüm yazlık mezruatı veyahud beher yüzyirmi dönüm bağ veya bağçeyi muhafaza eden bekçilerin aynü'l-eslaf askerlikten tecil kılınacağına zürra'a tefhimi.

8 - Orak makinası isti'mal eden çiftçilerin makinayı kullanan ademi veyud kendisinin hasat ve harrenin devam ettiği altı ay zarfında askerlikten muaf olduğunun zürra'a tebliği.

9 - Mükellefiyet-i zürra'iyenin hüsn-i tatbiki emrinde hey'et-i ihtiyariyeye tahmil edilen maru'z-zikr vezaifin ifası sırasında tebligatına itaat etmeyenlerin ez-cümle tayin olunan mıntıkada bir gün imeciye iştirak etmeyenlerin mükellefiyet-i zürra'iyeye kanununun dördüncü maddesine tevfikan sulh mahkemelerine yirmi kuruştan beş yüz kuruşa kadar ceza-yı nakdi vereceği ve tekrarı halinde bir haftadan

üç aya kadar hapsedilmekle tecziye olacaklarının anlayacakları bir tarzda zürra'a tefhimi

Bundan başka haklarında nizamname ahkâmı tatbik edilmek üzere Ticaret Odası Riyasetinden bir tezkere ile resmi ve hususi beşbin lira ve daha fazla sermayesi olan şirketler hakkında malumat talep edilmesine ve mükellefiyet-i zürra'îye nizamnamesinin madde-i mahsusasına tevfikân her kazada belediyenin takdir edeceği ücretle alat-ı ziraa imal ve tamirini deruhte edecek iki demirci ve iki marangozun askerlikten tecil kılınacağına binaen keyfiyetin ilanı ile müracaat edenlerin isimlerinin, komisyona iş'arı lüzumunun Belediye Riyasetine yazılmasına karar vererek ikmal-i müzakere eylemiştir.”⁵

İktisat ve Müdafaa-i Milliye Vekaletlerinin emirleri gereği Yozgat Mükellefiyet-i Ziraiye Komisyonu, tarım faaliyetlerinin aksatılmaması ve üretimin artırılması için şu gruptaki insanların askerliklerinin tecil edileceği kararını Yozgatlılara duyurmuştur:

1. Aşar mültezimleri
2. İkiyüz dönüm arazi işleyenlerin kendileri ile birlikte bir yaşması
3. İkiyüz koyun veya keçisi veyahud elli sığırı bulunanların kendisi ile birlikte birer çobanları
4. Beş yüz dönüm kışlık ve iki yüz dönüm yazlık mezruatı veyahud beher yüzyirmi dönüm bağ veya bağçeyi muhafaza eden bekçiler
5. Orak makinası kullanan çiftçilerin makinayı kullanan adamı
6. Her kazada ziraat aletleri imal ve tamirini üstlenecek iki demirci ve iki marangoz

B. Yozgat'ın Zirai Durumu Hakkında Rapor

Gazetenin haberinden anlaşıldığına göre Yozgat ve yöresinin zirai durumu ile ilgili bir rapor düzenlenmiştir. Bu raporda yörenin iklimi, su kaynakları, yüzey şekilleri ve ekilen arazilerin durumu hakkında bilgiler verilmektedir:

“Yozgat Livasının Ahval-İ Ziraiyesi Hakkındaki Rapordan
Vaziyet ve İklim

⁵ Yeni Yozgat, Sayı 17, 22 Teşrin-i Sani 1337

Kadimen "Bozok" namıyla yad olunan Yozgat sancağı 34-36 tül ve 39-4015 arz daireleri arasındadır. Liva arazisi garptan şarka doğru imtidad eder. Vaziyet-i arazi Karadeniz'e müteveccihdir. Binaenaleyh umumen miyah-ı cariyesi Kızıl ve Yeşil ırmak nehirlerine karışarak Karadeniz'e munsab olur.

Yozgat sancağı şimalen Çorum livasının Sungurlu, Alaca, Hüseyin Âbâd kazalarıyla Tokad sancağının Zile kazası, şarken Sivas vilayetinin merkez sancağı, cenuben Kayseri ve Kırşehir livaları, garben Kırşehir ve Ankara sancağının Keskin kazası arazileriyle muhat ve mahduddur. Dağlarının kesret ve mailelerinin ziyadeliği hasebiyle takriben yirmi bin kilometre murabba'ı vüsatında arazi-i maile ekfıbayı ihtiva eder.

Liva arazisini muhtevi olan mıntıka mürtefi' olup bu irtifa sancağın garp hududunda ve Sekili karyesi kurbunda 600-700 ve cenup hududunda 1000-1200 ve garp hududunda 60 kilometre mesafede vaki Yozgat kasabası merkezinde 1350 ve şark hududunu teşkil eden Akdağmadeni kasabasında 1600 metreden ibarettir. İrtifa Yozgat ve Maden kasabalarının mebnî olduğu mevaki istisna edildiği halde menatık-ı sairede hemen hemen gayr-i mahsusdur.

Zira umum liva arazisi arızalı ve fakat vasi' bir ova manzarasını irae eden bir yayladan ibarettir. Bu ovanın içinde dağlar, tepeler ve vadiler de vardır. Her ne kadar bu dağların irtifaları ovalara nazaran az yüksek görünüyorsa da haddizatında mühimcedir. Mesela livanın şark hududunu teşkil eden Akdağmadeni dağlarında bu irtifa 2200 metreye kadar vasil olur. Livanın kısm-ı azamı teşkilat-ı araziyesi devr-i salis tabasına ait olup umumiyet itibariyle kireçli kısmen çorak ve kepir, dağlarının kısm-ı kullisi çıplak mahrukatsız menbaları az suları ender koyleri de gübre yakmak zarureti mevcut gübrenin şu suret-i istihlakinden dolayı toprakların kuvve-i inbatiyeleri idame edilmek vesaitinden mahrum, çıplaklık dolayısıyla dağları, tepeleri mail-i inhidam ve heyelan, yamaçları dereleri ve su mecraları yırtılmaya ve taşlanmaya ve sel ve mahrutların teşkiline maruz topraklardır. Müfrit ve gayr-i muttarid bir iklim hükümandır. Kışın çok soğuk ve yazın ziyade sıcak olur. Ekser senelerde hararet yazın 30-35 ve kışın tahte's-sının 15-25 dereceye kadar tereffü' ve tenezzül etmek suretiyle mütebeddel ve mütehavveldir.

Kış az çok bir şiddetle Teşrin-i Evvelde ibtidar ederek Mayıs gayesine değin devam eder. En müz'ic dondurucu soğuklar Kanun-ı Evvel ve Sani ve Şubat aylarında hâdis olur ki bu aylarda harur tahte's-sıfır 15 ve 25 derecesine kadar

tenezzül eder. Bu aylarda nüzul eden kar azami irtifaa vasıl olur. Yağan karın iki üç ay gibi uzun bir müddet zarfında hiç erimeyerek kaldığı taderül vuku değildir. Bu aylarda yağan kar ale'l-husus mevaki'i mürte'fede ekser vakit şiddetli karayel, yıldız ve poyraz gibi rüzgarlara terafik ederek tipi denilen hadise hasıl olur ve günlerce devam eder. Bu hadisenin devamı müddetince kapıdan dışarı çıkılamaz. Soğuklar Mart ayının hululüyle kırılmaya ve karlar erimeye başlar.

Nisan ve Mayıs ayları az çok fasılalarla yağmurlu ve soğuk olarak devam eder. Mayıs zarfındaki yağmurlar ekseriyetle dolu ile müterafikan nüzul eder. Ve bazen ziyade miktarda düşerek ale'l-ekser tabakat-ı miyaha badi olur. (Cibal çıplak olduğundan) mahal be mahal mahsulata iras-ı hasar eder. Gerek dolu ve gerek tabakat-ı miyah hadisesinden merkez ve mülhakatta her sene bir çok karyeler mahsulatında mütezayid derecede zarar vukuu muhakkaktır. İlk bahar bu kadar kış ile karışıyor. Haziran ayının hululüyle yağmurlar kesilir ve kuraklık başlar. Ve bütün yaz devam eder. Hazirandan bi'l-itibar Teşrin-i Evvele kadar hiç yağmur yağmaz, yağsa bile miktarı o derece az olur ki katiyyen bir faideyi mucib olmaz.⁶

Yapılan araştırmalara göre Yozgat köylerinin büyük çoğunluğunun Müslümanlardan meydana gelmesi sebebiyle tarım ve hayvancılığın Müslümanlar eliyle yapıldığı tesbit edilmiş bulunmaktadır. Gerek ziraatin ve gerekse de hayvancılığın büyük çaplı yapılamamasından dolayı, gelirin de ancak ihtiyaca cevap verebilecek kadar olduğu görülmektedir. Bu husus, ölen köylülerin bıraktıkları terekelerden açıkça anlaşılmaktadır.⁷

II. YOZGAT VE ÇEVRESİNDE HAYVANCILIK

Dahiliye Vekaletinden Yozgat Mutasarrıflığına gönderilen kararnamede savaş durumu sebebiyle ülkede koyun sayısının düşünülemez derecede azaldığı, bu yüzden koyun sürülerinin artırılması için gerekli tedbirlerin alınması ve özellikle dişi kuzuların kesinlikle kesilmemeleri emredilmektedir:

“Dahiliye Vekalet-i Celilesinden Kararname Sureti

Ahval-i harbiye hasebiyle memleketimizde hayvanat-ı ganemiye nesli telakki edilemeyecek derecede nedret kesb etmiş olmasından ağnam sürülerinin istihsalat-ı

⁶ Yeni Yozgat, Sayı 62, 2 Teşrin-i Sani 1338

⁷ CANSIZ, İsmail: Şer'îye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Yozgat Sancuğu, Doktora Tezi, Ankara, 1997 sh. 180.

muhtelifesinden istifade etmek için tezyidi esbabı hazırladıkta zaruri bir şekil almasından naşi bu seneye mahsus olmak üzere dişi kuzuların katiyyen men'-i zebhi İktisat Vekaletinin 28 Kanun-ı Sani 338 tarih ve baytar müdüriyet-i umumiyesi 636-6 numaralı tezkeresi üzerine icra vekilleri heyetinin 4 Şubat 338 tarihli ictimainda karar-gîr olmuştur.”⁸

A. Yozgat'ta Hayvancılığı İyileştirme Çalışmaları

Yine Yozgat'ta iyi cins at sayısının artırılabilmesi maksadıyla Özel İdare tarafından damızlık safkan Arap aygırı getirildiği, bundan istifade etmek isteyenlerin kısraklarını Baytar Müfettişliğine muayene ve kaydettirmeleri istenmektedir:

“İlan

İdare-i hususiye hayvanda bu sene mevcut üç adet arap aygırı ile Nisanın 15. gününden itibaren meccanen sîkad icrasına mevki-i mahsusunda mübaşeret edileceğinden damızlığa elverişli ve teşkilatı muvafık kısrağı olanlar şimdiden baytar müfettişliğine bi'l-müracaat kısraklarını muayene ve kaydettirmeleri ve evvelce idaremizde kaydı bulunan kısrakların da kaydını tecdid ettirmeleri ilan olunur.”⁹

B. Livamız Hayvanatının İslahına Doğru Atılmış İkinci Hatve

Bundan başka sığır cinsinin de ıslah edilebilmesi için damızlık boğalar temin edildiği, böylece halkın daha iyi cins yavru almasının temin edildiği gazetede ki haberlerden anlaşılmaktadır:

“Evvelce tedarik edilen Yıldız, Ferhan ve Tayyar namlarındaki halisü'd-dem üç Arap aygırıyla iki aydanberi ahali yedinde bulunan cins kısraklara aygır deposunda sîkad icra ettirilmekte idi. Bu defa kasaba ahalisinin her sene yüzlerce ineklerinin sırf boğasızlık yüzünden kısır kaldığını ve bu müşkilata teşekkülâtı gayr-i muvafık ufak tosun bularak halkın cılız yavru aldıkları nazar-ı dikkate alınarak bu İktisati ihtiyac-ı mühimmenin tatmini için evsaf-ı matlubeyi haiz iki boğa mübayaa ve sîkad icrasına başlattırılmıştır. Tedariki mukarrer yirmi boğa için de neşredilen şerait-i mahsusa dairesinde celb ve furuht etmek üzere Nizamzade Ali ve Çorumlu

⁸ Yeni Yozgat, Sayı 28, 2 Mart 1338

⁹ Yeni Yozgat, Sayı 33, 6 Nisan 1338

Arif Efendilere bin lira avans olarak tesviye edilmiştir. İdare-i mahsusiyenin sırf ahalinin ıskadısı için müteahhidlere bu derece teshilat göstermesi ıslah-ı hayvanata olan arzularının en maddi bir delili olmakla müteahhidlerin matlub boğaları kendi memleketlerinin menafii namına temine çalışacaklarına emniyet-i kamilemiz vardır.”¹⁰

C. Canlı Hayvan İhracının Yasaklanması

31 Ağustos 1338 tarihinde yayınlanan bir haberdan anlaşıldığına göre dahildeki ihtiyaçlar sebebiyle devlet zaman zaman canlı hayvan ihracını yasaklamak zorunda kalmıştır:

“Hayvanat-ı bakariyenin alel itlak men'i-i ihracı hakkındaki 20 Temmuz 38 tarihli Hey'et-i Vekile kararının mahalline tebliğinden evvel ihrac vesika-i bakariyesi almış olan hayvanat ashabı bu telgrafın tebliği tarihinden itibaren nihayet bir hafta içinde hayvanları ihraca mezundurlar. İş bu haftanın güzarı ile beraber mezuniyet vaki mürtefi' olup memnuiyet-i mevzua alel itlak bir tarzda iktisab-ı katiyet eyler. Hey'et-i Vekile kararının tebliğinden sonra asan-ı cevaz-ı ihrac vesaik-i baytariyesi kâin-i lem yekün olduğu gibi bu suretle cevaz-ı ihrac-ı vesaik ita eden baytar memurları da mes'uldür.”¹¹

III. YOZGAT VE ÇEVRESİNDE TİCARET

Bu zamana kadar yapılan araştırmalar Yozgat ve yöresindeki İktisati ve ticari hayatın genellikle gayr-i müslimlerin elinde olduğunu ortaya koymuştur. Bu unsurlar esaf ve zaaatkarlığın hemen her alanında faaliyet göstermekteydiler. Gayri müslimlerin genel olarak uğraştıkları işler; kuyumculuk, tefecilik, manifaturacılık, terzilik, zahirecilik, kunduracılık, şekercilik vb. gibi geliri çok olan esnafıktı. Eczacılık, tabiplik, avukatlık gibi yüksek tahsil gerektiren mesleklerin de, gayr-i müslimler tarafından yürütüldüğü tesbit edilmiştir.¹²

¹⁰ Yeni Yozgat, Sayı 42, 8 Haziran 1338

¹¹ Yeni Yozgat, Sayı 53, 31 Ağustos 1338

¹² CANSIZ, İsmail; Şer'îye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Yozgat Sancağı, Doktora Tezi, Ankara, 1997 sh. 180,

Gayr-i müslimler, İktisadi açıdan Müslümanlara göre daha güçlüydüler. İncelenen vesikalarda gayr-i müslim murisler ortalama olarak 41.243 kuruşluk mal varlığına sahip iken, Müslüman murislerin ortalama olarak 14.879 kuruşluk miras bıraktıkları görülmektedir. Bu rakamlar İktisadi farklılığın ne kadar büyük boyutlarda olduğunu açık delilleridir. Müslüman olmayan unsurların devencilik, hizmetkarlık, hamamcılık, ekmekçilik, merkepçilik, elekçilik, yunakçılık, katırcılık gibi iş ve meslekleri hemen hemen hiç yapmadıkları görülmektedir. bu iş ve mesleklerin Müslümanlarca yürütüldüğü anlaşılmaktadır.¹³

Devlet gelirlerinin yetersizliği Milli Hükümeti, hemen bütün vergilere değişik oranlarda zamlar yapmaya sevk etmiştir. Bu zamlar yapılırken gözetilen gaye, İktisadi mahiyette olmaktan ziyade mali mülahazalara dayanmış, bütün çalışmalar devlet gelirlerini artırmaya yönelmiştir. Bununla beraber eski vergi sistemindeki adaletsizliklerin giderilmesine, çiftçinin vergi yükünü haddinden fazla artırmamaya ve o zamana kadar vergilendirmede imtiyazlı bir durum elde etmiş olan kazanç erbabının layıkı veçhile vergilendirilmesine gayret edilmiştir.

“Dahiliye Vekaletinden

Madde 1- Kavanin-i mahsusasına tevfiikan muayyen makasıtta istifade edilmekte olan emlak ve temettu vergileriyle ağnam resmi ve küsurat-ı muntazamaları 1338 senesine mahsus olmak üzere sene-i mezkure Martından itibaren defaten tahsil olunur. Kûsurat-ı muntazama tahsil olundukça doğrudan doğruya mahallindeki ziraat bankalarına tevdi olunur.

Madde 2- Fi 25 Teşrin-i Evvel 336 tarihli kanun ile kabul olunan harb kazançları vergisinden tahakkuk eden mekadir dahi birinci madde veçhile defaten tahsil olunur.

Madde 3- İş bu kanun 1338 senesi Martının birinci gününden muteberdir.

Madde 4- İşbu kanunun icrasına Maliye Vekili memurdur.”¹⁴

“İcra-yı sanat ve ticaret eden her şahıs veya şirket icra-yı sanat ve ticaret eyledikleri dükkan ve mağaza ve müessesede suret-i daimede çalışan müstahdemin ve amele ve hizmetkarların esamisini mübeyyin bir defterin her sene Eylülün on

¹³ CANSIZ, İsmail, a.g.e., sh. 180

¹⁴ Yeni Yozgat, Sayı 29, 9 Mart 1338

beşinden Teşrin-i Evvelin birine kadar mahalli mal memurluğuna itasına temettu' kanunun otuz dördüncü maddesi mucibince mecbur olduklarından işbu defter-i müstahdemin ve amele ve hizmetkarların esamisinden maada bu hizmetleri ile aldıkları maaş veya ücretlerin miktarı ve icra-yı sanat olunan mağaza ve dükkanın ebnası mülk sahibinin ve bedel-i icarının ve suret-i mahsusiye miktarı ve mevkiinin ismi de ilave olunacaktır. Teşrin-i Evvel ibtidasından itibaren yoklama yapılacağından bu suretle beyanname vermemiş olanlar hakkında bir liradan on liraya kadar ceza-yı nakdî alınacağı gibi temettu vergileri de iki kat olarak tahakkuk ettirileceği ve varidat ve menafi-i devlete müteallik olduğu cihetle işbu beyanname damga kanununun yirmi beşinci maddesi mucibince pulsuz olarak fakat rubu' kağıttan aşağı olmamak üzere beyaz veya aynı hacimde çizgili kağıtlara yazılacağı da ilaveten beyan ve alakadarana ilan olunur.”¹⁵

A. Tüketim Vergileri

T.B.M.M. Hükümeti, İstanbul Hükümetlerinin el attığı fakat geliştiremediği tüketim vergileri konusuna yeni maddeler eklemek suretiyle bu geniş sahadan faydalanma yoluna gitmiştir. Gazetede sigara ve kibrit başta olmak üzere çeşitli mallarla ilgili tüketim vergilerinden bahsedilmiştir:

“Yozgat Maliye Muhasebeciliğinden

25 Mart 335 tarihli kararnamede alınmakta ile şeker petrol çay kahveden olan resm şekerin beher kilosundan 15 ve petrolün beher kilosundan 6 ve çayın beher kilosundan 40 ve kahvenin beher kilosundan 20 kuruşa iblağ edildiği ve pirincin beher kilosundan 10 bilumum baharatın beher kilosundan 30 ve margarin yağlarının beher kilosundan 80 ve mumun beher kilosundan 30 ve adi sabunun 5 ve boş çuvalın beher kilosundan 5 kuruş resm-i istihlak istifası bu kerre Teşrin-i Evvelin 15 Nisan 38 tarihli kanun muktezasında bulunmuştur. Bilumum tüccar ve esnaf ve saire envai balada tadat olunan eşya ve erzakın yedlerinde ve mağaza ve dükkan ve ardiyelerinde mevcut malların cins ve miktarını tarih-i ilandan bilitibar bir hafta zarfında arz-ı hal mahiyetinde bir Beyanname ile muhasebecilik makamına bildirecektir. Müddet-i mezkure zarfında Beyanname ile mevcut malını bildirmeyenlerden iki kat resm-i istihlak alınacaktır. Mevcut malı Beyannameye

¹⁵ Yeni Yozgat, Sayı 56, 21 Eylül 1338

noksan dahil ettikleri anlaşıldığında ketb olunan miktar için de aynı muamele tatbik ve icra edilecektir.”¹⁶

“Sigara Kâğıdı Resm-i İstihlaki Hakkında Kanun

1-Azami 9 cm tül ve azami 5 cm arzında ve elli varakı havi bir sigara kağıdı defteri için 30 Eylül 36 tarihli kanun mucibince alınmakta olan 20 para istihlak resmi 40 paraya iblağ edilmiştir.

2- İşbu kanunun tarih-i meriyyetinden itibaren 15 gün nihayetine kadar bilumum sigara kağıdı âmil ve tacir ve bayileri yedlerinde sigara kağıdı defterlerinin miktarını 30 Eylül 336 tarihli kanun mucibince Beyanname ile memurin-i Maliyeye ihbar ve resm farkını ifaya mecburdur. Bu müddet hitamında mektum tutulduğu anlaşılan sigara kağıdı defterlerinin beherinden iki kat resm-i ceza istihsal olunur.

3-12 Mart 334 ve 30 Eylül 336 tarihli kanunların işbu kanuna muhalif olmayan ahkamı bakidir.

4-İşbu kanunun tarih-i merinden itibaren meriyyül icradır.

5-İşbu kanunun icra-yı ahkamına Maliye vekili memurdur¹⁷

“Kibrit Resm-i İstihlaki Hakkında Kanun

1-Elliden altmışa kadar kibriti muhtevi bir kutu için 30 Eylül 336 tarihli kanun mucibince alınmakta olan on para istihlak resmi 20 paraya iblağ olunmuştur.

2- İşbu kanunun tarih-i mer'inden itibaren 15 gün nihayetine kadar bilumum kibrit hasıl ve tüccar ve bayileri yedlerindeki kibrit kutularının miktarı 30 Eylül 336 tarihli kanun mucibince Beyanname ile memurin-i Maliyeye ihbar ve fark resmini ifaya mecburdurlar. Bu müddet hitamında mektum tutulduğu anlaşılan kibrit kutularının beherinden iki kat resm-i ceza istifa olunur.

3-14 Mart 334 ve 30 Eylül 338 tarihli kanunların işbu mevadd-ı kanuniyeye muhalif olmayan ahkamı bakidir.

4- İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren meriyyül icradır.

5- İşbu kanunun icra-yı ahkamına Maliye vekili memurdur.”¹⁸

¹⁶ Yeni Yozgat, Sayı 37, 4 Mayıs 1338

¹⁷ Yeni Yozgat, Sayı 38, 11 Mayıs 1338

¹⁸ Yeni Yozgat, Sayı 38, 11 Mayıs 1338

B. Aşar Vergisi

Yozgat Muhasebeciliği tarafından aşar vergisinin hangi şartlar altında kimler tarafından ve nasıl toplanması gerektiği konusunda bir açıklama yapılmıştır:

“Muhasebecilikten

Madde 1- Aşar nizamnamesinin 23. maddesi ahkamı mucibince aşar iltizam etmek isteyenlerin uhdelerinde bulunan sekenelerinden ve zürrain teayyüş ve idarelerine kafi ziraat arazisinden maada emlakın defter-i tahririyece olan kayıtlarından % 10' u bi't-tenzil mütebakisinin meclis-i idarelerin kararına tevfikan nihayet iki katı olarak bir itibar-ı mali takdir olunur.

Madde 2- İşbu iki kat olarak takdir olunacak itibar-ı maliden dolayı kuyud-ı tahririyece ne bir gûnâ zam yapılır ne de bir gûnâ vergi aranılır.

Madde 3- Kanunen mezun olmadıkça hiçbir suretle vergi tarh ve cibayet olunamaz. Aksi halde ifa-yı umur ve muamelata ceryan-ı niyyab olanlar ve bu babda tezkere ve makbuz tahririne kıyam eyleyenler ceza-i kanunanesinin mevadd-ı mahsusasına tevfikan tecziye olunurlar.

Madde 4- Şu kadar ki kıymet-i tahririye-i livanın dun olmamasından dolayı emlakının fazla zikri bulunduğu cihetle itibar-ı Maliyesinin fazla takdir edilmesi iddia olunup meclis-i idarece kıymet-i tahririyelerine zam icra edilerek itibar-ı malilerinin kıymet-i cedideleri üzerine takdir olunacak emlakın meclis-i idarece kabul edilecek kıymet üzerinden vergi alınması aşar nizamnamesinin 23. maddesi ahkamından olup ancak kıymet-i cedid üzerinden itibar-ı mali takdiri için zam edilecek bir veya iki kat zammiyattan dolayı yine bir gûnâ vergi aranılmaz.

Madde 5- İş bu ilan haricinde hilaf-ı hakikat olarak mesmu' olan şayiattan bi asl ü esas olduğu ve bu gibi işaat-ı kâzibede bulunanlar hakkında takibat-ı kanuniyeye tevessül olacağı ehemmiyetle ilan olunur.”¹⁹

C. Ticaret Panayırlarına Gönderilecek Mallardan Vergi

Alınmaması

Hariciye Vekaleti, Yozgat Mutasarrıflığına ticaret malları ve panayırlarla ilgili emirler göndermiştir. Mutasarrıflık da bu emirler gereği Yozgat halkına yaptığı

¹⁹ Yeni Yozgat, Sayı 46, 13 Temmuz 1338

tebligatta ticaret panayırlarına gönderilecek mallardan gümrük vergisi alınmayacağı, ithalat, ihracat ve nakliyatında özel kolaylıklar gösterileceğini bildirmiştir:

“Yozgat Mutasarrıflığından

Ağustos bidayetinde Şirket-i Toğuret(?) Eylülünden Teşrin-i evvele kadar bilvurud açılacak olan ticaret panayırlarına gönderilecek malların gümrük resminden istisnasıyla idhal ve ihracında nakliyat ve sair hususatça teshilat-ı mahsusa gösterileceğini ve Bakü'de bilhassa alat-ı ziraiye, elektrik, makine ve lazımleri, şeker, sabun, manifatura, ve İran'dan gelme pamuk, iplik, pirinç, gayr-i mamul deri ve kalpak derileri gibi eşya teşhir edileceği Hariciye Vekaletinden bildirilmiştir.”²⁰

“Keza

Kafkas yoluyla emtia-i İraniye sevk eden tacirlerin transit muamelesinden yüzde on ihraciye ki cem'an % 20 gümrük resmi itası mecburinin oldukları İran matbuatının neşriyatına müstenid Şark Cephesi Kumandanlığının iş'arına atfen Hariciye Vekaletinden bildirilmiştir.”²¹

D. Yozgat'taki Askeri Birliklerin İhtiyacı İçin Gıda Alım İhalesi

Mutasarrıflıktan yapılan bir başka duyuruda ise Yozgat'ta bulunan ve bulundurulacak olan askeri birliklerin ihtiyacını karşılamak üzere mal ve hizmet alımı yapılacağı bildirilerek alınacak mal ve hizmetlerin cins ve miktarları belirtilmiş ve ilgilenenlerin Liva Meclis Başkanlığına müracaat etmeleri ilan edilmiştir:

“Yozgat Mutasarrıflığından

Madde 1- Cihet-i askeriyeden verilecek dakikin beher yüz kilosuna mukabil yevmi asgari üç bin azami yedi bin çift etmek tabh ve teslim edecektir

2- Kıta-i askeriye için 6.000 kilo raddesindeki sade yağ cesde cesde veyahud on beş günlüğü birden alınacak

3- Kıta-i askeriye için yevmiye 1250-1500 kiloya kadar alınacak et

4- Kıta-i askeriye için 300.000 kilo arpanın mecmuu olacak. Bu arpa yevmiye 1500-2000 verilecektir

5- Kıta-i askeriye için asgari 80.000 azami 150.000 kilo kuru fasulyenin yevmi 4.000-7.000 verilecektir.

²⁰ Yeni Yozgat, Sayı 53, 31 Ağustos 1338

²¹ Yeni Yozgat, Sayı 53, 31 Ağustos 1338

6- Kıta-i askeriye için 400.000 kilo saman yevmiye 1.500 den 2.000 kilo verilecektir

7- Kıta-i askeriye için 12.500 kilo patates olacak yevmiye ceste ceste veyahut on beş günlüğü birden alınacaktır.

8- Kıta-i askeriye için 4.500 kilo mercimek olacak defaten veyahut on beş günlüğü verilecektir

9- Kıta-i askeriye için asgari 80.000 azami 150.000 kilo bulgur olacak yevmiye 400-700 alınacaktır

10- Kıta-i askeriye için 17.500 kilo nohut yevmiye 200-250 kilo alınacak

11- Kıta-i askeriye için asgari 3.000 azami 5.000 çift ekmek alınacak

12- Kıta-i askeriye için yevmiye 3.000 azami 4.200 kilo dakik alınacak

13- Kıta-i askeriye için 5.000 kilo pirinç on beşer günlüğü birden alınacaktır

Yozgat'ta bulunan ve bulundurulacak olan kıtaat-ı askeriyyeye muktazi balada muharrer erzak mevki-i münakasaya vaz' edilmiş olduğundan talip olanların şerait-i münakasayı anlamak üzere meclis başkanlığına müracaat etmeleri ilan olunur.²²

E. Çorum Menzil Teşkilatının Arpa İhtiyacı

Çorum menzil mıntika müfettişliğinin arpa ihtiyacını karşılamak üzere Yozgat'tan buğday karşılığında arpa alınacağı bildirilmiştir:

“Çorum Menzil Mıntika Müfettişliğinden

Çorum menzil ihtiyacı için Yozgat'a hinta teslim edilmek şartıyla yüzbin kilo raddesinde arpa mübaayaa olunacaktır. Derununda bulunacak mevadd-ı ecnise-i muhitin kuvve-i intibaiyesiyle özlü olmak küflü ve rutubetli bulunmamak üzere haiz-i nefaset olacaktır. Mübayaat ilamı tarafınıza irsal kılınacak meblağdan derhal tesviye kılınacaktır. Ve arpalar menzilin vesaitiyle peyderpey celp edilecektir.²³

²² Yeni Yozgat, Sayı 54, 7 Eylül 1338

²³ Yeni Yozgat, Sayı 28, 2 Mart 1338

ALTINCI BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA YOZGAT VE ÇEVRESİNDEKİ ADLİ YAPI İLE İLGİLİ HABERLER

I. ADLİ İDARE İLE İLGİLİ HABERLER

A. Adliye Ve Emniyet Teşkilatındaki Görevliler

Yeni Yozgat gazetesi Milli Mücadele yıllarında adalet mekanizmasının Yozgat ve çevresinde işleyişi ile ilgili haberlere de yer vermiştir. Adli yapıdaki görevlilerin tayin ve nakillerini düzenli bir şekilde duyurmuş ve bu şahısların Yozgat'taki faaliyetlerinden bahsetmiştir:

“Tahvil

Yozgat istinaf müdde-i umumisi İbrahim Edhem Beyin Konya İstinaf müdde-i umumiliğine nakl buyrulduğu istihbar olundu. Mumaileyh kasabamızda kavanin-i adliyenin tamame-i tatbikını adaletin hüsn-i tevziini temin etmek suretiyle hoşnudiye-i umumiyeyi kazanmıştı. Kadirşinas olan Yozgatlılar mumaileyhi kaybettiğinden dolayı müteessirdir. Memuriyet-i cedidesinde dahi muvaffakiyetini Cenab-ı Hak'tan temenni eyleriz.”¹

“Teşekkür Ve Arz-ı Veda'

Konya'ya tahvil-i memuriyet münasebetiyle şu kıymettar ceridenin geçen nüshasında zamanın icabatından hukuk (Umumiyeye) müterakkib vezaif-i mühimmeyi bihakkın ifaya muvaffak olunamadığı müsellemler iken muazzez ve muhterem Yozgatlıların hakk-ı acizideki feyizli muhabbetini lî'len(?) ve müsbet teserriyat-ı taltifiyeden cidden müteşekkik ve mütehassis oldum. Latif ve mütemeddin Yozgatımızdan duyulmayan on ay kadar kısacık hayat-ı resmiye ve hususiyenin intibaat-ı mahzuzası ebeden mahfuz kalacaktır. Cümleye arz-ı veda ve takdim-i ihtiram olunur Efendim.

İstinaf Müdde-i Umumisi

İbrahim Edhem”²

“İstinaf müdde-i umumiliğine tayin buyurulan Sivas Merkez Müdde-i umumisi Mehmed Hayreddin Bey geçen gün Yozgat'a muvasalat ve vazife-i memuresine mübaşeret eylemiştir.”³

¹ Yeni Yozgat, Sayı 35, 20 Nisan 1338

² Yeni Yozgat, Sayı 36, 27 Nisan 1338

“Avdet

Muktedir ve faal memurlarımızdan Yozgat polis merkez komiseri olup mezunen Ankara'da bulunan Hüseyin Efendi geçen gün avdet ve vazifeye mübaşeret etmiştir.”⁴

“Tahvil

Yozgat İstinaf Mahkemesi Riyasetinde bulunan Hüseyin Avni Beyin Eskişehir İstinaf Riyasetine nakl-i memuriyet ettiği müstahberdir.”⁵

“İstifa

İstinaf Mahkemesi azasından Şükrü Bey esbab-ı sıhhiyeden dolayı istifa etmiştir.”⁶

“Terfi

İstinaf başkatibi Kamil Efendi münhal bulunan aza mülazımlığına Bidayet başkatibi Hacı Ali Efendi İstinaf başkitabetine terfian tayin edilmişlerdir.”⁷

“Tahvil-i Memuriyet

Yozgat bidayet hakimi faziletli Mehmet Ali Efendi 3500 kuruş maaşla terfian İzmid bidayet hakimliğine tayin edilmiştir. Mumaileyhin bir seneyi mütecaviz bir zamandanberi Yozgat'ta icra eylediği hakimlik tevzi-i adalet ve ihkak-ı hak hususunda izhar eylediği vukuf ve iktidardan dolayı hoşnudiyet-i umumiye kazanmış ve şu suretle Yozgat'tan infikaki teessürat-ı umumiye mucib olmuştur.

Memuriyet-i cedidesinde dahi muvaffakiyetlerini temenni eyleriz.”⁸

“Tahviller

Bidayet hakim muavini Şakir Bey Kengirya, merkez müdde-i umumisi Tahsin Bey Rize'ye tahvil-i memuriyet etmiş ve geçen gün memuriyet-i cedidelerine müteveccihen hareket eylemişlerdir.”⁹

“Gelenler

Yozgat bidayet hakimliğine tayin edilen Nuri Bey Sungurlu'dan Yozgat'a muvasalat ve vazifesine mübaşeret etmiştir. Sultanî Mektebi Almanca muallimi

³ Yeni Yozgat, Sayı 37, 4 Mayıs 1338

⁴ Yeni Yozgat, Sayı 56, 21 Eylül 1338

⁵ Yeni Yozgat, Sayı 60, 19 Teşrin-i Evvel 1338

⁶ Yeni Yozgat, Sayı 60, 19 Teşrin-i Evvel 1338

⁷ Yeni Yozgat, Sayı 60, 19 Teşrin-i Evvel 1338

⁸ Yeni Yozgat, Sayı 61, 26 Teşrin-i Evvel 1338

⁹ Yeni Yozgat, Sayı 63, 9 Teşrin-i Sani 1338

Asım Efendi bundan iki üç ay evvel Maarif Vekaletince memuriyetten tırd edilmiş ve yerine diğeri tayin olunmuş ve kendisi Ankara'ya gitmişti. Mumaileyh her nasılsa yine Yozgat Almanca muallimliğine tayin olunarak geçen gün bi'l-vurud vazife-i talimiyesine ibtidar eylemiştir.”¹⁰

&

“İstinaf Riyasetine tayin buyurulan Kengürü İstinaf reisi Hıdır Bey dünkü gün bi'l-vurud vazifesine ibtidar eylemiştir.”¹¹

B. Yozgat Ve Çevresinde Bulunan Mahkemeler

Yozgat	Sulh Hukuk Mahkemesi	İcra Riyaseti	Bidayet Hakimliği	İstinaf Mahkemesi	İstinaf Müdde-i Umumiliği	
Akdağ Madeni		İcra Memurluğu				
Boğazlıyan	Sulh Hakimliği	İcra Riyaseti	Bidayet Mahkemesi			
Tokat						İstiklal Mahkemesi
Çorum				İstinaf Mahkemesi		
Konya						İstiklal Mahkemesi
Kırşehir						İstiklal Mahkemesi
Kayseri						İstiklal Mahkemesi

Yukarıda görüldüğü üzere Yozgat merkezde bir Sulh Hukuk Mahkemesi, bir İstinaf Mahkemesi ve bir de Bidayet Mahkemesi olmak üzere üç mahkeme görev yapmaktadır. Bunlarla bağlantılı olarak bir İstinaf Savcılığı ve bir de İcra Riyaseti bulunmaktadır. Akdağ Madeni'nde bir İcra Memurluğu, Boğazlıyan'da bir Sulh Mahkemesi, bir Bidayet Mahkemesi ve bir de İcra Riyaseti bulunmaktadır.

¹⁰ Yeni Yozgat, Sayı 64, 16 Teşrin-i Sani 1338

¹¹ Yeni Yozgat, Sayı 64, 16 Teşrin-i Sani 1338

Ayrıca gazetede, Yozgat'ın çevresindeki illerden Kırşehir, Tokat, Kayseri ve Konya'da bulunan İstiklal Mahkemeleri ile Çorum İstinaf Mahkemesinin verdiği kararlardan da bahsedilmiştir.

C. Adliye Teşkilatına Memur Alımları

Adliye teşkilatının memur açığını kapatmak maksadıyla ihtiyaç duyulan alanlarda ilan suretiyle memur alımı yapılacağı duyurulmuştur:

“Adliye Encümen Riyasetinden

Bu kerre incilal eden 1000 kuruş maaşlı Yozgat Merkez Bidayet Mahkemesi icra memurluğuna bi'l-imtihan talip olanların encümene müracaat etmeleri ilan olunur.”¹²

“Encümen-i Adliye Riyasetinden

Münhal bulunan 650 kuruş maaşlı Yozgat Eytam Müdüriyetine talip olanların evrak-ı müsbeteleriyle maan Yozgat encümen-i adliyesine müracaat etmeleri ilan olunur.”¹³

D. Yozgat Mahkemelerinde Faaliyet

Milli Mücadele yıllarında mahkemelere intikal eden davaların toplu istatistiklerini yayınlayan gazete yıllara göre davaların dağılımını, bunlardan kaçının karara bağlanıp ne kadarının sonraki senelere devrettiğini belirtmektedir:

“Mehakimde Faaliyet

Bundan on sene evvel Anadolu'da derece-i sa'y ve gayreti bilenler, bu seneki faaliyet ve mesaiyle takdirlerle iftihar edebilirler.

Asıl iftihar olunacak cihet adaletin hüsn-ü suretle tevziinin muktedir hakimlere tevdi' edildiğinin meşhud olmasıdır.

Yozgat sancağının vüs'atine ve kesret-i nüfusuna göre muhakemet-i mürurani olunacak derecede iken müdde-i umumilerin, hakimlerin bi'l-intizam mesaisi, ibadın günü gününe dönecek şekilde rü'yetine ve adaletin bi-hakkın tevziyesi olmaktadır. Yozgat Hukuk Mahkemesine üçyüz otuz senesinden müdevver otuzyeddi senesinde vürud eden

¹² Yeni Yozgat, Sayı 49, 3 Ağustos 1338

¹³ Yeni Yozgat, Sayı 50, 10 Ağustos 1338

binaltıyüzellidört davadan otuzyedide 1273'ü rüyet ve 381 adedi sene-i haliyeye devredilmiştir.

Bidayet-i ceza mahkemesinde 37 nihayetine kadar vürud 36'dan devredilen 1363 mevaddan 1082'si kezalik rüyet olunarak 281'i sene-i haliyeye bırakılmıştır.

İstintak dairesine 36'da mestur 37'de gelen 975 mevaddan 354 adedi karara rabt olunarak 621 'i bu seneye kalmıştır.

Muhakeme-i Şer'iyye'de 36'dan müdevver ve 37'den gelen 948 davadan 927 adedi bu seneye devredilmiştir.

İstintak dairesinin kesret-i umuruna rağmen bu sene müstantıkın asker olması ve kâtibî bulunmaması diğerlerine nisbetle mesai-i senevisini tenkis etmiştir.

Mahkeme-i Şer'iyye'nin mesaisi meyanında hükme rabtı lazım gelmeyen ferağ-ı işgal muamelatındaki hisse-i arusiye, mesaili izinname ve saire dahil değildir.

İcra dairesiyle istinaf mahkemesinin derece-i faaliyette gelecek nüshada derc ve temnik kılınacaktır.

Bidayet mahkemesinde her gün kırkı mütecaviz dava fasıl olunmakta idüğü gibi müddet-i kanuniyesi zarfında tanzim ve ita edilmekte olduğu kemal-i şükranla görülmekte idüğünden Bidayet Hakimi Mehmet Ali Efendi ile heyet-i tahririye takdire şayandır.¹⁴

“Mehakimde Faaliyet

Geçen Nüşadan Maba'd

Yozgat istinaf mahkemesine 36 senesinden 44 mevadd-ı hukukiye, 112 mevadd-ı istinafiye 44 mevadd-ı cinaiye devredilmiş ve 37 senesinde 24 hukuk, 567 istinaf, 249 cinayet mevaddı devretmiştir.

Bunlardan 37 senesi zarfında 18 hukuk, 499 istinaf, 240 cinayet mevaddı rüyet olunarak sene-i haliyeye 50 hukuk, 180 istinaf, 53 cinayet mevaddı devr olunmuştur.

İstinaf müdde-i umumiliğine umum mülhakattan geçen sene zarfında 458 mevadd-ı cinaiye vürud etmiş 379 tebligat ve 34 itiraz, 57 istinaf, 37 temyiz istid'aları tanzim edilmiş 3503 muhabere evrakı ve 349 ilan varid olmuş ve muamelatı bi'l-ikmal ait oldukları mahallere tevdi olunmuştur.

¹⁴ Yeni Yozgat, Sayı 30, 16 Mart 1338

Daire-i icraiye 266 sulh, 124 bidayet-i hukuk, 56 Şer'îye ilanâtı gelmiş sene zarfında bunlardan 154 adedi infaz ve 180 adedi adem-i takipten dolayı hıfz olunmuş sene-i haliyeye 112 ilam devr edilmiştir.

İstinaf reisi Hüseyin Avni Beyin bir hakimde bulunması lazım olan mezaya ve iktidayı haiz olması istinaf müdde-i umumisi İbrahim Edhem Beyin hukuk-ı umumiyenin muhafazasına ve kanunun hüsn-ı cereyanına bihakkın nighban olacak kudret-i kanuniyeye sahip olunması hasebiyle Yozgat mehakimi hoşnudiyet ve takdirat-ı umumiye celp eylemektedir.”¹⁵

“Tashih

Geçen nüshada mahkeme-i şer'iyenin mesai-i seneviyesi mürettep sehvi olarak yanlış dizilmiş olmağla ber-vech-i zîr tashih olunur: Mahkeme-i Şer'iyede geçen sene zarfında 927 mevadd rüyet ve hükme rabt edilmiş 21 dava bu seneye devr olunmuştur.”¹⁶

	36 SENESİ	37 SENESİ	GÖRÜLEN	38'E DEVREDEN
Bidayet-i Ceza Mah.		1363	1082	281
İstintak Dairesi		975	354	621
Muhakeme-i Şer'iyeye		948	927	21
İstinaf Mahkemesi Mevadd-ı Hukuk	44	24	18	50
İstinaf Mahkemesi Mevadd-ı İstinafiye	112	567	499	180
İstinaf Mahkemesi Mevadd-ı Cinaiye	44	249	240	53

1336-37 senelerinde meydana gelen olaylar ve görülen davalar

E. Adliye Encümeni Mazbata Sureti

Adliye Vekaletinden gönderilen 10 Kanun-ı Sani 338 tarihli vatana ihanet suçları ile ilgili tezkere Yozgat Adliye Encümenince mütalaa ve müzakere edilmiştir.

¹⁵ Yeni Yozgat, Sayı 31, 23 Mart 1338

¹⁶ Yeni Yozgat, Sayı 31, 23 Mart 1338

Encümenin bu konu ile ilgili görüşleri Hey'et-i Umumiye'nin takdirlerine sunulmuştur:

"Hıyanet-i vataniye mücriminden bir kısmının afvlarına dair olan kanun ibaresinin delalet-i manasında bazı mübâyenet görüldüğünden İstiklal Mahkemeleri tarafından "Devletin kuva-yı maddiye ve maneviyesini tenkis ve fi 11 Eylül 336 tarihli kanunun şamil olduğu firarilik maddelerinden mahkum edilen eşhas ihtilas ve rüşvet ve casusluk mevaddından fer'an zî-medhal bulunanların afvdan istifade edip edemeyeceklerinin tefsiren tayini talebine dair Adliye Vekaletinden mevrud fi 10 Kanun-ı Sani 338 tarihli tezkeresi encümente mütalaa ve icab-ı keyfiyet tedkik ve müzakere edildi :

Evvela vazı'-ı kanun olan Meclis-i Aliyenin bu babdaki maksadı tamamen tayin etmek için mezkur afv kanununun müzakeratına ait zabıtnameler tamamen okundu. Ba'dehu İstiklal Mehakiminin vezaif-i kanuniyeleri tedkik edilerek fi 11 Eylül 36 tarihli kanun mucibince askerden firar ve buna müteferri' ceraim ile mezkur kanuna tezyil edilen 26 Eylül 336 tarihli kanun mucibince memleketin kuva-yı maddiye ve maneviyesini tenkis ve casusluk ve bir de 29 Nisan 336 tarihli kanunda tarif olunan hıyanet-i vataniye ceraiminden ibaret olduğu görüldü.

Saniyen Hıyanet-i vataniye mücriminden bir kısmının afvına dair kanun dahi mütalaa olunarak vâzı'-ı kanunun maksadına ve ibaratın sarahat ve delaletine nazaran kanun tefsir edildi. Şöyle ki : İstiklal mehakiminin vezaifinin başlıcalarından bulunan asker firariliği ve ona müteferri' ceraim hakkında afv kanununda hiçbir kayıt ve sarahat mevcut olmadığından afvın bu misüllü ceraimde şümulü olmadığı ve mehakim-i müşarü'n-ileyhanın kezalik cümle-i vezaifinden bulunan 29 Nisan 336 tarihli kanunla tayin edilen " Hıyanet-i vataniye ceraiminin afv ve casusluk edenlerin istisna edilmiş olduğu kanunun sarahat-ı kamilesi iktizasından bulunduğu cihetle bu hususatın tefsirine mahal olmadığı müttefikân karargir oldu. Asıl muhtac-ı tefsir olan -Devletin kuva-yı maddiye ve maneviyesini tenkis- ünvanı altında içtima ve tekevvün eden ceraimin afva dahil olup olmadığı hususâtından ibaret bulunduğu tekarrür ettikten sonra kanunun sarahat ve delaleti itibarıyla maksat ve manası tezekkür eyledikte her ne kadar kanunun gerek serlevhası ve gerek ibarâtı yalnız Hıyanet-i vataniye ceraiminden bahis ise de birinci maddenin istisnaiyet maddesinde - İhtilas irtikab edilerek devletin kuva-yı maddiye ve maneviyesini tenkis edenler- ibaresiyle kuva-yı maddiye ve ma'neviye-i devleti tenkiste yalnız ihtilas ve irtikab

eyleyenler afvdan haric bırakılmış ve şu hale göre küllün bazı eczası tefrik olunarak aksam-ı mütebakiyesinin afvda dahil bulunduğu siyak-ı ibarenin delaletiyle anlaşılmiş ve binaen aleyh kanunun ibaratıyla maksadının te'lifi iktiza eyledikte afv kanunu İstiklal Mehakimine tevdi olunan vezaifin asker firarilerine mütedair olandan maadası Hıyanet-i Vataniye tabirinin daire-i şumulü dahilinde cem' eylemiş ve şu takdire göre kanunu fikarat-ı evveliyesi meyanında Hıyanet-i Vataniye ibaresinin yanı başında bir de - Devletin kuva-yı maddiye ve maneviyesini tenkis ibaresinin vaz'ına mahal görmeyerek yalnız istisna edilmiş olanları zikr ile iktifa eylediği karargir olmuş ve tekarrür eden işbu usulün fûruatı teşkil edip müstesnaide dahil ve onun metenne-i cürmiyesinden bulunan yani müstesniyat-ı mebhuseden fer'an medhaldar olmak şu leibi ihtiza eden ahval-i cürmiyenin asla ve kat'a afv kanununun hudud ve şumulünden haric kalacağı ve askeri meharimine karşı vuku bulacak taarruz mevaddı hukuk-ı umumiyyeden ziyada hukuk-ı şahsiyeyi cami bir fiil-i mahsusası olup işbu e'falin mücazâtı ayrı bir madde-i kanuniye ile takyid edilmiş olduğundan afv kanununun bu nevi ceraimi dahi vasıta eylemediğine ekseriyetle ittihad ve kanaat edilmiş olmağla keyfiyet heyet-i umumiyenin nazar-ı takdirine arz olunur.”¹⁷

F. Görevlerini Suistimal Edenler Hakkında Açılan Davalar

Yozgat'ta bazı görevlilerinin yetkilerini kötüye kullanarak görevlerini suistimal ettikleri gazetenin haberlerinden anlaşılmaktadır. Halka kötü muamelede buldukları, halktan rüşvet aldıkları anlaşılmalr hakkında idari tahkikat yapılmıştır. Bu çerçevede devlet bazı memurlarının üzerine giderek ilgilileri ya işten el çekirmiş veya haklarında cezai uygulamalar yapmıştır. Örnekleri aşağıya çıkarılmıştır:

“Kızıl koca nahiyesi müdürü Avni Efendinin darb-ı eşhas ve memuriyetini sui istimal cürümlerinden dolayı hakkında icra kılınan tahkikat üzerine meclis-i idare encümenince lüzum-ı muhakemesine karar verilmiş olduğu istihbar edilmiştir.”¹⁸

“Salmanlı nahiyesi müdürü Ahmet Fevzi Efendinin bazı esbab-ı kanuniyeden dolayı eli işten çektirildiği haber alınmıştır. Ve hakkında tahkik icra edilmekte olduğu anlaşıldı.”¹⁹

¹⁷ Yeni Yozgat, Sayı 53, 31 Ağustos 1338

“Kırşehir şube yazıcısı iken müretteplerinden Aziziyeye sevk etmek için rüşvet aldığı bilmuhakeme sabit olan Sekili Hurşid oğlu Salih'in maa't-teşhir üç sene küreğe vaz'ına karar verilmiş ve hükm-i teşhir dün Kayseri'de icra edilmiştir. Büyük Millet Meclisi Riyasetine, Ankara, Konya, Samsun istiklal mahkemesine merkez ordusu kumandanlığına, Yozgat ve Kırşehir mutasarrıflıklarına yazılmıştır.”²⁰

II. BÖLGEDEKİ İSYANLAR İLE BAĞLANTILI OLAYLAR

Milli Mücadele yıllarında Yozgat ve havalisinde meydana gelen isyanlarda elebaşılık yapanlar hakkında davalar açılarak suçlu bulunanların idamlarına karar verilmiştir. Yine Yozgat isyanı sırasında Ziraat Bankasından 50.000 lira alan isyancıların ileri gelenleri hakkında haciz davaları açılmıştır. Bu meblağın ilgili şahıslardan geri alınabilmesi için mal varlıkları açık artırmayla satışa çıkarılmıştır. Konu ile ilgili haberler aşağıdadır:

“Zile, Yozgat, Maden havalisinde vukua gelen hareket-i isyaniye amillerinden olmak ve faaliyete geçen eşkiya ve isyana riyaset etmek ve bir çok kazanç mürtekebi bulunmakla maznunen bi'd-derdest Tokad Divan-ı Örfisine tevdi' edilen meşahir-i rüesa-yı isyandan Mehmed oğlu ikiz Hüseyin ile Arslan oğlu Kel Nuri'nin ber mucceb-i hüküm ve karar 12-8-37'de salben idam edilmiştir.”²¹

&

“Yozgat hadise-i zailinde Salih Efendizade Haşmet Beyle dokuz nefer rüfekasının Yozgat Ziraat Bank şubesinden almış oldukları 50.000 liranın temini için 338 senesi İşlegân karyesinde neşvü nema eyleyen mumailiye aid çayır mahsulü hacz-ı ihtiyati altına alınarak bil müzayede Yozgat gazetesinin tarih-i ilanından bil itibar üç gün sonra furuht edileceğinden talip olanların Yozgat icra dairesiyle münadiye müracaat eylemeleri ilan olunur.”²²

¹⁸ Yeni Yozgat, Sayı 2, 14 Temmuz 1337

¹⁹ Yeni Yozgat, Sayı 2, 14 Temmuz 1337

²⁰ Yeni Yozgat, Sayı 17, 22 Teşrin-i Sani 1337

²¹ Yeni Yozgat, Sayı 2, 14 Temmuz 1337

²² Yeni Yozgat, Sayı 46, 13 Temmuz 1338

“Yozgat Ziraat Bankasından

Geçen hadise-i isyariyede Yozgat ziraat bankasından almış oldukları 50.000 liranın temin-i istihsali için taht-ı hacze alınan Yozgatî Tevfikzade Ahmed Efendinin Sivas caddesinde ve belediye dairesi karşısında tarafları şimalen Sivas caddesi, şarken camuzluk peykarına müntehi tarik-ı âm şimalen belediye bahçesini mülk-i mahcuzdan tefrik eden cadde, garben hükümet dairesini kezalik mülk-i mezkurdan tefrik eden tarik ile mahdud bir salon ve bir kahve ocağı ve berber dükkan salonu ve ayrıca aynı sakf altında iki oda ve arka tarafında derununda dört kavak ağacı ve bir kuyu ve kadimhane ve ahır cami bir salon ve altı oda ve ayrıca bir kadimhaneyi cami maa müştemilat bir bab kiraathane tarih-i ilandan bil itibar mevki-i müzayedeye vaz' olunmuştur. Dellaliye ve her bir masrafı müşterisine ait olmak üzere isteyenlerin yüzde on depozito akçesi veya muteber kefil irae etmek şartıyla peylerinin kabul edileceği ilan olunur.²³

“Bu Dahi

Yozgat hadise-i zalesinde rüesa-i usattan Hayri Paşazade Osman ve Salih Efendizade Haşmet Beylerle Ceridzade Hüsnü Efendinin yedi nefer rüfekasıyla beraber Yozgat Ziraat Bank şubesi veznesinden almış oldukları 50.000 liranın mukaddema hacz ve zabt altına alınıp bilahere haklarındaki hükmün iktisab-ı katiyyet etmesine mebni mumaileyhimadan Osman Efendinin Elma Hacılı Zir karyesinde Köyönü mevkiinde tarafları yol ve öz ve bayır ve Feyzullah kahya bağıyla mahdud bir taş devran etmekte olan değirmenin hisse-i şayiası, Yerköy arazisinde Karacaşar çiftliği önünde tarafları Mustafa Bey değirmeni çerçi ve müezzin oğlu Mustafa ve kendir Ali ve Abdurrahman tarlalarıyla mahdud kırk şinik tohum istiab eder sulu bir kıta tarlası...”²⁴

III. EŞKİYALIK ADAM ÖLDÜRME VE YARALAMA OLAYLARI

Milli Mücadele yıllarındaki otorite boşluğundan istifade ile bazı şahıslar veya gruplar istedikleri gibi başlarına buyruk hareket ederek kanun ve nizamı tanımamış, dolayısıyla eşkiyalık yapmaya kalkışmışlardır. Bu kimseler genellikle yol keserek halkın malını zorla almaya, ırz ve namuslarına tecavüz etmeye ve hatta öldürmeye kalkışmışlardır. “...livaya misafir olarak mukaddema gelmiş bulunan Amerika

²³ Yeni Yozgat, Sayı 54, 7 Eylül 1338

²⁴ Yeni Yozgat, Sayı 54, 7 Eylül 1338

seyyahlarından bazı zevatı soymakla maznun eşkiya-i meşhureden...”²⁵ ifadelerinden anlaşıldığına göre eşkiyaların saldırısına maruz kalanlar içinde Yozgat’a misafir olarak gelen Amerikan vatandaşları da bulunmaktadır.

Aynı zamanda “...Katil İlyas geçen gün beraberinde iki Hıristiyan şakisiyle birlikte Mesto isminde bir Kürdün obasını ve çadırını basarak...”²⁶ ifadesinden şakilerin bu faaliyetlerini gerçekleştirirken zaman zaman Hıristiyan şakileriyle de işbirliği yaptıkları anlaşılmaktadır. Bunları etkisiz hale getirmeye çalışan güvenlik görevlileriyle çatışmaya girerek askeri şehit etmekten de çekinmemişlerdir. Ancak jandarma müfrezelerinin ısrarlı takip ve mücadelesi sonunda bir kısmı ölü veya diri olarak ele geçirilerek adalete teslim edilmişlerdir. Konu ile ilgili haberler aşağıya çıkarılmıştır:

“İsti'man Ve Derdest

İcra kılınan takibat ve tazyikat neticesi olarak eşkiya ve sâriklardan Kavlak Ali ve Kürt Bekir , Hüseyin, Hasan arz-ı istiman etmişlerdir. Hüseyin rüfekasından Mecidiye'nin Küngüş karyesinden Mehmet oğlu Mesto ve (?) karyesinden Nuri, Şükrü ve refikî ile Aynacıoğulları rüfekasından Hacı Osman oğlu Mehmet Çullu ile Halil oğlu Davut müsellehan derdest edilmişlerdir.²⁷

“Hayten Meyten İstîsal

1-Hatab boğazında 155 numaralı ve Canbolad Efendi idaresindeki mühimmat hamuleli kafiye ve beş günde birçok yolcuları soyan çete Yozgat jandarma müfrezesi tarafından şiddetle takib ve fi 6 Teşrin-i Evvel 1338 de Köhne nahiyesinin Beyyurdu ve Karalar karyesi arasında vuku bulan ve on saat devam eden müsademe neticesinde eşkiyadan Şehir Kışla'nın Bozkurt karyesinden Çerkes Eyüp ve Bahri Bey ve Yozgat'ın Bittasarya karyesinde mukim Kuru Çullu hamil buldukları silahlarla meyten ve Şehir Kışla'nın Kazgancık karyesinden Dursun oğlu Şuayip mecruhen Kars muhacirlerinden olup Karnı Kara karyesinde mukim Mevlüd oğlu Bekir Şehir Kışla'nın Karacaviran karyesinden Nuri oğlu Veli Faraşdere karyesinden Mehmed oğlu Dursun Kangal kasabasının Seymen Höyüğü karyesinden olup Maden'in Ayvalı Çiçin karyesinde mukim Ali Bey oğlu Yunus dahi hayyen derdest edilmişlerdir.

²⁵ Yeni Yozgat, Sayı 61, 26 Teşrin-i Evvel 1338

²⁶ Yeni Yozgat, Sayı 64, 16 Teşrin-i Sani 1338

²⁷ Yeni Yozgat, Sayı 33, 6 Nisan 1338

2-Kızılkoca nahiyesi dairesinde bir çok zamandanberi halkın huzur ve istirahatlerini selb ve kat'-ı tariklik ederek soygunculuk yapan Kabacıoğlu Karyesinden Mehmed oğlu Kadir ve Osman oğlu Nuh ve Caferli karyesinden Katil Ahmet jandarma mufrezesi tarafından meyten derdest edilmişlerdir.”²⁸

“Jandarmanın Faaliyeti

1-Yozgat livası ile Avanos kazası dairesinde uzun bir müddetten beri icra-yı şekavet eden Kızılkoca nahiyesi dairesi mülhakatından Hacı Şefaati karyesinden Hasan Çavuş oğlu Mustafa ve Vehhab oğlu Mustafa, İsmail oğlu Muhacir Kahraman ve Mihr Ali jandarma mufrezesi tarafından bilmüsademe hayyen esliha ve cepaneleriyle derdest edilmiştir.

2-İç nahiyenin Bişek karyesinden olup mukaddema idama mahkum iken afva mazhar olarak serbest bırakılan ve tekrar tarik-ı şekavete süluk ederek bir çok hanümanı söndüren ve livaya misafir olarak mukaddema gelmiş bulunan Amerika seyyahlarından bazı zevatı soymakla maznun eşkiya-i meşhureden Ömer oğlu Sabit ve Refik şekaveti İlimdar karyesinden Halil oğlu Kamil nam merkuman dahi jandarma mufrezesi tarafından bilmüsademe esliha ve cepaneleriyle meyten elde edilmişlerdir.

3-Bir müddetten beri liva dahilinde icra-yı şekavet eden eşhas-ı muzırradan Kaya Kışla karyesinden Sarı Mehmed oğlu Ahmet ile jandarma mufrezesi arasında vuku bulan ve iki saat devam eden müsademe neticesinde silah ve cephanesiyle meyten istimal edilmiştir.”²⁹

“Su Testisi Su Yolunda Kırılır

İki üç senedenberi Salmanlı nahiyesi havalisinde icra-yı şekavet eden ve sayılmaz derecede katiller, gasplar daha birçok ceraim ve fecayi’ irtikabından çekinmeyen, isti’man ettiği ve kabul edildiği halde bile şekaveti terk etmemiş olan Katil İlyas geçen gün beraberinde iki Hıristiyan şakisiyle birlikte Mesto isminde bir Kürdün obasını ve çadırını basarak emval ve eşyasını gasb ve ailesini tahkir ettikten sonra diğer obaya giderken yolu üzerinde kurulan bir pusuya düşmüş ve refikleriyle birlikte katledilmiştir.

²⁸ Yeni Yozgat, Sayı 60, 19 Teşrin-i Evvel 1338

²⁹ Yeni Yozgat, Sayı 61, 26 Teşrin-i Evvel 1338

Gerçi pusu kuran ve merkumu katleden eşhas hakkında muhtelif rivayetler varsa da şaki-i merkumun şu suretle ifna-yı vücudundan jandarmaların alakası olmadığı muhakkaktır. Merkurum Katil İlyas amelinin cezasını görmüş ve şu suretle Adalet-i İlahiye dahi yerini bulmuştur. Çünkü Türklerin (Su testisi su yolunda kırılır) darb-ı meseli bir hakikattir.³⁰

“Katil maddesinden müttehem olup hala firarda bulunan Yozgatın Recepli karyesinden Hüseyin oğlu Abdullah elyevm isbat-ı vücut etmemiş olduğundan canib-i riyasetten verilen on gün mehil zarfında gelmediği takdirde muhakemesinin gıyaben rüyet ve emlakinin hacz olunacağı ve bulunduğu yeri bilenlerin haber vermeğe mecbur ve bilcümle zabıta-i adliye memurlarının kendisini derdest etmeğe mecbur oldukları ilan olunur.”³¹

“Çorum İstinaf Mahkemesinden

Katle muavenet ve sirket maddesinden dolayı cinayetle itham olunup ahz-ı kerefet emri verilmiş olan Hüseyin Âbâd jandarmalarından Yozgat'ın Nohudlu-i zîr mahallesinden Dağıstanlı oğullarından Mustafa oğlu Fuat elyevm isbat-ı vücut etmediğinden usul-ı muhakemat-ı cezaiye kanununun 371. maddesi mucibince mahkemeye gelmesi için işbu tarihten itibaren canib-i riyasetten mücedden on gün mehil verilmeğe müddet-i mezkure zarfında gelmediği halde kanuna itaat etmemiş nazarıyla bakılarak mahkemesinin gıyaben bi'r- rüyet hukuk-ı medeniyeden ıskat emval ve emlakinin haczolunacağını ve bir gûna dava ikamesine hakkı olamayacağını ve aleyhinde davaya kıyam edileceği gibi bulunduğu mahalli bilenlerin haber vermeğe ve bilcümle zabıta-i adliye memurlarının kendisini derdest etmeğe mecbur olduklarını mübeyyin iş bu kararname usul-ı mezkurun 372. maddesinden istinbat olunan ahkama tevfikân tanzim ve muamele-i hacziye hakkında tebligat-ı muktaziye icra ve sair muamelat ifa olunmak üzere nesh-i kafiyesi müdde-i umumiliğe tevdi' olunduğu ilan olunur.”³²

³⁰ Yeni Yozgat, Sayı 64, 16 Teşrin-i Sani 1338

³¹ Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

³² Yeni Yozgat, Sayı 39, 18 Mayıs 1338

“İstinaf Mahkemesinden Kararname Sureti

Katl maddesinden dolayı müttehem Ali karyesinden Musa oğlu Ahmet ve Çerkes Deli Mehmet oğlu Osman el-yevm isbat-ı vücut etmemiş olduğundan canib-i riyasetten verilen on gün mehil zarfında arz-ı mutavaat etmediği takdirde kanuna itaat etmemiş nazarıyla bakılarak mahkemesinin gıyaben rüyet hukuk-ı medeniyeden bi'l-ıskat ve emvali haczolunacağı ve bulunduğu mahalli bilenlerin haber vermeğe ve bilcümle zabıta-i adliye memurlarının kendisini derdest etmeğe mecbur olduklarını mübeyyin iş bu kararname tanzim ve muamele-i hacziye hakkında tebligat-ı muktaziye icra ve sair muamelat ifa olunmak üzere nesh-i kafiyesi müdde-i umumiliğe tevdi' kılındığı ilan olunur.”³³

“Katl maddesinden dolayı müttehem Rumdiğin karyesinden Yusuf oğlu İbrahim ve Mahmut oğlu İzzet ve biraderi Necip ve Toraman'dan Bozoğlan oğlu Musa ve Deli Ahmet müfettiş Abdullahın el-yevm isbat-ı vücut etmemiş olduğundan canib-i riyasetten verilen on gün mehil zarfında arz-ı mutavaat etmediği takdirde kanuna itaat etmemiş nazarıyla bakılarak mahkemesinin gıyaben bi'r- rüyet hukuk-ı medeniyeden ıskat ve emvali haczolunacağı ve bulunduğu mahalli bilenlerin haber vermeğe ve bilcümle zabıta-i adliye memurlarının kendisini derdest etmeğe mecbur olduklarını mübeyyin iş bu kararname tanzim ve muamele-i hacziye hakkında tebligat-ı muktaziye icra ve sair muamelat ifa olunmak üzere nesh-i kafiyesi müdde-i umumiliğe tevdi' kılındığı ilan olunur.”³⁴

“Kütahya'nın Altıntaş nahiyesinin Yalnız karyesinden heyet-i ihtiyariye azasından Deli Ahmet oğlu Bayram'ın ve Arpa karyesinden korucu Halil oğlu İsmail'in keyfiyet-i katlinden müttehem gayr-i mevkuf asker firarisi Halil İbrahim oğlu Süleyman ve Bayram'ın keyfiyet-i katlinden kezalik fer'an zî-medhal olmak üzere gayr-i mevkuf karye-i mezkureden Eyüp oğlu Hasan mahdumu Ömer ve Uzunoğullarından Mehmet oğlu Ali ve İsmail mahdumu korucu Hasan Çavuş ve zevcesi Fatma ve validesi Ümmü Gülsüm haklarındaki evrak Kütahyanın düşman tarafından istilasına binaen ba-emr-i Vekalet-i Penahi naklen bi'l-vurud Yozgat İstinaf Müdde-i Umumiliğinin 19 Teşrin-i Evvel 37 tarihli dökümanlarıyla

³³ Yeni Yozgat, Sayı 28, 2 Mart 1338

mahkemeye tevdi kılınmakla icra kılınan mahkeme neticesinde firari Süleyman'ın maktul Bayram ve korucu İsmail'i cerh ve katleylediği sabit olduğundan ber muceb-i talep Süleyman'ın mücrimiyetine ve diğer müttehem merkumun Ömer, Hasan Çavuş, Ali, Fatma, Ümmü Gülsüm'ün fi'l-i katl-i mezkure medhal ve müşareketleri hakkında temin-i vicdani faki olarak ihbarana desteris olunamadığından merkumun bi'r-rü'ye ve sebab-i aherle mevkuf değilse tahliye sebeplerine 10 Teşrin-i Evvel 37 tarihinde bil-ittifak karar verilerek mücrim-i merkum Süleymanın kanun-ı cezanın 170. maddesine tevfikan idamına 130 kuruş mesarif-i muhakemenin istifasına ve hukuk-ı medeniyeden bil-ıskat emlakinin hazine gıyaben ve müttefikan 10 Teşrin-i Sani 37 tarihinde karar verildiği ilan olunur. ³⁵

“336 senesi Şubat mahı zarfında Boğazlıyan'ın Süleymanlı karyesinden Mehmet oğlu Mustafa'yı katl kasdıyla cerh ve merkum Mustafanın biraderi Rıza zevcesi Gümüş'ü cebren kaçırmaya teşebbüs eylediği iddiasıyla müttehem karye-i mezkureden Ömer onbaşı oğlu Mahmut hakkındaki evrak 1 Nisan 38 tarih ve 176 ve 65 numaralı ittihamname ile mahkemeye tevdi kılınmağla icra kılınan mahkeme neticesinde merkum Mahmud'un fiil-i müddeaya mücasereti sabit olduğundan ol vecihle mücrimine müttefikan karar verilerek mücrim Mahmud'un azm-i cürm itibariyle ve Gümüş'ü kaçırmaya teşebbüs eylemesi sebab-i şiddet addıyla 46 ve 174. madde-i kanuniye mucibince sekiz sene müddetle küreğe konulmasına ve hukuk-ı medeniyeden bil ıskat emlakinin hazine ve yüzotuz kuruş mesarif-i muhakemenin istifasına gıyaben ve müttefikan 13 Mayıs 338 tarihinde karar verildiği ilan olunur.”³⁶

IV. İSTİKLAL MAHKEMELERİNDE GÖRÜLEN DAVALAR

Bölgedeki İstiklal Mahkemelerinin gördüğü ve karara bağladığı davalar genellikle cepheden firar ve eşkiyalık yapan askerlerle ilgili davalardır. Askerlerin bir kısmı ferdi olarak askerlikten ve cepheden firar ederken, bir kısmının ise bazı askerleri de ayartarak onların da firarına sebep oldukları görülmektedir. Firarilerin

³⁴ Yeni Yozgat, Sayı 28, 2 Mart 1338

³⁵ Yeni Yozgat, Sayı 29, 9 Mart 1338

³⁶ Yeni Yozgat, Sayı 41, 1 Haziran 1338

memleketlerine de dönmeyip değişik bölgelerde yol kesicilik ve eşkıyalık yaptıkları ve halkın kuvve-i maneviyesini bozacak derecede Milli Mücadele aleyhinde propaganda yaptıkları gazetenin haberlerinden anlaşılmaktadır. Bölgedeki İstiklal Mahkemeleri suçlular hakkında idam cezaları vermiş ve cezalar infaz edilmiştir. Konu ile ilgili haberler aşağıya çıkarılmıştır:

“Beş Numaralı İstiklal Mahkemesinden

Askerden firarla tarik-ı şekavete süluk ve bir çok fecayi' ve cinayet irtikab eyledikten sonra isti'man ederek mazhar-ı adalet oldukları halde serbest buldukları bir zamanda tekrar şekavete başladıkları ve son kareket-i şekavetkaranelerinde evvelce istiman etmiş bulunan Çakır Hasan ile Serban karyesi eşrafından Hamza Kahyayı bağlayıp ve şakiy-yi sergerdesi Kavlak Ali ile birlikte bila sebep katl ve Yozgat, Mecidiye, Sungurlu, İskilip, Ankara havalisinden gelip geçen yolcuları soymak ve öldürmek ceraimi ika eyledikleri bi'l-muhakeme sabit olan Mecidiye'nin Esenlik karyesinden Kurt Hasan oğlu Musa ve Veletli karyesinden Mehmed oğlu Mevlüd'ün salben idamlarına karar verilmiş ve hüküm-i kanun Kırşehirde infaz edilmiştir.”³⁷

“Kayseri İstiklal Mahkemesi Riyasetinden

Süvari milisi takım kumandanı olduğu halde cepheden ve düşman karşısından maiyetindeki otuz kırk neferi bi'l-iğfal firar eylediği bil muhakeme sabit olan Yozgatın Lök karyesinden Karaca'nın nam-ı diğeri Mustafa oğlu Abdal'ın ve asi Edhem ile birlikte düşmana iltihak ederek Altıntaş muharebesinde hükümet-i metbuasına ve milletine karşı isti'mal-i silah eylediği ve diğeri Yunan üserası meyanında mecruhen derdest edildiği indel muhakeme sabit olan Afyonkarahisarının Aşağı Tandır karyesinden Halil oğlu İbrahim'in salben idamlarına karar verilerek hüküm-i mezkur bu sabah icra edilmiştir.”³⁸

“Kayseri İstiklal Mahkemesinden

Cepheden firar ve şekavet ve cepheden avdet eden mecruhin soymak cürümleriyle maznun Şuaybli karyesinden Hacı oğlu Kıpti Keko ile yine cepheden firar ve şekavet ve jandarmalarla müsademe cürümleriyle Camalak karyesinden

³⁷ Yeni Yozgat, Sayı 40, 25 Mayıs 1338

³⁸ Yeni Yozgat, Sayı 15, 3 Teşrin-i Sani 1337

Mehmed oğlu İsa'nın salben idamlarına karar verilmiş ve hükmi kanun Mecidiye'de infaz ettirilmiş ve Kırşehir şube yazıcısı iken müretteplerinden Aziziye'ye sevk etmek için rüşvet aldığı bilmuhakeme sabit olan Sekili Hurşid oğlu Salih'in maa'teşhir üç sene küreğe vaz'ına karar verilmiş ve hükmi teşhir dün Kayseri'de icra edilmiştir. Büyük Millet Meclisi Riyasetine, Ankara, Konya, Samsun istiklal mahkemesine merkez ordusu kumandanlığına, Yozgat ve Kırşehir mutasarrıflıklarına yazılmıştır.”³⁹

“Kayseri İstiklal Mahkemesinden

Cepheden firar ve bilmüsademe mecruhen derdest edilerek iade-i aidiyetini müteakip cepheye sevk olunmuşken Sakarya Muharebesi sırasında 8 arkadaşını teşvik ve iğfal ederek müsellehan firar eylediği ve geçtiği mahallerden halkın kuvve-i maneviyesini kasr edecek derecede propaganda yaptığı ve tesaduf eylediği jandarmalarla müsademe ederek müfreze kumandanı Naci Beyi şehid eylediği sabit olan Yozgat'ın Kodallı (?) karyesinden Kadir oğlu Nurettin'in kurşuna dizilmek suretiyle idamına karar verilmiş ve hüküm Kayseri'de mevcut kıtaat-ı askeriye muvacehesinde infaz edilmiştir.”⁴⁰

“Kayseri İstiklal Mahkemesinden

Osman Paşa Tekke karyesinden Süleyman Çavuş ve refikı Hacı Şefaati karyesinden Mehmedoğlu Derviş'in cepheden firar ve gasp cürümlerinden dolayı gıyaben onbirer sene müddetle küreğe konulmalarına karar verilmiştir.”⁴¹

“Konya İstiklal Mahkemesinden

Mükerreren ve müteaddid firarilerden olup halen firarda şekavet soygunculuk yaptıkları ve bir çok miri eşyayı sirket ederek ziyaa sebebiyet verdikleri ve mukaddema istiklal mahkemesi ve divan-ı harbiyece tecziye edildikleri halde mukime olmayarak tekrar firar ettikleri bi'l- muhakeme sabit olan Elmalı'nın Sancaklar mahallesinden Kaşanlı oğullarından Mehmet oğlu 310'lu Mehmet, Elmalı'nın Yazı karyesinden Saçlı Topal oğullarından Mehmed oğlu 318'li Mehmed, Karaman şubesinin Gıran karyesinden Habib oğullarından Hasan Çavuş oğlu 316'lı Hüseyin, Toros şubesinden Cabbar karyesinden Hacı Derviş oğullarından Hasan

³⁹ Yeni Yozgat, Sayı 17, 22 Teşrin-i Sani 1337

⁴⁰ Yeni Yozgat, Sayı 34, 13 Nisan 1338

⁴¹ Yeni Yozgat, Sayı 36, 27 Nisan 1338

oğlu 31'li İbrahim, Konya'nın Zevarik mahallesinden Hacı Veli oğlu Mustafa oğlu 313'lü Ahmed'in salben idamlarına karar verilerek hükm-i mezkur infaz olunmuştur.”⁴²

V. AHLAK ZABITASI İLE İLGİLİ OLAYLAR

Yozgat yöresinde umumi ahlaka aykırı fiiller fazla olmamakla beraber yine de gazete sütunlarına yansıyan iki haber dikkati çekmektedir. Buna göre zorla livata fiili ve gayr-i meşru fiiller irtikap edilmiştir. Yozgat'ta gayr-i meşru fiilleri işleyenlerin bulunduğu ve bunların idare ve halk tarafından da bilindiği “sabiye bir kızı meşhurelerden Kör Ayşe bi'l-iğfal hanesine götürmüş” ibaresinden anlaşılmaktadır. Ancak emniyet birimleri bu suçları irtikap edenlerle mücadele etmiş ve “ceza-yı sezalarını” vermiştir. Konu ile ilgili haberler aşağıya çıkarılmıştır:

“Yozgat İstinaf Mahkemesinden

Cebren fiil-i livata maddesinden müttehem olup ve hala firarda Yozgatın Çatak Bala mahallesinden Emin'in Necip ağa oğlu Akif ve Tekke mahallesinden Ali mülazım oğullarından Çobanoğlu Abdullah elyevm isbat-ı vücut etmemiş olup canib-i riyasetten verilen on gün mehil zarfında gelmediği takdirde muhakemesinin gıyaben rüyet ve emlakinin hacz olunacağı ve bulunduğu yeri bilenlerin haber vermeğe mecbur ve bilcümle zabıta-i adliye memurlarının kendisini derdest etmeğe mecbur oldukları ilan olunur.”⁴³

“Zabıta Vukuatı

Bundan dört gün akdem amcasıyla kasabaya gelen Derbent'li sabiye bir kızı meşhurelerden Kör Ayşe biliğfal hanesine götürmüş celbettiği ahlaksız gençlere bekaretini izale ettirdikten sonra daha birçok müşteriye arz etmiş masumenin ırz ve namusunu pay-i mal eylemiş olduğu polis memurları tarafından haber alınarak mağdure-i mezbure tahlis olunmuş ve mezbure Ayşe ile faillerden bir kısmı derdest edilmiş ve bir kısmı da derdest-i takip bulunmuş olduğu istihbar edilmiştir.

Bu gibi ahlak ve namus hırsızlarının yakinen ceza-yı sezalarını bulacaklarına herkes emin olmalıdır.”⁴⁴

⁴² Yeni Yozgat, Sayı 40, 25 Mayıs 1338

⁴³ Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

⁴⁴ Yeni Yozgat, Sayı 35, 20 Nisan 1338

VI. HIRSIZLIK VE GASP OLAYLARI

Yeni Yozgat'taki haberlere göre Yozgat ve yöresinde görülen hırsızlık ve gasp hadiseleri genellikle Yozgat merkez ve köyleri ile Boğazlıyan çevresinde görülmektedir. Devlet bu hadiselerle ilgili gerekli takibatı yapmış ve yakalananlara gerekli cezalar verilirken yakalanamayanlar hakkında gazetede ilan suretiyle mahkeme davet tezkereleri yayınlanmış, buna rağmen gelmeyenlerin medeni hukuktan ıskat edilerek mallarının haczedileceği ve görüldüğü yerlerde derhal tutuklanacakları karara bağlanmıştır. Konu ile ilgili örnekler ve mahkeme kararları aşağıya çıkarılmıştır:

“Yozgat İstinaf Mahkemesinden

Ahz u sirkat maddesinden dolayı maznun-ı aleyh olup hey'et-i ithamiyece cinayetle itham olunarak hakkında ahz u kerefet emri verilmiş olan Bogazlıyan'ın Karabucak karyesinden Çerkes Ahmet oğlu Ahmet ve karyede mutavattın Kürd Mehmet firarda olup el yevm isbat-ı vücut etmemiş olduğundan usul-ı muhakemat-ı cezaiye kanununun üçyüz yetmiş birinci maddesi mucibince mahkemeye gelmesi için işbu tarihten itibaren canib-i riyasetten müceddeden on gün mehil verilmekle iş bu müddet zarfında gelmediği halde kendisine kanuna itaat etmemiş nazarıyla bakılarak muhakemesinin gıyaben bi'r-rü'ye hukuk-ı medeniyeden ıskat ve emvali hacz olunacağı ve bu esnada bir guna dava ikamesine hakkı olamayacağını ve aleyhinde hükmedileceği gibi bulunduğu mahalli bilenlerin haber vermeye, bilcümle zabıta-i adliye memurlarının kendisini derdest etmeğe mecbur olduklarını mübeyyin işbu kararname usul-ı muhakemat-ı cezaiye kanununun üçyüzyetmişikinci maddesinden istinbat olunan ahkama tevfikân tanzim ve muamele-i hacziye hakkında tebligat-ı muktaziye icra ve sair muamelat ifa olunmak için nesh-i kafiyesi müdde-i umumiliğe tevdi' kılındığı ilan olunur.”⁴⁵

“İstinaf Riyasetinden

“1-Katilden müttehem Yozgat'ın Gedik Hasanlı karyesinde mukim Yozgat'lı Şişhane(?) oğlu Abdullah

2- Keza sirkatten müttehem Boğazlıyan'ın Uzunlu karyesinden Ali oğlu Mehmet

⁴⁵ Yeni Yozgat, Sayı 1, 7 Temmuz 1337

3-Sirkatten müttehem Deveci Dağının Kuş Saray karyesinden Kamalak Necip

4-Sirkatten müttehem firari müfettiş namını taşıyan Abdullah bey Boğazlıyan'ın İsa Bey karyeli Cörütçülü oğlu Ali ve Baba Yağmur'dan Kör Süleyman

5-Fi'l-i şeni'den müttehem Boğazlıyanın İğdeli karyesinden Ömer oğlu Osman ve Mustafa oğlu Mevlüt ve Mustafa onbaşı oğlu Yusuf

6-Sirkatten müttehem Yozgat'ın Penbecik karyesinden Halil oğlu Kolo ve Mahmut kahya yeğeni Hüseyin ve Tabib karyesinden binbaşının Alinin damadı Rıza ve biraderi İsmail el-yevm isbat-ı vücut etmemiş olduklarından canib-i riyasetten verilen on gün mehil zarfında arz-ı mutavaat etmedikleri takdirde kanuna itaat etmemiş nazarıyla bakılarak mahkemelerinin gıyaben rüyet ve hukuk-ı medeniyeden bil iskat ve emvallerinin haczolunacağı ve buldukları mahalli bilenlerin haber vermeğe mecbur bulduklarını mübeyyin iş bu kararname tanzim ve muamele-i hacziye hakkında tebligat-ı muktaziye icra olunmak üzere nesh-i kafiyesi müdde-i umumiliğe tevdi' kılındığı ilan olunur.”⁴⁶

“Yozgat İstinaf Mahkemesinden

Sirkat-i cebriye maddesinden dolayı müttehem Topuviran karyesinden Mustafa oğlu Şevket hala firarda olup elyevm isbat-ı vücut etmemiş olduğundan canib-i riyasetten verilen on gün mehil zarfında gelmediği takdirde mahkemesinin gıyaben rüyet ve hukuk-ı medeniyeden bil iskat emvali haczolunacağı ve bulunduğu mahalli bilenlerin haber vermeğe ve bilcümle zabita-i adliye memurlarının kendisini derdest etmeğe mecbur buldukları ilan olunur.”⁴⁷

“Yozgat İstinaf Riyasetinden

Gasp maddesinden müttehem olup hâlâ firarda bulunan Burun-ı Viran karyesinden Deli Musa ve Paşa'nın Hasan elyevm isbat-ı vücut etmemiş olduğundan canib-i riyasetten verilen on gün mehil zarfında gelmediği takdirde muhakemesinin gıyaben rüyet ve emlakinin hacz olunacağı ve bulunduğu yeri bilenlerin haber

⁴⁶ Yeni Yozgat, Sayı 29, 9 Mart 1338

⁴⁷ Yeni Yozgat, Sayı 40, 25 Mayıs 1338

vermeğe ve bilcümle zabıta-i adliye memurlarının kendisini derdest etmeğe mecbur oldukları ilan olunur.”⁴⁸

“Cebren ahz ve sirkat maddesinden dolayı müttehem Boğazlıyanın Baba Yağmur karyesinden Şeyhoğlu Fevzi karyeden Kadioğullarından Mustafa oğlu Cemal el-yevm isbat-ı vücut etmemiş olduğundan canib-i riyasetten verilen on gün mehil zarfında arz-ı mutavaat etmediği takdirde kanuna itaat etmemiş nazarıyla bakılarak mahkemenin gıyaben rü'yet ve hukuk-ı medeniyeden bi'l-ıskat ve emvali haczolunacağı ve bulunduğu mahalli bilenlerin haber venmeğe ve bilcümle zabıta-i adliye memurlarının kendisini derdest etmeğe mecbur bulduklarını mübeyyin iş bu kararname tanzim ve muamele-i hacziye hakkında tebligat-ı muktaziye icra ve sair muamelat ifa olmak için nüsha-i kâffesi müdde-i umumiye tevdi' kılındığı ilan olunur.”⁴⁹

“Gasb maddesinden müttehem nizamiye otuzdördüncü alayının üçüncü taburunun ikinci bölük onbaşlarından ve Ankara vilayetinin Salman Fakihli karyesinden Hasan oğlu Salih derdest edilememiş olduğundan tarih-i ilandan itibaren canib-i riyasetten kendisine on gün mehil ita kılınmıştır. Mehil-i muayyen zarfında merkum mahkemeye gelmediği takdirde kanuna itaat etmemiş nazarıyla bakılarak hukuk-ı medeniyeden bilıskat aleyhinde davaya kıyam olunacağı ve bu sırada bir gûna iddiaya hakkı olamayacağı ve emvalinin hacz altına alınacağı ve bilcümle zabıta-i adliye memurlarının kendisini tutmaya mecbur buldukları gibi muamelat-ı hacziye hakkında dahi müdde-i umumiliğe tebligat-ı muktaziye icra edildiği cihetle usul-i muhakemat-ı cezaiyenin 371 ve 2-3'üncü maddelerinden istinbat olunan ahkama tevfiikan işbu mehil kararnamesi bi't-tanzim ilan olunur.”⁵⁰

“Cebren ahz ve sirkat maddesinden dolayı müttehem Boğazlıyan'ın Rumdiğin karyesinden Abdullah oğlu İrfan ve Toraman-ı kebir karyesinden Çerkes Zekeriya oğlu Tefvik ve Büyük Kışla karyesinden Kel Mehmet ve Kanlıca karyesinden Höke'nin Bekir oğlu Ömer el-yevm isbat-ı vücut etmemiş olduğundan iş bu tarihten itibaren canib-i riyasetten müceddeden on gün mehil verilmeğe bu müddet zarfında

⁴⁸ Yeni Yozgat, Sayı 50, 10 Ağustos 1338

⁴⁹ Yeni Yozgat, Sayı 28, 2 Mart 1338

⁵⁰ Yeni Yozgat, Sayı 28, 2 Mart 1338

gelmediği halde kendisine kanuna itaat etmemiş nazarıyla bakılarak mahkemesinin gıyaben bi'r- rüyet hukuk-ı medeniyeden ıskat ve emvali haczolunacağı ve bulunduğu mahalli bilenlerin haber vermeğe ve bilcümle zabıta-i adliye memurlarının kendisini derdest etmeğe mecbur olduklarını mübeyyin iş bu kararname 376. madde-i usuliyeden istinbat olunan ahkama tevfikân tanzim ve muamele-i hacziye hakkında tebligat-ı muktaziye icra ve sair muamelat ifa olunmak üzere nesh-i kafiyesi müdde-i umumiliğe tevdi' kılındığı ilan olunur.”⁵¹

“Ahz ve sirkat maddesinden dolayı müttehem Boğazlıyan'ın Devecipınarı karyesinden Karabekir oğullarından Veli oğlu Hüseyin el-yevm isbat-ı vücut etmemiş olduğundan iş bu tarihten itibaren canib-i riyasetten mücedden on gün mehil verilmeğe bu müddet zarfında gelmedikleri halde kendilerine kanuna itaat etmemiş nazarıyla bakılarak mahkemelerinin gıyaben bi'r- rüyet hukuk-ı medeniyeden bil ıskat ve emvallerinin haczolunacağı ve bulunduğu mahalleri bilenlerin haber vermeğe ve bilcümle zabıta-i adliye memurlarının kendisini derdest etmeğe mecbur olduklarını mübeyyin iş bu kararname 376. madde-i usuliyeden istinbat olunan ahkama tevfikân tanzim ve muamele-i hacziye hakkında tebligat-ı muktaziye icra ve sair muamelat ifa olunmak üzere nesh-i kafiyesi müdde-i umumiliğe tevdi' kılındığı ilan olunur.”⁵²

“Salmanlı'nın Yakublu karyesinden Arapoğullarından Hacı Hasan ve rüfekasının leylen ve müsellehan hanesini basarak cebren eşya ve akçesini ahz u gasb eyledikleri iddiasıyla müttehem Sedir karyesinden Sülük oğlu Rıza ve Arap oğlu Salih ve Halil oğlu Yunus nam-ı diğeri Büke ve Çay karyesinden Hüseyin oğlu Satılmış ve Hacı Ahmet oğlu Hüseyin ve Deli Mehmet oğlu İbrahim ve Abdurrahman Çavuş oğlu Mehmet ve Kayadibi karyesinden Abdurrahman oğlu Çelebi ve Sorgun karyesinden Kürt Yusufun keyfiyet-i katlinden müttehem merkumûndan Salih haklarında tevliden icra kılınan muhakeme neticesinde merkumûndan Satılmış İbrahim ve Mehmet ve Çelebi'nin ef'al-i mezkureye mücaheretleri sabit olamadığından beraatlarına ve mevkuf bulunan İbrahim Mehmet

⁵¹ Yeni Yozgat, Sayı 28, 2 Mart 1338

⁵² Yeni Yozgat, Sayı 28, 2 Mart 1338

ve Çelebinin sebab-i ahz ile mevkuf değillerse tahliyelerine ve Satılmış hakkındaki muamelat-ı gıyabiyenin fesh olunmasına ve Salih ile Yunus ve Rıza ve Hüseyin'in fiil-i müddeaya mücaseretleri sabit olduğundan ol vechile mürimiyetlerine müttefikan karar verilerek mücrim Salih'in azm-ı cürm itibariyle 174. madde mucibince 15 ve Yunus ve Rıza ve Hüseyin'in 221. madde vechile 3'er sene müddetle küreğe vaz'larına ve hukuk-ı medeniyeden bil ıskat emlaklerinin hazine ve Salih'in 26 Zilhicce sene 35 ve 14 Teşrin-i evvel 335 tarihinde tevkif edilip 11 Recep 336 ve 23 Mayıs 34 tarihinde firar etmesine ve 8 Mayıs 37 tarihinde bi'd-derdest tekrar taht-ı tevkife alınmasına mebni tarih-i tevkifin ol vechile hesabına ve 220 gurus mesarif-i muhakeme ile 200 gurus ücret-i keşfiyenin istifadesine kabil-i techiz olmak üzere Salih hakkında vicahen diğerleri hakkında gıyaben ve müttefikan 20 Kanun-ı Evvel 337 tarihinde karar verildiği ilan olunur.”⁵³

“335 senesi zarfında Boğazlıya'nın Fakılı karyesinden Molla Mustafa'nın esna-yı rahda önüne geçerek cebren gasp ve eşyalarını sirkat ettiği iddiasıyla müttehem Uzunlu karyesinden Ali oğlu Mehmet hakkındaki evrak 11 Şubat 38 tarih ve 84-35 numaralı ithamname ile mahkemeye tevdi olunmakla icra kılınan muhakeme neticesinde müttehem Mehmed'in sabit olan ef'al-i cürmüne müttefikan karar verilerek mücrim Mehmed'in 221. madde-i kanuniye mucibince üç sene müddetle küreğe vaz'ına ve hukuk-ı medeniyeden bil ıskat emlakinin hazine ve yüzotuz kuruş mesarif-i muhakemenin istifasına gıyaben ve müttefikan 10 Nisan 38 tarihinde karar verildiği ilan olunur.”⁵⁴

“Sirkat maddesinden müttehem olup hala firarda bulunan Danişmen çiftliğinde mukim Tortum kazasının yukarı mahallesinden Osman Halil elyevm isbat-ı vücut etmemiş olduğundan canib-i riyasetten verilen on gün mehil zarfında gelmediği takdirde muhakemesinin gıyaben rüyet ve emlakinin hacz olunacağından yerini bilenlerin haber vermeğe ve bilcümle zabıta-i adliye memurlarının kendisini derdeste mecbur oldukları ilan olunur.”⁵⁵

⁵³ Yeni Yozgat, Sayı 28, 2 Mart 1338

⁵⁴ Yeni Yozgat, Sayı 39, 18 Mayıs 1338

⁵⁵ Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

“1-Eskipazar mahallesinden Köşker dede zevcesi ve müste'ceri Haçar zevcesi Sultan'ın fi 16 Eylül 38. gecesi hanelerinin duvarı delinmek suretiyle dört müsellaş şahs-ı meçhul hanelerine bi'd-duhul nukud ve bir takım eşyayı yenilerini ve mahalle-i mezkure ahalisinden Hastaoğlu Halil ağanın dahi leylen hanesinin duvarı delinmek suretiyle kezalik dört şahs-ı meçhul duhul ile bir takım eşyasını sirkat eylemişlerdir. Zabıtaca icra kılınan takibat-ı ciddiye neticesinde faillerden olduğu anlaşılan asker firarilerinden Kulağı Kesik oğlu Süleymanın zevcesi Fatma ile elde edilen bir miktar eşya-yı mesruka evrakıyla cihet-i adliyyeye tevdi edilmiştir.”⁵⁶

VII. BORÇ VE ALACAK DAVALARI

Gazetede bu konu ile ilgili haberlere bakılacak olursa Borç ve alacak davalarının önemli bir kısmını Türklerin gayr-i Müslimler aleyhine ikame ettikleri davalar oluşturmaktadır. Ancak bu haberler azınlıklarla ilgili davalar bölümünde inceleneceğinden burada ele alınmayacaktır. İkinci derecede ise devlet kurumlarının halktan alacakları ile ilgili davalar dikkati çekmektedir. Diğer bir kısmını ise vatandaşların kendi aralarındaki davalar oluşturmaktadır. Bu davalarda genellikle mahkeme haciz kararı vermiş ve davalının mallarını açık artırmayla satma yoluna gitmiştir. Konu ile ilgili haber örnekleri aşağıya çıkarılmıştır:

“Yozgat İcra Riyasetinden

337 senesi Çavar karyesinin aşarı mültezimi Zincir karyesinden Abdullah Efendinin aşar-ı mezkur tekasitinden Yozgat Duyun-ı Umumiye İdaresine olan maa masraf malum ol miktar deyninin temini için Karalar karyesinde Yeğan Dere mevkiinde tarafları Bekir Ağa ve yol ve Hakkı Kahya ve Ali Çavuş tarlalarıyla mahdud derununda yirmi aded kaysı ve şeftali ve vişne ve elma ve kiraz ve gayr-i mesmere kavak ağacı maa görüm(?) üç dönüm bağı ve Ekmek Kayası mevkiinde yarmacı ocağı namıyla meşhur değirmen ocağı hacz icraı altına alındığından Yozgat gazetesinin tarih-i ilanından onbeş gün sonra bi'l-müzayede furuht edileceğinden talip olanların Yozgat icra dairesiyle münadiye müracaat eylemeleri ilan olunur.”⁵⁷

“336 senesi hasılatından Göçerli'de altıyüz şinik buğdayın beher şiniği ondokuz , dörtyüz şinik arpanın beher şiniği onbuçuk, Yozgat Duyun-ı Umumiye

⁵⁶ Yeni Yozgat, Sayı 61, 26 Teşrin-i Evvel 1338

İdaresine olan borçlarından dolayı taht-ı hacze alınan 337 senesi mahsulatından ve hintalarda üçyüz şinik buğdayın beher şiniği onaltı buçuk, ve ikiyüz şinik arpanın beher şiniği sekiz kuruş onbeş para ve akçe Koyunlu Karyesinde üçyüz şinik buğdayın beher şiniği yirmibeş ve üçyüzelli şinik arpanın beher şiniği onüç kuruştan ve Celivar karyesinde yüz şinik buğday ve ikiyüz şinik arpa Yozgat'ta ve otuz çuval yapağı müzayededir hadd-i layıkında bulunduğundan ihale edileceğinden zuhur edecek taliplerin icra dairesiyle münadiye müracaatları ilan olunur.”⁵⁸

“Yozgat Bidayet Hakimliğinden

Yozgat'lı kalfa Nuri Efendi vekili Hamdi Efendinin veresesinden mahdumu ve zevcesi İbik'de matlubu bulunan dört adedi meskuk beşi bir lira ile dört adedi meskuk yüzlük Osmanlı altını alacağının tahsili talep edilmesine mebni tanzim olunan davetiye zehrındaki heyet-i ihtiyariye meşruhatında mezbure ile bir validin ikametgahlarının meçhul bulunmuş olduğundan dava-i vakıanın 22 Mayıs 338 Pazartesi günü rüyet olunacağından yevm-i mezkurda müdde-i aleyhimanın bizzat veyahut vekaleten Yozgat sulh hukuk mahkemesinde hazır bulunmadığı takdirde haklarında muhakemenin gıyaben rüyet olunacağı ilan olunur.”⁵⁹

“Yozgat Sulh Mahkemesi Riyasetinden

Hancızade pederi Efendi vekili Hamdi ve Yusuf Efendilerin Amasya'da Merzifon hancısı arabacı İzzet aleyhine ikame eyledikleri otuzbin sekizyüz yirmibeş kuruş alacak davasından dolayı icra-yı muhakemeleri için tayin olunan günde mahkemede hazır bulunmak üzere daveti mutazammın davetiye varakası zehrına verilen meşruhattan merkumun ikametgahı gayr-i muayyen bulunduğu anlaşılmış ve muhakeme 25 Eylül Pazartesi gününe talik edilmiş ve yevm-i muhakemede yazılan ilan suretinin bir nüshası muhakeme salonuna talik edilmiş olduğundan merkumun yevm-i muhakemede Yozgat Sulh Hukuk Muhakemesinde hazır bulunması ve aksi takdirde muhakemenin gıyaben rüyet olunacağı ilan olunur.”⁶⁰

⁵⁷ Yeni Yozgat, Sayı 35, 20 Nisan 1338

⁵⁸ Yeni Yozgat, Sayı 34, 13 Nisan 1338

⁵⁹ Yeni Yozgat, Sayı 37, 4 Mayıs 1338

⁶⁰ Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

“Akdağmadeni İcra Memurluğundan

Maden duyun-ı umumiye idaresinin mahalli kâtib-i adilliginden musaddak bir kıta senet mucibince maden kasabasinda mukim a'şar mülteziminden Halıcı karyesinden Vasil Efendinin 336 senesinde iltizam eylediği aşar-ı zimmeti olan ma'lumi'l-miktar mebalig'in temin-i istifası zımında mültezim-i muma ileyhın Halıcı, Karaçayır, HisarBey karyeleri hududu dahilindeki yüz dönüm miktarındaki 23 kıta tarlaları icra kanununun 105. inci maddesi mucibince mevki-i müzayedeye vaz' olunarak üçünün dört yüz elli kuruş bedelle talibi bulunan uhdesinde takarrür ederek ihale-i muvakkatesi icra kılınmış olunan kanun-ı mezkurun 106. maddesi mucibince ihale-i esasıyesi icra olunmak üzere tarih-i ilandan itibaren on beş gün müddetle mevki'i müzayedeye çıkarıldığından bedel-i mukarrere yüzde beş zamlı talib olanlarla ve daha ziyade malumat almak isteyenlerin Maden icra dairesine lüzum-ı müracaatları ilan olunur.”⁶¹

“Boğazlıyan İcra Riyasetinden

Boğazlıyan'ın Bektaşlı karyesinden Kara Veli oğlu Mehmed bin Hasan'ın Boğazlıyan Ziraat bankasından istikraz ettiği mebalig-i malumenin adem-i tediyesinden merhuneti olan karye-i mezkurun Çağsak mevkiinde dere ve Ali ve şehirli Ahmed ve Osman tarlalarıyla mahduden onyedı dönüm tarlası beşyüzyetmişbeş ve Onmazlık mevkiinde Mükremin ve Mülazım Kadir Ağa ve Emin Efendi ve Mevlüt tarlalarıyla mahdud on dönüm tarlası sekiz yüz ve Çayağzı mevkiinde Süleyman ve Durmuş ve Hacı Kahya ve Hacı Mehmed tarlalarıyla mahdud sekiz dönüm tarlası yüzelli kuruştur. Talipleri uhdesinde tekarrür ederek ihale-i muvakkatesi icra kılınmış olmağla ilandan onbeş gün sonra ihale-i kat'ıyyesi icra kılınacağından bedel-i mukarrereye yüzde beş zammıyla talip olanların Boğazlıyan icra dairesine müracaat eylemeleri ilan olunur.”⁶²

VIII. AZINLIKLARLA İLGİLİ AÇILAN DAVALAR

Yozgat ve çevresinde yaşayan azınlıklarla ilgili olarak açılan davaların incelenmesi sonunda davaların özellikle ticari ilişkiler sonunda oluşan borç ve alacak

⁶¹ Yeni Yozgat, Sayı 22, 29 Kanun-ı Evvel 1337

⁶² Yeni Yozgat, Sayı 35, 20 Nisan 1338

davaları ile cinayet, hırsızlık ve gasb olayları sonunda açıldığı görülmektedir. Burada görülen davalara bakılacak olursa Türklerin genelde davacı, azınlıkların ise davalı konumunda oldukları ortaya çıkmaktadır. Fakat Türkler her ne kadar açtıkları davaları kazanmışlarsa da alacaklarını tahsil etme konusunda birtakım sıkıntılarla karşılaşmışlardır. Bunların en önemlisi ise davalıların adreslerinde bulunmamaları sebebiyle mahkeme kararının davalılara tebliği konusunda yaşanmıştır. Bu yüzden mahkemeler verdikleri kararları “merkumun ikametgahı meçhul olmasından dolayı usul-ı mahkeme-i hukukiye kanununun 26. maddesi mucibince tebliğ makamına kaim olmak üzere keyfiyet ilan olunur” ibaresiyle gazetede yayınlamak zorunda kalmışlardır. Aşağıdaki davalar Türklerin azınlıklar aleyhinde açtıkları davalara örnek teşkil etmektedir:

“Yozgat İcra Dairesinden

Yozgat'ta sarraf Civan Ağanın Yozgat ticaret sulh hukuk mahkemesinin icra-yı muvakkat kararını havi bir kıta ilamla Yozgat'ta bir Agop oğlu meyhaneci İnistas zimmetinde maa-masraf matlubu olan kırkbin seksen sekiz kuruş otuz paranın temini için haciz icraı altına alınan Yozgat'ta Seyfi Ağa çarşısında kain şarken ve garben ve şimalen yol ve cenuben İsmail ağa dükkânıyla mahdud garbe açılır bir kapılı, tahtında iki adet mağaza ve derununda ma-i gayr-i leziz bir su kuyusu ve ikinci katında şarka açılır bir kapılı ve diğeri şimale açılır bir kapılı bir oda ve üçüncü katında iki oda ve bir sofa ve bir şahneşin ve dördüncü katında bir oda ve bir abdesthane ve bir miktar sofa ve üzeri el-yevm kiremitli ve dış tarafında bir adet kara kavak ağaçlı meyhanesi Yozgat gazetesinin tarih-i ilanından bi'l-itibar onbeş gün sonra müzayedesine şuru' edileceğinden talip olanların Yozgat icra dairesiyle münadiye müracaat eylemeleri ilan olunur.”⁶³

“Yozgat İcra Dairesinden

Yozgat'ta mütekaidin-i askeriyeden kolağası Hasan Nazmi Efendinin bir kıta ilamla Ermeni milletinden Debran Vartastan dişçi Hacı Kirkor zimmetinde yirmibeşbin kuruşla ikibin üçyüz elliüçbuçuk kuruşun müddet-i kanuniyesi zarfında tediye-i deyn eylemek üzere irsal kılınan ihbarnamade merkumun elyevm ikametgahı ve nerede bulunduğu meçhul olduğu mahallesi muhbiri tarafından ihbarname zahrına yazılan şerh ve tasdikten anlaşılmiş olmağla mahkum-ı aleyh

⁶³ Yeni Yozgat, Sayı 31, 23 Mart 1338

Hacı Kirkor'un icra kanununu 40. maddesi hükmüne tevfikan tarih-i ilandan bil itibar bir mah zarfında isbat-ı vücut etmesi ve müddet-i mezkurun inkızasında isbat-ı vücut etmediği takdirde hüküm ve ilamı bi'r-rıza icradan imtina etmiş addedilerek ahkâmının tatbikine mübaşeret olunacağı ilan olunur.”⁶⁴

“Yozgat İstinaf Mahkemesinden

Maden kasabasından İmam Ali Efendiyi katl ve eşyasını ahz u gasb ettikleri iddiasıyla müttehem Maden'in Dile Hamzalı karyesinden Ton oğlu Avadis ve Hacator oğlu Agop ve Ozoman oğlu Avadis ve Kironlu oğlu Kabriel ve Smail ve Seterak ve Robin ve Mihran ve Karabet haklarındaki evrak 28 Mart 38 tarih ve 16750 numaralı ittihamname ile mahkemeye tevdi olunmakla icra icra kılınan muhakeme neticesinde vadi-i şekavette bulunan müttehûn-ı merkumenin mumailiyh Ali Efendi katl ve emvalini yağma ettikleri sabit olduğundan ol vecihle mücrimiyetlerine müttefikan karar verilerek mücrim-i merkum kanunun 62. madde-i zeyli mucibince idamlarına ve hukuk-ı medeniyeden bil ıskat emlaklerinin hazine ve 370 kuruş mesarif-i muhakemenin istifasına gıyaben ve müttefikan 11 Mayıs 338 tarihinde karar verildiği ilan olunur.”⁶⁵

Yozgat İstinaf Müdde-i Umumiliğinden

“Maden'in Kavak Alanı karyesinden Osman Kahya ve rüfekasının esna-yı rahda önlerine çıkararak nahire ve hayvanlarını cebren ahz u gasb eyledikleri iddiasıyla müttehem Çat karyesinden Ermeni Rubin ve Sentranik haklarındaki evrak 3 Kanun-ı sani 38-25 numaralı ithamname ile mahkemeye tevdi olunmağla icra kılınan muhakeme neticesinde sabit olan fiillerinden dolayı olvecihle mücrimiyetlerine müttefikan karar verilerek mücrim Rubin ve Sentranik 221. madde-i kanuniye mucibince beşer sene müddetle küreğe vaz'larına ve hukuk-ı medeniyeden biliskat emlaklerinin hazine ve yüzaltmış kuruş mesarif-i muhakemenin istifasına gıyaben ve müttefikan karar verildi.”⁶⁶

⁶⁴ Yeni Yozgat, Sayı 38, 11 Mayıs 1338

⁶⁵ Yeni Yozgat, Sayı 41, 1 Haziran 1338

⁶⁶ Yeni Yozgat, Sayı 36, 27 Nisan 1338

“Boğazlıyan Sulh Hakimliğinden

Boğazlıyan'ın Kayapınar karyesinden Hacı Cafer ağanın Melez karyesinden Zadik oğlu Zadik Keşiş oğlu Agop Serkis Kahya oğlu Matyos ve biraderi Mardus ve diğeri Artin aleyhlerinde Boğazlıyan Sulh Hukuk Mahkemesinin ikame eylediği alacak davasının bu mahkemesi 6 Nisan 38 Perşembe gününe tayin edilmiş ve merkulmarın ikametgahı meçhul bulunmasından dolayı tebliğatin ilan suretiyle cezası taht-ı karara alınmış olduğundan merkulmarın yevm-i muayyen-i mezkurda saat altı edalarında Boğazlıyan Sulh Hukuk Mahkemesinde hazır bulunmalarının lüzumu ilan olunur.”⁶⁷

“Boğazlıyan Bidayet Mahkemesinden

Boğazlıyan Kayapınar karyesinden Hacı Cafer ağanın Melez karyesinden Zadik oğlu Zadik hakkında Boğazlıyan sulh hukuk mahkemesinden istihsal eylediği altı yüz doksan bir buçuk kuruş alacağını havi 6 Nisan 338 tarihli 1510 numaralı ilamın merkumun ikametgahı meçhul olmasından dolayı usul-ı muhakeme-i hukukiye kanununun 26. maddesi mucibince tebliğ makamına kaim olmak üzere keyfiyet ilan olunur.”⁶⁸

“Boğazlıyan Bidayet Hakimliğinden

Boğazlıyan Kayapınar karyesinde Hacı Cafer ağanın Melez karyesinden Keşiş oğlu Agop hakkında Boğazlıyan sulh hukuk mahkemesinden istihsal eylediği ikiyüz dokuz kuruş alacağını havi 6 Nisan 338 tarihli ve 172 numaralı ilamın merkumun ikametgahı meçhul olmasından dolayı usul-ı mahkeme-i hukukiye kanununun 26. maddesi mucibince tebliğ makamına kaim olmak üzere keyfiyet ilan olunur.”⁶⁹

“Yozgat İstinaf Mahkemesinden

335 Senesi Nisanın yirmi altıncı Cuma günü Maden'in Gökdere karyesinin merada bulunan hayvanlarını cebren sirkat ve kurtarmaya gelen ahaliye silah endahı ve hayvanatın bir kısmını kurşunla itlaf ve cerh ve bir re's kısırağı gasb ettikleri

⁶⁷ Yeni Yozgat, Sayı 29, 9 Mart 1338

⁶⁸ Yeni Yozgat, Sayı 38, 11 Mayıs 1338

⁶⁹ Yeni Yozgat, Sayı 37, 4 Mayıs 1338

iddiasıyla müttehem Ermeni milletinden ve şekavet-i mahza ashabından Maden'in Menteşe karyesinden Samuel ve Maden kasabasından Sezak(?) ve Lazar oğlu Vasil ve Sefer oğlu Şehbender ve Kara Çavuş oğlu İsmail ve kara Mustafa oğlu Arşaki haklarındaki evrak 3 Şubat 37 tarih ve 13-97 numaralı ittihamname ile mahkemeye tevdi' olunmakla icra kılınan mahkeme neticesinde Maden ve havalisinde icra-yı şekavet eden mehmun-ı kanun-ı merkumun ef'al-i müddea-bin mücaseretleri sabit olduğundan ol vecihle mücrimiyetlerine müttefikan karar verilerek mücrim-i merkumun hareketlerine tevafuk eden kanun-ı cezanın altmışikinci maddesinin zeyli mucibince onbeşer sene müddetle küreğe konulmalarına ve hukuk-ı medeniyeden bi'l-ıskat emlaklerinin haczine ve ikiyüz seksen guruş mesarif-i muhakemenin istifasına gıyaben ve müttefikan 12 Haziran 337 tarihinde karar verildiği ilan olunur.”⁷⁰

“Yozgat İstinaf Mahkemesinden

Sirkat maddesinden müttehem Maden'in Deli Hamza karyesinden Toma oğlu Avadis ve Hacator oğlu Agop, Arezman oğlu Avadis, Viril ve Smail ve Zak ve Robin ve Mihran ve Karabet halen firarda olup elyevm isbat-ı vücut etmemiş olduğundan canib-i riyasetten verilen on gün mehil zarfında gelmediği takdirde kanuna itaat etmemiş nazarıyla bakılarak mahkemesinin gıyaben rüyet ve hukuk-ı medeniyeden bil ıskat emvali haczolunacağı ve bulunduğu mahali bilenlerin haber vermeğe ve bilcümle zabıta-i adliye memurlarının kendisini derdest etmeğe mecbur buldukları ilan olunur.”⁷¹

“Özer karyesini basarak hayvanlarını sirkat etmelerinden müttehem Maden'li Ermeni şakilerinden İsmail ve koyuncu Lazar oğlu Vasil el-yevm isbat-ı vücut etmemiş olduğundan iş bu tarihten itibaren canib-i riyasetten mücedden on gün mehil verilmeğe bu müddet zarfında gelmediği halde kendisine kanuna itaat etmemiş nazarıyla bakılarak mahkemesinin gıyaben bi'r- rüyet hukuk-ı medeniyeden ıskat ve emvali haczolunacağı ve bulunduğu mahalli bilenlerin haber vermeğe ve bilcümle zabıta-i adliye memurlarının kendisini derdest etmeğe mecbur olduklarını mübeyyin iş bu kararname 272. madde-i usuliyeden istinbat olunan ahkama tevfiikan tanzim ve

⁷⁰ Yeni Yozgat, Sayı 1, 7 Temmuz 1337

⁷¹ Yeni Yozgat, Sayı 39, 18 Mayıs 1338

muamele-i hacziye hakkında tebligat-ı muktaziye icra ve sair muamelat ifa olunmak üzere nesh-i kafiyesi müdde-i umumiliğe tevdi' kılındığı ilan olunur.”⁷²

“Boğazlıyan Kayapınar karyesinden Hacı Cafer ağanın Melez karyesinden Serkis kahya oğlu Matos ve biraderi Odiros ve Artin hakkında Boğazlıyan sulh hukuk mahkemesinden istihsal eylediği altıyüzaltmışaltı kuruş alacağını havi 6 Nisan 338 tarihli 150 numaralı ilamın merkurum ikametgahı meçhul olmasından dolayı usul-ı muhakeme-i hukukiye kanununun 26. maddesi mucibince tebliğ makamına kaim olmak üzere keyfiyet ilan olunur.”⁷³

“Yozgatlı Hacı Hüseyin Efendi zade Mustafa Efendi vekili Abdullah Efendinin Şarapdaryan Hacı Goyonet aleyhinde ikame eylediği alacak davasından dolayı icra-yı muhakemeleri fi 19 Ağustos 338 tarihine müsadif cumaertesi gününe kararlaştırılmış ve müdde-i aleyh merkurum ikametgahı meçhul bulunmuş olduğundan yevm-i malak-ı mezkurda mahkemeye isbat-ı vücut etmediği takdirde mahkemenin gıyaben rü'yet edileceği ilan olunur.”⁷⁴

“Yozgatlı Hacı Hüseyin Efendizade Mustafa Efendi vekili Abdullah Efendinin Eskipazar mahallesinden Şarapdaryan Hacı Goyonet aleyhinde Yozgat sulh mahkemesinde ikame eylediği buğday bedelinden gayrı ez teslim 3315 kuruş alacak davasından dolayı gıyaben icra kılınan muhakeme neticesinde müdde-i aleyh Hacı Goyonet indel itiraz suret-i davayı inkar eylediği takdirde yeniden ta'likan meblağ-ı müddeanın maa masraf tahsiline 27 şubat 338 tarih ve 317 numaralı ilamla karar verilmesi ve merkurum Hacı Goyone'nin mukaddema davetiyenin tebliği esnasında ikametgahı meçhul olmasından dolayı muhakeme ilan suretiyle icra ve ikmal edilmiş ve elyevm de ikametgahına vürud etmediği anlaşılmış olduğundan usul-ı hukukiyenin madde-i mahsusası mucibince tarih-i ilandan itibaren müddet-i kanuniyesi zarfında tarik-ı kanuniyeye tevessül edilmesi aksi takdirde hakkında muamele-i kanuniyenin icra olunacağı ilan olunur.”⁷⁵

“Yozgatlı Hacı Hüseyin Efendizade Mustafa Efendinin Şarapdaryan Hacı Goyonet aleyhinde istihsal eylediği 19 ağustos 338 tarih ve 1358 numaralı ilam-ı gıyabi merkurum Goyonet'in ikametgahı meçhul olmasından dolayı mahkeme talik

⁷² Yeni Yozgat, Sayı 28, 2 Mart 1338

⁷³ Yeni Yozgat, Sayı 38, 11 Mayıs 1338

⁷⁴ Yeni Yozgat, Sayı 50, 10 Ağustos 1338

edilmiş ve müddet-i kanuniyesi zarfında itiraz edemediği takdirde ilam-ı mezkur ahkâmının iktisab-ı katiyyet edeceği ilan olunur.”⁷⁶

“Yozgat Eytam İdaresinden

Yozgat sancağı eytam sandığına medyun Yozgat'ın Teke mahallesinden Zekyan Harik zevcesi İrani ve mahdumu Makof ve kerimesi İprasima ve Elsimanın iş bu tarihine kadar maa zîc mülzem 5.084 kuruş ve Kızılkoca nahiyesinin Lök karyesinden Karabacak zade Hacı Torun Osman ağanın 14.300 kuruş deynleri olup işbu deyn mukabilinde eytam sandığına vika-i mefruğ olan ve namlarında mukayyed bulunan ve müzayede kaimelerinde mevki ve hudud cinsleri muharrer emlak ve arazi gazetesinin tarih-i ilanından bil itibar onbeş gün sonra ihale-i katiyyesi icra olunacağından talip olanların Yozgat eytam idaresine müracaat eylemeleri ilan olunur.”⁷⁷

“Maliye Muhasebeciliğinden

Yozgat'ta Rum mahallesinden Hekim Kostaki oğullarının 330 senesinde 337 senesi gâbbesine değin olan müterakim borçlarının tesviye edilememesi cihetle teşilat komisyonunun ol babtaki kararı üzerine taht-ı hacze alınan Seyfi ağa çarşısında vaki Abdülvahid ağa zade Hacı Osman Efendi hanı ittisalinde fevkani tahtani bir bab nisf kahvehane müzayedeye vaz' edilmiş olduğundan bedeli müzayede hadd-i layık görüldüğü vakit ihale-i kat'iyyesi icra edileceğinden talip olanların muhasebeye ve münadiye müracaat eylemeleri ilan olunur.”⁷⁸

Bununla birlikte azınlıkların da Türkler aleyhinde davalar açtıkları görülmektedir. Ancak bunların istisna teşkil etmelerinden Türklerin gayri Müslimlere karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirdikleri anlaşılmaktadır. Azınlıkların Türkler aleyhine açtıkları davalarla ilgili gazetede tek bir haber yayınlanmıştır. Bu haber de aşağıya aynen aktarılmıştır:

“335 senesi Nisan mahı zarfında Boğazlıyan'ın Çayır Şeyhi karyesinden Vasil oğlu Hacı'nin esna-yı rahda ve cebren ve müsellehan eşya ve nukudunu ahz ve sirkat ettiği iddiasıyla müttehem karye-i mezkureden Yollu Mustafa oğlu Mehmet hakkındaki evrak 38 Mart 12 ve 12241 numaralı ithamname ile mahkemeye tevdi olunmağla icra kılınan muhakeme neticesinde merkum Mehmed fiil-i sirkat-i

⁷⁵ Yeni Yozgat, Sayı 42, 8 Haziran 1338

⁷⁶ Yeni Yozgat, Sayı 55, 14 Eylül 1338

⁷⁷ Yeni Yozgat, Sayı 46, 13 Temmuz 1338

⁷⁸ Yeni Yozgat, Sayı 63, 9 Teşrin-i Sani 1338

mezkure mücaşeretini sabit olduğundan ol vecihle mücrimiyetine müttefikan karar verilerek mücrim Mehmed'in 221. madde-i kanuniye mucibince üç sene müddetle küreğe vaz'ına ve hukuk-ı medeniyeden bi'l-ıskat emlakinin haczine ve yüzotuz kuruş mesarif-i muhakemenin tahsiline gıyaben ve müttefikan 22 Nisan 338 tarihinde karar verildiği ilan olunur.”⁷⁹

⁷⁹ Yeni Yozgat, Sayı 40, 25 Mayıs 1338

SONUÇ

Topluma doğru haber ulaştırarak doğruyu araştırmak, bulmak ve anlamak arzusunu takviye ve temin edebilmek ve halkın bütun tabakalarına tesir edebilme özelliğinden istifade etmek maksadıyla çıkarılan Yeni Yozgat gazetesi, istiklal harbinin o buhranlı ve tehlikeli zamanlarında halkta fikren ve kalben milli birlik-beraberlik ve işbirliğini teşvik ederek bu buhran ve tehlikeleri daha kolay atlatabilmeyi gaye edinmiştir.

Gazete yayınladığı bir takım haberleri kendi kaynaklarına dayanarak vermekte ve bu haberlerin sonuna “müstahberdir” ibaresini koymaktadır. Özellikle Yozgat ve çevresiyle ilgili, tayin ve nakillerle ilgili olan haberler bu gruba girmektedir.

6 Nisan 1920’de Ankara’da Anadolu Ajansının kurulmasıyla haber alma konusunda çok önemli bir adım atılmıştır. Böylelikle haberlerin ilk elden sağlanması Anadolu basını için büyük bir kazanç olmuştur. Bu durumdan “Yeni Yozgat” da istifade etmiş ve birtakım haberleri Ajanstan almak suretiyle yayınlamıştır.

Yeni Yozgat’ın diğer haber kaynakları ise Anadolu hareketini destekleyen İstanbul basını, sansürsüz olarak yayın yapabilen Anadolu basını ve sonuncusu ise yabancı ajanslar ve gazetelerdir.

Yeni Yozgat’ta çıkan haberlerin bir kısmı idari yapının işleyişi ile ilgilidir. Dolayısıyla gazetede Heyet-i Vekile tarafından Yozgat mutasarrıflığına gönderilen emir, kanun ve kararnameler de yayınlanmıştır.

Dahiliye Vekaletinden Yozgat Mutasarrıflığına gönderilen bir telgrafta işgal ordularının çekilmek zorunda kaldığı yerlerde kasaba ve köylerin büyük bir kısmını yaktığı, böyle yerlerdeki halkın büyük bir sefalet ve sıkıntı içinde olmaları sebebiyle acilen yardım toplanması emredilmiştir. Bu yardımların toplanması için öncelikle hemen hemen her tarafta teşkilatı bulunan Kızılay Cemiyeti’nden istifade edilmesi gerektiği, cemiyetin bulunmadığı yerlerde belediye ve Ticaret odalarının devreye sokulması gerektiği emredilmiştir.

1921-22 yıllarında Yozgat'ta sırasıyla İbrahim Bey, Hilmi Bey ve İsmail Hakkı Bey mutasarrıflık yapmışlardır. Her ne kadar Hilmi Bey'den sonra Eşref Bey adında biri Yozgat valiliğine tayin edilmişse de, görevine başlamadan İcra vekilleri heyetinin 12 eylül 338 tarihli toplantısında azledildiği tesbit edilmiştir.

Milli Mücadele yıllarında T.B.M.M. ile görüşmeler yapmak üzere Ankara'ya gelen yabancı elçi ve diplomatların bir kısmı, Ankara'ya gelirken veya dönerlerken Yozgat'a uğramışlar ve birtakım görüşmelerde bulunmuşlardır. Ayrıca T.B.M.M. tarafından yabancı ülkelere veya ülke içinde çeşitli yerlere gönderilen görevlilerin bir kısmının da görev mahallerine giderlerken Yozgat'a uğradıkları anlaşılmaktadır.

Milli Mücadele yıllarında Yozgat'ta faal durumda olan okullara bakacak olursak; Yozgat'ta bir Akşam Darü'l-muallimini, iki ana okulu, beş erkek iki kız iptidaisi vardır. Ayrıca özel idareye ait okullar da bulunmaktadır. Bunlardan başka Yozgat'ta bir Sultanî mektebi, bir Ziraat Mektebi ve bir de Darü'l-Hilafe medresesi olduğu tespit edilmiştir.

Bu dönemde Yozgat'ta Ahmet Ferit Bey ve Avni Bey Milli Eğitim Müdürü olarak görev yapmışlardır.

Yozgatlı aydınların yetişmesine büyük katkıları olan, bütün Yozgatlıların tanıdığı ve meslektaşları arasında Şeyhü'l-muallimin olarak tanınan muallim Ömer Lütfi Bey epeyce zamandır Yozgat yöresinde konuşulan dil üzerinde uzun bir zamandan beri incelemelerde bulunmuş yazılı ve sözlü pek çok kaynağı taramıştır. Nihayet bu çalışmalarının sonunda Yozgat Dili namıyla kıymetli bir eser vücuda getirmiştir. "Eser bütün manasıyla kıymettar, bütün hüviyetiyle Türk, bütün benliği ile Yozgatlıdır." Diyen gazete, eserin yüzelli sayfa olduğundan, elliye yakın resim bulunduğu bahsetmekte ve içeriği hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Milli Mücadele yıllarında Yozgat halkı Türk milletinin istiklali uğruna yaptığı o muhteşem mücadeleye bilfiil katılmış ve bu konu ile ilgili bütün gelişmeleri büyük bir hassasiyetle yakından takip etmiştir. Türk ordusunun kazandığı zaferlerle neşelenirken itilaf kuvvetlerinin yaptıkları işgal, zulüm ve baskıları da protesto mitingleri düzenleyerek hiddet ve şiddetle tel'in etmiştir. Bu faaliyetler muhakkak ki Yozgatlıların mücadele azim ve heyecanını fazlasıyla kamçulamıştır

Bu mitingler sonrasında Yozgat halkının aldığı ortak kararları miting heyetleri telgrafla T.B.M.M'ne bildirmişlerdir. Yozgat halkı, çektikleri bu telgraflarda vatan ve milletin istiklali uğruna hiçbir fedakarlıktan kaçınmayacağını ve sonuna kadar T.B.M.M'nin yanında yer alacaklarını ve destek olacaklarını belirtmektedirler.

Yozgatlı hanımların da cephe gerisinde aktif rol aldıkları görülmektedir. "Yaralılara Yardım Hanımlar Cemiyeti" adı altında bir teşkilat kurmuşlar ve bu teşkilat aracılığı ile topladıkları yardımları ilgili yerlere ulaştırmışlardır. Yeni Yozgat, bütün bu konularla ilgili haberleri sütunlarına taşıyarak Yozgatlılara duyurmuştur. Gazete, bağışta bulunanlarla bağış miktarlarını liste halinde yayınlamıştır. Bu listeler incelendiğinde Yozgat ahalisinin köylüsüyle kentlisiyle, esnafıyla tüccarıyla, ümera ve zabitanıyla yek vücut olup Milli Mücadelenin başarıya ulaşması için çırpındıkları görülmektedir.

Yozgat Mutasarrıflığı ve Sağlık Müdürlüğünün salgın hastalıklarla mücadele ettiği ve bunun için ilgililere kesin talimatlar verildiği görülmektedir. Emirlere uymayanlar hakkında ise cezai müeyyide yoluna gidileceği bildirilmiştir. Ayrıca halk, hastalıklar ve korunma yolları hakkında bilinçlendirilmeye çalışılmıştır.

Valiliğin gayret ve çabaları ve halkın desteği ile Özel İdare tarafından yataklı hastahane inşasına başlanmış ve bir eczahane açılarak ilaçlar çok uygun fiyatlarla halkın hizmetine sunulmuştur. Askeri hastahane baştabibi Naci bey ise Cuma ve Pazar günleri hariç haftanın her günü hastaları meccanen muayene etmiştir. Müslüman ve Hıristiyanların kutsal günleri olan Cuma ve Pazar'ın hariç tutulmasından anlaşıldığı kadarıyla bu hizmetten gayr-i Müslimler de yararlanmışlardır.

Yeni Yozgat'ın başyazarlığını yapan Divanlızade Ahmed Hamdi, Yozgat'ta gördüğü sosyal problemlere de zaman zaman dikkat çekmiş ve halkı uyurma görevini yerine getirmiştir. Hatta bazan milleti batıl ve hurafe itikatlara sevk edenlere karşı oldukça sert eleştiriler yapmıştır.

Yozgat'ta yaşayan gayr-i müslimler, Hıristiyanlar ve Yahudiler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bu unsurlar ticaretle uğraşmaları sebebiyle oldukça iyi bir

sosyo-ekonomik seviyeye sahiptiler. Eğitim ve dini ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla okullar ve kiliseler açmışlardır.

Ayrıca Yozgat'ta Türk Ortodoks'ları da yaşamaktadır. Türk Ortodoks Cemiyeti Ruhani Reisi Papa İliya ve Yozgat Türk Ortodoks Cemiyeti İhtiyar Heyeti'nin imzalarıyla Dahiliye Vekaletine gönderilen bir yazıda kendilerinin Türk olduğunu, Yunan emellerine hizmet eden Fener Patrikhanesiyle her türlü ilişkilerini kestiklerini belirtmektedirler. Hiçbir Avrupa devletinin veya Yunanistan'ın azınlık hakları adı altında kendileri adına söz söylemeye hakları olmadığını bu belgede açıkça ifade etmektedirler.

Yine bu çerçevede Keskin Metropolit vekili Papa Eftim Efendi tarafından Anadolu'daki bütün Türk Ortodoks Kiliselerine gönderilen bir tamimde Anadolu'daki Milli Mücadele hareketinin bizzat kendilerinin de sahip çıktığı kutsal bir dava olduğu, dolayısıyla malları ve canlarıyla itilaf devletlerinin işgal kuvvetlerine karşı mücadele edecekleri ve T.B.M.M. Hükümetinin kendi meşru hükümetleri olduğu ve Yunanistan'ın öteden beri kendilerini Yunanlılaştırmaya çalıştığı ancak bunu başaramayacağı açıkça ifade edilmiştir.

Görülüyor ki, Türk Ortodoksları bütün samimiyetleri ve imkanlarıyla T.B.M.M'nin yanında yer almışlar ve Milli Mücadeleyi desteklemişlerdir.

Yozgat Mutasarrıflığı, Umur-ı İktisadîye Vekalet-i Celilesinden gönderilen meblağ-ı mükellefiyet nizamnamesi uyarınca tarımın geliştirilebilmesi için merkez livada mutasarrıf Hilmi Beyefendinin başkanlığında mükellefiyet-i ziraiye komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon birtakım kararlar almış ve bu kararları ilgili birimler aracılığı ile halka tebliğ etmiştir. Yozgat yöresinde tarımı kontrol altına almak amacıyla mahalle ve köy ihtiyar heyetleri ve muhtarlıklardan düzenli bir şekilde rapor istemiştir.

Yine Yozgat'ta büyükbaş hayvancılığın ıslah edilebilmesi maksadıyla Özel İdare tarafından birtakım tedbirler alınmış, böylece halkın daha iyi cins yavru alması temin edilmiştir.

Bu zamana kadar yapılan araştırmalar Yozgat ve yöresindeki İktisadî ve ticarî hayatın genellikle gayr-i müslimlerin elinde olduğunu ortaya koymuştur. Gayri Müslimlerin genel olarak uğraştıkları işler; kuyumculuk, tefecilik, manifaturacılık,

terzilik, zahirecilik, kunduracılık, şekercilik vb. gibi geliri çok olan esnafıktı. Eczacılık, doktorluk, avukatlık gibi yüksek tahsil gerektiren mesleklerin de, gayri-Müslimler tarafından yürütüldüğü tesbit edilmiştir.

Yeni Yozgat gazetesi Milli Mücadele yıllarında adalet mekanizmasının Yozgat ve çevresinde işleyişi ile ilgili haberlere de yer vermiştir. Adalet teşkilatındaki görevlilerden, Yozgat ve çevresindeki mahkemelerde görülen davalardan bahsederek görülen davaların istatistiklerini yayınlamıştır.

Yozgat'ta bazı görevlilerin yetkilerini kötüye kullanarak görevlerini suistimal ettikleri gazetenin haberlerinden anlaşılmaktadır. Halka kötü muamelede buldukları, halktan rüşvet aldıkları anlaşılanlar hakkında idari tahkikat yapılmıştır. Bu çerçevede devlet, bazı memurlarının üzerine giderek ilgilileri ya işten el çektirmiş veya haklarında cezai uygulamalar yapmıştır.

Milli Mücadele yıllarında Yozgat ve havalisinde meydana gelen isyanlarda elebaşılık yapanlar hakkında davalar açılarak suçlu bulunanların idamlarına karar verilmiştir. Yine Yozgat isyanı sırasında Ziraat Bankasından para alan isyancılar hakkında haciz davaları açılmıştır. Bu meblağın ilgili şahıslardan geri alınabilmesi için mal varlıkları açık artırmayla satışa çıkarılmıştır.

Bölgedeki İstiklal Mahkemelerinin gördüğü ve karara bağladığı davalar genellikle cepheden firar ve eşkiyalık yapan askerlerle ilgili davalardır. Askerlerin bir kısmı ferdi olarak askerlikten ve cepheden firar ederken, bir kısmının ise bazı askerleri de ayartarak onların da firarına sebep oldukları görülmektedir. Bölgedeki İstiklal Mahkemeleri suçlular hakkında genellikle idam cezaları vermiş ve cezalar infaz edilmiştir.

Yozgat yöresinde umumi ahlaka aykırı fiiller fazla olmamakla beraber az da olsa gayr-i meşru fiiller irtikap edildiği haberlerden anlaşılmaktadır. Ancak emniyet birimleri bu suçları irtikap edenlerle mücadele etmiş ve "ceza-yı sezalarını" vermiştir.

Milli Mücadele yıllarındaki otorite boşluğundan istifade ile bazı şahıslar veya gruplar istedikleri gibi başlarına buyruk hareket ederek kanun ve nizamı tanımamış,

dolayısıyla eşkiyalık yapmaya kalkışmışlardır. Bu kimseler genellikle yol keserek halkın malını zorla almaya, ırz ve namuslarına tecavüz etmeye ve hatta öldürmeye kalkışmışlardır. Eşkiyaların saldırısına maruz kalanlar içinde Yozgat'a misafir olarak gelen Amerikan vatandaşlarının bulunması da dikkat çekicidir. Aynı zamanda şakiler bu faaliyetlerini gerçekleştirirken zaman zaman Hıristiyan şakileriyle de işbirliği yapmışlardır. Ancak jandarma müfrezelerinin ısrarlı takip ve mücadelesi sonunda bir kısmı ölü veya diri olarak ele geçirilerek adalete teslim edilmişlerdir.

Gazetede yer alan borç ve alacak davalarının önemli bir kısmını Türklerin gayr-i Müslimler aleyhine ikame ettikleri davalar oluşturmaktadır. İkinci derecede ise devlet kurumlarının halktan alacakları ile ilgili davalar dikkati çekmektedir. Diğer bir kısmını ise vatandaşların kendi aralarındaki davalar oluşturmaktadır. Bu davalarda genellikle mahkeme haciz kararı vermiş ve davalının mallarını açık artırmayla satma yoluna gitmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

- 1- BAYKAL, Hülya ; Milli Mücadele'de Basın, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.IV, Mart 1988, Sayı II'den Ayrıbasım
- 2- CANSIZ, İsmail; Şer'îye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Yozgat Sancağı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1997.
- 3- COŞAR , Ömer Sami; Milli Mücadele Basını, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, İstanbul.
- 4- ELDEM, Vedat; Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi, Ankara 1994.
- 5- GÜNER, Zekai - KABATAŞ, Orhan; Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1990.
- 6- KELEŞ, Hamza; Vakfiyelerine Göre Yozgat Vakıfları(1400-1920), Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1996.
- 7- ORAL, Fuat Süreyya; Türk Basın Tarihi (1919-1963), Ankara 1968, C.II.
- 8- ÖNDER , Mehmet; Milli Mücadelenin Yanında ve Safında Öğüt Gazetesi, Ankara 1986.
- 9- ÖZKAYA, Yücel; Milli Mücadelede Anadolu Ajansının Kuruluşu ve Faaliyetine Ait Bazı Belgeler, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 1985,sayı II
- 10- ÖZKAYA, Yücel; Milli Mücadelede Atatürk ve Basın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1989.
- 11- ÖZTOPRAK, İzzet; Kurtuluş Savaşında Türk Basını, Ankara 1981.
- 12-SAKALLI, Bayram; Ankara ve Çevresinde Milli Faaliyetler ve Teşkilatlanma, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.
- 13- ŞAPOLYO, Enver Behnan; Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü İle Basın, Güven Matbaası, Ankara 1969.
- 14- TEKELİ, Safa; Atatürk ve Anadolu Ajansı, Anadolu Ajansı Yayınları, İstanbul 2002.
- 15- Yeni Yozgat Gazetesi, 1.2.Sayılar, 15. Sayıdan 22. Sayıya kadar, 28. Sayıdan 43. Sayıya kadar, 45. Sayıdan 56. Sayıya kadar, 58. Sayıdan 64. Sayıya kadar.

EKLER

بيوك مات مجلسى رئيسى وباش قوماندانى غازى، مضافى كمال

باشا حضر تالرينه
سوراي داخله وكاتبه
مهابوط مديريت عمومى

ايكيجى ان اوكل . ظفريتك سنه دوريه منى نهدبدا اجتماع ايندن عموم
بوزغاديلر متبغ نجه سنده لدرر ايندكاري بوجه انى هودى حكومت ايله
مزه عرض ايله امال ايله نك استحصاني طلب ايدور

۱ - حقوق دولك تفرقات عموميه منى دائره سنده سئل بزدولت حالنده
يشاق حقى غاصباردن تور نارمق لاصديق ايندريك امون لمدى به ادر
انلى ما سبق لكارنقر اختيار ايند رفائلك حصواته قدل ده اينكدن
چك مدمك عهد وچان ايند اوچوز بيك نفوس بوزغاد لراسى اهالى منى
دش لرا بو نيك مزارك نامى التمه تمور ايندكاري سؤاضدى قرتله رف ايدور
و كبره تن تيفن و بصيرت طاب ايدور

۲ - برطاردن مزارك تكليف ايند وديكر طرفدن اردولر بيلك قانى
بهانه استيا ايندكاري برلى رنه قاريله محافظه ايدو چكاري يومان باش
قوماندانله اعلان ايند دش مارك يقصدلى ارتقى عاماً الاصلاح
بوزغاديلر بلخسه بوسوك ده . كي مزارك تكليفه كى شرالى موندروس
مزارك منى . سور ده سنده منى دش مارك نفوس بوزغاد لراسى اهالى منى
نواى انضاطه شالين بي مقاصد معلومه ايله عين ماهينده توريلور و بو
لك رد ايدانى استرله .

۳ - بوزغاديلر عموم حاجتجه استحصانله عين ايديلان ده عناق حالى دن
يشه . تار كه ده مصالحه نامى التمه ترن بيلرى قبول ايجو چكرد دش مارك شمى به
ادر بوزغاديلر . افق ايندكاري مظلوم و اجايدن وخارجده ترتيب ايديلان
ال . اارادن عزم و كينى برقا ده اغياز اوزغاد نامى ظفر ك اينقى بوزغاد
وايمان ايجا بايله استحصال ايله بيله چكنى حكومته بوزغاد ايله ده دو
خاطو ايندورل .

بكر منى عبدالرحمن احمدى ثابت بلديه رئيسى

ماكف

صادق نوابى قانى عثمان لوزى

Ek 2. II. İnönü Zaferi Yıldönümü Münasebetiyle Düzenlenen

Miting

Sonrası 30 Mart 1338 Tarihinde Yozgat Halkının Meclise Çektikleri

Telgraf

اتخاذ ايديالان قاراك صورتى

۱. -- ازلى تورك ديارى اولان ادرنه نك
يئنانايار طرفىدىن اشەلىك اويىچى رەئىسە
دوربەسنە مەدەف بولۇپ كۆنى يۈم مەتم
عد ايرزە .

۲. -- تورك ديارى اولان ومەرزە خاكي
تورك قاتىلە بوغۇرلانى اولان كوزل ادرنەنى
دائما بىلىكىدە ياشايمقىدە .

۳. -- مېشىق مىلىنى امان طائىان يوزغاد
خاكي تىمىل ايتىكى بوتون فدا كارملرك
مكافاتى اولتى اوزرە ازەمىلە برابر ادرنە
نك دە استەلامنى دائما باشدە كۆرەك ايتىر

۴. -- يوزغاد ايلرك مەتىرك بولمىشودە
ياپەجنى هر فدا كارانە امانە اولدۇقنى تىرىجە
علاوہ ايلر .

Ek 3. Edirne'nin Düşman Eline Geçişinin Üçüncü Yıldönümü Münasebetiyle
25 Temmuz 1338 Tarihinde Yozgat'ta Düzenlenen Miting Esnasında
Yozgat Halkının Aldığı Kararlar

داخليه وكالت بجايله سنه

مرثاً اورك اور تودوت لرى بواند بنه ز
من بختله ونان امانه خدمت و حكومت
متبوعه مزه خيانت ايدين لمار بختله
نسيه صورت اعليده املح ملافه ايلد
يكمزي اولجه مقام طالب برتبه هرش ايلد
يكمزي كجى الميتر حقه قنى حمابه وسيله
سيله كاندو مننه لرى نأمينه چايشان
كرك اور وبا حكومتلر برك كرك هج
بره مناسبت مليه من اوليان يونان حكوم
تلك و اونك آلت اجرامى و مقدرت
اوجاغى بولمان لمار بختله اونك

حسابه مزه با باجه لرى ادمالرى املياً ر
تلك و بيورك ملت مجالى حكومتلك
تبهه اسدقه ملدن بولندي همزى و افلايتله
حقرقى نايلى ايله خييج برادعا به احتيا
جز اولمىنى بتون جواه اعلان ايلك
اوزره كه كين متره يرايد و آبل بابا
المقيم افندى اى تو آل يد بكمزي سرخر
ويو وسيله ايله سرز ملامه بكمزي
اور و بالك حكام اعدا ملدن اور تارن
بيوك ملت مجالى حكومت بختله مزه
صدقات حقه قبه و عبوديت خايمه مزى
تقديمه مجسارت ايلرز .

يوزغان اورك اور تودوتس

جمه ريتى روسايد و بابا
ايلما

يوزغان كورك اور دولس

جبرين ميدن اختياريه سى

كسكين متره پوليد و كيلي

فنديه لمنلو پاپا افنديه

قدس ته بيمكزي عموم المراد

جهت مع الافخار او توبه در هر

برگه كز بايدوز سنده ابرو سايه سنده

سه دنله يشادينه مز تورك حكومت زه قارشو

قابلر عزمه كي حسابات شكوره مزى آسرخ

الملكه دره عذاً اعلان و تصدق ايلرزكه

مداخله اجنبيه تا بيه مقصد ايله ميدانه

سوريلان اذليتلىر حقوقى ناهه هيچ

بر دننا و مطالبه خاطر عزمه تكميلكي كجى

پوبابده كي طاهره دن يا بيله جق هر بر

ادنا اين بو كوك صدا ايله وايجا بنده

ارو با حكومتلرينه خطاباً نحرر اتكرله

رد و الكذب و لغار بطريقخانه سيله

مفاسبات اناغ ايلد بيمكزي و بزم خالص

وحيله مز تورك اورتودوكسى بو ارب

يونانستان ايله بركونا مقاسبت صرفيه مزى

اولد ايله حكومت مز عهده توركسى

شلت زدن هيچ بر لرقمر بولمدينى بتمو

جهانه اعلانه ذات فاضلانلرينى توكيا

ايلد بيمكزي عرش واللايك زدن اور

اقدوم .

يوزغاد تورك اورتودوكسى جمعيه

رئيسى روحانيه پاپا

ايليا

يوزغاد تورك اورتودوكسى

جمعيه هيت اختياريه

Ek 5. Yozgat Türk Ortodokslarının Keskin Metropolit Vekili Papa Eftim Efendiye Gönderdikleri Bir Mektup

ÖZGEÇMİŞ

Celaleddin ŞENER, 1966 yılında Yozgat-Boğazlıyan ilçesi Devecipınar kasabasında doğdu.

İlkokul tahsilini babasının memuriyeti sebebiyle 1972-77 yıllarında Erzurum-Narman ilçesi, Siirt-Merkez ve Şanlıurfa-Hilvan ilçesinde yaptı. Orta ve lise öğrenimini 1977-83 yıllarında Şanlıurfa'nın Hilvan ve Akçakale ilçelerinde yaptı. Yüksek tahsilini ise 1983-87 yıllarında Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde tamamladı.

Halen Tarih Öğretmeni olarak görev yapmakta olup evli ve iki çocuk babasıdır.

